

Hilde Michelsen

Kvinner som griper sjansen

En eksplorerende studie av faktorer som bidrar til deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv blant tidligere hjemmeverende familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia

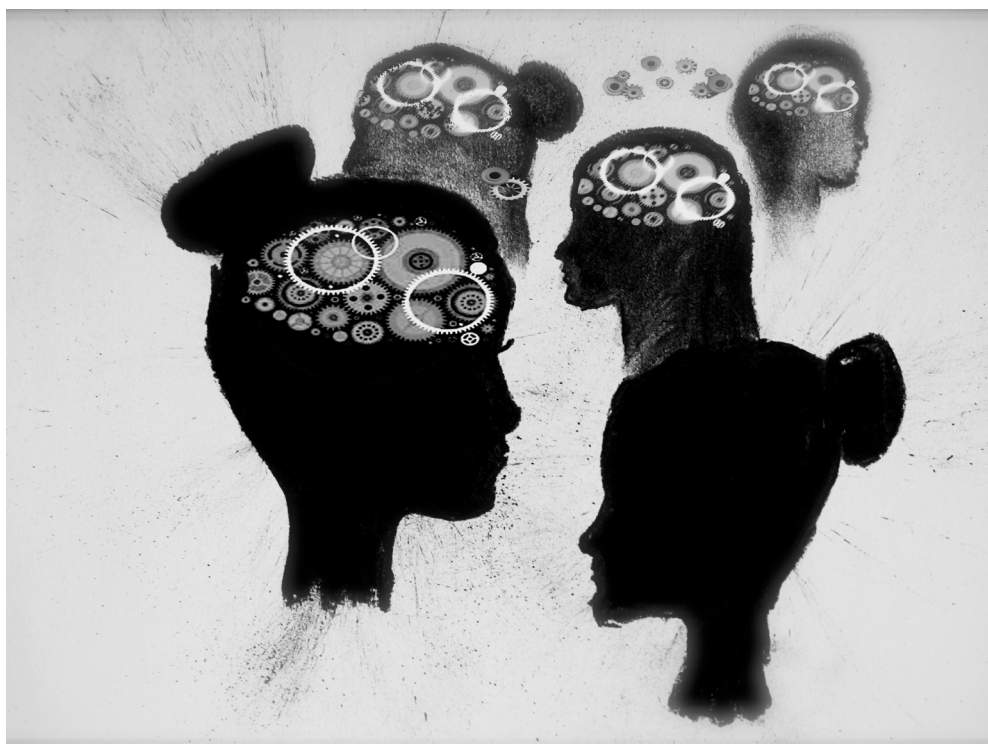

Foto: Solveig Etter

Masteroppgave i Kultur- sosial- og samfunnspsykologi

Trondheim, våren 2013

Forord

Gjennom hele psykologistudiet har spørsmål om hvordan sosial kontekst og miljø påvirker tanker, følelser og atferd opptatt meg, noe som spesielt blir interessant når mennesker fra ulike kulturer møtes. Da globalisering lenge har vært en naturlig del av verdens utvikling, og i økende grad kommer til å være det i fremtiden, er det viktig med økt forståelse for hva som bidrar til god tilpasning ved interkulturelle møter. Arbeidsdeltakelse ansees som sentralt i det norske samfunnet for å minske sosiale forskjeller og fattigdom, og for å føre til bedre levekår og økt likestilling mellom kvinner og menn. Spørsmål om hva som kan bidra til inkludering av flere kvinner blant innvandrergupper som i stor grad står utenfor har derfor engasjert meg. Gjennom dette mastergradsprosjektet har jeg fått arbeide med et tema som ligger i krysningspunktet mellom ulike spørsmål og fagområder av interesse innenfor kultur-, sosial- og samfunnspsykologi.

Å studere faktorer som bidrar til at mennesker handler eller ikke handler på bestemte måter, har ført til at jeg flere ganger i løpet av dette arbeidet har reflektert over hva som har bidratt til at jeg selv har gjennomført dette prosjektet. I tillegg til at det har muliggjort læring om temaer som er av stor verdi og interesse for meg, har det også vært flere utfordringer på veien. I den forbindelse er det mange jeg ønsker å takke. Først og fremst ønsker jeg å takke alle kvinnene som har latt seg intervju og raust tatt av sin tid for å dele sine tanker og erfaringer med meg. Jeg vil rette en stor takk til min hovedveileder ved NTNU Britt-Marie Drottz Sjöberg, for mange interessante og lærerike diskusjoner under veiledning, rask hjelp og tilbakemelding, og oppmuntring og betryggelse gjennom hele prosjektperioden. Takk til min biveileder Tatiana Maximova-Mentzoni, seniorrådgiver i analyseseksjonen i IMDi strategikontor, som har gitt innsiktsfulle tips til utforming og gjennomføring og bidratt til tro på prosjektet. Jeg ønsker å rette en stor takk til ansatte og ledere i de ulike Ny sjanseprosjektene som har vist engasjement for prosjektet, og tålmodig og sjenerøst hjulpet til med rekruttering av intervjudeltakere og bidratt med utlån av lokaler. Takk også til Elisabeth Dreier Sørvik i IMDi Øst for bistand med kontaktinformasjon til Ny sjanse- prosjekter og for å ha inkludert meg i nettverkssamling om prosjektenes utvikling. Takk til IMDi for økonomisk støtte til bruk av tolk, som gjorde prosjektet mulig. Til slutt vil jeg gi en varm takk til Solveig Etter for illustrasjonen på oppgavens forside.

Hilde Michelsen

Trondheim, juni 2013

Sammendrag

I denne studien ble det forsøkt å oppnå økt forståelse for faktorer som har bidratt til frivillig deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv blant et utvalg tidligere hjemmeværende familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia i Norge. I tillegg til forståelse for hvilke faktorer som har bidratt til endring, ble det søkt å lære noe om hvordan bakgrunnsvariabler kan ha påvirket tidligere fravær av slike faktorer og for hvordan endring har funnet sted. Studiens forskningsspørsmål grunner i statistikk som viser at det er store kjønnsforskjeller blant innvandrere i disse landgruppene, der kvinner i liten grad deltar i arbeidslivet på tross av lang botid. Da målgruppen ikke fanges opp av introduksjonsordningen ansees det som viktig med kunnskap om hva som bidrar til frivillig deltakelse i kvalifisering og arbeidsliv for økt integrering og tilpasning i fremtiden.

Innflytelsesrike teorier og modeller knyttet til sosial atferd og atferdsendring var studiens teoretiske rammeverk. Mens teorien om planlagt atferd (Theory of planned behavior) ble benyttet for innsikt i hvilke faktorer som bidrar til intensjon om atferd, ble den transteoretiske modellen for atferdsendring (The transtheoretical model of behavior change) anvendt for å lære om hvordan endring finner sted. Utvalgte teorier forstått som sentrale for belysning av hvordan ulike bakgrunnsfaktorer vil kunne påvirke atferd indirekte ble beskrevet. En eksplorerende undersøkelse ble gjennomført der 18 familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia som på intervjudispunktet var aktive deltakere i Ny sjanse og arbeidsliv ble intervjuet. En semistrukturert intervjuguide ble benyttet og det innsamlede materialet ble analysert ved hjelp av retningslinjer innenfor en Grounded theory- tilnærming.

Flere faktorer som hadde bidratt til endring hos utvalget ble gjenkjent. Disse faktorene var i hovedsak knyttet til respondentenes norskkunnskaper, mestringstro, rolle i familien, sosiale relasjoner og ønske om et bedre liv i Norge. Bakgrunnsvariabler som kultur, personlige egenskaper, alder, erfaring og forhold ved oppvokstssted ble forstått som sentrale i deres indirekte influens på respondentenes livsvalg. Ulike stadier og prosesser for endring ble identifisert. De genererte svarkategorier ble diskutert i forhold til det teoretiske rammeverket og forslag til intervensjoner og fremtidig forskning på bakgrunn av funnene ble foreslått. Denne studien peker på viktigheten av riktig assistanse for at flere i målgruppen skal kunne *velge* deltakelse i kvalifisering og arbeidsliv i fremtiden. Trolig vil flere delta, da denne rapporten viser at slik deltakelse har bidratt til bedre både psykologisk og sosiokulturell tilpasning hos utvalget.

Innholdsfortegnelse

Forord	i
Sammendrag	iii
1. INNLEDNING	1
1.1 Familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia	1
1.2 Kvalifiseringstiltak: Ny sjanse og Jobbsjansen	2
1.3 Problemstilling og rapportens oppbygning	3
2. TEORI	5
2.1 Teorien om planlagt atferd	6
2.1.1 Prediktorer for intensjon om utførelse av atferd.	6
2.1.2 Operasjonalisering av prediktorene for intensjon: Oppfatning og evaluering.	7
2.1.2.1 Holdning	7
2.1.2.2 Subjektiv norm	8
2.1.2.3 Opplevelse av kontroll	9
2.2 Indirekte influens: Faktorer som vil kunne bidra til ulike oppfatninger og evalueringer	10
2.2.1 Mulige kilder til informasjon: Deskriptiv og informativ influens.....	12
2.2.1.1 Sosiale normer	12
2.2.1.2 Sosiale roller	13
2.2.2 Prosessering av informasjon: Injunktiv influens	14
2.2.2.1 Oppfattelse og bedømmelse av informasjon	15
2.2.2.2 Attribusjon: Årsaksforklaring av hendelser	16
2.2.3 Verdier	17
2.2.3.1 Individuelle verdier	18
2.2.3.2 Kollektive verdier	20
2.2.3.3 Sammenhenger mellom individuelle og kollektive verdier	21
2.2.4 Selvkonstrukt	22
2.2.4.1 Identitetsteori: Hva vi gjør	22
2.2.4.2 Sosial identitetsteori: Hvilke grupper vi er en del av	22
2.2.4.3 Avhengige og uavhengige selvkonsept	23
2.3 Den transteoretiske modellen for atferdsendring: Stadier og prosesser	25
2.4.1 Stadier og prosesser relatert til holdninger	26
2.4.2 Stadier og prosesser relatert til subjektive normer	27
2.4.3 Stadier og prosesser relatert til opplevelse av kontroll	28
2.4 Oppsummering	28
3. METODE	31

3.1	Forskningsdesign.....	31
3.2	Målgruppe og utvalgsriterier	32
3.2.1	Praktiske hensyn.....	33
3.3	Deltakere	34
3.3.1	Bakgrunnsvariabler i henhold til utvalgsriteriene.	34
3.3.2	Oppvokststed og familieforhold i Norge.....	36
3.3.3	Utdanning, arbeidserfaring og kursdeltakelse før Ny sjanse.....	37
3.4	Prosedyre	38
3.4.1	Forundersøkelse	39
3.4.2	Rekruttering av deltakere	39
3.4.3	Intervjuundersøkelsen	39
3.4.4	Etiske regler og hensyn	40
3.5	Transkribering	41
3.6	Analysestrategi	41
3.6.1	Strukturering av datamaterialet	42
3.6.2	Koding og kategorisering	42
4.	RESULTATER	45
4.1	Vanlige familieroller og generelle holdninger til kvinnelig arbeidsdeltakelse	46
4.1.1	Kvinnelig arbeidsdeltakelse og vanlige familieroller på oppvokststedet.....	46
4.1.1.1	Klare kjønnsroller.....	46
4.1.1.2	Praktiske begrensninger	47
4.1.1.3	Begrensninger som følge av mannlig dominans	47
4.1.1.4	Kvinnelig arbeidsdeltakelse i endring	47
4.1.2	Ville kvinnene arbeidet om de fortsatt bodde på oppvokststedet?.....	48
4.1.3	Kvinnelig arbeidsdeltakelse og vanlige familieroller i Norge.....	48
4.1.3.1	Bekjente i arbeid og hjemme.....	49
4.1.3.2	Omsorg for barn og familie.....	49
4.1.3.3	Husarbeid	50
4.1.3.4	Familieroller i endring.....	50
4.1.4	Egne generelle synspunkter på kvinnelig arbeidsdeltakelse	50
4.1.4.1	Positive synspunkter.....	50
4.1.4.2	Kvinnelig arbeidsdeltakelse mer reelt i Norge	51
4.1.4.3	Endring som følge av økt bevissthet om positive konsekvenser.....	51
4.1.5	Bekjentes syn på kvinnelig arbeidsdeltakelse og reaksjoner på eget ønske om å arbeide	51
4.1.5.1	Positive synspunkter og reaksjoner	52

4.1.5.2 Motforestillinger.....	52
4.1.5.3 Synspunkter i endring.....	53
4.1.6 Illustrerende sitater fra intervjuundersøkelsen	53
4.2 Årsaker til en tilværelse som hjemmeværende	55
4.2.1 Vurdering av egen arbeidsdeltakelse ved ankomst til Norge	55
4.2.2 Ønsker andre hjemmeværende kvinner å arbeide?	56
4.2.3 Årsaker knyttet til ansvarsfordeling og familietradisjoner.....	56
4.2.3.1 Hovedansvar for omsorgsoppgaver.....	56
4.2.3.2 Tradisjoner, ektemenn og svigerforeldre stor innflytelse.....	57
4.2.3.3 Ansvar i hjemmet uforenlig med arbeidsdeltakelse	58
4.2.3.4 Ikke- hindringer.....	59
4.2.4 Årsaker knyttet til å være i et fremmed land	59
4.2.4.1 Manglende norskferdigheter	59
4.2.4.2 Usikkerhet og motløshet.....	60
4.2.5 Illustrerende sitater fra intervjuundersøkelsen	62
4.3 Motivasjon for deltagelse i Ny sjanse og arbeidsliv	63
4.3.1 Tanker om rekruttering til Ny sjanse og årsaker til valg om deltagelse.....	63
4.3.1.1 Ønske om arbeid og bedre norskkunnskaper	64
4.3.1.2 Ønske om arbeidspraksis.....	65
4.3.1.3 Ønske om personlig oppfølging	65
4.3.2 Årsaker til tidspunkt for livsendring og motivasjon for arbeidsdeltakelse	66
4.3.2.1 Hva man har gått glipp av og muligheter ble tydelige	66
4.3.2.2 Kjedsomhet og ønske om struktur i hverdagen	66
4.3.2.3 Ensomhet og ønske om å styrke sosialt nettverk.....	67
4.3.2.4 Økonomi og ønske om økt selvstendighet	68
4.3.2.5 Ønske om selvtillit og anerkjennelse	69
4.3.2.6 Styrkning av morsrolle	69
4.3.3 Ønske om å arbeide på heltid eller deltid	69
4.3.4 Illustrerende sitater fra intervjuundersøkelsen	70
4.4 utfordringer ved deltagelse i Ny sjanse og arbeidsliv	72
4.4.1 utfordringer som følge av manglende norskkunnskaper	72
4.4.2 Uvant arbeidssituasjon og engstelse for å ikke innfri arbeidsgivers forventninger	72
4.4.3 Høye krav i norsk arbeidsliv og diskriminering.....	73
4.4.4 Travel hverdag og fortsatt hovedansvar i hjemmet.....	74
4.4.5 Illustrerende sitater fra intervjuundersøkelsen	74
4.5 Faktorer som har muliggjort endring	75
4.5.1 Sosiale og personlige faktorer	75

4.5.1.1 Sosial støtte og samarbeid med ektemann.....	76
4.5.1.2 Planlegging og logistikk.....	76
4.5.1.3 Sterk motivasjon, tålmodighet og uredhet.....	77
4.5.1.4 Realistisk og positiv innstilling.....	78
4.5.2 Faktorer ved innholdet i Ny sjanse.....	78
4.5.2.1 Effektiv norskopplæring og arbeidspraksis.....	79
4.5.2.2 Læring av arbeidsrelevante kunnskaper.....	80
4.5.2.3 Personlig oppfølging og støtte.....	80
4.5.2.4 Økt bevissthet om kvinners rettigheter i Norge.....	81
4.5.3 Illustrerende sitater fra intervjuundersøkelsen.....	81
4.6 Viktige endringer som følge av deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv.....	83
4.6.1 Mer aktiv og strukturert hverdag.....	84
4.6.2 Bedre norskkunnskaper og større nettverk.....	84
4.6.3 Økt selvstendighet og mer innflytelse hjemme.....	85
4.6.4 Styrket morsrolle.....	86
4.6.5 Bedre selvtillitt og mer anerkjennelse.....	86
4.6.6 Illustrerende sitater fra intervjuundersøkelsen.....	87
4.7 Konklusjoner.....	88
5. DISKUSJON.....	91
5.1 Vurdering av studiets reliabilitet, validitet og generaliserbarhet.....	91
5.2 Faktorer som har bidratt til deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv hos utvalget og stadier og prosesser ved endring.....	96
5.2.1 Holdninger til arbeidsdeltakelse.....	96
5.2.2 Subjektiv norm og arbeidsdeltakelse.....	98
5.2.3 Opplevelse av kontroll og arbeidsdeltakelse.....	100
5.3 Indirekte influens: Hvordan bakgrunnsvariabler kan ha påvirket utvalgets holdninger, subjektive normer og opplevelse av kontroll.....	102
5.4 Avsluttende oppsummering.....	108
REFERANSER.....	113
Vedlegg 1: Intervjuguide	
Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring norsk og urdu	
Vedlegg 3: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring norsk og tyrkisk	
Vedlegg 4: Taushetserklæring for tolker	
Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen	

1. Innledning

Integrering av innvandrere i Norge har i lang tid vært en sentral agenda i norsk politikk og del av en visjon om utjevning av sosiale forskjeller for å gjøre Norge til "det mest inkluderende samfunnet i verden" (St.mld. nr. 9 (2006-2007)). Den norske integreringspolitikken har siden dens fremspring på 70-tallet vektlagt prinsippet om "valgfri integrering" med fokus på innvandreres rett til mangfoldighet og videreføring av egen kultur. I løpet av de senere tiårene har det imidlertid blitt fremhevet at valgfrihet i levemåter ikke innbefatter å stille seg utenfor norsk arbeids- og samfunnsnivå. Fra fokus på innvandreres rett til ulikhet har det etter hvert blitt et større fokus på rett til å være lik, der innvandreres rettigheter og plikter på lik linje med den innfødte befolkningen blir understreket (Sandbæk & Tronstad, 2011). Denne utviklingen innebærer også en økt forståelse for integrering som en toveis prosess, som i tillegg til innvandrers innsats krever tilrettelegging fra samfunnets side. Lav sysselsetting blant kvinner i enkelte innvandrergrupper ansees som en utfordring i dagens integreringspolitikk og sees i stor grad som et samfunnsproblem fordi det utfordrer den norske velferdsmodellen (NOU 2011:7), strider i mot idealet om kjønnslikstilling (Kavli & Nadim, 2009) og bidrar til å øke levekårsforskjeller i ulike grupper (Blom & Henriksen, 2008). Arbeidslivet ansees også som en sentral arena for innvandreres integrering i samfunnet, da sysselsetting viser seg å bidra til bedre psykisk helse, større sosialt nettverk og til å fremme norskkunnskaper (Henriksen, 2010). I denne studien søkes det derfor å oppnå økt forståelse for faktorer som bidrar til innvandrerkvinnens deltakelse i kvalifisering og arbeidsliv.

1.1 Familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia

Lav sysselsetting er spesielt utbredt blant innvandrerkvinner fra enkelte verdensdeler, men det er stor variasjon mellom landgrupper (NOU 2011:7). Selv om sysselsetting blant innvandrere påvirkes av faktorer som botid og innvandringsgrunn, ser den mest betydningsfulle faktoren ut til å være opprinnelsesland (Aalandslid & Tronstad, 2010). Blant innvandrere fra Pakistan og Tyrkia er sysselsettingsandelen for kvinner lav og det er store kjønnsforskjellene på tross av lang botid. I 2009 hadde pakistanske menn omtrent dobbel så høy sysselsettingsgrad (61%) som pakistanske kvinner (31%), samtidig som 62% tyrkiske menn og 42% tyrkiske kvinner var sysselsatt (NOU 2011:7). I tillegg har mange av disse kvinnene såkalt "ukjent status", som i statistikken betyr at de heller ikke er i utdanning, er registrert som arbeidssøkere eller mottakere av livsoppholdsytelser eller sosialhjelp. Dette vil

som regel si at man forsørgeres av sin ektemann. Disse gruppene er det derfor relativt lite kunnskap om. I en undersøkelse der man søkte å innhente kunnskap om hjemmeværende kvinner med ukjent status i Oslo, fant man at kvinner fra Pakistan og Tyrkia er blant de gruppene med flest i denne kategorien, henholdsvis 42 og 23 prosent (IMDi, 2009). Kvinner fra disse landgruppene er også av de som har lengst botid i Norge. Dette er i motsetning til de fleste andre landgruppene som ble undersøkt, der antall med ukjent status går ned med økt botid. Undersøkelsen viser også at de fleste kvinnene med ukjent status er 25-39 år, er familieinnvandrere, er gifte (samboende) og har barn, og har ungdomsskole og lavere eller uoppgitt utdanningsnivå.

1.2 Kvalifiseringstiltak: Ny sjanse og Jobbsjansen

Familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia som flytter til personer som har arbeidsinnvandret (for eksempel ektefelle), tilfredsstill ikke kriteriene for deltakelse i kvalifiseringstilbud under introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere. Det antas at den tidligere arbeidsinnvandreren vil bistå i tilstrekkelig grad til integreringen som gir mindre behov for offentlig assistanse (Proba, 2012). Siden 2005 har det imidlertid vært lovpålagt med gjennomføring av 300 timer opplæring i norsk og samfunnskunnskap for å få permanent oppholdstillatelse, som man kan søke om etter tre år i Norge (600 timer siden 2012) (Introduksjonsloven, 2003, §17; Utlendingsloven, 2008, § 62). Selv om kvinner fra Pakistan og Tyrkia har plikt til denne opplæringen har de ikke rett til den, men må selv betale. Det har blitt påpekt at for mange familieinnvandrere vil ikke den pliktige norsk- og samfunnsfagopplæringen være tilstrekkelig for å overkomme integreringsutfordringer, da referansepersonen man har flyttet til kan også kan mangle nettverk, snakke dårlig norsk eller ikke ønske å bistå ektefellen (Proba, 2012).

Som følge av lav sysselsettingsandel blant enkelte landgrupper som faller utenfor introduksjonsordningen har det etter hvert blitt økt fokus på å fremme tiltak som kan øke integrering og sysselsetting av grupper som har falt utenfor arbeidslivet. I NOU- rapporten "Bedre integrering" (2011:14) påpekes nødvendigheten av sterkere integreringspolitiske virkemidler for familiegjensforente til det store antallet arbeidsinnvandrere som bidrar til å dekke Norges økende arbeidskraftbehov. Det fremheves at ordninger og tiltak i integreringspolitikken må ta hensyn til det overordnede målet om høy sysselsetting og at det må legges til rette for styrkning og tilpasning av kompetanse i tråd med krav i det norske arbeidslivet for de som trenger det. Det poengteres at behovet for en aktiv

rekrutteringsstrategi er spesielt stor ovenfor kvinner blant annet fra Asia med Tyrkia som befinner seg utenfor arbeidslivet.

Ny sjanse har vært en forsøksordning for å øke sysselsetting blant innvandrere i Norge som lenge har stått utenfor arbeidslivet. Deltakelse er frivillig og lønnes med en stønad på minimum 1G (IMDi, 2012). Programmet hadde sin oppstart i 2005, og siden dette har ulike metoder og strategier blitt utprøvd, og forskjellige målgrupper innenfor innvandrerbefolkningen blitt inkludert. Kvinner har de siste årene blitt prioritert. Siden 2009 har hjemmeværende innvandrerkvinner som ikke mottar sosialhjelp, men som forsørges av sin ektemann, vært blant fokusgruppene (Ekeland, 2012). Spesiell tilrettelegging av kvalifisering og personlig oppfølging har vært en felles sentral faktor i prosjektene og gitt gode resultater. I 2012 var 21 kommuner og bydeler engasjert i ordningen, og mellom 400 og 550 personer har deltatt hvert år (St. meld. nr. 6 (2012-2013)). Fra 2005 til 2009 gikk 43 prosent av deltakerne ut i jobb eller utdanning (Ekeland, 2012). Av tidligere hjemmeværende kvinner som gikk ut av prosjektene i 2011, gikk 37 prosent ut i arbeid eller utdanning (St. meld. nr. 6 (2012-2013)). Fra sommeren 2013 vil regjeringen bygge på erfaringer fra forsøksordningen ved innføring av *Jobbsjansen* som blir et permanent kvalifiseringstiltak for å videre øke sysselsetting blant innvandrergrupper. Også her blir hjemmeværende kvinner som ikke mottar noen offentlig ytelse prioritert, der kvinner fra Pakistan og Tyrkia er blant hovedmålgruppen (IMDi, 2012; (St. meld. nr. 6 (2012-2013))).

1.3 Problemstilling og rapportens oppbygning

Det er gjort mye viktig forskning på feltet som har tatt for seg barrierer og utfordringer relatert til deltakelse i kvalifisering og norsk arbeidsliv blant innvandrerkvinner fra ulike landgrupper (Aalandslid & Tronstad, 2010; Asmyhr, 2010; Berg & Håpnes, 2006; Bratsberg, Røed, & Raaum, 2011; Henriksen, 2010; IMDi, 2007, 2009; Kavli & Nadim, 2009; Pettersen, 2009; Åsholt, 2006). I rapporten *Hjemmeværende innvandrerkvinner. En undersøkelse i Groruddalen og søndre Nordstrand* (IMDi, 2009) får vi blant annet verdifull kunnskap om hjemmeværende innvandrerkvinner med ukjent status, inkludert kvinner fra Pakistan og Tyrkia, sine tanker og opplevelser av hindringer for å delta i arbeidslivet. Men hva bidrar til frivillig deltakelse i kvalifisering og arbeidsliv? Gjennomgåelsen av problembildet og den presenterte statistikken peker på behov for kunnskap om forhold som bidrar til frivillig deltakelse i *Ny sjanse* og arbeidsliv blant hjemmeværende familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia, da disse ikke har blitt omfattet av introduksjonsordningen og i stor grad står utenfor norsk arbeidsliv. I dette prosjektet blir det forsøkt å få en økt forståelse for dette,

gjennom å undersøke faktorer som har vært sentrale for intensjon om slik deltakelse blant et utvalg tidligere hjemmeværende kvinner i Ny sjanse og i arbeid fra de to landgruppene. Mens viktigheten av muligheter som ligger i det norske samfunnet for arbeidsdeltakelse blant målgruppen er av åpenbar betydning, er psykologiske faktorer som bidrar til planlagt og viljestyrt atferd av større interesse her. Det overordnede forskningsspørsmålet som stilles er derfor: Hvilke faktorer har bidratt til frivillig deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv blant tidligere hjemmeværende familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia i Norge? For ytterligere forståelse for dette stilles også to underspørsmål. På hvilken måte kan bakgrunnsvariabler ha påvirket tilstedeværelse og tidligere fravær av slike faktorer? Og hvordan har endringsprosesser mot deltakelse funnet sted?

I det følgende kapittelet vil det teoretiske rammeverket for studiet bli beskrevet. Valgte teorier innen kultur-, sosial-, og samfunnspsykologi som forstås som sentrale for belysning av de stilte forskningsspørsmålene vil bli redegjort for. I tredje kapittel beskrives metodene anvendt for å undersøke faktorer som har bidratt til endring fra å være hjemmeværende til deltakere i Ny sjanse og arbeidsliv blant et utvalg av familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia i Norge. Kapittel fire tar for seg resultatene fra analysen av det innsamlede datamaterialet, som diskuteres i forhold til den tidligere presenterte psykologiske teorien i kapittel fem. Forslag til intervensjoner og fremtidig forskning på bakgrunn av undersøkelsen blir så gitt.

2. Teori

I denne studien søkes det å oppnå innsikt i faktorer som har bidratt til frivillig deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv blant tidligere hjemmeværende familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia i Norge. Ved å stille de ulike forskningsspørsmålene som ligger i denne studiens problemstilling, søkes det å oppnå forståelse for hva som har bidratt til *endring av atferd* fra å være hjemmeværende til aktivt deltakende i Ny sjanse og arbeidsliv. Modeller som omfatter atferdsendring vil derfor representere det teoretiske rammeverket for denne studien.

Teorien om planlagt atferd (Theory of planned behavior, TPB, Ajzen, 1991) og *den transteoretiske modellen for atferdsendring* (Transtheoretical model of behavior change, TTM, Prochaska & DiClemente, 1983) er to innflytelsesrike modeller for atferdsendring. I TPB beskrives sentrale faktorer som har vist seg å bidra til å forklare varians i personers intensjon om å utføre spesifikke handlinger blant et bredt spekter av typer atferd. Mens TPB forklarer hvorfor mennesker endrer atferd, beskriver TTM hvordan mennesker endrer atferd ved å ta for seg ulike stadier og prosesser ved endring. Selv om TPB og TTM i stor grad har blitt benyttet i forhold til forskning på helseatferd, har flere studier bekreftet at både TPB og TTM er nyttige modeller også for predikering av atferd relatert til arbeidsdeltakelse (Ingram, Cope, Harju, & Wuensch, 2000; Muscat, 2005; van Hooft, Born, Taris, & van der Flier, 2004; van Hooft, Born, Taris, Van der Flier, & Blonk, 2004; van Hooft & De Jong, 2009). Modellene har også vist seg å predikere endring av ulike typer atferd blant mennesker på tvers av et bredt spekter av ulike nasjonaliteter og kulturer (Lee, Hubbard, O'Riordan, & Kim, 2006; Liem, Hidayat, & Soemarno, 2009; van Hooft, Born, Taris, & Van der Flier, 2006).

I det følgende kapittelet vil TPB først bli presentert der antatte sentrale determinanter for atferd beskrives, med et ønske om innsikt i *hvilke* faktorer som vil kunne bidra til at vi handler eller ikke handler på bestemte måter. Selv om prediktorer for atferd i TPB ansees som universelle i deres påvirkning på atferd, forventes det at forutsetningene for tilstedeværelse av disse faktorene og deres relative viktighet for intensjon om en atferd vil variere på tvers av bakgrunnsvariabler, situasjoner og typer atferd (Ajzen, 1991, 2012; Fishbein & Ajzen, 1975). En beskrivelse av TPB vil derfor bli etterfulgt av en redegjørelse for ulike typer *indirekte influens* som kan tenkes å øke forståelse for hva som vil kunne bidra til at prediktorer for atferd er til stede i ulik grad. Hvilke stadier og prosesser som er funnet å virke inn for atferdsendring, vil så bli presentert gjennom beskrivelse av TTM, for å lære noe om *hvordan* atferdsendring finner sted.

2.1 Teorien om planlagt atferd

I dette kapittelet blir det søkt å oppnå forståelse for *hvilke* faktorer som bidrar til atferd. Et grunnleggende prinsipp i mange av dagens teorier om sosial atferd er at handlinger i stor grad er overveide. Årsakene til sosial atferd formes ikke utelukkende automatisk eller tankeløst, da vi er klar over egne tanker og følelser som fører til våre avgjørelser. En rekke modeller om sosial atferd med et slikt fokus forstår atferd som en funksjon av forventninger man innehar i samsvar med evaluering av disse, og kategoriseres som *forventning-verditeorier* (Expectancy-value theories). Den sosialkognitive modellen *Teorien om overveid handlig*, (Theory of reasoned action, TRA, Ajzen & Fishbein, 1980) ble designet av sosialpsykologene Martin Fishbein og Icek Ajzen på 1970-tallet med utgangspunkt i holdningsteorien *Forventning-verditeorien om holdninger* (The expectancy-value theory of attitudes, Fishbein, 1963). Denne teorien er forløperen til TPB (Icek Ajzen, 1991) som ble utviklet på begynnelsen av 1990-tallet. Disse modellene ble konstruert med hensikt å forklare og predikere sosial atferd knyttet til spesifikke handlinger. De er derfor nyttige for vår forståelse av *hvilke* faktorer som bidrar til atferd.

2.1.1 Prediktorer for intensjon om utførelse av atferd. I begge modellene ansees *intensjonen* om å utføre en gitt handling som grunnleggende, da det antas at intensjoner fanger grunnleggende faktorer som influerer atferd. Fishbein og Ajzen har definert intensjon som "en persons subjektive sannsynlighet for å utføre en handling" (1975, s. 288, forfatters oversettelse). Jo sterkere en intensjon er, jo mer sannsynlig antas det at atferden vil utføres. I TRA ble to konseptuelt forskjellige determinanter sett på som forutsetninger for intensjoner om å utføre en handling. I tillegg til *holdning* til atferden som var modellens utgangspunkt, ble den sosiale faktoren *subjektiv norm* inkludert. I den videreutviklede modellen TPB ble også faktoren *opplevelse av kontroll* inkorporert for å øke dens prediktive styrke. Hver av disse faktorene forstås som unike aspekter ved intensjon om utførelse av en atferd og hver av dem antas å være viktige å betrakte i forsøk på å endre den.

Det har etter hvert kommet forslag til flere tilleggsprediktorer i modellen for å ytterligere bidra til å øke dens prediktive styrke, som for eksempel tidligere vane (habit, de Bruijn et al., 2007; Leone, Perugini, & Ercolani, 1999; Verplanken & Aarts, 1999) og grad av moralsk forpliktelse (Chu & Chiu, 2003). Økt grad av forklart varians ved benyttelse av disse prediktorene er imidlertid relativt begrenset og mer forskning trengs for å undersøke deres generaliserbarhet til flere typer atferd (Ajzen, 2001). Fokuset for det teoretiske rammeverket i

denne studiene vil derfor være på prediktorene holdning, subjektiv norm og opplevelse av kontroll.

2.1.2 Operasjonalisering av prediktorene for intensjon: Oppfatning og evaluering. I tråd med forventning- verditeori operasjonaliseres hver av de tre determinantene i TPB som summen av ulike typer oppfatninger (beliefs) om konsekvenser relatert til den spesifikke atferden i samsvar med evalueringer (values) av disse (Ajzen 1991, 2012). *Oppfatninger* eller forventninger om konsekvenser representerer det kognitive grunnlaget for holdninger, subjektive normer og opplevelse av kontroll. Dette er den informasjonelle basen man har om seg selv og sitt sosiale og fysiske miljø, som bidrar til at atferd relateres til ulike konsekvenser. Oppfatninger operasjonaliseres som personens subjektive sannsynlighet for at en atferd er assosiert med et gitt utfall. Da de fleste handlinger vil kunne gi flere konsekvenser, antas det at mennesker har mangfoldige oppfatninger om utfall relatert til den samme atferden. Naturlig vil vi ikke ha informasjon om alle mulige assosiasjoner mellom en atferd og dens mulige konsekvenser. En persons holdninger, subjektive normer og opplevelse av kontroll antas derfor å bestemmes av de mest *fremtredende* oppfatningene om en atferd til enhver tid, og hvilke dette er vil variere fra person til person. Kun oppfatninger som er lett tilgjengelige i hukommelsen vil være med å bestemme holdninger, subjektive normer og opplevelse av kontroll. Personer vil også kunne variere i hvor *sterke* disse er, det vil si hvor sannsynlig man opplever at en type atferd vil innebære visse egenskaper eller konsekvenser. Oppfatninger operasjonaliseres som den *totale summen* av en persons subjektive sannsynlighet for at en handling vil medføre visse konsekvenser.

Hver oppfatning eller forventning har en viss subjektiv verdi som refererer til i hvilken grad personen har en fordelaktig eller ufordelaktig *evaluering* av de oppfattede konsekvensene. Mens forventninger er basert på kognisjon, er evalueringer basert på emosjon. Evalueringer av konsekvenser ved en atferd vil innebære hvor viktig en vurderer overbevisninger knyttet til holdninger, subjektive normer og opplevelse av kontroll som bestemmende for intensjoner og atferd. Den subjektive verdien eller evalueringen av hvert utfall bidrar til holdningen i direkte proporsjon til personens subjektive sannsynlighet for at atferden vil produsere utfallet.

2.1.2.1 Holdning. Fishbein og Ajzen forstår holdningers evaluerende eller affektive natur som den hovedsakelige karakteristikken som skiller konstruktet fra andre begreper. I forventning- verditeori om holdninger defineres holdninger som "den evaluerende dimensjonen av et konsept" (Fishbein, 1963, s. 233, forfatters oversettelse), det vil si hvorvidt

man vurderer det som fordelaktig eller ufordelaktig. Selv om det fremheves at denne definisjonen ikke fanger hele kompleksiteten ved holdninger, ansees affekt som den mest essensielle delen ved konseptet. Ved tidlige publikasjoner ble termen affekt benyttet synonymt med termen evaluering (Fishbein & Ajzen, 1975). For å unngå forveksling med andre konsepter relatert til emosjoner har Ajzen og Fishbein (2000) senere poengtert at mens bruken av termen affekt vil være riktigere ved beskriver av *generelle* følelsetilstander uten et spesifikt referanseobjekt (som tristhet og lykksalighet), refererer termen holdninger til emosjoner knyttet til evaluering av et *spesifikt* objekt, konsept eller handling.

Iboende i forventning- verditeori om holdninger er antakelsen om at evaluering bedømmelser er et resultat av kognitive prosesser. Det antas at holdninger utvikles ut i fra menneskers oppfatninger om objektet holdningen rettes mot. Vi former oppfatninger om et objekt ved å assosiere det med andre objekter, karakteristikk og hendelser. *Oppfatninger om en atferd* (behavioral beliefs) sees på som underliggende holdninger knyttet til den spesifikke atferden og er den subjektive vurderingen av sannsynligheten for at en atferd vil produsere ønskelige konsekvenser. De fleste har både positive og negative oppfatninger om en atferd. I TPB måles holdninger som summen av de ulike oppfatningene og affekt assosiert med disse. Expectancy-value- formuleringer er fortsatt den mest brukte måten blant holdningsteoretikere å uttrykke forholdet mellom oppfatninger og holdninger på (Kruglanski & Stroebe, 2005).

2.1.2.2 Subjektiv norm. En grunnleggende antakelse i sosialpsykologien er at atferd formes av eksterne sosiale faktorer eller sosial influens. I TPB konseptualiseres sosial influens som *subjektive normer* og representerer påvirkningen av det sosiale miljøet man er en del av. På samme måte som holdninger operasjonaliseres som oppfatninger om konsekvenser i samsvar med evaluering av disse, bestemmes subjektive normer av en samhandling mellom oppfatninger om sosial godkjenning eller ikke og evaluering av disse. Forventninger kalles normative oppfatninger (normative beliefs) og betyr subjektiv persepsjon av sannsynlighet for at signifikante referanseindivider- eller grupper godtar eller avviser en gitt atferd eller opplevelse av sosialt press. Evalueringaspektet innebærer her motivasjon for å etterkomme disse fornemte forventningene. Motivasjon til å etterkomme referansepersoners preferanser forstås som personens generelle tendens til å akseptere direktiver hos en gitt referanseperson eller gruppe (Ajzen, 1991, 2012; Fishbein & Ajzen, 1975). Personer kan ha normative oppfatninger knyttet til flere enn en referanseperson- eller gruppe, som familie, venner, kolleger, profesjonelle og autoriteter. Subjektiv norm regnes som summen av alle relevante referenter. Hvilke referansepersoner- eller grupper som oppleves som relevante, antas å variere med situasjoner der atferden utføres. I noen tilfeller vil forventninger hos familie og

venner være mest relevant, mens i andre tilfeller vil forventninger hos veiledere eller av samfunnet generelt være av større betydning.

Selv om normative oppfatninger også vil kunne påvirke holdninger, har Fishbein og Ajzen (1975) påpekt at det likevel vil være nyttig å skille mellom holdninger og subjektive normer da ulike prosesser underligger formasjon av disse. Dersom man holder disse konseptene distinkte blir det mulig å oppnå en bedre forståelse for måter intensjoner formes på.

2.1.2.3 Opplevelse av kontroll. Mange faktorer, både interne og eksterne vil kunne påvirke *faktisk kontroll* over en handling ved å hindre eller fasilitere utførelse av en gitt atferd. Slike ikke- motivasjonelle faktorer vil for eksempel kunne være grad av nødvendig informasjon, mentale og fysiske ferdigheter, emosjoner, tid, penger, tvang og samarbeid med andre. Intensjoner vil åpenbart kun kunne uttrykkes i atferd dersom den aktuelle atferden er under viljestyrt kontroll. Graden av faktisk kontroll over en atferd forventes derfor å moderere effekten av intensjoner på atferd. Når graden av faktisk kontroll er høy, vil intensjoner alene være tilstrekkelig til å predikere atferd. Når grad av kontroll varierer mellom individer, vil intensjoner og kontroll interagere og sammen påvirke atferd (Ajzen, 1991, 2012). Da viktigheten av faktiske muligheter for kontroll over en atferd er åpenbar og eksakte mål av faktisk kontroll som regel er utilgjengelige, belager mange forskere seg derfor på mål om subjektiv *opplevelse av kontroll*. TPB er en generell modell designet til å predikere en hvilken som helst atferd, ikke bare handlinger der individer er motiverte til å utføre den. Denne tredje faktoren ble inkludert i TPB som en forutsetning for intensjon om en atferd for å også ta situasjoner der man ikke har fullstendig viljestyrt kontroll over atferden med i betraktning. I de fleste typer atferd varierer personer i stor grad i deres intensjoner. Mennesker som ikke tror de er kapable til å utføre en handling, vil heller ikke forme en intensjon om å utrette den.

Analogt med forventning- verdimodellen for holdninger, operasjonaliseres også opplevelse av kontroll som samvariasjon mellom oppfatninger og evalueringer av disse. Oppfatninger konseptualiseres som subjektive opplevelse av sannsynlighet for at kontrollfaktorer er til stede, kalt oppfatninger om kontroll (control beliefs). Dette innebærer forventninger om tilstedeværelse eller fravær av ressurser, muligheter og hindringer som vil kunne fasilitere eller forstyrre utførelse av en gitt atferd. Slike oppfatninger vil påvirke opplevelse av kontroll i proporsjon til vurdering av styrken på hver av disse kontrollfaktorene, det vil si i hvor stor grad de antas å fasilitere eller hindre utførelsen av en atferd. Dette vil til sammen føre til en oppfatning av hvor lett eller vanskelig det vil være å utføre atferden av

interesse. Ens opplevelse av kontroll antas å variere på tvers av situasjoner og typer handlinger.

Ajzen (1991, 2012) sammenligner konseptet opplevelse av kontroll med Albert Banduras (1997) *mestringstro* (self efficacy), et konsept innenfor sosialkognitiv læringsteori med fokus på hvordan atferd påvirkes av menneskets intensjoner og dets grunnleggende behov for personlig kontroll. Mestringstro konseptualiseres som grad av tillit på evner til å utføre handlinger som er nødvendig for å kunne produsere ønskelige resultater. Da Bandura påpeker at menneskers grad av motivasjon, følelser og atferd i større grad er styrt av hva man tror på enn hva som er objektivt sant, ser han på tro på egen evne til å handle som den sterkeste påvirkningsfaktoren for atferd. Avhengig av tro på egne ressurser vil mennesker med samme evner variere i hvordan oppgaver og handlinger utføres. Grad av mestringstro vil påvirke hvordan man velger å handle og hvorvidt man virkeliggjør sine mål, anstrenger seg for å nå disse på tross av motgang og hvor mye stress man opplever på veien.

I TPB ser man på mestringstro i et mer generelt rammeverk av relasjoner mellom holdninger, intensjoner og atferd i forbindelse med den spesifikke atferden av interesse. I følge TPB vil opplevd kontroll sammen med en intensjon om atferd sammen kunne bli brukt for å predikere oppnåelse av atferd. I likhet med Banduras sosialkognitive teori antas det at dersom en intensjon holdes konstant, vil bestrebelse mot en type handling i større grad være sannsynlig å lykkes med økt opplevelse av kontroll. Der to personer har samme intensjon om en aktivitet og forsøker å nå et mål, antas det at personen med sterkest oppfatning av kontroll mer sannsynlig vil fortsette å forsøke. Hvorvidt opplevelse av kontroll kan predikere faktisk atferd er avhengig av at opplevelse av kontroll samsvarer med faktiske muligheter for kontroll. Hvorvidt disse to variablene vil predikere atferd og styrken av prediksjon vil variere på tvers av situasjoner og atferd. Variabelen opplevelse av kontroll vil være spesielt nyttig i situasjoner der viljestyrt kontroll over situasjoner er redusert, da mestringstro vil bidra til å øke både utholdenhet, antall forsøk og faktiske prestasjoner. I tillegg til at opplevelse av kontroll er funnet å påvirke intensjon om en atferd, antas variabelen å direkte bidra til å predikere atferd (Ajzen 1991; Bandura, 1997).

2.2 Indirekte influens: Faktorer som vil kunne bidra til ulike oppfatninger og evalueringer

Den beskrevne modellen TPB bidrar til forståelse for hvilke faktorer som påvirker intensjon om atferd. I dette kapitlet søkes det også å oppnå økt innsikt i hvordan ulike bakgrunnsvariabler vil kunne påvirke tilstedeværelse og fravær av slike faktorer gjennom

indirekte influens på holdninger, subjektive normer og opplevelse av kontroll. I TPB fremheves som vist over det kontrollerte aspektet ved menneskers informasjonsprosessering og avgjørelser med fokus på målrettet atferd (Ajzen, 2012; Fishbein & Ajzen, 1975). Intensjoner og atferd antas å guides av holdninger, subjektiv norm og opplevelse av kontroll. Det er imidlertid kun i slik forstand at atferd kan forstås som overveid eller planlagt. Dette er ikke det samme som at alle avgjørelser alltid er rasjonelle ved at all tilgjengelig informasjon vurderes og representerer virkeligheten uten skjevheter. Fishbein og Ajzen (2010) antar at oppfatninger formes i daglig interaksjon med vårt miljø. Forskjeller i oppfatninger sees derfor på som et resultat av ulike læringsopplevelser. Individuer med ulike bakgrunnsvariabler som for eksempel forskjellige demografiske karakteristikk, personlighetstrekk, ulik grad av kunnskap og eksponering for forskjellig informasjon, vil sannsynligvis ha ulike oppfatninger og evalueringer av en atferd. De forventes derfor å variere i sannsynlighet for å utføre den. Hva slags bakgrunnsfaktorer som kan betraktes er ubegrenset. TPB identifiserer derfor ikke hvilke bakgrunnsfaktorer som burde betraktes i relasjon til spesifikke typer atferd, men foreslår at bakgrunnsfaktorer bør betraktes dersom man har en grunn til å tro at mennesker som varierer i forhold til en type atferd vil kunne ha vært eksponert for ulike typer opplevelser, og derfor ha formet ulike atferdsrelevante oppfatninger.

Den relative viktigheten av holdninger, subjektive normer og ulike kontrollfaktor for intensjon om en atferd forventes også å variere med omstendighetene der atferden finner sted, med personen relatert til atferden og med type atferd som predikeres. For noen typer atferd vil normative betraktninger være viktigere for bestemmelse av intensjon enn holdninger, mens holdninger eller kontrollfaktorer vil være mer bestemmende for andre typer atferd (Fishbein & Ajzen, 1975).

I det følgende vil det bli redegjort for ulike faktorer som kan tenkes å være sentrale i deres indirekte influens på oppfatninger om konsekvenser ved atferd og evaluering av disse relatert til holdning, subjektiv norm og opplevelse av kontroll ved spesifikke typer atferd. Faktorer som kan tenkes å ha innvirkning på det kognitive aspektet ved de tre prediktorene vil først bli presentert gjennom redegjørelse for ulike kilder til informasjon og typer informasjonsprosessering. Dette vil bli etterfulgt av forhold som kan tenkes å være sentrale i påvirkning på det emosjonelle og evaluerende aspektet ved prediktorene, henholdsvis verdier og selvkonstrukt.

2.2.1 Mulige kilder til informasjon: Deskriptiv og informativ influens. Som sett ovenfor, er kognisjon en fundamental byggekloss i TPB og TRA, da intensjoner antas å være en funksjon av visse oppfatninger om den spesifikke atferden. Noen av disse oppfatningene påvirker vår holdning til atferden, noen påvirker subjektive norm, mens noen er relevant for vår opplevelse av kontroll. Ifølge Fishbein og Ajzen (1975) vil bedømmelse av et sannsynlighetsforhold mellom en atferd og konsekvenser kunne formes gjennom *deskriptive oppfatninger* som følge av direkte observasjon og gjennom *informasjonelle oppfatninger* som følge av akseptering av informasjon fra en utenforstående kilde. Gjennom deskriptive og informasjonelle overbevisninger lærer vi assosiasjoner mellom atferd og konsekvenser vet at vi former et sett av oppfatninger om objekter, personer, handlinger og situasjoner. Det vil si at man assosierer objektet med ulike egenskaper. Observasjon og mottakelse av ulike typer informasjon fra ytre kilder vil derfor være med og bestemme hvilke forventninger som er mest tilgjengelige i vår hukommelse og styrken på subjektiv vurdering av sannsynlighetsforhold mellom en atferd og ulike konsekvenser. Sosiale normer og roller vil kunne være viktige kilder til informativ og deskriptiv informasjon.

2.2.1.1 Sosiale normer. Sosiale normer og roller vil kunne være en viktig kilde til informasjon om forventninger til atferd. Sosiale normer representerer et sett av overbevisninger om akseptert atferd som samfunn, noen ganger implisitt, godkjenner og forsterker (Stankov, 2007, s. 242, forfatters oversettelse). Et samfunns normer har ledet til utviklingen og opprettholdelse av institusjoner med en bestemt struktur og fungeringsmåte. Dette inkluderer familie, utdanningssystemer, politikk og lovgivning. Når disse institusjonene er etablert, forsterker de normene som førte til deres opprettelse (Hofstede, 1980). Normer blir ofte sett på som sosiale forventninger om hva slags atferd som er passende i ulike situasjoner. Normer styrer oss og kontrollerer oss på en så subtil måte ved at vi i liten grad er bevisst deres tilstedeværelse før vi ser at mennesker handler annerledes i andre kulturer. Slik beskriver normer hva de fleste andre gjør- hva som er *normalt*. For utenforstående vil andre kulturers normer ofte oppfattes som vilkårlige og begrensende.

Informasjon om sosiale normer vil kunne tilegnes både gjennom informativ og deskriptiv influens. I litteratur som fokuserer på normativ influens på atferd betegnes dette skillet som injunktive normer og deskriptive normer (Cialdini, Reno, & Kallgren, 1990). *Injunktive normer* innebærer hva slags atferd de fleste andre aksepterer eller avviser og referer til regler anseelse av hva som er moralsk rett. Slike normer innebærer formidling av hva en *burde* gjøre. En person vil kunne motta informasjon om injunktive normer for eksempel gjennom at en gitt referent forteller personen hva man tenker han eller hun burde gjøre, og

personen vil eller vil ikke akseptere denne informasjonen. Informasjon om hvordan vi bør handle vil også kunne tilegnes gjennom for eksempel aviser, bøker, utdanningsprogrammer, blader, radio, tv, forelesninger, venner, slektninger og kollegaer. *Deskriptive normer* innebefatter hva signifikante andre faktisk gjør. Deskriptive normer fungerer ved at det de fleste andre gjør ofte vurderes som evidens for at å handle slik er adaptivt og effektivt fordi vi trekker slutningen "når alle gjør det, må det være fornuftig å gjøre det". De to typene normativ influens er lett å blande, fordi det som aksepteres ofte er det som faktisk gjøres. De er imidlertid konseptuelt distinkte og må skilles for å kunne predikere sannsynlighet for normkonsistent atferd.

2.2.1.2 Sosiale roller. Normer eller oppfatninger om hva som utgjør passende atferd blir synlige gjennom de ulike rollene som utspilles i et samfunn. Forskning på sosiale roller i psykologien har ofte blitt undersøkt i forhold til forskjeller å handle på mellom kvinner og menn (Eagly & Wood, 2012; Wood & Eagly, 2002). Mye av denne forskning har dreid seg om ulik arbeidsfordeling mellom kjønnene. Gjennom sosialisering forberedes gutter og jenter til å utføre ulike sosiale roller gjennom forsterkning og straff, rollemodeller og læring gjennom observasjon. Slik påvirkning kan være fra familie, venner, samfunnsmedlemmer, religion og kulturelle tradisjoner. Følgende psykologiske karakteristikk som for eksempel ferdigheter, oppfatninger, verdier og motiver som utruker en til de ulike oppgavene blir forventet for kvinner og menn og inkorporeres i kjønnsrollestereotypene.

Wood og Eagly (2002) har gjennomgått relevant forskning i ulike deler av verden og funnet evidens for at kjønnsinndeling av arbeidsoppgaver mellom kvinner og menn er et universelt fenomen. Hvilket kjønn som utførte hvilke oppgaver ble imidlertid funnet å variere mellom kulturer. Selv om menn gjennomsnittlig i større grad utfører oppgaver knyttet til underhold, og kvinner dominerer i forhold til pass av spedbarn, bidrar det andre kjønn betraktelig til disse oppgavene i mange samfunn. Disse funnene utfordrer både utelukkende evolusjonistiske (se for eksempel Buss, 1995) og sosialkonstruktivistiske (se for eksempel Bohan, 1993) tilnærminger til forklaring av kjønnsroller. På bakgrunn av denne gjennomgangen har Wood og Eagly (2002) utviklet en *biososial modell* som forklarer årsaker til kjønnsforskjeller. Denne teorien fokuserer på *interaksjonen* mellom kvinner og menns fysiske egenskaper og deres kontekst. Fra et biososialt perspektiv forklares krysskulturell variasjon i kjønnsinndeling av arbeidsoppgaver som et resultat av kvinner og menns fysiske egenskaper i samsvar deres samfunn og lokale miljø. Ut i fra dette synspunktet vil kjønnsroller utvikles fordi individer søker å maksimere lønnsomhet og minimere kostnader ut i fra sin biologi i sitt samfunn og lokale økologi.

Kvinneres evne til reproduktivitet og evne til amming som muliggjør effektiv ivaretagelse av små barn blir sett som en sentral variabel som representerer biologiske faktorerens predisponering for arbeidsfordeling mellom kjønn. Forskjeller i sosial atferd mellom kjønn vil variere systematisk på tvers av kulturer med sosiale og økologiske forhold som øker eller reduserer innvirkning av kvinners reproduktivitet. Det antas at kjønnsforskjeller i atferd oppstår dersom kvinners ivaretagelse av små barn fører til konflikt med arbeid som krever hurtighet, fravær fra hjemmet og uavbrutte økter. Patriarkalske samfunn antas for eksempel å ha oppstått med utviklingen av krigføring, intensivt jordbruk og komplekse økonomier. Arbeid knyttet til krigføring, intensivt jordbruk og produksjon som bidrar til rikdom og status i den offentlige økonomien har til felles at det ikke er forenlig med ivaretagelse av barn dersom det ikke legges til rette for det. Kvinners arbeid knyttet til barn begrenser tid og energi til omfattende opplæring og utvikling av avanserte ferdigheter, høyt energiforbruk og lengre perioder med fravær fra hjemmet. I industrielle og postindustrielle samfunn er det derfor mer sannsynlig at kvinner vil påta seg roller som hjemmeværende og hovedsakelig omsorgsgiver for sine barn, mens menn mer sannsynlig tar på seg rollen som familiens forsørger.

Fordi omkringliggende forhold påvirker effektiviteten av utførelser av oppgaver, vil imidlertid kjønnsinndeling av oppgaver minimeres når omstendigheter i samfunnet eller miljøet reduserer begrensninger av biologi på effektivitet. Kvinner er funnet å utføre "maskuline" yrker når *konteksten* minsker deres biologiske begrensninger. Kvinner er for eksempel funnet å jakte store dyr i områder rike av naturressurser i nærheten av hjemmet, da dette muliggjør samtidig pass av barn (se for eksempel Goodman, Griffin, Estioko-Griffin, & Grove, 1985). En utvikling mot større grad av kvinnelig arbeidsdeltakelse og nedgang i tradisjonell arbeidsfordeling mellom kvinner og menn i de fleste industrielle land øker i takt med økt svangerskapskontroll gjennom prevensjon, trygg abort og følgende nedgang i fødselsrater (Fortin, 2005). I den biososiale modellen antas det slik at sosiale roller og oppgaver typisk utført av menn og kvinner vil endres i respons til alterasjoner i miljøet som muliggjør arbeid i samsvar med ivaretagelse av barn. Selv om biologi predisponerer menn og kvinner til ulike roller er begge kjønn fullt kapable til å tilpasse seg til å effektivt utføre organisatoriske roller på alle nivåer i samfunnet. Når menn og kvinner inntar likere roller, vil deres psykologiske forskjeller også minske.

2.2.2 Prosessering av informasjon: Injunktiv influens. Fishbein og Ajzen (1975) har også påpekt at våre oppfatninger om ulike typer atferd i tillegg vil formes gjennom hvordan informasjon tolkes som følge av ulike *slutningsprosesser* (inferential beliefs). Mens

deskriptive og informasjonelle typer influens innebærer tilgjengelige kilder til tilegnelse av informasjon, innebærer slutningsprosesser hvordan denne informasjonen prosesseres. Når man presenteres for en ny assosiasjon mellom en atferd og en konsekvens vil man i ulik grad indikere en subjektiv sannsynlighet for dette forholdet. Hvordan vi prosesserer informasjon og gjør slutninger vil ha innvirkning på i hvilken grad vi bedømmer sannsynligheten for assosiasjoner mellom en atferd og ulike konsekvenser. Personlige faktorer vil spille en viktig rolle for hvordan informasjonen prosesseres.

Forskning på sosiale overbevisninger avslører hvordan vi former og opprettholder ulike oppfatninger. Ofte er oppfatninger et biprodukt av heuristiske strategier for å forenkle kompleks informasjon (Cialdini, 2009). Vi har en enorm kapasitet for automatisk, effektiv og intuitiv tenkning. Vår kognitive effektivitet er generelt adaptiv fordi vi hurtig kan tilegne oss en forståelse av verden som muliggjør raske bedømmelser og avgjørelser. Mentale heuristikker fører imidlertid også tidvis til mindre adaptive vurderinger på bakgrunn av ufullstendig informasjon. Siden vi generelt ikke er klar over slike feil er det viktig å identifisere måter vi former og opprettholde feilaktige oppfatninger på.

2.2.2.1 Oppfattelse og bedømmelse av informasjon. Sosiale oppfatninger eller overbevisninger formes som følge av at vi tolker og husker hendelser gjennom filtrene av våre egne antakelser, kunnskaper og erfaringer. Forskning på priming har vist at menneskers forhåndsantakelser har påfallende effekter på hvordan informasjon oppfattes og tolkes. Disse eksperimentene har avslørt at *forhåndsbedømmelse* (before-the-fact judgements) påvirker vår persepsjon og tolkning av ny informasjon, noe som i mange tilfeller foregår ubevisst (Merikle, Smilek, & Eastwood, 2001). *Opprettholdelse av oppfatninger* (belief perservance) (Anderson, Lepper, & Ross, 1980) er et fenomen der personer holder fast på dere eksisterende overbevisninger og årsaker til hvorfor de tror disse er sanne også når basen for overbevisningen er svak eller blitt avkreftet. Generelt vil vi i større grad også søke etter informasjon som bekrefter våre overbevisninger enn etter informasjon som avkrefter dem. Dette fenomen er kalt *bekreftelsesskjevhet* (confirmation bias). Det er funnet evidens for at vi foretrekker informasjon som er i tråd med våre eksisterende forventningene (Snyder & Swann, 1978) og for at vi noen ganger ekskludere informasjon som strider i mot våre forventninger ved å behandle den som ”unntak som bekrefter regelen” (Rothbart & Lewis, 1988). I tilfeller der atferd er ambivalent er det en tendens til at den tolkes på en måte som er i tråd med våre eksisterende oppfatninger (Devine, 1989; Duncan, 1976). Vi har også en tendens til å huske slik informasjon som er i tråd med forventningene våre (Snyder & Swann, 1978).

Hvordan ulike personer forstår ny informasjon og aksepterer informasjon gitt av en utenforstående kilde påvirkes også av hvor interessert og motivert man er til å tilegne seg ny kunnskap, og i hvilken grad man har forutsetninger og muligheter for dette. I gjennomgang av tilnærminger til forskning på overtalelse har Petty og Cacioppo (1981) gjenkjent ulike fokus på hvordan dette fenomenet blir forstått. Denne forskningen har ført til *The Elaboration likelihood Model* (ELM) der overtalelse forstås som et resultat av informasjonsprosessering gjennom to distinkte strategier eller kognitive baner. De to strategiene varierer på et kontinuum i hvor mye kognitiv kapasitet man er villig til å bruke. Når personer er interesserte, motiverte og har evne og mulighet til å aktivt reflektere rundt et tema, benyttes den *sentrale banen til overtalelse* (central route to persuasion). Her er fokuset på innholdet i informasjonen. Overtalelse vil kunne foregå dersom argumentene er sterke, reliable og av relevans for mottakeren. Bruk av den heuristiske *perifere banen til overtalelse* (peripheral route to persuasion) foregår i større grad når man er umotivert, uinteressert eller mangler kapasitet til å behandle komplisert informasjon. Her fokuseres det mindre på analyse av innholdet i de presenterte argumenter, men i større grad på kontekstuelle overflatekarakteristikker. Dette kan for eksempel være kommunikatorens tilsynelatende ekspertise, kredibilitet og attraktivitet eller faktorer ved måten informasjon presenteres på. Slike forhold vil derfor her være av større betydning for overtalelse enn argumentenes styrke. Endringer som følge av overtalelse gjennom den sentrale kognitive ruten vil være sterkere og mer langvarige enn forandringer i oppfattelser gjennom den perifere banen.

2.2.2.2 Attribusjon: Årsaksforklaring av hendelser. Hvordan man tolker og forklarer situasjoner vil også kunne ha viktige implikasjoner for hvordan vi oppfatter sannsynligheten for at et objekt vil være knyttet til ulike egenskaper (Fishbein & Ajzen, 1975). Attribusjon er et konsept i sosialpsykologien som henvender seg til prosesser der personer årsaksforklarer egen og andres atferd og hendelser. I forskningen på attribusjon har man funnet at når vi ser personer handle intensjonelt, attribuerer vi noen ganger handlinger til aktørens *indre disposisjoner*, mens vi andre ganger forklarer atferden ut i fra *ytre situasjonelle* årsaker. Attribusjonsteoretikeren Harold Kelley (1973) har oppsummert forskning på attribusjon og gjenkjent tre typer informasjon som benyttes ved slutningsprosesser der årsaker til handlinger bestemmes. Kelley har påpekt at attribusjon ofte er rasjonell tenkning og følger "sunn fornuft", da vi bruker informasjon om konsistens (hvor konsistent personens atferd er i situasjonen), særpreg (hvor spesifikk personens atferd er for situasjonen) og konsensus (i hvilken grad andre handler på lignende måte i samme situasjon) for å bestemme om handlingen grunner i personlige egenskaper eller i faktorer ved situasjon.

Selv om årsaksforklaringer ofte er logiske er det imidlertid blitt funnet mange eksempler på systematiske skjevheter i måter å attribuere egen og andres atferd på. Slike skjevheter går ut på at vi misattribuerer en atferd til feil kilde. En utbredt skjevhet ved forklaring av årsaker til sosial atferd er å overestimere disposisjonell influens over handlingen og underestimere situasjonelle faktorer når vi observerer andre, i motsetning til når vi forklarer egen atferd. Dette omtales som *den fundamentale attribusjonsfeilen* (Ross, 1977). Vi har en tendens til å tro at andre er slik de handler. En forklaring på dette er at vi som *aktører* eller *observatører* ser situasjoner fra ulike vinkler. Vi undervurderer ofte betydningen av sterke situasjonelle determinanter når vi observerer andre handle, da det er personen som er sentrum for vår oppmerksomhet. Når vi handler selv er imidlertid fokuset på omstendighetene rundt oss og det er lettere å attribuere egen atferd til situasjonelle omstendigheter (Jones, 1976).

Self-serving bias refererer til en utbredt tendens til å attribuere egen suksess til personlige faktorer og ens mislykkethet til situasjonelle faktorer (Bradley, 1978). Slike prosesser vil kunne øke vår psykologiske tilpasning fordi de er en buffer mot stress, opprettholder vår selvfølelse og beskytter oss mot depresjoner. *Self-serving bias* bidrar derimot også til feilaktige bedømmelser som kan gi gruppekonflikter, fordi det påvirker hvordan vi bedømmer sammenlignbare sosiale grupper. *Self-serving bias* uttrykkes nemlig også gjennom *group serving-bias*, som er en tendens til å overvurdere egen gruppes overlegenhet. Vi forklarer bort utgrupped medlemmers positive handlinger til situasjonelle faktorer og attribuerer negativ atferd til deres disposisjonelle egenskaper (Taylor & Doria, 1981).

2.2.3 Verdier. I tillegg til at ulike kilder til informasjon og typer informasjonsprosessering kan tenkes å påvirke våre oppfatninger relatert til holdning, subjektiv norm og opplevelse av kontroll, er det flere forhold som sannsynlig vil influere hvordan disse oppfatningene *evalueres* som positive eller negative. Generelle verdier antas å i stor grad influere hvordan vi evaluerer spesifikke objekter, hendelser og typer atferd (Feather, 1987). En gjennomgang av litteratur relatert til menneskelige verdier og et stort antall ulike definisjoner har Schwartz og Bilsky (1987) gjenkjent fem karakteristikker som er felles i denne litteraturen. Verdier er (1) konsepter eller overbevisninger, (2) vedrørende ønskelige tilstander, (3) som overgår spesifikke situasjoner, (4) veileder valg av eller evaluering av atferd og hendelser og (5) er ordnet etter relativ viktighet. Schwartz (1994) har ut i fra denne innsikten definert verdier som "ønskelige mål, varierende i viktighet, som fungerer som

veiledende prinsipper for personer eller andre sosiale enheter sine liv" (s. 21, forfatters oversettelse). Det har blitt argumentert for at globale verdier reflekterer delte selvinnyttende sannheter som det sjeldent stilles spørsmålsteget ved hos de som innehar dem. Det er funnet evidens for denne påstanden da undersøkelser har vist at å analysere sine årsaker til å inneha spesifikke verdier bidrar til at de endres. Dette ble forventet å forekomme kun dersom individer mangler kognitiv støtte for sine verdier (Maio & Olson, 1998). Forskning på verdier i psykologien har fokusert både på individuelle og kulturelle verdiprioriteringer.

2.2.3.1 Individuelle verdier. Gjennom innsamling av data fra 20 kulturer, fra hvert bebodde kontinent og åtte hovedreligioner, har Schwartz (1992) identifisert universelle aspekter ved verdiers innhold og struktur. I denne forskningen er det funnet sterk støtte for at medlemmer av de fleste kulturer skiller mellom ti distinkte grunnleggende typer verdier som uttrykker ulike motivasjonelle mål. Slike verdier har blitt delt inn etter deres relevans for både personlige og kollektive interesser. Verdier relatert til personlige interesser er selvbestemmelse, stimulering, hedonisme, oppnåelse og makt. Det definerende målet ved verdien (1) *selvbestemmelse* (self-direction) er selvstendig tankegang og handling. Personlig valgfrihet, skapelse og utforskning verdsettes. Behov for kontroll og mestring og interaksjonelle behov for autonomi og uavhengighet er inkludert. Verdien (2) *stimulering* (stimulation) er utledet av behov for variasjon og stimulering for å opprettholde et optimalt nivå av aktivering. Det motiverende målet er spenning, nye impulser og utfordringer i livet. (3) *Hedonisme* (hedonism) inkluderer motivasjonelle mål om følelser av behag og fornøyelse som sanselig tilfredsstillelse og nytelse av livet. Det definerende målet ved (4) *oppnåelse* (achievement) er personlig suksess gjennom demonstrering av kompetanse i overenskomst med rådende kulturelle standarder som gir sosial aksept. Det sentrale målet ved verdien (5) *Makt* (power) innebærer oppnåelse av sosial status og prestisje, samt kontroll eller dominans over mennesker og ressurser (som autoritet, velstand, sosial makt, opprettholdelse av offentlig profil). Både verdier relatert til makt og oppnåelse (4 og 5) fokuserer på verdsettelse av sosialt renommé.

Personlige verdier av kollektive interesser innebærer velvilje, tradisjon og konformitet. Verdien (6) *Velvilje* (benevolence) refererer til omtanke for nære personer som medlemmer av familie og venners velvære i hverdagslig interaksjon. Det motivasjonelle målet ved slike verdier er opprettholdelse og forsterkning av sunnhet og lykke hos personer man har mye personlig kontakt med. Faktorer som for eksempel hjelpsomhet, lojalitet, ansvarlighet, ekte vennskap, moden kjærlighet aktes høyt. Verdien (7) *Tradisjon* (tradition) inkluderer mål om respekt for, forpliktelse til og aksept av skikker og ideer som ens kultur eller religion

fremmer hos individet. Alle grupper utvikler symboler og praksiser som representerer deres delte historie og erfaringer. Disse uttrykkes i tradisjoner og skikker som verdsetter av gruppemedlemmene. Dette blir symboler på gruppesolidaritet og uttrykk for dens unike verd. Tradisjoner tar ofte form i religiøse ritualer og i normer. Elementer som respekt for tradisjon, ydmykhet, akseptering av posisjon og tilbakeholdenhet vil kunne ansees som viktige egenskaper. Målet ved verdien (8) *Konformitet* (conformity) er å begrense handlinger, tilbøyelighet og impulser som vil kunne opprøre eller skade andre og å forhindre at mennesker bryter sosiale forventninger eller normer. Selvbeherskelse i hverdagslige interaksjon, vanligvis relatert til nære relasjoner som lydighet, selvdisciplin, høflighet og ærbødighet ovenfor foreldre og eldre er egenskaper som vil kunne bli ansett som gode. Verdier relatert til både personlige og kollektive interesser er universalisme og trygghet. (9) *Universalisme* (universalism) inkluderer mål relatert til forståelse, verdsettelse og beskyttelse av, samt toleranse for alle menneskers velvære og beskyttelse av naturen. Dette målet vil kunne bli tydelig når mennesker kommer i kontakt med personer utenfor ens definerte inngruppe. Mennesker vil kunne innse at mangel på aksept av andre som er forskjellige vil føre til livstruende strid, mens mislykket beskyttelse av naturen vil lede til destruksjon av livsnødvendige naturressurser. I verdien (10) *trygghet* (security) ligger verdsettelse av sikkerhet, harmoni og stabilitet i samfunnet, i relasjoner og i seg selv. Individuelle interesser vil for eksempel være relatert til egen helse, mens nasjonal sikkerhet er et eksempel på en kollektiv interesse.

De ulike verdiene er funnet å være av ulik grad i overensstemmelse og i konflikt med hverandre (Schwartz, 1992). Det er for eksempel funnet å være en høy statistisk sammenheng mellom verdiene velvilje, universalisme, selvbestemmelse og stimulering. Mens det samme gjaldt for verdiene tradisjon, konformitet og sikkerhet. Makt og oppnåelse ble også funnet å samvarierte. Ulike verdier ble også funnet å være sterke kontraster til hverandre. Disse konflikterende verdiene ble delt inn i en todimensjonal struktur av fire overordnede verdityper. I den ene dimensjonen kalt *åpenhet for endring versus konservasjon* (openness to change versus conservation) var verdiene stimulering og selvbestemmelse en motsetning til sikkerhet, konformitet og tradisjon. Den andre dimensjonen kalt *selvforhøyelse versus selvoverskridelse* (self-enhancement versus self-transcendence) kombineres makt, oppnåelse og hedonisme i motsetning til universalisme og velvilje. I de to dimensjonene varierer det i hvor stor grad mennesker motiveres til å øke egne personlige interesser versus overgåelse av personlige mål for å fremme velvære hos andre og ivaretagelse av naturen. Verdier funnet

relatert til den ene dimensjonen ble funnet i mindre enn én prosent av tilfellene i den motstående dimensjonen i alle utvalgene.

2.2.3.2 Kollektive verdier. Kollektive verdier representerer implisitte eller eksplisitte delte abstrakte ideer om hva som er godt, riktig og ønskelig i et samfunn. Slike verdier er grunnleggende for spesifikke normer, fordi de informerer om hva som er rett og galt i ulike situasjoner (Schwartz, 1999). Måten sosiale institusjoner (familie, utdanning, økonomi, politikk og religiøse systemer) fungerer på, vil uttrykke hvilke kulturelle verdier som prioriteres. I samfunn der individuelle ambisjoner og suksess vurderes høyt, vil for eksempel organiseringen av økonomiske og rettslige systemer reflektere konkurranse. I kontrast vil fokus på velvære for gruppen uttrykkes i mer samarbeidende økonomiske og rettslige systemer.

Sosialpsykologen Geert Hofstede (1980) har utviklet et rammeverk av kulturelle verdier som regnes som et av de mest innflytelsesrike arbeidene for å studere ulike kulturer og nasjonaliteter. Rammeverket ble utviklet basert på studier av arbeidsrelaterte verdier med data samlet inn fra over 70 ulike land. Dette arbeidet førte til genereringen av fire hoveddimensjoner av verdier som er funnet å bidra til å forklare kulturell variasjon mellom ulike land, da verdier som skiller land fra hverandre ble statistisk gruppert i fire klustere (Hofstede, 1980; Hofstede, Hofstede, & Minkov, 2010). Ifølge Hofstede beskriver varierende skårer på disse dimensjonene ulike måter kulturer håndterer grunnleggende problemer på, som alle samfunn må forholde seg til. Den første dimensjonen er kalt *individualisme* versus *kollektivism* (Individualism-collectivism). Denne dimensjonen refererer til viktigheten et samfunn tillegger individets rolle versus gruppens og individers uavhengighet eller avhengighet fra grupper. Kulturer oppmuntrer mennesker i ulik grad til å ta vare på seg selv og deres nærmeste familie, eller alle mennesker som tilhører inngruppen i utbytte for lojalitet. I kollektivistiske kulturer fremmes nære og varige relasjoner og forpliktelse til medlemskap av grupper som familie, utvidet familie eller andre interpersonlige forhold. Lojalitet er overordnet de fleste andre sosiale regler og reguleringer og brudd på disse fører til skam og tap av ansikt. Opprettholdelse av harmoni i gruppen fremmes og konflikter søkes å unngås. I individualistiske kulturer er selvet viktig og individuelle personlige meninger og karrierer verdsettes og uttrykkes i stor grad. Mennesker oppmuntres i stor grad til å ta vare på seg selv og sin nærmeste familie.

Maktdistanse (power distance) refererer til i hvilken grad medlemmer av et samfunn aksepterer at makt og status i institusjoner og organisasjoner er ulikt fordelt. I land som skårer høyt på maktdistanse aksepterer personer en hierarkisk orden der alle har en sin plass som

ikke trenger videre begrunnelse. Den samme strukturen kan observeres i familieenheten, der faren er en type patriark som andre underordner seg etter. I land som skårer lavt på maktdistanse er det i større grad fokus på like rettigheter der makt er desentralisert. Kontroll mislikes og kommunikasjon er direkte, deltakende og orientert mot konsensus. Hierarki har en praktisk hensikt. På kulturelt nivå korrelerer individualisme negativt med maktdistanse. Det vil si at individualisme er en motsetning til aksept av hierarki og tilskrevet sosial ulikhet.

Usikkerhetsunngåelse (Uncertainty avoidance) refererer til i hvilken grad mennesker føler seg truet av at fremtiden aldri kan forutses og hvorvidt man har utviklet institusjoner, ritualer eller livssyn for å unngå usikkerhet og ambivalens. Land med høy grad av usikkerhetsunngåelse kjennetegnes av rigide regler for tro og atferd i forsøk på å kontrollere fremtiden. I land som skårer lavt på usikkerhetsunngåelse har man en mer avslappet holdning til å unngå usikkerhet, og hva som fungerer i praksis teller mer enn prinsipper. Personer har tro på at flere regler enn nødvendig ikke bør gjelde, og regler som ikke fungerer endres.

Den fjerde dimensjonen er *Maskulinitet* versus *femininitet* (masculinity- femininity) og refererer til hvordan land i ulik grad drives av tradisjonelle "maskuline" verdier som konkurranse, prestasjoner og suksess eller domineres av mer "feminine " verdier som omtanke for andre og livskvalitet. I et feminint samfunn er livskvalitet et tegn på suksess.

2.2.3.3 Sammenhenger mellom individuelle og kollektive verdier. Medlemmer i samme kulturelle gruppe vil i mange tilfeller dele verdier fordi man har lignende verdirelevante opplevelser og er sosialisert til å akseptere delte sosiale verdier (Schwartz, 1992, 1999). Mennesker i samme sosiale kontekst eksponeres for de samme kulturelle konvensjonene gjennom delt sosialisering, lover, utdanningssystemer og media. En statistisk sammenligning av Hofstedes kulturelle verdier og Schwartz personlige verdier har også gitt evidens for strukturell likhet på tvers av de to nivåene (Fischer, Vauclair, Fontaine, & Schwartz, 2010). Dette kan tyde på at verdidimensjoner på nasjonalt nivå i noen grad vil kunne benyttes også for å forstå forskjeller mellom individer. Korrelasjonene var imidlertid ikke sterk nok til at verdier på personlig og kollektivt nivå kan ansees som identiske konstrukter. I Schwartz (1992) beskrevne undersøkelse av personlige verdier var det også vesentlig individuell varians i respons til hver enkelt verdi i hvert utvalg som ble studert, noe som ville vært uventet dersom responsen kun var bestemt av kulturelle idealer. Personlige verdier ser derfor ut til å være et produkt *både* av sosialiseringsprosesser og av delte kulturelle verdier og læring gjennom individuelle erfaringer. Hofstede (1980) har også understreket at de fire dimensjonene av kollektive verdier kun vil kunne reflektere verdier på nasjonalt nivå og vil ikke med sikkerhet kunne replikeres til sammenligning mellom individer fra ulike land.

2.2.4 Selvkonstrukt. Hvordan vi definerer oss selv er trolig også en viktig faktor som påvirker hvordan vi evaluerer ulike oppfatninger om konsekvenser ved ulike typer atferd, fordi hvordan vi definerer oss selv vil ha innvirkning på våre emosjoner. Affektregulering innebærer å søke etter positive tilstander og unngå negative. Positive følelsetilstander er de som fremmer et positivt syn på seg selv, mens negative er de som utfordrer dette (Markus & Kitayama, 1991). Studier av selvet har alltid vært en viktig del av personlighets- og sosialpsykologien. Spørsmål som hvordan man definerer seg selv, hvordan man evaluerer seg selv i forhold til andre og hvordan dette påvirker atferd har vært vesentlige i denne forskningen. To ledende teorier på feltet er identitetsteori og sosial identitetsteori, som forklarer det sosiale grunnlaget for definisjon av selvkonstrukt fra ulike perspektiver.

2.2.4.1 Identitetsteori: Hva vi gjør. *Identitetsteori*, også kalt sosial rolleteori, har blitt utviklet innenfor sosiologisk sosialpsykologi der man ser på rolleidentitet som måter å definerer seg selv på. I tillegg til at sosiale normer og roller bidrar til informasjon om forventninger som beskrevet tidligere i dette kapitlet, er de en viktig del av hvordan vi definerer og forstår oss selv (Burke, 1980; Callero, 1985; Thoits, 1991). Selvet forstås som summen av ulike identiteter som reflekterer roller som utspilles blant ulike personer i ulike sosiale situasjoner (som for eksempel leder, venn, ektefelle og forelder). Roller som utspilles forbinder selvet til den omkringliggende sosiale strukturen. Samtidig som samfunnet fremmer ulike typer sosiale roller, er hver person også aktive skapere av disse. Mennesker motiveres av ulike årsaker til å handle i tråd med deres selvkonsept. Å utføre rollekongruent atferd validerer ens selvkonsept og status. Dette kan utledes ut i fra kunnskap om roller en inntar, eller fra medlemskap i ulike sosiale kategorier (Callero, 1985). Rollekongruent atferd bidrar også til positive følelser av selvrespekt, mens atferd i strid med ens selvkonsept vil bidra til nedsatt selvfølelse og stress (Thoits, 1991).

2.2.4.2 Sosial identitetsteori: Hvilke grupper vi er en del av. I *sosial identitetsteori* (Tajfel & Turner, 2004) fremheves også hvordan medlemskap i en gruppe vil påvirke ens selvkonsept ved at vi identifiserer oss med gruppen vi er den del av. Identifisering med gruppen fører til at individer oppfatter seg selv i tråd med karakteristikker man deler med andre medlemmer i sin inngruppe. Dette kollektive selvet guider persepsjon, holdninger og atferd. Jo mer man identifiserer seg med en gruppe, jo mer sannsynlig er det at man vil handle i tråd med gruppens overbevisninger, normer og verdier. Individer opprettholder selvfølelse ved å identifisere seg med andre og gjennom konformitet til gjeldende grupper. Den viktigste bekreftelsen på at man er del av en gruppe er aksept av andre i gruppen. Å øke ens selvverd

gjennom gruppedlemskap vil være å handle på en måte som fremmer aksept gjennom utførelse av passende atferd. I studier på konformitet der man søker å forstå hvorfor mennesker handler i tråd med sosiale normer og roller har man funnet at ønske om tilknytning til sin gruppe og opprettholdelse av selvbilde er sentrale motivasjonsfaktorer (Cialdini & Goldstein, 2004; Deutsch & Gerard, 1955). Konformitet på bakgrunn av slik motivasjon omtales som *normativ sosial influens* og fungerer i tillegg til *informativ sosial influens*. Informativ sosial influens resulterer fra menneskers aksept av informasjon gitt av mennesker rundt seg som sannheter, fordi man ønsker å forstå sin virkelighet. Fra vi er små lærer vi at mennesker rundt oss er reliable kilder til informasjon om virkeligheten.

2.2.4.3 Avhengige og uavhengige selvkonsept. I tillegg til at medlemskap i ulike grupper bidrar til vår identitetsforståelse, innebærer utvikling av selvet også å identifisere grenser mellom seg selv og omgivelsene rundt. Selv om sosial identitet antas å være sentral for hvordan alle mennesker forstår sin identitet, har det etter hvert blitt en økt forståelse for at mennesker fra ulike kulturer varierer i hvor stor grad andre rundt oss er *en del* av vårt selvkonsept. Med Triandis og kollegaer (1988) og Markus og Kitayama (1991) i spissen har det etter hvert blitt en utpreget oppfatning av at individuelle selv er uoppløselig forbundet med den felles forståelsen og atferdsskikker i den bestemte kulturelle og historiske konteksten man lever i. For å forstå selvet må man derfor forstå kulturen som omringer det.

Signifikansen og funksjonen man tilegner andre mennesker når man definerer seg selv avhenger av de kulturelt delte antakelsene om en separasjon eller samhörighet mellom selvet og andre mennesker. Markus og Kitayama (1991) har gjenkjent en gjennomgående variasjon i litteraturen om selvet i kulturer som ansees som individualistiske og kollektivistiske i tråd med Hofstedes (1980) verdidimensjoner. Kollektivistiske kulturer som japansk og andre asiatiske, afrikanske, latin-amerikanske og sør-europeiske kulturer kjennetegnes av det Markus og Kitayama kaller *avhengige* (interdependent) selv, der individet forstås som uatskillelig fra dets sosiale kontekst. *Uavhengige* (independent) selv er mer utbredt i individualistiske kulturer som i amerikansk og mange vest-europeiske kulturer der egen identitet ansees som en separat enhet. Hvordan ulike kulturer oppfatter den relative tilpasningen av selvet og den sosiale verden man lever i på ulike måter, påvirker måten individer tenker om hvordan man burde og faktisk handler (Heine, 2001). De ulike konstruktene av selvet vil påvirke hvordan man evaluerer, organiserer og regulerer sine opplevelser og handlinger. Atferd som fører til positive følelsetilstander vil også her være de som fremmer ens positive identitet.

I mange vestlige kulturer er det en tro på en naturlig adskilthet fra andre mennesker, og på nødvendigheten av å oppdage sine unike attributter og å bli selvstendig. De mest ønskelige situasjonene er de som tillater en å uttrykke disse indre egenskapene og som fremmer ens opplevelse av å være selvstendig, da dette vil føre til et positivt selvbylde. For å oppnå dette må et selv skapes der atferd blir gjort meningsfull gjennom referanse til sitt eget unike indre spekter av tanker, følelser og handlingsmønstre, heller enn gjennom andres tanker, følelser og handlinger. Et slikt syn på selvet har ført til konseptene selvaktualisering, selvrealisering og utvikling av sitt unike potensiale. Hos det uavhengige selvet er det på denne måten de indre attributtene som er mest signifikant når det gjelder å regulere atferd. Fra et vestlig perspektiv der personlige disposisjoner og holdninger er grunnstammen hos individer, vil det å gjøre noe på grunn av obligasjoner til andre eller på grunn av situasjonelle behov eller begrensninger bli sett på som passivt og som ofring av personlig autonomi og kontroll.

I et avhengig syn på selvet vil andre bli tilegnet mer viktighet og i større grad være avgjørende for valg av atferd. Handlinger vil i større grad veiledes av motivasjon til å finne en måte å passe inn med relevante andre på, til å fullføre og skape forpliktelser og til å danne forskjellige interpersonlige forhold. Ønskelige situasjoner vil være de som fremmer en følelse av at en lykkes med sine avhengige forhold eller sin status, da dette bidrar til god selvfølelse. Unikheten i et slikt selv vil i større grad grunne i han eller hennes utvikling av forhold til andre mennesker, heller enn de spesifikke egenskapene i et indre selv. Å opprettholde relasjoner til andre vil innebære å være konstant bevisst på andres behov, ønsker og mål. I noen tilfeller vil andres mål være så fremtredende i bevisstheten at de oppleves som personlige mål. Å oppleve å ha et avhengig selv innebærer å se seg selv som en del av sosiale relasjoner og erkjenne at ens atferd er bestemt og i stor grad organisert av ens oppfatning av andres tanker, følelser og handlinger. Indre attributter som evner og meninger er naturligvis også en del av det avhengige selvet, men disse forstås som situasjonsspesifikke og derfor i større grad flyktige. De er derfor mindre avgjørende når det gjelder å styre atferd, spesielt hvis atferden inkluderer andre. I mange sider ved det sosiale livet får ens meninger, evner og karakteristikk kun en sekundær rolle, de må kontrolleres og reguleres til å passe inn med betingelsene som et avhengig selv fører med seg. Når man får til dette ansees man som en moden person.

Avhengige og uavhengige selv er blant de største mest generelle skjemaene av det individuelle selvsystemet. Forskjellen mellom avhengige og uavhengige selv indikerer ikke at personer med avhengige selv ikke vektlegger indre trekk, karakteristikk og preferanser som er unik for han eller henne, eller at uavhengige selv ikke trenger andre mennesker rundt seg.

Men disse variablene *veileder atferd* i ulik grad. Forskjellen mellom avhengige og uavhengige selv må bli sett på som generelle tendenser som vil kunne finne sted når medlemmer av en kultur blir betraktet i helhet. Det vil alltid være stor variasjon mellom de ulike kulturene og mellom individene i disse kulturene.

2.3 Den transteoretiske modellen for atferdsendring: Stadier og prosesser

I tillegg til et ønske om forståelse for hvilke faktorer som bidrar til atferd og for variabler som påvirker tilstedeværelse av slike faktorer gjennom indirekte influens, søkes det i denne studien å oppnå innsikt i *hvordan* atferdsendring finner sted. Den *transteoretiske modellen for atferdsendring* (TTM), også omtalt som stadiemodellen (stages of change model) ble utviklet av psykologene James Prochaska og Carlo Diclemente (1983) på begynnelsen av 1980- tallet. Modellen oppstod som følge av en komparativ analyse av ledende intervensjonsteorier knyttet til helseatfedsendring og integrerer prinsipper for endring funnet som sentrale i disse teoriene. Mens TPB regnes som den mest sofistikerte modellen for å forklare faktorer som bidrar til at atferd finner sted, bidrar TTM til forståelse for hvordan atferdsendring vil kunne foregå gjennom beskrivelse av ulike stadier og prosesser. Det forventes en betraktelig fremgang i rekruttering, progresjon og opprettholdelse av atferdsendring når proaktiv rekruttering og benyttelse av intervensjoner er tilpasset personer i de ulike stadiene.

TTM hevder at endring av atferd involverer fem stadier (Prochaska & DiClemente, 1983; Prochaska & Velicer, 1997). Disse er føroverveielse, overveielse, forberedelse, handling og opprettholdelse. Ved *føroverveiellesstadiet* (precontemplation stage) vurderes ikke endring av atferd i nærmeste framtid, vanligvis målt som seks måneder frem i tid. Mennesker kan være i denne fasen fordi de mangler informasjon om fremtidige konsekvenser ved deres nåværende atferd. Man kan også ha forsøkt flere ganger og ha svekket tro på egen evne til forandring. Unnvikelse er vanlig, da man for eksempel unngår å lese, tenke og snakke om atferden. Personer i denne fasen omtales ofte som umotiverte eller ikke klare for endringsprogrammer. Fordi disse personene ikke opplever å ha et problem som må løses, forventes de å i stor grad å falle ut av veiledende programmer. I *overveiellesstadiet* (contemplation stage) anerkjenner man at man har et problem eller er i en situasjon man ønsker å endre på, og jobber mot å utvikle tilstrekkelig motivasjon for endring. Personer i dette stadiet regnes med å ha til hensikt å utføre tiltak for endring innen seks måneder. I dette stadiet er man i større grad klar over både fordeler og ulemper ved endring. Denne balansen kan føre til ambivalens, som for noen fører til at man forblir i denne fasen i lange perioder.

Dette har blitt karakteriser som kronisk overveielse eller prokrastinering av atferd. Klienter i dette stadiet vil i noen grad forventes å droppe ut av veiledningsprogrammer, spesielt dersom atferd forventes eller kreves. På *forberedelsesstadiet* (preparation stage) har man et ønske og en hensikt om å utføre en atferd i umiddelbar fremtid, ofte målt innen en måned, men trenger ofte assistanse for å gjøre det. Her har man en plan for handling som for eksempel å melde seg på et kurs, å søke hjelp hos en rådgiver eller på andre måter tilegne seg relevant informasjon. Personer i denne fasen ansees som aktuelle for inkludering i handlingsorienterte endringsprogrammer. Personer som befinner seg i *handlingsstadiet* (action stage) er både motiverte for endring og er aktivt involvert i forsøk på å prøve ut nye atferdsmønstre. Her har man gjort synlige modifiseringer i livsstil de siste seks månedene. Klienter i denne gruppen er mest sannsynlig klare for intervensjoner i et veiledningsprogram, og er derfor forventet å ha lavest frafall i veiledningsprogrammer. Ved *oppretholdelsesstadiet* (maintenance stage) arbeider man for å hindre tilbakefall. Her blir man gradvis mer trygg på at man kan fortsette forandringen. TTM er av ikke- lineær natur, da det forventes at man vil bevege seg frem og tilbake mellom de ulike stadiene.

I tillegg til å beskrive ulike stadier ved endring, skildrer TTM ulike *prosesser* ved endring (Prochaska & DiClemente, 1983; Prochaska & Velicer, 1997). Disse prosessene innebærer identifiserte strategier og teknikker som er funnet å fasilitere endring i et bredt utvalg av atferd. Prosessene forstås som viktige retningslinjer for intervensjonsprogrammer, da de representerer uavhengige variabler som bidrar til gradvis fremgang i progresjon gjennom endringsstadiene. En sammenslåing av TPB og TTM har blitt foreslått for ytterligere nyttiggjørelse av de to modellene (Courneya & Bobick, 2000). Dette forslaget grunner i forskning som har vist at prediktorene for atferd i TPB medierer forhold mellom prosesser og stadier for endring slik de beskrives i TTM. De tre prediktorene i TPB har også vist seg å være av ulik betydning i progresjon gjennom forskjellige stadier. I det følgende vil derfor stadier og prosesser ved TTM beskrives i sammenheng med holdning, subjektiv norm og opplevelse av kontroll.

2.4.1 Stadier og prosesser relatert til holdninger. Positive holdninger har blitt funnet å øke lineært gjennom alle de fem stadiene for endring, og fire prosesser slik de er beskrevet i TTM (Prochaska & DiClemente, 1983; Prochaska & Velicer, 1997) bidrar til å forklare variasjon i holdninger (Courneya & Bobick, 2000). To av disse er kognitivt baserte og to er basert på atferd. Den første prosessen relatert til kognisjon er *økt bevissthet* (consciousness raising) og innebærer oppsøking av ny informasjon for å oppnå forståelse og

tilbakemelding i forhold til den relevante atferden. Forhøyet kunnskap om årsaker, konsekvenser og løsninger knyttet til en atferd er funnet å kunne fasiliteres gjennom muntlig respons, utdanning, konfrontasjon, fortolkning og informasjonsformidling gjennom media. Den andre prosessstypen av kognitiv art er *sosial frigjørelse* (social liberation) som innebærer individets bevissthet om, tilgjengelighet til og aksept av alternative måter å leve på i sitt samfunn. Dette vil kunne kreve en økning av sosiale muligheter og alternativer for undertrykte eller dårligstilte grupper. Empowerment og passende politikkutforming vil kunne bidra til å produsere slike muligheter. En tredje prosess som er basert på atferd er *motbetinging* (counterconditioning) og innebærer erstattelse av gamle atferdstyper med nye måter å handle på. Disse må noen ganger læres. Den fjerde relevante prosessen for positive holdninger til atferden er *belønning* (contingency management) som innebærer både egne gitte konsekvenser eller belønning fra andre for å ha gjennomført endringer. Belønning er i de fleste tilfeller mer effektivt enn straff.

Mens de to kognitive prosessene er av størst betydning i de tidligere stadiene og er av avgjørende betydning for progresjon fra overveielse- til forberedelsesstadiet, bidrar de to atferdsbaserte prosessene i større grad til styrkning av holdninger i de senere stadiene. Dette tyder på at intervensjoner for å styrke positive holdninger til en atferd må tilpasses i forhold til hvilket stadium i prosessen man befinner seg i.

2.4.2 Stadier og prosesser relatert til subjektive normer. Subjektive normer har blitt funnet å predikere progresjon fra føroverveielse- til overveiellesstadiet (Courneya & Bobick, 2000). Dette er et viktig funn da føroverveiellesstadiet ansees som det vanskeligste stadiet å indusere endring. Subjektive normer er funnet å påvirkes av tre prosesser ved TTM (Prochaska & DiClemente, 1983; Prochaska & Velicer, 1997), der *hjelpende relasjoner* (helping relationships) er en hovedprosess. Sosial støtte er en type sosial influens som har blitt viet stor oppmerksomhet i forhold til helseatferdsendring. Det er ikke konsensus om en definisjon av sosial støtte, og ulike definisjoner fokuserer på spesifikke aspekter ved slik støtte. En mye brukt konseptualisering er generell og inkluderer "oppmuntring, assistanse og informasjon som kan mottas gjennom formell eller uformell kontakt med individer eller grupper" (Wallston, Alagna, DeVellis, & DeVellis, 1983, s. 369, forfatters oversettelse). Et skille mellom *instrumentell* og *uttrykkende* (expressive) støtte har blitt fremmet (Wallston et al., 1983). Den førstnevnte inneholder objektiv eller faktisk hjelp ved forsyning av materiell bistand og informasjon, mens den sistnevnte inkluderer emosjonell støtte som fortrolighet, aksept og forståelse.

Kjennetegn ved hjelpende relasjoner slik de beskrives i TTM dekker både instrumentell og uttrykkende støtte. Faktorer som er funnet å fasilitere slike prosesser er jevnlig rapportering om endringsstatus, støttegrupper og samtaler med rådgivere (Courneya & Bobick, 2000; Prochaska & DiClemente, 1983; Prochaska & Velicer, 1997). Den andre prosessen som ble funnet å forklare varians i subjektive normer var *personlig frigjørelse* (self liberation) som innebærer personlig valg og forpliktelse til å endre atferden. Fasiliterende handlinger kan være offentlige vitnesbyrd som for eksempel nyttårsforsett. Den tredje prosessen funnet å være relatert til subjektiv norm er *personlig reevaluering* (self reevaluation). Slike prosesser er både kognitive og emosjonelle og innebærer revurdering av sitt selvbilde. Å klarere personlige verdier, bruke rollemodeller og forestillingsteknikker kan bidra til endring av personers selvbilde i tråd med den nye atferden.

2.4.3 Stadier og prosesser relatert til opplevelse av kontroll. Opplevelse av kontroll ble ikke funnet å være relevant for de tidlige stadiene, men prosesser knyttet til atferd hadde effekt på opplevd kontroll i de siste tre stadiene (Courneya & Bobick, 2000). Intervensjoner basert på atferdsmessige endringsprosesser ser derfor ut til å være mest virkningsfullt her. Dette er konsistent med TPB (Fishbein & Ajzen, 1991) og Banduras (1977) læringsteori som argumenterer for at persepsjon av kontroll er spesielt viktig ved å overføre intensjon til atferd.

Opplevelse av kontroll var utelukkende predikert av atferdsmessige prosesser ved TTM (Courneya & Bobick, 2000). Fire slike prosesser forklarte varians i opplevelse av kontroll. Hver av disse fire hadde også innvirkning på enten holdning eller subjektiv norm. De to første inkluderte *motbetinging* (beskrevet over, også relevant for holdninger) og *personlig frigjøring* (beskrevet over, også relevant for subjektiv norm). Prosesser relatert til personlig frigjøring inkluderer også troen på at man kan klare å gjennomføre en atferdsendring. *Hjelpende relasjoner* (beskrevet over, også relevant for subjektiv norm) og *belønning* (beskrevet over, også relevant for holdning) var viktige for å forklare varians i opplevelse av kontroll.

2.4 Oppsummering

I dette kapittelet har utvalgt teori som kan tenkes å belyse dette studiets forskningsspørsmål blitt presentert. I første del har en redegjørelse for den sosialkognitive modellen TPB blitt gitt for økt forståelse for hvilke sentrale faktorer som bidrar til å predikere spesifikke handlinger. Hvordan modellens hovedprediktorer holdning, subjektiv norm og opplevelse av kontroll relatert til atferden forstås i modellen har blitt skildret. I tillegg har

teorier som kan bidra til å forklare hvordan ulike typer indirekte influens vil kunne påvirke tilstedeværelse av de tre prediktorene for atferd blitt beskrevet i del to av dette kapitlet. Ulike forhold vil kunne påvirke våre oppfatninger om konsekvenser ved atferd. Mens deskriptiv og informativ influens gjennom sosiale normer og roller vil være ulike informasjonskilder til oppfatninger om atferd, vil ulike typer informasjonsprosessering bidra til hvordan denne informasjonen forstås. Ulike forhold vil også kunne påvirke hvordan disse oppfatningene evalueres som positive eller negative. Personlige og kollektive verdier, samt hvordan vi definerer oss selv vil kunne være av betydning for dette. I tredje del av dette kapitlet har det blitt gjort rede for vanlige stadier og prosesser ved atferdsendring gjennom en presentasjon av TTM. Hvordan disse stadiene og prosessene i TTM er funnet å være relatert til holdning, subjektiv norm og opplevelse av kontroll i TPB har blitt beskrevet.

3. Metode

I denne studien var formålet å få en større forståelse for faktorer som har bidratt til deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv blant tidligere hjemmeværende familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia. I det følgende kapittelet vil fremgangsmåtene som ble benyttet for å undersøke prosjektets forskningsspørsmål bli fremlagt. Først vil studiets overordnede forskningsdesign bli beskrevet. Deretter vil metodene inkludert i designet bli skildret i større detalj. Det blir så gjort rede for studiets målgruppe og utvalgsriterier for rekrutteringen av prosjektdeltakere. De inkluderte deltakere i undersøkelsen vil bli beskrevet i henhold til både utvalgsvariablene og andre sentrale bakgrunnsvariabler for å gi et større innblikk i hvem kvinnene er. Deretter vil det bli gitt en beskrivelse av prosedyrene for innsamling av studiets datamateriale og til slutt vil strategiene benyttet for å analysere det innsamlede materialet bli forklart.

3.1 Forskningsdesign

Kvalitative forskningsmetoder ble sett på som hensiktsmessig å benytte for å belyse denne studiens problemstilling. Spørsmålene det ble forsøkt å få innsikt i er i begrenset grad utforsket fra et psykologisk perspektiv i Norge, og det foreliggende arbeidet ble av denne årsaken økonomisk støttet av integrerings- og mangfoldsdirektoratet. Forskningsdesignet var derfor av eksplorativ art, der formålet var å generere nyansert informasjon om tanker, erfaringer og prosesser knyttet til å være hjemmeværende og deltakere i Ny sjanse og arbeidsliv i Norge. Dette for å oppnå økt forståelse for faktorer som bidrar til slik deltakelse. Datamaterialet ble generert ved hjelp av semistrukturerte forskningsintervjuer med tidligere hjemmeværende kvinner i Ny sjanse og i arbeid fra Pakistan og Tyrkia. Flexibiliteten som bruk av semistrukturerte intervjuer tillater, muliggjør generering av detaljerte betraktninger knyttet til spesifikke temaer (Smith, 1995) og egner seg for utforskning av hvordan personer opplever og forstår sin livsverden (Kvale, 2007; Kvale & Brinkmann, 2009). Det innsamlede materialet ble analysert i tråd med prinsipper innen tilnærmingen Grounded theory (Charmaz, 2006, 2008; Glaser & Strauss, 1967). Analysestrategier innenfor Grounded Theory er av induktiv art og fokuserer på å oppnå økt forståelse for sentrale temaer og sammenhenger gjennom analyse som direkte grunner i datamaterialet. Slike metoder egner seg derfor for analysering av data der en ikke har forhåndsbestemte hypoteser ut i fra eksisterende teori som en vil teste (Charmaz, 2008).

3.2 Målgruppe og utvalgskriterier

Et så bredt utvalg som mulig innenfor studiets gitte tids- og ressursbegrensninger ble rekruttert for å samle relevante erfaringer fra kvinner med ulike synsvinkler og ståsteder. Målgruppen for intervjuundersøkelsen inkluderte tidligere hjemmeværende familieinnvandrede kvinner i yrkesaktiv alder fra Pakistan og Tyrkia, som på intervju tidspunktet var deltakere i Ny sjanse, samt tidligere Ny sjansedeltakere i arbeid. Familieinnvandrede kvinner fra disse landgruppene ble valgt fordi disse gruppene, som innledningsvis beskrevet, er underrepresentert i norsk arbeidsliv på tross av lang botid og ikke inngår i introduksjonsordningen. Fordi det er store variasjoner i arbeidsdeltakelse mellom landgrupper har det blitt påpekt at det er problematisk å behandle og analysere personer med ulik innvandre bakgrunn i store og grovt sammensatte grupper, og at det trengs mer forskning som synliggjør hvilke forhold som virker positivt og negativt inn på deltakelse i kvalifisering og arbeidsliv for kvinner og menn i *ulike innvandrergupper* (IMDi, 2007; Berg & Håpnes, 2006, Åsholt, 2006). Fokus på kvinner fra to nasjonaliteter ble derfor sett på som hensiktsmessig her, da dette gav rom for å gå nært inn på de to landgruppene samtidig som det muliggjorde sammenligning mellom dem.

Kvinner i ulike faser på veien mot arbeid ble antatt å kunne bidra med ulike perspektiver på prosessen mot arbeidsdeltakelse. Å inkludere både kvinner som på intervju tidspunktet var i endringsprosessen mot arbeid, og kvinner som hadde vært det tidligere, ble vurdert som fordelaktig ved at det muliggjorde å fange refleksjoner om utfordringer, mestringsstrategier og endringer i flere faser fra forskjellige betraktninger i tid. Å intervju kvinner i jobb ble også sett på som viktig da ikke alle deltakere i Ny sjanse kommer ut i arbeid etter endt kurstid (se for eksempel Ekeland, 2012).

I tillegg til disse hovedkriteriene ble det forsøkt å rekruttere kvinner i henhold til flere teoretiske utvalgsvariabler. Kvinner som hadde bodd i Norge og vært hjemmeværende i mer enn fem år før deltakelse i Ny sjanse ble søkt. Dette ble sett på som hensiktsmessig fordi de fleste bruker de første årene på opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Som sett innledningsvis ble dette ble obligatorisk også for familiemedlemmer til arbeidsinnvandrere fra land uten fra EØS/EFTA etter 2005 (Introduksjonsloven, 2003, §17). Sysselsetting blant familieinnvandrere fra begge kjønn har i gjennomsnitt også generelt en markant stigning etter fire til fem år i landet (Aalandslid & Tronstad, 2010). Rekruttering av kvinner innen denne gruppen som hadde blitt forsørget av sin ektemann i perioden som hjemmeværende, som ikke hadde mottatt ytelser til livsopphold, og som dermed hadde blitt med i Ny sjanse uten at det var vilkår fra NAV ble prioritert. Dette var for å samle tanker og erfaringer fra kvinner har

vært i lignende livssituasjon som andre fortsatt hjemmeværende kvinner fra de samme landgruppene (tidligere beskrevet i avsnitt 1.1), og for å fange motivasjonsfaktorer ved frivillig deltakelse. Å intervju kvinner fra disse gruppene var ment å bidra til økt innsikt i faktorer som bidrar til deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv, som komplimenterende til forskning som har økt vår forståelse for hjemmeværende kvinner som ikke har ønsket eller lyktes i å skaffe tilknytning til arbeidslivet (IMDi, 2009). Hjemmeværende innvandrerkvinner med lang botid i Norge som forsørges av sin ektemann er som sett innledningsvis også fremover blant hovedmålgruppene i Ny sjanse og videre i Jobbsjansen (IMDi, 2012; St. meld. nr. 6 (2012-2013)).

3.2.1 Praktiske hensyn. Flere praktiske hensyn måtte tas i rekrutteringen, da enkelte av de teoretiske utvalgsriteriene i noen tilfeller ikke lot seg oppfylle. Av årsakene til denne rapportens problemstilling, og Ny sjanse sitt relativt nylige fokus på hjemmeværende innvandrerkvinner som forsørges av sin ektemann, var det ikke uventet at inkludering av kvinner som ikke oppfylte alle kriteriene ville bli nødvendig for å få et tilstrekkelig antall informanter til det ønskede prosjektet. To kvinner hadde ikke vært hjemmeværende før deltakelse i Ny sjanse og vært i Norge i mindre enn 5 år. Disse startet i Ny sjanse kort tid etter endt introduksjonskurs. De to kvinnene var derfor ikke relevant for deler av problemstillingen og ble utelatt ved enkelte spørsmål i intervjuundersøkelsen. En kvinne som hadde vært hjemmeværende i Norge, hadde vært det i mindre enn fem år.

Noen av intervjudeltakerne kan ikke sies å ha falt inn under kategorien kvinner med "ukjent status" i statistikken som forsørges av sin ektemann da de var hjemmeværende, da det fremkom at enkelte respondenter hadde mottatt livsoppholdsytelser i perioder. I tidligere studier knyttet til hjemmeværende innvandrerkvinner har det blitt påpekt at kategorien "ukjent status" ikke består av en klart avgrenset gruppe kvinner, fordi mange innvandrede kvinner er innom denne situasjonen i noen faser av livet (IMDi, 2009). Å inkludere disse kvinnene i studien ble derfor ikke sett på som problematisk her. Noen hadde som følge av å motta livsoppholdsytelser blitt deltakere i Ny sjanse på anbefaling fra NAV. Ingen hadde imidlertid blitt med i Ny sjanse fordi det var et vilkår fra etaten. Å ha mottatt livsoppholdsytelser i perioder ble heller ikke vurdert som en automatisk motsats til å kunne ha motivasjon og et ønske om å arbeide, noe som presentasjonen av det innsamlede datamaterialet i kapittel 4 senere vil vise.

De overnevnte respondentene ble valgt til å inkluderes i intervjuundersøkelsen på tross av at de ikke oppfylte enkelte teoretiske kriterier forsøkt etterfulgt i rekrutteringen. Kvinnene

oppfylte hovedkriteriene for utvalg og ble vurdert til å kunne bidra med verdifull informasjon i henhold til belysning av studiets problemstilling.

3.3 Deltakere

I dette avsnittet vil det bli gitt en oversikt over deltakerne i intervjuundersøkelsen. Først beskrives respondentene i henhold til utvalgskriteriene for rekrutteringen. For å gi et mer helhetlig bilde av informantene i undersøkelsen blir en oversikt over oppvokststed og familieforhold som sivilstatus, antall barn, barnas alder og medlemmer av husholdning også presentert. Dette vil etterfølges av en kartlegging av informantenes utdanning, arbeidserfaring og kursdeltakelse før deltakelse i Ny sjanse. All data vil bli oppgitt i større intervaller for å sikre deltakernes anonymitet. Da det i mange tilfeller ikke var utpregede forskjeller mellom gruppene fra de to landene i de ulike fasene i forhold til bakgrunnsvariabler vil dette bli fremstilt samlet, som ytterligere bidrar til å bevare anonymitet. I tilfeller der forskjeller mellom gruppene er nevnbare, vil dette bli oppgitt i teksten.

3.3.1 Bakgrunnsvariabler i henhold til utvalgskriteriene. I intervjuundersøkelsen deltok 18 kvinner, herav fem pakistanske kvinner i Ny sjanse og fem pakistanske kvinner i arbeid som tidligere hadde vært deltakere i Ny sjanse. Åtte av informantene var fra Tyrkia, der fire var deltakere i Ny sjanse på intervju tidspunktet og tilsvarende antall tidligere Ny sjanse- deltakere i arbeid. Se tabell 1 for oversikt over utvalget i henhold til disse hovedkriteriene for utvalg.

Tabell 1

Oversikt over totalt antall deltakere fra Pakistan og Tyrkia i Ny sjanse og tidligere Ny sjanse- deltakere i arbeid på intervju tidspunktet

	I Ny sjanse	I arbeid, tidligere deltakere i Ny sjanse	Σ
Fra Pakistan	5	5	10
Fra Tyrkia	4	4	8
	N= 9	N= 9	18

Tabell 2 viser oversikt over bakgrunnsvariabler med henhold til de videre utvalgskriteriene for studien. Kvinnenes alder ble kategorisert i tiårsintervaller fra 20 til 49 år. Det var kvinner fra begge landgruppene i hver av intervallene, men en overvekt av informantene fra begge landene var eldre enn 29 år. Årsak til innvandring var både familiegjenforening og familieetablering, men det var en stor overvekt av deltakere som hadde kommet til landet på grunnlag av familiegjenforening. Fordelingen i de to kategoriene var omtrent lik i de to landgruppene. Alle kvinnene unntatt to hadde innvandret til menn som var fra samme land som dem selv.

Kvinnenes botid ble kategorisert i intervaller på fem år. To kvinner hadde bodd i landet i mindre enn fem år. De resterende hadde en botid i Norge på mellom 5 og 24 år. Det var også her stor spredning, med kvinner fra begge landgrupper i alle kategoriene. Flest informanter hadde vært i Norge i 10-14 år, da 7 av de 18 informantene til sammen befant seg innen dette intervallet. De resterende var spredt jevnt mellom de andre botidsintervallene.

År som hjemmeværende ble på samme måte som botid kategorisert i intervaller på fem år. Tallene kvinne selv oppgav ble etterprøvd ved å regne ut oppgitt botid minus tid i arbeid, utdanning og kurs før Ny sjanse. Respondentene hadde vært hjemmeværende i Norge i mellom 5 og 19 år, med unntak av to som ikke hadde vært hjemmeværende i landet og en som hadde vært hjemmeværende i mindre enn fem år. De resterende var jevnt fordelt i de andre intervallene. Det var kvinner fra begge landgrupper i alle intervallene, men noen flere av de pakistanske kvinnene befant seg i intervallene fra 10 til 19 år som hjemmeværende.

Tabell 2

Alder, innvandringsgrunn, botid og antall år som hjemmeværende i Norge for hele utvalget

Alder	20-29	30-39	40-49		
	4	7	7		
Innvandringsgrunn	Familieetablering		Familiegjenforening		
	4		14		
Botid i Norge	Under 5 år	5-9 år	10-14 år	15-19 år	20-24 år
	2	3	7	2	4
År som hjemmeværende i Norge	Ikke vært hjemmeværende	Mindre enn 5 år	5-9 år	10-14 år	15-19 år
	2	1	5	6	4

3.3.2 Oppvokststed og familieforhold i Norge. I tabell tre vises en oversikt over respondentenes oppvokststed og familiesituasjon på intervju tidspunktet. Oppvokststed ble hovedsakelig kategorisert ut i fra dets overveiende næring. En landsbygd ble definert som et samfunn fundamentert i primærnæringer, mens en by ble bestemt som et sted med tettere bebyggelse og i større grad preget av andre næringer enn jordbruk. Storby ble definert som en metropol med mer enn en halv million innbyggere. De fleste kvinnene var fra en landsby, dette gjaldt ti av de 18 respondentene. Av de resterende var syv fra en liten by og én fra en storby. Det var ingen åpenlyse forskjeller mellom de to landgruppene da kvinner fra både Pakistan og Tyrkia var fra både landsbygder og små byer.

Tabell 3

Oppvokststed, sivilstatus, antall barn, antall kvinner med barn i alderskategorier og medlemmer av husholdning for hele utvalget på intervju tidspunktet

Oppvokststed	Stor by	Liten by	Landsby			
	1	7	10			
Sivilstatus	Gift	Ugift				
	15	3				
Kvinner med antall barn	0 barn	1 barn	2 barn	3 barn	4 barn	5 barn
	1	4	4	3	4	2
Kvinner med barn i aldersgruppe	0-4 år	5-9 år	10-14 år	15-19 år	20 år og eldre	
	3	11	9	7	5	
*Flere av de 18 kvinnene hadde barn i mer enn én av aldersgruppene						
Medlemmer av husholdning	Kjernefamilie		Utvidet familie			
	15		3			

De fleste kvinnene var fortsatt gift på intervju tidspunktet, med unntak av tre respondenter. Disse tre kvinnene representerte begge landgruppene. Alle kvinnene unntatt én hadde barn. Deltakerne som hadde barn, hadde mellom ett og fem barn. Flest hadde mellom ett og fire barn og det var stor spredning her i begge landgrupper. Alderen på respondentenes barn ble kategorisert i intervaller på fem år. Tre kvinner hadde barn under fem år. Flest

kvinner hadde barn som var mellom fem og ni år i begge landgrupper. Men mange i begge grupper hadde også barn som var eldre, og disse var spredt i aldersgrupperingene fra 10 til 20 år og eldre.

Femten av kvinnene bodde kun sammen med mann og barn på intervjudtidspunktet. Tre bodde i tillegg sammen med svigerforeldrene sine. Syv kvinner som kun bodde sammen med kjernefamilien på intervjudtidspunktet hadde imidlertid bodd sammen med svigerfamilie den første tiden i Norge.

3.3.3 Utdanning, arbeidserfaring og kursdeltakelse før Ny sjanse. Tabell 4 gir en oversikt over intervjudeltakernes utdanning, arbeidserfaring og kursdeltakelse før Ny sjanse. Kvinnene ble spurt om hvor mange år de hadde med skole eller utdanning, fremfor fullførte trinn eller grader. Dette fordi inndeling og innhold vil kunne variere fra land til land. Kvinnenes svar ble imidlertid kategorisert etter hvordan man i Norge deler inn skole og utdanning, det vil si fra 1-7 år (barneskole), 8-10 år (ungdomsskole), 11-13 år (videregående skole) og 14 år og mer (høyere utdanning). Det var store forskjeller i hvor mange år kvinnene hadde med skole eller utdanning fra hjemlandet i begge landgrupper. To kvinner hadde ikke gått på skole i opprinnelseslandet, dette var kun tyrkiske kvinner. Kun én kvinne hadde utdanning utover norsk videregående skolenivå. De resterende respondentene var spredt i de andre intervallene i begge landgrupper, men de pakistanske kvinnene hadde noe mer utdanning enn de tyrkiske deltakerne.

I begrepet arbeidserfaring ble både lønnet arbeid og gårdsarbeid inkludert. Av de 18 intervjuede kvinnene hadde syv arbeidserfaring fra opprinnelseslandet før de innvandret til Norge. Disse hadde jobbet i restaurant, i butikk, som lærere og sykepleiere og med gårdsarbeid. Begge landgruppene både i Ny sjanse og i arbeid på intervjudtidspunktet var representert her knyttet til både lønnet og ulønnet arbeid, men pakistanske kvinner i arbeid på intervjudtidspunktet var overrepresentert. Tre respondenter hadde også noe arbeidserfaring fra Norge, men hadde valgt eller vært tvunget til å slutte, og var hjemmeværende før deltakelse i Ny sjanse. Begge landgrupper var representert her, men alle var blant kvinnene i arbeid på intervjudtidspunktet.

Alle kvinnene hadde gått på norskopplæring på et tidligere tidspunkt før deltakelse i Ny sjanse. De fleste kvinnene hadde tatt norskkurs på deltid. Det varierte hvor lenge kvinnene hadde gått på kurs til sammen, fra noen måneder til mellom tre og fire år. Flest kvinner hadde gått fra ett til to år. Noen hadde gått på kurs utover de obligatoriske timene for å få oppholdstillatelse og hva slags instans denne undervisningen var i regi av varierte. Det var

ingen åpenbare forskjeller i hvor lenge kvinnene fra de to landgruppene hadde gått på norskkurs. Fem av de 18 intervjuede kvinnene hadde deltatt i andre typer kurs utover norskundervisning før de startet i Ny sjanse. Dette var i hovedsak kurs knyttet til forberedelse til arbeidslivet. Begge landgrupper og deltakere i Ny sjanse og i arbeidslivet var representert, men pakistanske kvinnene i arbeid var overrepresentert.

Tabell 4

Antall år med skole/utdanning, arbeidserfaring fra opprinnelsesland og Norge, og år med og norskkurs og annen kursdeltakelse før Ny sjanse for hele utvalget

År med skole/utdanning fra opprinnelsesland	0 år	1-7 år	8-10 år	11-13 år	14 år eller mer
	2	5	4	6	1
Arbeidserfaring fra opprinnelsesland	Ja	Nei			
	7	11			
Arbeidserfaring fra Norge	Ja	Nei			
	3	15			
Antall års deltakelse på norskkurs	Under 1 år	1-2 år	3-4 år		
	4	11	3		
Deltakelse på andre typer kurs	Ja	Nei			
	5	13			

3.4 Prosedyre

I det følgende vil prosedyrer for generering av studiets datamateriale bli beskrevet. Det blir først redegjort for hvordan intervjudeltakerne ble rekruttert. Deretter beskrives en forundersøkelse som bidro til å legge grunnlag for intervjuguiden. Hvordan intervjuene foregikk og etiske spørsmål ble behandlet underveis blir så skildret.

3.4.1 Forundersøkelse. En forundersøkelse for å oppnå økt innsikt i forskningstemaet ble gjennomført for å kunne stille gode og relevante spørsmål for innhentning av ny kunnskap i hovedintervjuene (se for eksempel Charmaz, 2008; Kvale & Brinkmann, 2009). Etter å ha fått en teoretisk og statistisk oversikt over kvinnelige innvandreres arbeidsdeltakelse i Norge som la grunnlag for studiets problemstilling og målgruppe, ble det gjort uformelle intervjuer med to ledere i ulike Ny sjanse- prosjekter, en Ny sjanse- deltaker fra Tyrkia og en norsk kvinne med foreldre fra Pakistan. Dette var for å komplimentere faglitteraturen med direkte erfaringer fra personer relatert til prosjektets målgruppe. Hensikten med dette var å skaffe informasjon for å unngå å utelate potensielt viktige aspekter under hovedintervjuene. I disse dialogene ble det informert om prosjektets hensikt og hentet inn erfaringer som bidro til et bredere perspektiv for utvikling av intervjuguiden og den videre forskningen. Å inkludere spørsmål om forhold til barnehage og hvorvidt man bor sammen med svigerforeldre ble blant annet foreslått her.

3.4.2 Rekruttering av deltakere. Intervjudeltakerne ble rekruttert via seks ulike Ny sjanse- prosjekter i to byer i Norge. De fleste deltakerne ble rekruttert gjennom ledere og ansatte i Ny sjanse som hadde kvinnene inne i sine prosjekter, og som var i kontakt med tidligere deltakere etter at de hadde fått seg jobb. De ansatte i Ny sjanse fikk informasjon om utvalgsriterier til studien og tilsendt informasjonsskriv som de videreformidlet til aktuelle deltakerne. I de fleste tilfeller var det de ansatte som også avtalte tid og sted for intervjuer med deltakerne, men i noen tilfeller ble intervjuene avtalt med informantene direkte. Èn av deltakerne ble også forespurt og tilsendt informasjonsskriv direkte av intervjuer, etter å ha fått hennes kontaktinformasjon av leder i Ny sjanse- prosjektet hun hadde tilhørt.

3.4.3 Intervjuundersøkelsen. Alle informantene ble intervjuet alene, unntatt to som sterkt ønsket å bli intervjuet sammen. Intervjuene foregikk i de fleste tilfeller der dette lot seg gjøre i Ny sjanse sine lokaler. I tre tilfeller fant informantene det mer bekvemt å bli intervjuet på sin arbeidsplass, og en kvinne ønsket å bli intervjuet hjemme hos seg selv. Den samme semistrukturerte intervjuguiden med et sett på forhånd definerte spørsmål ble benyttet som mal for alle intervjuene. Dette for å muliggjøre sammenligning av svar i den senere analysen. Spørsmålene var så åpne som mulig for å gi rom for beskrivelser utenom forventede svar og for inkludering av ulike perspektiver som kvinnene selv fant sentrale i forhold til temaene. For eksempel ble det spurt om hva man oppfattet at venner og familie generelt mener om kvinnelig arbeidsdeltakelse, fremfor hva spesifikke personer som for eksempel svigerforeldre

mener. Rekkefølgen på spørsmålene ble modifisert i tråd med informantenes utbroderinger for å unngå å hindre fri flyt i kvinnenens respons, og oppfølgingsspørsmål ble stilt underveis for å oppklare uklarheter eller for generering av mer detaljert informasjon.

Kvinnelige fremmøtetolker ble benyttet i de tilfellene der informantene følte de best kunne uttrykke seg på sitt eget morsmål. Dette gjaldt åtte av de atten informantene. Tolkene ble leid inn fra tolketjenesten *Amesto Nortolk*. Alle tolkene skrev under på en taushetserklæring (se vedlegg nr. 4) før intervjuene startet. Intervjuenes varighet var fra én til to timer, avhengig av om tolk ble benyttet. En analog båndopptaker ble benyttet under alle intervjuene med tillatelse fra informantene. Dette gjorde det mulig å samle inn detaljert informasjon, samtidig som det frigjorde intervjuer til å fokusere på fasilitering av rike beskrivelser.

3.4.4 Ethiske regler og hensyn. Intervjuene ble gjennomført i tråd med norske etiske retningslinjer for samfunnsvitenskap regulert gjennom Forskningsetikkloven (2006). Informantene fikk i sammenheng med rekrutteringen utdelt et informasjonsskriv der de ble informert om og hensikt med prosjektet og generelt tema for intervjuene, at de innsamlede dataene vil bli publisert i rapporten, om konfidensialitet og om frivillig deltakelse og rett til å trekke seg underveis. Informasjonen ble gitt på norsk og på deltakernes respektive morsmål. Skrivene ble formidlet av ansatte i Ny sjanse, og per mail til kvinnen som ble kontaktet direkte av intervjuer. Det ble avtalt at de ansatte i Ny sjanse forklarte innholdet i informasjonsskrivet til aktuelle deltakere som hadde manglende norskkunnskaper og som ikke hadde tilstrekkelige leseferdigheter på eget morsmål. Før intervjuene startet ble respondentene spurt om de hadde mottatt informasjonsskrivet og forstått innholdet. Uklarheter ble oppklart, og i noen tilfeller ble skrevet lest opp av tolk. Kvinnene fikk spørsmål om de tillot bruk av båndopptaker under intervjuene og ble informert om at kun intervjuer ville ha tilgang til opptakene, som ville bli makulert etter endt prosjektperiode. Informantene skrev så under på en samtykkeerklæring (se vedlegg nr 2 og 3) før intervjuene startet. Samtykkeerklæringen ble også gitt på både norsk og deltakernes morsmål, og ved behov ble underskrivningen veiledet ved hjelp av tolk da denne var til stede. Samtykkeerklæringene, kassetene med lydopptakene og alle dokumenter som inneholdt personopplysninger ble låst inn i et skap som kun prosjektansvarlig hadde tilgang til.

3.5 Transkribering

Lyddopptakene fra intervjuene ble transkribert ord for ord til skriftlig form, uten å korrigere utsagnene. Ikke- verbal informasjon som pauser, latter og gester ble derimot ikke overført, da innholdet i informasjonen som ble formidlet var i fokus, fremfor en analyse av språkbruk og diskurser. I de tilfellene der tolk ble brukt ville slike betraktninger heller ikke vært aktuelle. Grammatiske skjevheter som følge av norsk som andrespråk ble modifisert for å unngå mulighet for gjenkjenning av talemåter. Transkriberingen fungerte som et første steg i analyseprosessen ved at opptakene ble nøye gjennomlyttet ved nedskrivningen. Som Charmaz (2008) har påpekt, gir transkriberte intervjuer tatt opp på båndopptaker mulighet for å oppnå ny innsikt og oppdage nyanserte synspunkter gjennom repeterte og nøye gjennomgåelse av dataene. Refleksjoner rundt dataene ble allerede på dette stadiet notert underveis i form av *memoer*, som i tråd med grunnleggende prinsipper i Grounded theory (Glaser & Strauss, 1967) ble benyttet gjennom hele analysen for utvikling av ideer underveis.

3.6 Analysestrategi

Den transkriberte teksten ble analysert i tråd med flere grunnleggende prinsipper ved klassisk Grounded theory (Glaser & Strauss, 1967), med veiledende retningslinjer slik de er beskrevet av Charmaz (2006). Metodologiske fremgangsmåter innenfor Grounded theory tilbyr fleksible induktive strategier for å systematisk analysere kvalitativ data og å bygge teori. Tilnærmingen oppstod med sosiologene Glaser og Strauss (1967) på 60- tallet da positivistisk tankegang var dominerende, og utfordret den regjerende oppfatningen av kvalitative metoder som subjektive og usystematiske. Metoder innenfor Grounded theory muliggjør en kombinasjon av systematisk analyse med den kreative og dynamiske naturen ved fortolkende forskning og fungerer som en bro mellom tradisjonelle positivistiske og fortolkende metoder (Henwood & Pidgeon, 2003). Sentralt i tilnærmingen er at de teoretiske kategoriene som genereres direkte *grunner* i dataene (Charmaz, 2008). Flere nivåer av analysesteg eller *koding* gjennom *konstant komparativ metode* bidrar til dette ved at koder ekstraheres ut i fra materialet man analyserer, heller enn at informantens beskrivelser settes inn i forhåndsbestemte kategorier. Man starter med individuelle beskrivelser og danner etter hvert mer abstrakte konseptuelle kategorier som tolker og forklarer hva dataene indikerer. Den konstante sammenligningen mellom koder og de mer abstrakte kategoriene som foregår mens de dannes hjelper en å finne kategorier som best passer dataene. Det kvalitative analyseverktøyet NVivo ble benyttet i analysen for å bidra til å holde oversikt over den store mengden med tekst som intervjuene resulterte i. Verktøyet er ment for å assistere forskere i å

sortere og klassifisere kvalitativ data og har vist seg å være godt egnet for analyser innen grounded theory, da det bygger opp om de grunnleggende analyseprosessene i metoden (Hutchison, Johnston, & Breckon, 2010). I det følgende vil det først bli gitt en beskrivelse av hvordan den transkriberte teksten ble strukturert og klargjort for analysen i NVivo, etterfulgt av en redegjørelse for hvordan kategoriseringen for gjenkjennelse av sentrale temaer ble gjennomført ved hjelp av koding og konstant komparativ metode.

3.6.1 Strukturering av datamaterialet. Datamaterialet ble først sortert ved at utsagn som berørte samme temaer i intervjuguiden ble samlet for hver av deltakerne. Sitater som for eksempel var knyttet til tanker om arbeid den første tiden ble satt sammen og atskilt fra andre temaer som utsagn knyttet til faktorer som hadde bidratt til mestring av utfordringer. Dette var nødvendig, fordi beskrivelser som berørte samme temaer i mange tilfeller fremkom flere steder under intervjuene enn ved informantenes direkte respons på de stilte spørsmålene. Det kan argumenteres for at å flytte på den transkriberte teksten på denne måten vil gå ut over analyseringens reliabilitet, fordi man setter utsagnene inn i en annen kontekst enn der de oppsto. I dette tilfellet ble det likevel sett på som en nødvendighet fordi mange av intervjuene var preget av sprang i temaer, spesielt i intervjuer der tolk ble brukt. Dette skyldtes i stor grad at det var umulig å korrigere taleflommer og skille mellom nyanser i svarene før tolken hadde oversatt deltakernes respons. Dette gjorde at selv om informantene snakket om relevante temaer, hendte det at uttalelsene noen ganger svarte på spørsmål som var tenkt senere eller tidligere i intervjuet. Dette var også tilfellet for noen av informantene som snakket norsk og hadde mye de ville formidle, fordi mange av spørsmålene berørte ulike aspekter ved samme tema som gjorde det naturlig å komme inn på relaterte emner. I slike tilfeller ble det vurdert som uhensiktsmessig å avbryte deltakerne, fordi de fremla informasjon som det var planlagt å spørre om på et annet tidspunkt. Under analysen ble derimot kun direkte relevante utsagn til temaene brukt, der det ikke var noen tvil om at de kunne bety noe annet. For å sikre dette ble det også notert når utsagnene var hentet fra et annet sted i intervjuene. Dokumentene ble deretter importert til NVivo for videre analysering.

3.6.2 Koding og kategorisering. Den transkriberte teksten i NVivo ble kodet med fokus på å definere kategorier ut i fra innhold i dataene, heller enn forhåndsbestemte kategorier ut i fra forventninger og eksisterende litteratur. Kodingen i dette studiet bestod av tre hovedfaser, åpen koding, fokusert koding og teoretisk koding. For å se et eksempel på benyttet analysestrategi, se tabell 5 under. Meningsinnholdet i dataene ble først kodet på et

deskriptivt nivå gjennom *åpen koding* for å organisere og navngi materialet med mer kortfattede beskrivelser. Teksten ble først kodet linje for linje, men da dette i stor grad førte til repetisjon av sitater ble det vurdert som mer hensiktsmessig å kode hver unike meningsenhet. Dette kunne være ord, fraser eller lengre segmenter med tekst. Analysen på dette nivået innebar minimalt med tolkning, da hensikten var å finne ut hvilke temaer og meningsenheter som utpekte seg. I de fleste tilfellene ble informantenes egne ord benyttet (*in vivo*-koder). Dersom en meningsenhet ikke passet inn i en allerede eksisterende kode, ble den gitt en ny kode. Å starte med å holde seg så nært materialet som mulig på denne måten bidro til unngåelse av å styres av egne subjektive motiver, forventninger og ufullstendig hukommelse knyttet til hva i materialet som var sentralt.

Den første fasen ble etterfulgt av en mer fortolkende og *fokusert fase* der større segmenter av dataene ble forsøkt forstått. Her ble likheter i kodene fra den første fasen identifisert, og brukt for å sortere den store mengden med data i større overordnede koder. Utsagn for eksempel knyttet til faktorer som hadde bidratt til mestring av utfordringer som dreide seg om støtte fra ektemenn eller hjelp fra venninner kodet som "sosial støtte". De fokuserte kodene ble så abstrahert ved hjelp av *teoretisk koding* i fase tre, for å sammenfatte de fokuserte kodene i felles temaer og mønstre. Meningsenheter med koder som "sosial støtte" og "samarbeid med ektemann" ble for eksempel kategorisert under temaet "sosiale faktorer" og skilt fra andre konseptuelle kategorier som "personlige faktorer" og "faktorer ved Ny sjanse". Mønstre i kategorier og forhold mellom dem ble gjenkjent.

Analysefasene var ikke alltid en lineær prosess, da kodene og kategoriene flere ganger ble revidert, omdannet til nye kategorier og underkategorier utviklet. Økt forståelse underveis i analysen krevde flere gjennomganger av det som hadde blitt oppfattet som underforstått i tidligere uttalelser. Stadig revidering var nødvendig for å skape kategorier som best mulig passet dataene og for å unngå at koder og kategorier overlappet hverandre eller overskygget nyanser. Prosessen utfordret flere ganger medbrakte forforståelser og antakelser og bidro til å se materialet i nytt lys, ved at kodene hele tiden ble forsøkt holdt så nære dataene som mulig.

Tabell 5

Eksempel på utført analyse i stegene åpen koding, fokusert koding og teoretisk koding.

Sitater	Åpen koding	Fokusert koding	Teoretisk koding
<i>Vi er heldig som fordeler oppgaver, mannen min og jeg jobber sammen. Jeg har fått veldig mye støtte av han også.</i>	- Fordeler oppgaver og jobber sammen med ektemann - Støtte fra ektemann	- Samarbeid - Sosial støtte	- Sosiale faktorer
<i>Venner er kjempeviktig. Hvordan skal man klare seg uten dem? Hadde jeg problemer snakket jeg mye med dem.</i>	- Venner er viktig - Snakket med venner om problemer	- Sosial støtte	
<i>Jeg har aldri vært redd, for når man gjør en ting blir man redd første gang. Jeg har ikke blitt redd for å gjøre noe.</i>	- Aldri vært redd for å gjøre nye ting	- Ureddhet	- Personlige faktorer
<i>Jeg sa ja, for jeg er en som tenker at man må begynne et sted, kan ikke tenke at man kan få en praksisplass i en stor bedrift med en gang.</i>	- Sa ja til praksisplass - Man må begynne et sted - Kan ikke få de beste jobbene først	- Realistisk innstilling	
<i>Ny sjanse var som (...) vi hadde en person- hvis vi lurte på noe kunne vi spørre og vi fikk svar.</i>	- Hadde kontaktperson i Ny sjanse man kunne spørre	- Personlig oppfølging	- Faktorer ved i innhold i Ny sjanse
<i>De gav meg masse erfaring og fortalte meg med opplæring da om arbeidstider og sånne ting.</i>	- Nye erfaringer - Ny sjanse fortalte blant annet om arbeidstider	- Relevante erfaringer - Arbeidsrelevant informasjon	

4. Resultater

I det følgende kapittelet vil resultatene fra analysen av intervjudataene bli presentert. Resultatene består av seks hoveddeler, der hver del tar for seg ulike aspekter ved prosessen kvinnene har vært igjennom fra de var hjemmeværende til deltakende i Ny sjanse og arbeidsliv. Kapittelet følger en annen rekkefølge enn ved intervjuene, da hensikten her er å fremstille svarkategorier på mest mulig logisk måte for leseren. Kvinnenes ytringer om egne opplevelser presenteres parallelt med tanker gjort seg om andre kvinner med samme landbakgrunn der dette er relevant. Den første delen tar for seg tanker og erfaringer knyttet til familieroller og kvinnelig arbeidsdeltakelse på oppvokststed og i Norge, og refleksjoner rundt endringer som følge av å ha bodd her. Denne delen fungerer som et rammeverk for resten av kapittelet. Resten av fremstillingen er bygd opp kronologisk, fra tanker og erfaringer gjort seg den første tiden i Norge frem til intervjutidspunktet. I del to vil beskrive årsaker til en tilværelse som hjemmeværende bli redegjort for. Del tre inneholder en beskrivelse av aspekter som belyser kvinnenes motivasjon for deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv, og for årsaker til tidspunkt for denne omveltningen. Opplevde utfordringer ved slik deltakelse presenteres i del fire. I femte avsnitt presenteres faktorer som ble vurdert som viktige for mestring av de nevnte utfordringene. Til slutt blir kvinnenes beskrivelser av viktige endringer som følge av deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv fremlagt.

Hver hoveddel vil starte med en oppsummering av hvilke spørsmål stilt i intervjuundersøkelsen det søkes å få svar på i tilhørende avsnitt. Se vedlegg nummer 1 for intervjuguiden i sin helhet. En beskrivelse av vanlige svarkategorier for hver del etterfølges av illustrerende sitater fra intervjuundersøkelsen. Alle sitater er plassert i tilfeldig rekkefølge for å sikre respondentenes anonymitet. Deler av utsagnene som kan bidra til identifisering av intervjudeltakerne er utelatt og erstattet med (...). Dette tegnet kan også bety at respondentene har en tenkepause. Der kvinnene forteller om sin familie eller bekjente vil utsagn som antyder kjennetegn ved disse, som for eksempel hvor mange barn man har eller familierelasjon, erstattes med (antall barn) eller (kvinnelig familiemedlem). I vilkårlige tilfeller vil kjønn være byttet om. I utsagn der intervjuers oppfølgingsspørsmål kreves for å forstå innholdet i det som ble sagt, er disse inkludert. For lesere som søker en dypere innsikt i materialets mangfoldighet henvises det til vedlegg nummer 5, der flere lignende utsagn fra intervjuene er å finne. Disse sitatene er strukturert på samme måte som dette kapittelet og har tilsvarende overskrifter, slik at de kan følges samtidig som dette kapittelet leses.

Svarkategorier fra begge landgrupper i de to livssituasjonene blir presentert sammen. Dette ble sett på som hensiktsmessig, fordi forskjeller i utsagn i større grad var fremtredende innenfor gruppene enn mellom dem. Hvordan andre bakgrunnsvariabler kan sees i sammenheng med variasjon i utsagn vil bli diskutert kapittel 5, avsnitt 5.3. Å fremstille svarkategorier sammen på denne måten bidrar også til sikring av anonymitet. Av samme hensikt vil upresise termer som "mange", "noen" og "flere" bli brukt i stor grad for å antyde svarkategoriens unikhhet eller vanlighet.

4.1 Vanlige familieroller og generelle holdninger til kvinnelig arbeidsdeltakelse

Flere kontekstuelle spørsmål knyttet til familieroller og holdninger til kvinnelig arbeidsdeltakelse ble stilt i intervjuundersøkelsen for å forsøke å få en økt forståelse for omstendigheter som kan tenkes å ha hatt innvirkning på informantenes veivalg og livsførsel. Erfaringer både fra opprinnelsesland og Norge ble etterspurt, og det ble forsøkt å få et bilde av eventuelle beholdte og endrede tanker og verdier. Inkludert var spørsmål om vanlige familieroller for kvinner på oppvokststed og grad av kvinnelig arbeidsdeltakelse der. I tillegg ble det stilt spørsmål om hva man selv gjorde da man bodde der, samt om man trodde man ville ha arbeidet om man fortsatt bodde der nå. Beskrivelser av hva som er intervjudeltakernes familierolle i Norge, egne synspunkter på kvinners familierolle og arbeidsdeltakelse generelt og eventuelle endringer som følge av å ha bodd i Norge ble etterspurt. For å få en forståelse for respondentenes miljø i Norge ble det samlet inn informasjon om informantenes oppfatning av hvordan bekjente her forholder seg til de samme spørsmålene. Det ble også spurt om hvordan man opplevde venner og families reaksjoner på eget ønske om arbeidsdeltakelse.

4.1.1 Kvinnelig arbeidsdeltakelse og vanlige familieroller på oppvokststedet. Av de 18 intervjuede kvinnene svarte 15 at det ikke var vanlig at kvinner hadde lønnet arbeid på sitt oppvokststed. Det var flere ulike årsaker til dette, og som regel ble flere enn én årsak nevnt. For de som ikke hadde arbeidet der selv, skyldtes dette de samme årsakene. Faktorer relatert til klare kjønnsroller, praktiske begrensninger og begrensninger som følge av mannlig dominans ble beskrevet. Flere fortalte likevel at grad av kvinnelig arbeidsdeltakelse er i endring på oppvokststedet.

4.1.1.1 Klare kjønnsroller. De fleste respondentene forklarte lav kvinnelig arbeidsdeltakelse på oppvokststedet med en klar kjønnsfordeling av arbeidsoppgaver da de beskrev hvordan de hadde opplevd kvinners familieroller under oppveksten. Skildringer av vanlige roller for kvinner dreide seg i stor grad om ansvar for ivaretagelse og oppdragelse av

familiens barn. Dette var for mange også beskrivende for egen rolle som hjemmeværende da man selv bodde der. Da kvinnene innledningsvis i intervjuene ble spurt om egen utdannelse og arbeidserfaring fra opprinnelseslandet, fortalte flere av de eldste respondentene at de selv hadde vært hjemmeværende der for å ta vare på barna sine. Kvinnens hovedansvar for husarbeid ble også fremhevet av mange, og flere forbandt slikt ansvar med kvinnens naturlige anlegg for dette.

Flere fortalte at kun mennene hadde lønnet arbeid ute eller var gårdseiere, og en respondent uttrykte at kvinner på oppvokststedet ikke hadde noen "bekymringer" eller ansvar i forhold til forsørgelse av familien, men kunne støtte mannen om hun ønsket det eller om det var nødvendig. To respondenter fortalte at dersom kvinner ønsket å tjene penger der, foregår arbeidet som regel hjemme slik at man kan passe på barna samtidig. Dette gjaldt også kvinner som hadde utdannelse. Slike jobber kan være som hudpleier og sminkør, som frisør eller lærer. En informant fortalte at hun tidligere hadde jobbet på oppvokststedet, men sluttet da hun giftet seg. Lignende meddelte en annen kvinne at hun hadde kommet inn på høyere utdannelse før hun kom til Norge, men valgte å avslå studieplassen da hun ble forelsket og inngikk giftemål der.

4.1.1.2 Praktiske begrensninger. Flere forklarte at siden de var fra små landsbyer, var det ikke naturlig å ha vokst opp med kvinner i lønnet arbeid. En person fortalte at man må ha utdannelse for å tjene penger, og at dette kun er mulig i større byer. At kvinner på sitt oppvokststed imidlertid ofte arbeider med gårdsdrift og har ansvar for husdyr ble fremhevet hos noen som ønsket å poengtere at dette også er hardt arbeid. Tre kvinner hadde som sett i avsnitt 3.3.2 jobbet med gårdsarbeid selv.

4.1.1.3 Begrensninger som følge av mannlig dominans. Noen fortalte om begrensninger som ble satt for kvinner som følge av mannlig dominans på oppvokststedet og forstod dette som årsak til at kvinnelig arbeidsdeltakelse utenom gårdsdrift ikke var vanlig der. At mennene der bestemte mye, at det ikke var akseptert at menn og kvinner arbeider sammen, unntatt ved gårdsarbeid, og at det ikke er godt likt blant mennene der at kvinner beveger seg ute alene ble nevnt. En kvinne fortalte at hun kunne ha tenkt seg å arbeide da hun bodde på oppvokststedet, men at det ikke er trygt at kvinner går ute alene der. Hun fortalte at når hun er på besøk på oppvokststedet, blir hun fortsatt alltid kjørt i bil når hun skal gjøre ærender utenfor huset.

4.1.1.4 Kvinnelig arbeidsdeltakelse i endring. Mange av intervjudeltakerne fortalte imidlertid at de hadde en oppfattelse av at arbeidsdeltakelse med tiden hadde blitt mer vanlig på oppvokststedet, selv om dette ikke var alminnelig da de selv bodde der. Noen fortalte at det

nå er vanligere å studere, at ansvarsfordeling mellom kvinner og menn er jevnere, og noen sa at kvinner blir mer prioritert og satt pris på. Noen snakket om slike endringer på landsbasis, men presiserte at omfanget av slike endringer er større i byer og blant yngre generasjoner. En person fortalte at hun hadde vært blant de første kvinnene som hadde arbeidet på oppvokststedet, mens en annen fortalte om en bekjent med samme erfaring. En tredje informant sa at hun hadde jobbet på oppvokststedet på tross av at det ikke tradisjonelt var ansett som passende for en kvinne der. Disse respondentene meddelte at det hadde vært krevende erfaringer og blitt tatt i mot med skepsis i begynnelsen, men at det hadde bidratt til økt kvinnelig arbeidsdeltakelse og større aksept for dette med tiden.

4.1.2 Ville kvinnene arbeidet om de fortsatt bodde på oppvokststedet? Litt over halvparten av intervjudeltakerne fortalte at de ikke trodde de ville ha arbeidet om de bodde på oppvokststedet nå, eller at de var usikre på dette av ulike grunner. Årsakene til dette var de samme som ble beskrevet over, og til at flere ikke hadde arbeidet der selv tidligere. Flere svarte at de ikke ville ha vært i lønnet arbeid der, fordi de mangler utdanning, og noen var usikre på om de ville ha utdannet seg om de bodde der nå. En respondent svarte at hun ikke ville ha arbeidet om hun fortsatt bodde i opprinnelseslandet, fordi det fortsatt ikke er vanlig der. Flere svarte at de kanskje kunne ha jobbet i opprinnelseslandet sitt dersom de ikke hadde vært gift, men tatt seg av barn i likhet med de fleste andre der. Man ville mest sannsynlig ha jobbet kun dersom det hadde vært nødvendig av økonomiske årsaker. Noen fortalte også at det ville vært vanskelig å skaffe seg arbeid der av praktiske årsaker. Mulige arbeidssteder ville ligge langt hjemmefra, være dårlig betalt og ikke være mulig å kombinere med ansvar for små barn. At det ikke finnes tiltak som Ny sjanse der ble også poengtert.

Syv av de 18 intervjudeltakerne svarte klart ja at de ville ha arbeidet om de bodde på oppvokststedet nå. Noen av disse var blant kvinnene som hadde arbeidet på gård eller hatt lønnet arbeid der før de kom til Norge, og fortalte at de var glade i å jobbe. Noen som ytret dette hadde derimot ikke arbeidet før de kom til Norge, men argumenterte for at det hadde blitt vanligere at kvinner arbeider der nå. Enkelte av disse var også unge da de kom til Norge, og hadde naturlig ikke arbeidserfaring da de ikke var ferdig med skole og utdanning. En kvinne fortalte at det ikke hadde vært vanlig å arbeide ved siden av studier der.

4.1.3 Kvinnelig arbeidsdeltakelse og vanlige familieroller i Norge. Respondentene fortalte at de har bekjente med samme landbakgrunn i Norge som både arbeider og er hjemmeværende. Egne familieroller ble i stor grad beskrevet i forhold til omsorg for barn og

familie, samt husarbeid. Dette ble også beskrivende for det informantene mente var vanlige familieroller blant bekjente i Norge. Flere beskrev endringer i familieroller blant bekjente i Norge.

4.1.3.1 Bekjente i arbeid og hjemme. Alle intervjudeltakerne unntatt én hadde bekjenskaper med andre kvinner fra sitt opprinnelsesland i Norge. Flest informanter hadde bekjenskaper med mange kvinner i arbeid. Respondentene hadde for det meste også noen eller mange bekjente som var hjemmeværende. Dette med unntak av to informanter som kun kjente kvinner i arbeid, mens to kjente nesten bare hjemmeværende kvinner. De to sistnevnte fortalte også at et fåtall av bekjente gikk på kurs. Flere poengterte at deltakelse i arbeidslivet blant bekjente hadde økt siden de innvandret til Norge. Dette ble forklart med at kvinner som kommer til Norge i dag er mer utdannede og mer forberedt på arbeidsdeltakelse når de innvandrer. En kvinne mente at økt tilgang til informasjon gjennom medier har bidratt til dette hos yngre generasjoner.

4.1.3.2 Omsorg for barn og familie. Kvinnenes beskrivelser av egen rolle i familien lignet i stor grad på det de oppfattet som vanlig blant andre bekjente i landet. Dette gjaldt både kvinner i arbeid og hjemmeværende kvinner. De fleste respondentene svarte at kvinner også her har hovedansvaret for sine barn. Mange av informantene som ikke allerede hadde barn da de kom til Norge, hadde fått barn kort tid etter ankomst til landet og alle la stor vekt på sin rolle som mor. Noen mente at mødre generelt burde ha ansvar for omsorgsoppgaver knyttet til barna, fordi kvinnen har et naturlig talent for dette. Mødre som sentrale forbilder og oppdragere av sine barn ble sett på som betydningsfullt og flere poengterte at barna alltid burde komme i første rekke. Flere av intervjudeltakerne mente at kvinnen er svært sentral i familien og noen sa at hun er den viktigste. En respondent mente at en kvinne alltid vil være det viktigste leddet i en familie, uansett hvor moderne et land blir. En intervjudeltaker forklarte at hun fortsatt har mye ansvar for sine barn selv om de har blitt større og går på skolen. Hun hadde derfor valgt å satse på å få seg jobb fremfor å ta videre utdanning, fordi det ville innebære mindre tid med dem.

Omsorg for sin ektemann og øvrige familien generelt ble også fremhevet hos flere, og en person fortalte at hun syntes det var viktig å besøke foreldrene sine i opprinnelseslandet jevnlig. Viktigheten av å ha respekt for hverandre i en familie ble understreket av noen. Det var en utbredt oppfatning av kvinner blir sett på som vesentlige i forhold til barn spesielt og for omsorg for familien generelt også blant andre bekjente fra sitt opprinnelsesland i Norge. En respondent mente at for mange er kvinnen ansvarlig for å holde familien samlet. Dersom hun for eksempel velger å gå fra sin mann, vil hun bli ansett som årsaken til at familien blir

oppløst. Hun vil da bli sett ned på av andre og bli vurdert som lite attraktivt for andre menn. Kun mannen vil ha mulighet for flere giftemål.

4.1.3.3 Husarbeid. Mange intervjudeltakere fortalte at de også i stor grad har ansvar for husarbeidet hjemme. En informant kalte seg selv for sjef i hjemmet og fortalte at hun selv tar ansvar for matlaging og klesvask, selv om noen arbeidsoppgaver med hjem og barn også blir fordelt med ektemannen. På tross av at mange fortalte at de har ansvar for husarbeid hjemme, nevnte ingen dette i forbindelse med hva de mente burde være kvinners familierolle, og en kvinne fortalte at hun mener menn burde hjelpe til mer hjemme og var uenig i tradisjonell arbeidsfordeling. En annen respondent fortalte at hun lærer sine sønner til å gjøre husarbeid. At mange kvinner har ansvar for husarbeidet hjemme ble også oppfattet som vanlig hos andre bekjente med samme landbakgrunn i Norge.

4.1.3.4 Familieroller i endring. Noen fortalte imidlertid at de opplevde kvinners ansvar for husarbeid som mindre omfattende enn tidligere for mange i dagens samfunn. En respondent med en slik forståelse trakk en parallell til mindre undertrykkelse og mer frigjøring, spesielt i yngre generasjoner. Hun sammenlignet imidlertid med norske kvinner og refererte til disse som mer frigjorte enn mange kvinner fra hennes land her. En respondent uttrykte lignende hvordan hun hadde opplevd at kjønnsroller hadde endret seg med tiden i Norge. Hun mente det er mer vanlig at menn gjør husarbeid nå, og det blir ikke oppfattet som rart om han er hjemme mens hans kone er i arbeid. En informant fortalte at det er mer vanlig nå at kvinner får lov til å studere og arbeide der de vil og når de vil, i motsetning til da hun var barn og dette ble oppfattet som utrygt. En intervjudeltaker mente at slike endringer muligens for noen kun finner sted i forhold til egne døtre, men ikke i forhold til inngiftede kvinner.

4.1.4 Egne generelle synspunkter på kvinnelig arbeidsdeltakelse. Alle respondentene uttrykte å ha positive holdninger til kvinner og deltakelse i arbeidslivet generelt på intervjutidspunktet, og fortalte nesten utelukkende om fordeler slik deltakelse gir. Kun én kvinne nevnte et negativt aspekt ved kvinnelig arbeidsdeltakelse her, at man får mindre tid med sine barn. Flere fortalte imidlertid at kvinnelig arbeidsdeltakelse var blitt mer reelt da de kom til Norge og noen beskrev endringer i tanker om arbeid som følge av økt bevissthet om positive konsekvenser tilegnet seg her.

4.1.4.1 Positive synspunkter. Mange så på økt likestilling som en viktig konsekvens av kvinnelig arbeidsdeltakelse og roste likhetsidealet i Norge. At kvinner deltar mer aktivt i samfunnet, blir mer selvstendige og får økt selvtilit ble fremhevet som positive følger. Noen mente at arbeidsdeltakelse gir bedre psykisk helse, og beskrev i denne sammenheng egen

erfaring med et liv som hjemmeværende som belastende. At kvinner som arbeider blir gode rollemodeller og forbilder for sine barn ble også nevnt. At kvinner kan bidra økonomisk i familien ble sett på som positivt, og en kvinne mente dette er nødvendig i Norge da det er dyrt å leve her. Selv om de fleste fortalte utelukkende om positive synspunkter på kvinnelig arbeidsdeltakelse på intervjuditidspunktet, varierte kvinnene i hvilken grad de alltid hadde tenkt slik eller hvorvidt aspekter ved oppfatninger hadde endret seg som følge av å ha bodd i Norge. Omtrent en tredjedel av informantene fortalte at de alltid hadde tenkt på denne måten knyttet til kvinnelig arbeidsdeltakelse, også før de innvandret til Norge. Noen fortalte at de var vant til å se kvinner i arbeid på oppvokststedet, at man hadde arbeidet selv og ikke likte å kun være hjemme. En kvinne fortalte at hun hadde blitt oppdratt på lik linje med sine brødre og alltid hadde blitt oppfordret til å arbeide eller ta utdanning av sine foreldre.

4.1.4.2 Kvinnelig arbeidsdeltakelse mer reelt i Norge. Mange fortalte også at de alltid hadde hatt positive holdninger til kvinner og arbeidsdeltakelse, men hadde opplevd dette som en mer reell mulighet først da de flyttet til Norge. Dette ble forbundet med større grad av kvinnerettigheter og likestilling her. I Norge opplevde de også at det er flere tilbud rettet mot kvinner spesielt, og at det er muligheter for å jobbe innenfor alle sektorer i de yrkene man selv ønsker, i motsetning til i opprinnelseslandet der noen yrker kun er forbeholdt menn. Noen fortalte også at de opplevde det som mer trygt å arbeide her, fordi kvinner kan gå alene og ikke trenger å bli fulgt av sine ektemenn utenfor huset.

4.1.4.3 Endring som følge av økt bevissthet om positive konsekvenser. Noen informanter fortalte at de hadde blitt mer bevisst positive konsekvenser ved kvinnelig arbeidsdeltakelse som følge av å ha observert kvinner i arbeid i Norge, og reflekterte over endringer i sin tankegang. For disse hadde det vært uvant at kvinner arbeider da de kom til Norge. Noen fortalte at de ikke hadde lært at kvinner kan utføre de samme oppgavene som menn, og vokst opp med å tenke at mannen er overlegen kvinnen. At kvinner kan utføre samme yrker som menn og at menn og kvinner kan samarbeide og jobbe sammen ble innsett først etter en tid i Norge. Å ha innsett dette gjorde etter hvert at de også så fordeler ved at begge kjønn arbeider.

4.1.5 Bekjentes syn på kvinnelig arbeidsdeltakelse og reaksjoner på eget ønske om å arbeide. Intervjudeltakerne fortalte i stor grad om opplevelse av positive synspunkter på kvinnelig arbeidsdeltakelse blant andre med samme landbakgrunn i Norge, og uttrykte gode reaksjoner på eget ønske om å arbeide. Flere beskrev imidlertid erfaring også med

motforestillinger og manglende støtte fra enkelte rundt seg. Noen meddelte en opplevelse av tanker i endring hos personer rundt seg som følge av å bo i Norge.

4.1.5.1 Positive synspunkter og reaksjoner. Mange av intervjudeltakerne fortalte at de opplevde at det er vanlig å være positiv til kvinnelig arbeidsdeltakelse blant bekjente fra opprinnelseslandet i Norge. I deres krets er kvinnelig arbeidsdeltakelse alminnelig. Av disse intervjudeltakerne ble også støtten de selv opplevde fra andre rundt seg til å delta på kurs og skaffe arbeid fremhevet. Flere kvinner fortalte at andre rundt en satte stor pris på endringene som fant sted som følge av deres deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv og som bidro til et bedre liv i Norge. Noen fortalte at de hadde fått skryt for å være mer aktive, utadvendte og for ha oppnådd mye her. En respondent fortalte at hennes kvinnelige familiemedlemmer i Norge hadde oppfordret henne til å arbeide. Hennes mann hadde oppmuntret henne til å jobbe da barna ble store. Noen la spesielt vekt på støtten de hadde fått fra sine foreldre som fortsatt bor i opprinnelseslandet. En kvinne fortalte at moren hennes ser på selvstendighet som betydningsfullt og er stolt av henne. Enkelte meddelte at familiemedlemmer i opprinnelseslandet syntes det er betryggende at de er med i Ny sjanse og jobber, fordi familien ellers ville vært bekymret for hvordan de skulle ha klart seg i Norge og for hvordan det ville ha gått utover helsen om de var alene hjemme.

4.1.5.2 Motforestillinger. Selv om de fleste intervjudeltakerne meddelte i stor grad å oppleve gode reaksjoner på deres ønske om arbeidsdeltakelse fra de rundt seg generelt, hadde mange i tillegg opplevd motforestillinger og manglende støtte fra enkelte. Dette gjaldt i størst grad svigerforeldre eller ektemenn, men noen refererte også til venner og mindre bekjente. En kvinne fortalte at hun hadde vært skeptisk til å delta i Ny sjanse begynnelsen, men at dette hadde forandret seg da ektemannen så at det ikke gikk utover hennes ansvar for barna. Flere fortalte at ektemenn eller svigerforeldrene ikke hadde vært positive til at de skulle delta i arbeidslivet før barna ble store. En kvinne forklarte at det tradisjonelt har vært vanlig å prioritere barna først, og at kvinnens jobbdeltakelse som muliggjør kjøp av for eksempel egen leilighet og bil i Norge kommer i andre rekke med tiden. En kontrast mellom støtte fra egen familie i opprinnelseslandet og motforestillinger hos ektemannen og svigerforeldrene ble tydeliggjort hos en respondent.

Noen hadde opplevde mer subtile motforestillinger. En intervjudeltaker fortalte at selv om hennes venner i Norge har uttrykt positivitet i forhold til hennes ønske om å arbeide, hadde hun merket at svigerforeldrene har en negativ innstilling selv om dette ikke blir uttrykt direkte. De kunne for eksempel bemerke at hun var gammel og med dette indirekte uttrykke mistro til at hun fortsatt hadde noe å gi i arbeidssammenheng. Lignende fortalte en kvinne at

familiemedlemmer tidligere ikke hadde hatt tro på at hun ville klare å komme ut i arbeidslivet og ikke vil innrømme at de tok feil når hun nå er i arbeid. En annen intervjudeltaker hadde hatt lignende opplevelse med venner, som mente hun var for sjenert til å klare seg i arbeidslivet. En intervjudeltaker hadde bare opplevd positive reaksjoner på at hun ønsket å arbeide, men fortalte at det var mulig noen med samme landbakgrunn som hadde motforestillinger og snakket bak ryggen hennes. En informant fortalte også at selv om personer hun kjente fra sitt opprinnelsesland i Norge stort sett var positive til kvinner og deltakelse i arbeidslivet, var det en skepsis mot at kvinner jobber innen visse sektorer. Dette fordi man da vil omgås andre menn, som i yrkessammenheng er uvanlig i noen landsbygder i opprinnelseslandet.

4.1.5.3 Synspunkter i endring. En del kvinner svarte at syn på kvinners rolle i hjemmet og deltakelse i arbeidslivet blant bekjente fra sitt opprinnelsesland i Norge stadig har endret seg. En kvinne fortalte at hun oppfatter at mange har endret tanker om kvinnelig arbeidsdeltakelse som følge av påvirkning fra andre, at man har erfart nødvendigheten av det i Norge, eller fordi man ser at det gir et bedre liv. Hun forklarte at slike endringer har funnet sted samtidig som noen tankemåter man har båret med seg fra opprinnelseslandet har blitt beholdt. Lignende meddelte en person at hun mente man er nødt til å tilpasse seg når man flytter til en ny kultur. Selv om man ikke kommer til Norge for å jobbe, innser man etter hvert at det er en nødvendighet dersom man skal få et godt liv her.

4.1.6 Illustrerende sitater fra intervjuundersøkelsen.

(Intervjuer: Spørsmål om kvinnelig arbeidsdeltakelse og vanlige roller på oppvokststedet).

(...) Ingen damer i familien min jobber. De har studert, men de som har småbarn- nesten alle kusinene mine og søstrene mine har småbarn, så de er hjemme med barna. De har småbarn så de jobber ikke. Men nå er det veldig populært å jobbe med sånne pyntedamer- ordne øyenbryn og sånn. Mange damer driver med det, for de kan jobbe hjemme og passe på barna, og de tjener godt på det. Hudpleie og sminke. Veldig mange damer gjør det. Eller som frisør eller lærer.

I den landsbygda jeg kommer fra er damene hjemme. Men der jobber de ofte med dyrene og sånn. Det er også hardt arbeid.

Jeg hadde også lyst til å jobbe i (opprinnelseslandet) hvis sjansene hadde vært det samme. Men der er det ikke lett å jobbe, for det er ikke så mange damer som jobber der. Hvis man står på gata i en butikk er det mange damer som føler seg veldig utrygge. Men her føler man seg trygg.

Kvinnene i (opprinnelsesland) er ikke bare hjemmeværende nå, de jobber og får seg

utdanning. I hvert fall i de store byene. Noen er sykepleiere, lærere, i hvert fall den nye generasjonen. De kjemper for noe.

(Intervjuer: Spørsmål om kvinnelig arbeidsdeltakelse og vanlige familieroller i Norge).

I familien min er nesten alle på jobb eller på kurs eller (...) De som er ti år eldre enn meg er også er på kurs og sånne ting. Bare to gamle damer over 50 år, som (kvinnelig familiemedlem) er hjemme.

Jeg synes kvinnen er sentral i familien. Hvis man tenker på forskjellige deler av en ting er kvinnen den viktigste på alle måter. Om man er mor, datter eller kone er hun veldig omsorgsfull. Hun tar vare på barna sine. Hvis hun er kone er hun også veldig omtenkksom ovenfor mannen sin. Veldig omsorgsfull.

Jeg tror det er forskjell på de 30 år og bakover, for eksempel svigermoren min da hun kom til Norge, da er det helt annerledes som de som kommer i dag, annerledes tenkemåte. De som kommer nå er mer utdannet som kommer nå. Og på grunn av media, noen ganger er de forberedt om hvordan det er i Norge. De har internett og søker på ting, noen har allerede begynt å få litt tilgang til språk. Det er stor forskjell. De som jeg har kjennskap til kommer veldig motiverte, det er ikke noe stort sjokk som det kanskje var for de som kom for 30 år siden.

(Intervjuer: Spørsmål om egne generelle synspunkter på kvinnelig arbeidsdeltakelse).

Jeg synes når vi kvinner jobber spesielt, det er veldig bra. Det er veldig bra for kvinner. Da kan vi bestemme selv. Det er bedre om du kan jobbe ute, det er viktig. Jeg synes det er bedre at du tar begge, det er bedre at du kan jobbe ute også. Når man er hjemme har man ikke noe liv.

Det var ikke så stor forskjell når jeg kom hit. Jeg hadde en viss utdanning fra (opprinnelseslandet) og jeg kjente til hvordan det var. Jeg ble ikke overrasket når jeg så kvinner jobbe. Jeg brukte ikke sjal i (opprinnelseslandet). Jeg røykte, vi hadde den friheten. Det var ikke rart å se kvinner lettkledte og sånn, det var ikke så stor forskjell. Slik var det på stedet jeg er fra, jeg vet ikke hvordan det er andre steder, det varierer.

Jeg synes det er veldig bra, vi har ikke lært så mye at kvinner jobber og er sterke sånn som en mann. Nå er det veldig mange kvinner som jobber ute, men vi har alltid tenkt at mennene kan jobbe, men kvinnene kan ikke alle jobbene. Når vi kom her og så at kvinnene har samme jobbene som mennene har lærte vi at kvinner kan alt som mennene kan. Kultur og sånn som vi lærer- at mannen er der oppe og kvinnen er nede (...) sånn tankegang. Men når vi har kommet her er det sånn at nei nei, begge to er oppe. Det er ikke sånn at den ene er nede og (...) det er veldig mye annerledes.

(Intervjuer: Spørsmål om bekjentes syn på kvinnelig arbeidsdeltakelse og reaksjoner på eget ønske om å arbeide).

De forstår godt, man har familie, de ser hvordan man klarer seg når du har familie. Mange kvinner (fra opprinnelsesland) kommer hit og gifter seg. Vi ser hvordan vi kan få et bedre liv for familien. Min familie er veldig fornøyd med meg, veldig. De støtter meg veldig. Jeg kan si jeg er heldig, de er veldig stolte av meg. (Intervjuer: Var de positive den første tiden i Norge

også?) Jaja. De er veldig fornøyd med meg, de ser jeg kan ta ansvar for min familie. Når jeg jobber har jeg ingen bekymring for barna mine, de tar ansvar for seg selv. De er veldig fornøyd med meg. De støtter meg.

Foreldrene til mannen min tok vare på ungene og mente jeg ikke burde jobbe, men være hjemme. Slik har det vært hos foreldrene våre, ta vare på barna og familien, det er det viktigste. De kan gå i barnehage, de vil uansett starte i barnehage senere. Tredje generasjonen får færre barn og tenker mer på seg selv. Før i tiden var ikke tanken å sette alt på plass, kurs, jobb, leilighet og bil før man tenker på barn. Det ble feil hvis du hadde barn senere i ekteskapet, man skulle ha barn først, så kom de andre tingene etter hvert.

Det er mye endringer etter at de har bodd i Norge. For eksempel at jeg jobber er ikke så farlig. Men de er litt på hva slags type jobber jeg skal gjøre, der henger det litt igjen. Men tanker om at kvinner skal være hjemme har endret seg mye.

4.2 Årsaker til en tilværelse som hjemmeværende

Det ble i intervjuene forsøkt å få en forståelse for årsaker til at kvinnene tidligere hadde vært hjemmeværende i Norge på tross av overveiende positive forestillinger om kvinnelig arbeidsdeltakelse. I tillegg til spørsmålene om synspunkter knyttet til kvinners familieroller og arbeidsdeltakelse generelt beskrevet i forrige del, fikk informantene spørsmål om hva de tenkte om å arbeide *selv* den første tiden i Norge. Det ble også spurt direkte om årsaker til at kvinnene tidligere var hjemmeværende i lang tid, samt oppfatning av om andre hjemmeværende kvinner med samme landbakgrunn ønsker å jobbe og eventuelle tanker om barrierer for disse. Da årsakene til at man var hjemme den første tiden i Norge i stor grad sammenfalt med svar på hvorfor kvinnene hadde vært hjemmeværende generelt, samt med tanker om barrierer for andre kvinner med samme landbakgrunn, vil svarene på disse tre spørsmålene presenteres sammen her. I alle tre tilfeller ble faktorer knyttet til familieroller og ansvarsfordeling beskrevet, samt vanskelige forhold ved å være i et fremmed land. Før det redegjøres for disse svarkategoriene vil det bli gitt en kort oversikt over hvorvidt kvinnene vurderte arbeidsdeltakelse den første tiden i Norge og om respondentene har en oppfatning av at andre hjemmeværende kvinner ønsker arbeid.

4.2.1 Vurdering av egen arbeidsdeltakelse ved ankomst til Norge. Analysen av kvinnenes svar på spørsmålet om hva de tenkte om å arbeide den første tiden i Norge førte til to hovedgrupperinger av utsagn. Omtrent halvparten av respondentene fortalte at de hadde planlagt å forsøke seg i arbeidslivet eller fortsette med påbegynt utdanning her umiddelbart ved ankomst, eller så fort man hadde lært seg tilstrekkelig norsk. Den andre halvparten av intervjudeltakerne vurderte ikke arbeid eller utdanning den første tiden i Norge, men mange

ønsket å lære seg norsk. Fem tenkte imidlertid at de ville arbeide senere når barna deres ble større, mens fire ikke tenkte på arbeidsdeltakelse i det hele tatt den første tiden i Norge og fortalte at det for dem var uvant at kvinner arbeider. Som sett tidligere i avsnitt 4.2.1 var det flere som først ble bevisst mulighet for kvinnelig arbeidsdeltakelse og så positive sider ved dette etter å ha bodd her.

4.2.2 Ønsker andre hjemmевærende kvinner å arbeide? Omtrent halvparten svarte at de hadde en oppfatning av bekjente kvinner som er hjemmевærende ønsker å jobbe. Noen mente de ikke har lyst til å jobbe og mente at spesielt eldre kvinner som har selskap av pensjonerte menn og får besøk av store barn ikke ønsker å arbeide med mindre det er økonomisk behov for det. Resten syntes dette var vanskelig å si noe om. En respondent fortalte at slike forhold for mange ansees som privat, og ikke er noe man diskuterer med andre rundt seg.

4.2.3 Årsaker knyttet til ansvarsfordeling og familietradisjoner. Hovedansvar for omsorgsoppgaver i familien var en vanlig svarkategori på spørsmålet om hvorfor man tidligere hadde vært hjemmевærende i begge landgrupper. Avgjørelsen om å ikke arbeide tidligere ble i ulik grad beskrevet som et resultat av egne ønsker eller tradisjoner og ektemenn og svigerforeldres vurdering av det beste for familien. I mange tilfeller var dette vanskelig å skille. Flere hadde også opplevd ansvarsfordelingen i familien som uforenlig med deltakelse i norsk arbeidsliv.

4.2.3.1 Hovedansvar for omsorgsoppgaver. Ansvar for små barn ble nevnt som hovedårsaken til at mange av intervjudeltakerne hadde vært hjemmевærende. Noen hadde med seg barn da de kom til Norge, mens mange fikk barn kort tid etter ankomst. For halvparten av kvinnene som ikke vurderte å arbeide den første tiden i Norge, var dette grunnen for de fleste. Noen fortalte at de *selv* ønsket å være til stede for barna sine frem til de klarte seg selv i større grad og begynte på skolen. Mange så det som viktig å bruke mye tid sammen med dem, og flere fortalte at det beste for barna kommer før alt annet, i tråd med det de mente burde være en mors familierolle (tidligere beskrevet i avsnitt 4.1.3.2). En kvinne fortalte at hun er fornøyd med valgene hun har tatt og ikke angrer på at hun tidligere var hjemmевærende med barna. At kvinnene skulle passe på barna og at mannen tok av seg det økonomiske ble fremstilt av flere som naturlig og selvfølgelig. En kvinne poengterte at selv om hun tidligere ikke overveide å arbeide på grunn av ansvar for små barn, hadde hun alltid vært aktiv, prøvd nye ting og deltatt på kveldskurs for å komme seg ut og for å lære seg norsk.

Kvinnene som hadde arbeidserfaring i Norge på et tidligere tidspunkt før deltakelse i Ny sjanse, hadde valgt eller vært tvunget til å slutte blant annet fordi de på ulike måter trengte å ta vare på familien sin. Noen sluttet fordi de fikk barn, eller ikke fikk nok tid til å ta vare på barna de allerede hadde, mens en respondent fortalte at hun sluttet fordi en i familien ble syk.

Flere mente at ønske om å ta vare på små barn også kunne være en årsak til at andre kvinner ikke har lyst til å gå ut i arbeid før barna har begynt på skolen.

4.2.3.2 Tradisjoner, ektemenn og svigerforeldre stor innflytelse. Intervjudeltakerne som både ønsket å jobbe den første tiden i Norge og som ikke vurderte det da, begrunnet avgjørelsen om å være hjemmeværende tidligere med lange tradisjoner og i tråd med det ektemenn og svigerforeldre fant best for familien. Ansvarsfordelingen i familien ble fremstilt som avgjort med ulik grad av frivillighet og medbestemmelse. Noen uttrykte at de hadde blitt *enige* med familien om at de skulle være hjemme med barna og at dette var i tråd med lange tradisjoner. Flere av intervjudeltakerne fortalte også at de den første tiden i Norge forholdt seg til tradisjonene de hadde vokst opp med, og familieroller man var vant med fra oppvokststedet med ansvar for barn og hjem ble naturlig videreført til det nye livet her. Enkelte av disse kvinnene fortalte at de på den tiden ikke visste hvordan det er i Norge og hva som er vanlig her. En kvinne meddelte at hun ikke hadde tenkt på å arbeide selv før hun så noen andre fra sitt opprinnelsesland i arbeid her. Flere fortalte også at ektemannen og svigerforeldrene ikke mente det var nødvendig for kvinnene å arbeide, og noen fortalte også at disse hadde hatt en oppfatning om at kvinnene ikke trengte å lære seg norsk.

Noen fortalte at man hadde hatt lite å si når slike avgjørelser ble tatt. Dette gjaldt i størst grad kvinnene som ikke hadde vurdert arbeid den første tiden, men ble også nevnt av kvinner som hadde hatt en intensjon om å arbeide ved ankomst. Flere meddelte at de bodde sammen med svigerforeldrene den første tiden i Norge, som hadde hatt stor innvirkning på hvordan tilværelsen ble. En respondent fortalte at det ikke dreide seg om å ønske eller ikke ønske å arbeide selv, men at man forholdt seg til familieskikker og familietradisjoner som man hadde vokst opp med, og som var gjeldende i familien her. Noen av de som hadde ønsket å arbeide den første tiden i Norge fortalte at de kom inn i en familie med andre tradisjoner enn det man var vant med. En kvinne forklarte at hun under oppveksten hadde vært selvstendig og krevd å bli behandlet med likeverd, og blitt støttet i dette og oppfordret til å arbeide av egen familie. Dette endret seg da hun ble gift og flyttet sammen med sin ektemann og svigerfamilie i Norge. Da måtte hun forholde seg til det de ønsket for henne, og hun fortalte at hun ikke ble oppmerksom på rettigheter og kvinners likeverd i Norge. Dette ble beskrevet som tøft.

Manglende støtte fra ektemann og svigerforeldre ble hos mange referert til som en problemstilling de oppfattet var reell også for andre kvinner med samme landbakgrunn, og flere fortalte at de kjente andre kvinner i en slik situasjon. En person fortalte at i hennes opprinnelsesland er tradisjonen slik at når en kvinne gifter seg, må man forholde seg til det svigerforeldrene ønsker for henne, og egne foreldres bestemmelser er ikke lenger gjeldende. Hun mente at dette i mange tilfeller innebærer et forbud mot å arbeide. Dette i motsetning til før man er gift og bor med egne foreldre, da får mange lov til å bestemme over seg selv og blir oppfordret til å ta utdanning eller å arbeide.

4.2.3.3 Ansvar i hjemmet uforenlig med arbeidsdeltakelse. For noen som ønsket å arbeide allerede ved ankomst ble morsrollen vanskeligere å kombinere med kravene for innpass i norsk arbeidsliv enn sett for seg på forhånd. Flere kvinner beskrev den tradisjonelle ansvarsfordelingen i familien som rigid og fortalte at man fikk lite hjelp av sin ektemann til barnepass og husarbeid. Det store ansvaret hjemme gjorde at mange som ønsket å arbeide så det som uoverkommelig skulle håndtere en jobb også utenfor hjemmet. En kvinne forklarte at det ble ventet av henne at dersom hun gikk ut i lønnet arbeid, måtte hun klare dette i tillegg til det som ble ansett som hennes ansvarsoppgaver hjemme. Hun kunne ikke forvente å få hjelp til slike oppgaver, fordi det for henne var frivillig å arbeide. Noen mente at mange med samme landbakgrunn i Norge er nødt til å skille seg dersom de velger gå i mot familietradisjonene og forklarte manglende støtte fra menn til å arbeide med lange tradisjoner i flere generasjoner.

Den klare ansvarsfordelingen hadde bidratt til at flere utsatte å forsøkte seg i arbeidslivet til barna nærmet seg skolealder og klarte seg mer selv, eller hadde startet på skolen. Flere av kvinnene som ikke vurderte å arbeide den første tiden i Norge, fortalte at de hadde begynt å vurdere arbeidsdeltakelse først på denne tiden. Kun én av informantene som på intervjudtidspunktet var deltakere i Ny sjanse hadde barn under fem år. Intervjudeltakerne fikk spørsmål om hvordan de forholdt seg til bruk av barnehage. Alle som hadde barn, hadde hatt én eller flere barn i barnehage i forbindelse med tidligere norskkurs eller deltakelse i Ny sjanse. Men de fleste barna hadde vært relativt store da de begynte der. Mange av intervjudeltakerne svarte at de selv eller familien mente passende alder for å begynne i barnehage var fire til fem år. En kvinne fortalte at det ligger i kulturen at når man har fått barn, må man selv bruke sine ressurser og krefter på dem, og sørge for at de får en bra fremtid. Noen fortalte også at familien ikke hadde hatt råd til å ha barna i barnehage da de var små. Noen få kvinner hadde imidlertid barn som var yngre enn fire år i barnehage på

intervjutidspunktet eller hadde hatt det tidligere. Flesteparten av disse hadde benyttet seg av barnehage tilbud som var satt opp i forbindelse med norskkurs.

Flere personer ytret at et stort ansvar for barn og hjem og bekymring for å ikke klare å arbeide både hjemme og ute kunne være en hindring for at også andre hjemmeværende kvinner forsøker seg i arbeidslivet. En kvinne poengterte at da kvinner ikke får støtte til å arbeide før barna har blitt store, har det gått så lang tid at det også blir vanskeligere å lære seg noe nytt og å skaffe seg arbeid.

4.2.3.4 Ikke- hindringer. Noen kvinner ønsket å fremheve faktorer som *ikke* hadde vært til hinder for å søke arbeid selv, og som de mente ikke var hindringer for andre kvinner fra opprinnelseslandet. I tillegg til at noen svarte slik på spørsmålet relevant for dette avsnittet, fremkom slike utsagn under flere ulike deler av intervjuene. En respondent mente at kvinner ikke har noen hindringer i dagens samfunn, heller ikke ektemenns motforestillinger. Her er menn vant til at kvinner arbeider. Noen ytret at ansvar for små barn ikke er et reelt hinder for at kvinner skal kunne starte på kurs eller å jobbe, og en kvinne fremmet bruk av barnehage. At man selv hadde vært aktiv også under tiden som hjemmeværende selv om man hadde hatt små barn ble poengtert av noen. En person tydeliggjorde at hun alltid hadde bestemt over seg selv og har frihet til å ta egne avgjørelser. Noen svarte at de mener Ny sjanse gjør det de kan får å inkludere kvinner i arbeidslivet og at det i mange tilfeller er opp til kvinnene selv å ta ansvar for å komme seg ut og benytte seg av tilbudene som finnes. En kvinne sa at dersom de vil så kan de, og å vise at man er interessert i å integreres ble vektlagt.

4.2.4 Årsaker knyttet til å være i et fremmed land. I tillegg til årsaker knyttet til arbeidsfordeling i hjemmet og familietradisjoner ble flere viktige faktorer knyttet til å være i et fremmed land beskrevet. Barrierer som følge av manglende norskferdigheter, samt usikkerhet og motløshet var vanlige svarkategorier.

4.2.4.1 Manglende norskferdigheter. For lite språkkunnskaper ble forklart som en viktig årsak til at mange var hjemmeværende på tross av ønske om å arbeide. Dette hadde vært en stor hindring for kvinnene som allerede ved ankomst hadde ønsket å jobbe og ble opplevd som en vanskelig barriere for den andre halvparten da de etter hvert ønsket å forsøke. Alle kvinnene hadde som sett i avsnitt 3.3.3 gått på norskkurs, og mange hadde deltatt på slike kurs over flere år. Mange av disse kom til Norge på en tid da det ikke var obligatorisk med norskkurs for å få oppholdstillatelse (før 2005 som beskrevet i avsnitt 1.2), og enkelte som kom senere hadde gått på kurs utover de obligatoriske timene for å få permanent opphold i landet. Men mange fortalte at deltakelse på norskkurs ikke hadde fungert som de hadde håpet

på eller gitt ønskede resultater. Noen fortalte at å lære seg norsk var vanskeligere enn de hadde sett for seg på forhånd. For mange hadde norskundervisningen vært oppstykket og lite kontinuerlig, da de fleste tok slike kurs på deltid og hadde hatt flere lange avbrekk. For mange skyldtes denne ukontinuiteten at man fikk barn, og mange beskrev også her det store ansvaret hjemme. En person fortalte at hun hadde forsøkt å gå på norskkurs samtidig som hun tok vare på små barn, men at hun da hadde blitt så utslitt at hun måtte slutte. En av respondentene som alltid hadde hatt lyst til å arbeide fortalte at hun klarte å gjennomføre norskprøvene først da barna var syv- åtte år av samme årsaker, mens en annen respondent bevisst hadde ventet med kursdeltakelse til barna var åtte til ti år for å unngå stadige avbrudd i læringen. Dette hadde hun erfart som lite effektivt ved tidligere norskkurs, fordi hun glemte det hun lærte mellom graviditetene og småbarnspass. Noen hadde også hatt avbrekk fra norskkurs i forbindelse med reiser til opprinnelseslandet i perioder.

I tillegg sa flere at man praktiserte lite norsk utenfor kursene, da man stort sett forholdt seg til familie eller bekjente med samme landbakgrunn og snakket på sitt eget morsmål med barna. Disse faktorene, i tillegg til lite tid til å øve hjemme, hadde ført til at mange fort glemte det man lærte på kursene. Dette gjaldt også en kvinne som hadde jobbet i landet tidligere, før hun ble hjemmeværende i lang tid. Hun hadde arbeidet alene uten kollegaer og hadde derfor ikke blitt bedre i norsk. Noen hadde som sett ovenfor heller ikke hatt råd til å ha barna i barnehage og derfor også ventet med å gå på norskkurs utover de obligatoriske timene i flere år. Å ikke ha råd til barnehage og derfor måtte vente med deltakelse på videre norskkurs, ble vurdert som en barriere også for andre kvinner. Noen få kvinner hadde heller ikke lyst til å gå på norskkurs før barna ble større, av samme årsaker til at de ville vente med arbeidsdeltakelse.

Flere respondenter mente at manglende norskkunnskaper er en stor barriere også for andre hjemmeværende kvinner som ønsker å arbeide. Noen poengterte at det for kvinner med manglende skolegang fra opprinnelseslandet, uten lese- og skriveferdigheter eller kunnskaper i engelsk, er spesielt vanskelig å lære seg norsk. Flere henvendte til eldre familiemedlemmer som de mente ikke ville ha en sjans i arbeidslivet her. En kvinne fremhevet at dårlige norskkunnskaper også gjør at arbeidsmuligheter blir færre, fordi man ikke får jobber som krever kommunikasjon med andre.

4.2.4.2 Usikkerhet og motløshet. Kvinnene fortalte å ha vært usikre og motløse av ulike årsaker, som for mange hemmet læring av norsk og reduserte krefter til å søke arbeid. Mange beskrev spesielt den første perioden i Norge som tøff der man kom inn i et mønster det ble vanskelig å komme ut av. Noen hadde vært usikre på seg selv og sine ferdigheter, og tvilende i forhold til om de ville klare å skaffe seg arbeid her og å mestre eventuelle

arbeidsoppgaver. Flere hadde blitt overrasket over høye krav i norsk arbeidsliv. På noen hadde det høye nivået på norskferdigheter vært uventet, og flere hadde mistet motet da de sammenlignet seg selv og egne språkkunnskaper med andre innvandrere i arbeid. En intervjudeltaker fortalte at hun også hadde vært svært overrasket over de høye kravene til fagkunnskap i norsk arbeidsliv og flere av intervjudeltakerne med lengst skolegang og arbeidserfaring fra opprinnelseslandet hadde observert høye krav her. En annen respondent hadde mistet troen på å klare å få jobb, fordi en hun kjente fra opprinnelseslandet hadde vanskeligheter med å få jobb selv om hun hadde utdannet seg i Norge. Informanten hadde forsøkt å skaffe seg jobb, men blitt syk av innsatsen jobbsøkning krevde ved siden av ansvaret hjemme. En kvinne hadde følt seg for gammel til å opparbeide seg tilstrekkelige kunnskaper til å få en jobb i Norge. Lignende erfaringer ble også beskrevet hos kvinnene som etter hvert vurderte arbeidsdeltakelse.

Flere følte seg alene og ble nedstemt som følge av at en tilværelse i Norge uten arbeid ikke var det de hadde håpet på. En kvinne som hadde tenkt til å arbeide da hun kom til Norge fortalte at hun ble deprimert når hun havnet i den uønskede situasjonen som hjemmевærende. Hun hadde etter hvert gitt opp tanken på å arbeide. Flere nevnte aspekter ved nedsatt fysisk og psykisk helse og satt dette i sammenheng med å være ufrivillig hjemmевærende, enten som direkte konsekvens eller som årsak til forverring av tilstand.

Noen fortalte at de hadde vært engstelige for hva slags utfordringer de ville komme til å møte i norsk arbeidsliv, da en slik situasjon ville være ukjent for dem. Slike bekymringer ble ytret hos både kvinner som alltid hadde ønsket å jobbe, og som hadde ønsket det etter hvert. En kvinne som ikke vurderte arbeidsdeltakelse den første tiden i Norge fortalte at hun alltid var tilbaketrasket tidligere og takket nei til kurstilbud også på tidspunkt da hun ønsket å arbeide. Dette fordi få års skolegang fra opprinnelseslandet gjorde at hun tvilte på egen mestring.

Omstendigheter knyttet til bekymring for uvante situasjoner ved arbeidsdeltakelse i Norge ble av noen også nevnt som mulige hindringer for andre hjemmевærende kvinner som ønsker å arbeide. Ønsker om å bruke sjal eller å grue seg for å jobbe sammen med menn ble av flere vurdert som mulige hindringer. Det ble poengtert at fravær eller tilstedeværelse av slike bekymringer avhenger av hva man er vant med. Flere fremhevet at det er store forskjeller blant de som kommer fra deres land, spesielt mellom de som er fra byer og landsbyer, og at slike problemstillinger ikke vil være til stede for alle. En kvinne understreket at slike forskjeller er store mellom de som har vokst opp i Norge og de som har innvandret. Noen mente lignende at å tørre å gå på språkkurs kunne være en utfordring for kvinner som

har innvandret fra deres opprinnelsesland. En informant snakket om hvordan hun mente kvinner med samme landbakgrunn kan ha en slags avstand til arbeidslivet fordi det er en annerledes kultur, men uttrykte at hun syntes dette var vanskelig å forklare nærmere.

4.2.5 Illustrerende sitater fra intervjuundersøkelsen.

(Intervjuer: Spørsmål om vurdering av egen arbeidsdeltakelse ved ankomst til Norge).

Det var en grusom periode, jeg måtte kjempe mye. (...) Jeg har hatt depressive perioder, de fire veggene ble små de første månedene. Jeg har hatt drømmer om å begynne å jobbe, men da kunne jeg ikke språket. (...) Jeg tenkte veldig lukket. Jeg sammenlignet meg med andre kvinner. Jobber de, kan de språket. Jeg så at jeg hadde begrensninger i forhold til andre i Norge.

Den første tiden bodde jeg sammen med familien til mannen min, da tenkte jeg ikke på å jobbe, jeg hadde ingen tanker om å jobbe. Jeg var helt ny i Norge og visste egentlig ikke om noen ting. Det er ikke noe snakk om lyst, det er familieskikk og familiekultur, man følger de reglene og de bestemmelsene man har i familien, det er ikke snakk om lyst. Når jeg kom til Norge var jeg ikke kjent med systemet her, da var jeg opptatt av de tingene jeg har lært i (opprinnelseslandet), den oppdragelsen og opplæringen jeg har fått der.

Jeg har alltid tenkt på ungene først og at jeg skulle vurdere å jobbe når ungene ble eldre.

(Intervjuer: Spørsmål om årsaker til at man tidligere var hjemmeværende).

At barna var små, man må passe på dem. Barna kommer først, det er det viktigste. Jeg angret ikke for at jeg har startet på Ny sjanse på dette tidspunktet, alle livets faser har vært bra.

Jeg har ikke møtt noen store hindringer som bør få mye oppmerksomhet, men jeg har bodd med familien til mannen min i (antall år). Og da jeg bodde med dem ble jeg ikke oppmerksom på mine rettigheter og kvinnens likeverd. Ble det sagt noe måtte man alltid godta det. Jeg deltok på kurs på dette tidspunktet også. Hadde Ny sjanse vært i den perioden ser jeg at jeg hadde vært på andre steder nå. Da jeg og (kvinnelig familiemedlem) var små krevde vi vår likeverd og likestilling. Vi ble hørt vi stod på egne ben. Men etter å ha inngått ekteskap ble det begrensninger, det var tøft. Familien min (i opprinnelsesland) er veldig utadvendte, mente at jeg skulle starte på noe, være aktiv. Men når jeg giftet meg med mannen min, flyttet vi sammen med foreldrene hans og fikk barn, en stor familiekrets. Da gikk jeg i bunnen i noen perioder og tenkte at jeg ikke var slik før, jeg var mer aktiv. Mannen min har aldri satt begrensninger på meg og sagt at du skal være hjemmeværende og ta hånd om barna, det har jeg aldri hørt. Han har sagt at jeg burde delta på kurs og sosiale arrangementer. Det han har sagt er at jeg ikke skal jobbe. På dette tidspunktet er mannen min den mest støttende.

Jeg hadde så mye å gjøre hjemme at hvis jeg hadde hatt lyst til å jobbe eller studere på universitetet hadde det blitt altfor vanskelig, for jeg hadde så mye å gjøre hjemme. Så derfor gikk jeg bare noen dager på norskkurs i mange år. Hvis jeg hadde gått flere dager i uka hadde jeg blitt ferdig fortere og lært språket. Men barna var små, de var syke og masse annet,

så noen ganger gikk jeg i to måneder og stoppa i ett år, og gikk noen måneder til og stoppa. Sånn blir det.

Jeg har alltid hatt lyst til å jobbe, men språket hindret meg, det er derfor jeg ble hjemmевærende. Ellers har jeg ikke hatt noe hinder til å ikke jobbe.

Jeg tror jeg hadde vært hjemme så lenge. Jeg var hjemmевærende og hadde ikke lyst til å bli sånn, så ble jeg deprimert på grunn av det og. Du vet når man er (...) det er vanskelig å forklare, men en stund hadde jeg glemt at (...) ble giddaløs- jeg gidder ikke å komme i gang.

Jeg hørte at det ikke var lett å få jobb, siden jeg ikke kunne språk og sånn. (Kvinnelig familiemedlem) hjemme søkte jobb og sånn, og sa det var vanskelig å få jobb selv om hun hadde studert her. Jeg tenkte på det, og jeg hadde prøvd også noen måneder. Men så skjønte jeg at jeg klarer det ikke, det var mye å gjøre hjemme også. Jeg ble syk og sluttet. Ingen damer tror jeg klarer det.

(...) Jeg ville ikke gjøre noen ting, jeg var så lei. Jeg var så alene, derfor gjorde jeg ingen ting. Jeg kunne ikke gjøre noen ting.

4.3 Motivasjon for deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv

Intervjudeltakerne fikk flere ulike spørsmål som forsøkte å fange deres motivasjon for egen deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv. Kvinnene fikk spørsmål om hvordan de hadde blitt rekruttert til Ny sjanse og hva som gjorde at de valgte å bli med der. Respondentene ble så spurt om de kunne beskrive årsaker til ønsket om arbeidsdeltakelse og om grunner til tidspunkt for denne livsendringen. Spørsmål om hvorvidt intervjudeltakerne foretrakk å arbeide på heltid eller deltid, og om hva som lå til grunn for dette ble også sett på som relevant her. I tillegg ble det stilt spørsmål om respondentene hadde tanker om hvordan Ny sjanse kan nå flere deltakere med samme landbakgrunn i fremtiden og hva som burde være innholde i slik informasjon for å motivere til deltakelse.

4.3.1 Tanker om rekruttering til Ny sjanse og årsaker til valg om deltakelse.

Intervjudeltakerne hadde fått informasjon om Ny sjanse gjennom ulike kanaler. Seks av informantene fortalte at de hørte om Ny sjanse første gang gjennom familie eller venner som selv hadde deltatt i prosjektene, mens like mange hadde fått informasjon av NAV. Blant kvinnene som hadde fått informasjon om Ny sjanse gjennom NAV hadde noen oppsøkt etaten selv for rådgivning om muligheter, mens noen allerede fikk hjelp derfra og ble anbefalt Ny sjanse. Fem hadde blitt tildelt informasjon på tidligere norskkurs og en kvinne hadde fått besøk hjemme av en Ny sjanse- ansatt som hadde fått høre om henne gjennom en deltaker i prosjektet.

Flere mente at det var viktig å øke bevissthet og kunnskap om Ny sjanse, fordi de oppfattet at mange bekjente ikke har hørt om prosjektene eller vet hva de går ut på. En respondent poengterte at hun ikke hadde visst om Ny sjanse dersom hun ikke hadde kontaktet NAV selv for informasjon. Mange kvinner svarte "vet ikke" på spørsmålet om hvordan Ny sjanse kan nå flere deltakere fra deres opprinnelsesland i fremtiden, og fremhevet at Ny sjanse allerede gjør en stor innsats. Flere mente imidlertid at en god metode å nå flere hjemmeværende kvinner på vil være å oppfordre til at allerede eksisterende deltakere forteller om Ny sjanse til venner og bekjente. Noen hadde selv rekruttert en ny deltaker på den måten. En kvinne med samme oppfatning fortalte at blant de hun kjente i Ny sjanse var det vanlig å unngå å fortelle om prosjektene til andre, fordi man er redd økt etterspørsel vil gå utover eget tilbud. Hun mente derfor at Ny sjanse- ansatte bør oppfordre til å spre informasjon dersom de har kapasitet til flere deltakere. En person mente også at det ville være effektivt å bruke rollemodeller som har vært i samme situasjon som de hjemmeværende kvinnene ved rekrutteringen av nye deltakere. For henne hadde erfaringsutveksling med andre med lignende utfordringer vært nyttig. En kvinne poengterte at Ny sjanse sitt fokus i markedsføringen ikke alltid passer for alle innvandrerkvinner som ønsker arbeid, og at informasjon som deles ut må tilpasses ulikhet. Dette fordi ikke alle kvinner fra hennes land kommer fra et sted med kvinneundertrykkelse og manglende kvinnerettigheter.

Mange svarte "vet ikke" på spørsmål om hva som burde vært innholdet i markedsføring av Ny sjanse for å motivere flere hjemmeværende kvinner til deltakelse. Noen hadde derimot kommentarer her. Disse reflekterte i stor grad årsakene til at respondentene selv hadde ønsket å delta, og vil derfor bli beskrevet sammen under. Ønske om arbeid og bedre norskkunnskaper, ønske om praksisplass og om personlig oppfølging ble nevnt som årsaker til at en selv ønsket å delta og som faktorer som vil kunne trekke flere deltakere i fremtiden.

4.3.1.1 Ønske om arbeid og bedre norskkunnskaper. Det var ulike aspekter ved prosjektene som hadde bidratt til deltakelse, og for mange var det flere årsaker. Alle intervjudeltakerne unntatt to hadde blitt med i Ny sjanse i utgangspunktet fordi de ønsket hjelp til å komme i arbeid eller fortsette med påbegynt utdanning fra sitt opprinnelsesland. En kvinne sa for eksempel at hun ville ha jobb og ikke bare kunne fortsette og gå på kurs. Mange av disse hadde innsett at de trengte å styrke norskferdigheter og kunnskaper om Norge ytterligere for at arbeidsdeltakelse i fremtiden skulle være oppnåelig, og syntes deltakelse i Ny sjanse var en god mulighet for dette. Flere nevnte også at de hadde ønsket å styrke norskkunnskaper for å kunne delta mer aktivt i samfunnet generelt og for å føle seg tryggere

ute. En kvinne beskrev hvordan manglene norskferdigheter hadde gjort henne redd når hun var alene tidligere og mannen var på arbeid, og engstelig for at noen skulle snakke til henne når hun var utenfor huset. Lignende fortalte en annen kvinne at hun vegret seg for å gå ut da hun ikke snakket norsk, fordi hun ikke kunne svare om folk snakket til henne eller si i fra om for eksempel butikkansatte gjorde feil når hun handlet. En annen intervjudeltaker fortalte at hun hadde blitt med i Ny sjanse fordi at å lære seg norsk der ikke kostet penger. For de to kvinnene som ikke ble med i Ny sjanse i utgangspunktet for å skaffe seg arbeid, hadde styrkning av norskferdigheter i seg selv og økt deltakelse i det norske samfunnet generelt vært hovedårsaker til at de ble med i Ny sjanse- prosjektene. Disse to hadde imidlertid arbeidsdeltakelse som mål på intervjudispunktet og hadde blitt glade da de fikk tilbud om praksisplass og forstod at deltakelse gav økte sjanser for å få jobb.

Å fokusere på at man lærer norsk og får mulighet til å skaffe seg jobb ble poengtert som viktig også for andre hjemmeværende kvinner, og en respondent mente at å fokusere på muligheten for å bygge en CV i markedsføring av prosjektene vil kunne trekke mange deltakere. Hun syntes selv det hadde vært flaut å søke jobb uten, med hverken høyere utdanning eller arbeidserfaring.

4.3.1.2 Ønske om arbeidspraksis. Flere mente at arbeidspraksis ville være en god mulighet for å praktisere norsk og håpet at dette ville lette læringen. En respondent som ønsket å lære seg norsk ville ikke gå på flere norskkurs, men hadde tro på å lære seg norsk gjennom arbeidspraksis. Mange la vekt på tilbudet de hadde fått om arbeidspraksis og hadde hatt tro på at dette ville kunne føre til fast arbeidstilknytning. En av kvinnene hadde sett seg ut en spesifikk arbeidsplass der hun ønsket å jobbe, og ble med i Ny sjanse for å forsøke å få arbeidspraksis og fast jobb der. Å skaffe kontakter i arbeidslivet gjennom arbeidspraksis på tross av manglende språkkunnskaper og relevant erfaring fra Norge ble sett på som en unik mulighet hos noen. Flere trodde ikke at de ville ha fått praksisplass uten hjelp fra Ny sjanse. En informant var allerede i praksis gjennom NAV, men ønsket seg fast jobb der og valgte derfor å bli med i Ny sjanse for å øke sjansene til dette.

4.3.1.3 Ønske om personlig oppfølging. Noen hadde også blitt trukket til prosjektene fordi de ble lovet en personlig oppfølger og støttespiller på veien mot arbeidsdeltakelse. En kvinne som ønsket å arbeide fortalte for eksempel hvordan hun hadde satt pris på å få tilbud om veiledning og informasjon om muligheter i Norge, da hun ikke kunne språket eller kjente landet. En kvinne syntes det var vanskelig å svare på hvordan Ny sjanse kan motivere flere kvinner til deltakelse, fordi hun mente at dersom kvinner har lyst til å arbeide, blir de med i Ny sjanse. Dette fordi hjelpen og støtten kursene tilbyr er nødvendig for alle som er nye i

landet.

4.3.2 Årsaker til tidspunkt for livsendring og motivasjon for arbeidsdeltakelse.

Som sett i forrige del hadde tilværelsen som hjemmeværende vært mer eller mindre frivillig og lysten til å arbeide hadde vært til stede i ulik grad og på forskjellige tidspunkt for kvinnene. Flere fortalte at de begynte i Ny sjanse på den tiden fordi det var da de fikk høre om prosjektene, eller fikk tilbud om å delta. For mange hadde tidspunktet for valget om å endre sine liv også sammenheng med endring av det som tidligere var årsak til at man var hjemme. Hos mange hang dette sammen med at yngste barn hadde begynt på skolen. I flere tilfeller svarte informantene på hvorfor de ønsket å arbeide ved spørsmålet om årsaker til deltakelse i Ny sjanse. Dette er naturlig da alle respondentene hadde arbeidsdeltakelse som mål på intervju-tidspunktet. Ved noen anledninger sa respondentene også at svarene på de to spørsmålene var det samme, fordi elementer ved deltakelse i Ny sjanse hadde mange likhetstrekk med fordelene de så ved deltakelse i arbeidslivet. Enkelte av sitatene i slutten av avsnittet svarer derfor på begge spørsmålene.

Årsaker til tidspunkt for deltakelse i Ny sjanse ønske om arbeidsdeltakelse hang hos noen sammen med at man hadde begynt å innse hva man hadde gått glipp av som hjemmeværende blitt mer klar over muligheter her. Andre vanlige svarkategorier var kjedsomhet og ønske om struktur i hverdagen, ensomhet og ønske om å styrke nettverk, ønske om bedre økonomi og mer selvstendighet, ønske om mer selvtillit og anerkjennelse, samt styrkning av morsrolle.

4.3.2.1 Hva man har gått glipp av og muligheter ble tydelige. Noen fortalte at de på tidspunktet de ble med i Ny sjanse hadde innsett hva de hadde gått glipp av som hjemmeværende. En kvinne fortalte at hun hadde kommet til Norge for å få et bedre liv med sin ektemann her. På hennes oppvokststed hadde det ikke vært noen utdanningsmuligheter og hun uttrykte at man ble nødt til å gifte seg, få barn og omtalte tilværelsen som hjemmeværende der som "stengt mellom fire vegger". Etter å ha vært hjemmeværende i mange år gikk det opp for henne at hun ikke hadde grepet mulighetene som lå i den nye tilværelsen i Norge. En annen kvinne fortalte at hun angret på å ikke ha kommet ut i arbeidslivet tidligere og at det på et tidspunkt hadde slått henne at hun hadde ofret mye ved å være hjemmeværende. Flere respondenter som ikke hadde tenkt på å arbeide den første tiden i Norge sa at lysten til å arbeide hadde kommet da de ble kjent med damer fra sitt opprinnelsesland som jobber her.

4.3.2.2 Kjedsomhet og ønske om struktur i hverdagen. Mange fortalte at de kjedet seg mye i tiden før de ble med i Ny sjanse. For mange hadde kjedsomheten på tiden de begynte i

Ny sjanse sammenheng med at barna hadde begynt i barnehage eller på skole mens mannen arbeidet hver dag, og at det ble mindre å gjøre hjemme. En av kvinnene fortalte at det var annerledes å være hjemmeværende i opprinnelseslandet. Fordi man der har større familie og barna ikke går i barnehage, var det alltid arbeid å gjøre hjemme. En kvinne ønsket å bli med i Ny sjanse og å arbeide fordi hun ønsket å være delaktig i noe som ville vare over lengre tid. Hun hadde gått på flere kortvarige kurs og syntes det hadde vært kjedelig å være hjemme mellom de ulike kurstilbudene. Flere nevnte at de var lei av at dagene stort sett bestod av husarbeid og matlaging.

Flere ønsket rutiner for å komme seg ut og for være i aktivitet, fordi de ikke hadde det bra når de bare var hjemme. En kvinne fortalte at å være mye hjemme uten å ha noe å gjøre bidro til bekymring og sykdom. Lignende sa en annen kvinne at å kun være hjemme og ikke kunne språket bidro til hodepine. En intervjudeltaker fortalte at manglende rutiner som hjemmeværende gjorde at hun sov for mye på dagtid og brukte mye tid på å se på tv selv om hun ikke ønsket dette. Dette bidro til vanskeligheter med å sove om natten og til at hun ble sliten. Fysisk sykdom ble også nevnt som en konsekvens av å være hjemmeværene. Å komme seg mer ut og bli aktive deltakere i samfunnet ble hos flere assosiert med bedre helse og mer energi, som en pause fra bekymringer og et bedre liv hos mange. En person hadde observert at norske kvinner over 50 år i Norge har mye energi, og ønsket å være slik som dem. En informant ønsket å presisere at det ikke var økonomi eller press fra familie som gjorde at hun ville endre sin livssituasjon. Å komme seg ut og gjøre noe aktivt var en årsak som veide tungt da hun bestemte seg for å bli med i Ny sjanse og søke arbeid.

4.3.2.3 Ensomhet og ønske om å styrke sosialt nettverk. Mange av kvinnene var mye alene på dagtid og følte seg ensomme før de ble med i Ny sjanse. Enkelte fortalte at de følte seg mye alene fordi flesteparten i familien fortsatt bodde på oppvokststedet, mens en av respondentene hadde flyttet til et annet sted i Norge der hun ikke kjente noen. For flere hadde ensomheten blitt sterk da barna hadde begynt i barnehage og på skole. Å forsterke sitt sosiale nettverk var en årsak til at mange ønsket å arbeide. En kvinne som så på arbeidsdeltakelse som en viktig arena for å bli kjent med andre i Norge fortalte at hun hadde jobbet i landet tidligere, men sluttet fordi hun ikke hadde kollegaer der. Hun fortalte at ensomheten hadde ført til at hun ble syk og sluttet der, og at hun ønsket en mer sosial jobb. I tillegg til å bygge relasjoner for å komme ut av ensomheten de følte, vektla flere at de ønsket å bli kjent med nordmenn for å lære mer om den norske kulturen. Å arbeide og å være sosial med norske kollegaer ble hos mange også sett på som viktig i forhold til å lære seg bedre norsk. Flere

hadde som sett tidligere erfart at de lett glemte det de lærte på tidligere norskkurs, fordi de ikke fikk praktisert norsken.

4.3.2.4 Økonomi og ønske om økt selvstendighet. For noen av intervjudeltakerne hang tidspunkt for deltakelse i Ny sjanse og ønske om å arbeide sammen med økonomiske omstendigheter. Å tjene penger ble fremlagt som mer eller mindre nødvendig på tidspunktet man hadde bestemt seg for å forsøke å skaffe arbeid. Flere nevnte fordeler ved ekstra inntekt som ville kunne bidra til høyere levestandard og et enklere liv i Norge. En kvinne fortalte at familien hadde flyttet til et nytt hus og trengte høyere inntekt for å pusse opp, mens noen som bodde med mannens foreldre ønsket å flytte for seg selv og kjøpe sin egen leilighet og trengte derfor to inntekter. En kvinne ville tjene penger for å få råd til å gjøre hverdagen enklere. Hun fortalte familien ikke har bil, at kontantkort er dyrt og at dette er tungvindt med flere barn. At norskkurset man gikk på begynte å koste penger var grunnen til at en kvinne ble med i Ny sjanse på det tidspunktet, og noen nevnte fremtidig trygghet i pensjon som årsak til å ville jobbe. En respondent fortalte at familiemedlemmene som bor i opprinnelseslandet har lite penger, og at det er viktig å ha økonomisk overskudd til å bidra dersom noen der for eksempel blir syke i fremtiden.

For noen var inntekt nødvendig på tidspunktet da de endret sin livssituasjon. Samtidig ble eget ønske om å arbeide likevel fremhevet. Noen respondenter meddelte at noen i familien hadde blitt syk og at de derfor måtte jobbe, samtidig ønsket flere å kunne bidra i familien ved å støtte ektemannen økonomisk. Flere som hadde mottatt stønad ønsket heller å arbeide. En kvinne hadde blitt oppfordret av NAV til å bli med i Ny sjanse fordi stønaden hun fikk snart kom til å bli avsluttet. Kvinnen syntes også selv det var bedre å bli med der. Lignende uttrykte en alenemor at hun ønsket å arbeide for å oppnå en bedre økonomi og større trygghet for sine barn. Hun var opptatt at man helst bør klare seg selv og tjene egne penger, fremfor å motta stønad fra NAV.

Flere som nevnte økonomi som årsak til at man ønsket å arbeide, fortalte at de ønsket å jobbe for å tjene *egne* penger. Ønsket om egen økonomi var i mange tilfeller nært knyttet til et håp om å bli mer selvstendig. Mange av intervjudeltakerne ønsket å bli mindre avhengige av sin ektemann. En kvinne fortalte at de ikke hadde begrenset økonomi i familien, men at hun måtte forklare ektemannen hva hun skulle bruke penger på når hun fikk dem av han. Lignende fortalte en annen som var lei av å spørre sin mann om penger, at hun kun fikk småbeløp av gangen fordi familien hadde dårlig økonomi. Hun ønsket å tjene sine egne penger for å kunne kjøpe og gjøre det hun selv vil. En informant hadde opplevd mange begrensninger i oppveksten, for henne var ønsket om å kunne stå på egne ben den viktigste

årsaken til ønske om arbeidsdeltakelse. Dette gjaldt flere kvinner som fortalte at ønske om selvstendighet var den viktigste grunnen til at de ønsket å arbeide.

4.3.2.5 Ønske om selvtilitt og anerkjennelse. For en del kvinner var ønske om å styrke egen selvtilitt også en viktig årsak til at de ønsket å bli med i Ny sjanse og å delta i arbeidslivet. En person hadde tenkt at dersom hun ble forpliktet til noe, ville hun begynne å tro mer på seg selv. En annen kvinne fortalte at hun hadde hatt god selvtilitt tidligere, men at den passive tilværelsen som fulgte da hun flyttet til Norge, fikk barn og ble hjemmeværende hadde ført til et dårligere selvbilde. I mange tilfeller ble ønsket om selvtilitt nært knyttet selvstendighet, fordi kvinnene mente at å klare seg selv ville bidra til å føle seg mer selvsikker. Noen fortalte også at deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv ville bidra til mer respekt og anerkjennelse fra andre, som igjen ville føre til bedre selvtilitt. Mer respekt og å bli hørt i samfunnet generelt ble fremhevet hos noen, mens en kvinne fortalte at det var viktig for henne å vise sin familie at hun klarer flere ting enn å ta vare på barna.

4.3.2.6 Styrkning av morsrolle. For en del av kvinnene var omtanke for barnas beste et viktig aspekt som motiverte til arbeidsdeltakelse. For noen ble dette fremhevet som den viktigste årsaken til å ville arbeide. I tillegg til den økonomiske tryggheten arbeid vil medføre, ble økt forståelse for barnas hverdag og oppvekst i det norske samfunnet vektlagt. Å få mer kunnskap om det norske miljøet barna lever i, for slik å kunne være til stede for dem på lik linje som deres far som hadde bodd i landet lengre, ble for eksempel fremhevet av en intervjudeltaker. En annen informant la vekt på barnas glede over at hun arbeider da hun ble spurt om hvorfor hun ønsket å jobbe. At barna i fremtiden vil kunne si til venner at deres mor er i arbeid og ikke er hjemmeværende, motiverte noen sterkt. I tillegg svarte flere at å være et forbilde for barna sine og å lære dem å bli selvstendige og uavhengige er viktig. En kvinne fremhevet at hun vil oppfordre sine døtre til å skaffe seg utdanning og arbeid, og lære dem å kjempe for sine rettigheter.

4.3.3 Ønske om å arbeide på heltid eller deltid. Halvparten av kvinnene svarte at de ønsker å arbeide i hundre prosent stilling. En informant fortalte at hun ønsker å jobbe fulltid fordi hun mente at arbeidet da mer sannsynlig vil foregå på dagtid slik at hun kan være med barna på kveldstid. Lignende fortalte en informant at hun ønsker å arbeide på heltid fordi hun da ville være i samme hverdagsrytme som sine barn som går på skolen. Å arbeide heltid ble også sett på som positivt fordi man da er mer utenfor huset enn dersom man arbeider på deltid. En kvinne hadde tro på at jo mer man gir, jo mer får man tilbake. Hun fremhevet at hun ønsker å gi mer til samfunnet enn hun krever. Økonomiske fordeler ved å arbeide på

heltid ble også nevnt her, av samme årsaker som i tidligere avsnitt.

Av den andre halvparten foretrakk noen å først å jobbe deltid i en periode og deretter heltid, mens tre kvinner så det som tilfredsstillende å jobbe på deltid. Kvinnene som ønsket å starte med deltid hadde små barn og ville vente med å jobbe på heltid til disse begynner på skolen og klarer seg mer selv. Tre kvinner fortalte at de så det tilfredsstillende å arbeide deltid. To av disse kvinnene ønsket også å arbeide deltid for å kunne være mer til stede for sine barn. En kvinne som arbeidet på heltid på intervjuetidspunktet ønsket å redusere sin stilling fordi det ville ha lettet hverdagen som alenemor med aktive barn. Redusert helse og at man ville blitt sliten av å arbeide mer ble også nevnt.

4.3.4 Illustrerende sitater fra intervjuundersøkelsen.

(Intervjuer: Spørsmål om tanker om rekruttering til Ny sjanse og årsaker til valg om deltakelse).

Jeg ble kjempeglad, jeg var på norskkurs i (antall) år, da kom det en og spurte hvem som ville ha praksis, det ville jeg. Etter det ringte de meg og har hjulpet meg. De fant praksis i en (arbeidsplass), jeg var der i praksis i (antall) år og så fikk jeg jobb.

Jeg vet ikke hva de kan gjøre (hvordan Ny sjanse kan rekruttere flere deltakere), men det aktuelle kan være at de oppfordrer til å anbefale venner. For eksempel i (årstall) var jeg veldig villig til å starte på noe slikt og noen i nærmiljøet mitt hadde gått her i flere år, det er typisk i den (kultur fra opprinnelsesland) at man ikke sier hvor man går og man er redd for at ens eget tilbud blir begrenset hvis flere starter. De som kan lese norsk kan se det på nettsteder og i aviser, så vet ikke hvor mye lærerne kan gjøre. Jeg har anbefalt andre her, jeg skjønner ikke hvorfor andre ikke vil dele.

Før var barna små, da trengte de meg, så jeg gav dem mye tid. Men nå klarer de seg selv, da tenker jeg at jeg må komme meg ut og lære meg norsk og stå på egne ben.

Jeg kunne ikke snakke norsk før, det er kjempeviktig. (...) Når jeg kom hit første gang ville jeg ikke gå ut, for hvis noen spurte jeg kunne jeg ikke svare. Hvis jeg for eksempel gikk på butikken og gjorde noe feil- hva skulle jeg si til andre? Da ble jeg nervøs og var bare hjemme. Etter hvert tenkte jeg det går ikke, jeg kan ikke bare sitte hjemme hele tiden. Så jeg begynte på norskkurs (Ny sjanse). Og de lærerne var kjempeflinke og fortalte og fortalte, og etter det lærte jeg. Så etter det var jeg veldig mye ute.

Fordi dem (...) de sa at vi skal hjelpe dere (...) dere kommer inn i arbeidslivet i Norge (...) hvordan det er. Og det var veldig spennende å høre. Kjempe greit å komme til Norge og høre om muligheter, at de skal hjelpe meg å vise litt vei, det er kjempebra. For det er vanskelig hvis du ikke kan språket, man kan ikke så mye i begynnelsen. Det er vanskelig, for du kan ikke gjette på noe, det er et nytt land. Hvis det er noen som viser deg, hjelper det å komme i arbeid og kjenner folk innimellom, det er veldig godt. Jeg og (kontakt i Ny sjanse) skjønnte ingen ting av hverandre i begynnelsen, for jeg kunne ikke språket. Etterpå (...) hun måtte snakket med

mannen min, for jeg kunne ikke språk, så de forklarte til hverandre. Det var vanskelig, men etter hvert (...) vi må lære språket. Ny sjanse har vært kjempebra for meg, og for de andre også tror jeg. Når man begynner et nytt liv her, i et nytt land blir det vanskelig uten språk og uten noen som forklarer deg. Men det her er kjempebra.

(Intervjuer: Spørsmål om årsaker til tidspunkt for livsendring og motivasjon for arbeidsdeltakelse).

Landsbyen jeg er født og oppvokst i var det ingen utdanningsmuligheter. Hvem vi gi deg jobb da? Da blir man bare sittende hjemme, gifter seg bort, får unger og blir steng inne mellom fire vegger. Da jeg kom hit så jeg nye muligheter, jeg så en ny side av livet. (...) Det gikk opp for meg, jeg har vært hjemme i Norge i mange år, hvorfor kom jeg hit, tenkte jeg en dag. Jeg ville ut i arbeidslivet. Hvorfor skal jeg stenge meg inne når jeg har muligheter. Jeg måtte være sterk og komme meg ut.

Jeg kan sammenligne med et menneske som kan se og en som er blind. Min periode i (opprinnelseslandet) var begrenset. Andre sider av verden ble ikke vist til meg. Norske kvinner er et forbilde for meg, jeg vil også være en aktiv deltaker i samfunnet. Hvis jeg er hjemmевærende- hvem vet at jeg eksisterer? Hvem skal hilse på meg? Alle har et håp om å stå på egne ben og å leve det gode liv. Vi kom også til Norge for å få et bedre liv. Når du ikke jobber har du ikke penger, og når man er hjemme har man heller ikke venner. Når man jobber får man kontakter med andre mennesker og penger er løsningen på mange andre ting.

Jeg kjedet meg hjemme og hadde mye vondt i kroppen som man får av å bare være hjemme. Jeg hadde lyst til å lære norsk, være oppegående og frisk. Økonomi eller press fra familie er ikke grunner. Jeg ville komme ut, ikke bare bli hjemmевærende. Her kommer jeg hver dag, jeg føler meg mer oppegående når jeg først går til Ny sjanse og så drar hjem igjen. (...) Jeg føler meg bedre når jeg kommer hit hver dag. (Intervjuer: Flere grunner?) Nei det viktigste var å komme litt ut, gjøre noe, at man blir friskere når man har noe å gjøre.

Jeg liker ikke å bare sitte hjemme. Jeg er kjempeglad i å se andre mennesker også. Når jeg er hjemme er jeg alene, jeg ser ingen. Du må snakke, det er kjempeviktig for meg. Man lærer veldig mye. Når man er hjemme glemmer man alt, man glemmer norsk. Det er ikke enkelt å snakke norsk, for eksempel når jeg reiser på ferie så har jeg glemt norsk, for i (opprinnelseslandet) snakker jeg bare (morsmål). Det er derfor vi må jobbe. Det er ikke fint å være hjemme hele tiden, se på vinduene og gå på tur. Du må jobbe og se andre og gjøre noen ting. Jeg er kjempeglad for å jobbe i (yrket), da kommer man seg bort og snakker hele tiden.

Det største selvstendigheten jeg vil ha er å bli uavhengig av mannen. Hvorfor skal ikke en kvinne klare å stå på egne ben?

Jeg får høy selvtillit, det er en av mine store grunner til å delta. Jeg hadde selvtillitt også tidligere, men når man kommer til et nytt land og får unger følte jeg at jeg ble passiv og falt litt.

Jeg har et mål. Jeg har barn og jeg vil gi dem et bedre liv. Å jobbe gir et bedre liv i min familie.

4.4 utfordringer ved deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv

Informasjon om utfordringer ved deltakelse i Ny sjanse ble innhentet, og ved deltakelse arbeidslivet for de dette var relevant for. I tillegg ble det spurt om intervjudeltakerne hadde noen tanker om faktorer ved slik deltakelse som kan være vanskelig for andre innvandrede kvinner med samme landbakgrunn.

Noen kvinner svarte at de ikke hadde, eller hadde hatt noen utfordringer ved deltakelse Ny sjanse og fremhevet kun positive sider ved slik deltakelse. Flere skrøt av prosjektene og fremhevet at de var glade for å delta eller å ha deltatt. Noen fortalte at det heller ikke hadde vært noen utfordringer ved deltakelse i arbeidslivet og fremhevet heller positive endringer dette hadde medført. Mange beskrev likevel ulike aspekter ved slik deltakelse som utfordrende. Vanskeligheter som følge av manglende norskkunnskaper ble beskrevet. Flere fortalte også om vanskeligheter knyttet til at situasjonen var fremmed og hadde vært engstelige for å ikke innfri arbeidsgiveres forventninger. Utfordringer knyttet til høye arbeidskrav og vanskeligheter med å skaffe varig tilknytning til praksissted ble også fremhevet av noen, og enkelte påpekte diskriminering i Norsk arbeidsliv. At man fortsatt har et stort ansvar i hjemmet og mangler støtte fra ektemannen hadde av noen blitt opplevd som vanskelig.

4.4.1 Utfordringer som følge av manglende norskkunnskaper. En del av deltakerne i intervjuundersøkelsen fortalte at manglende språkkunnskaper hadde vært en stor utfordring på flere måter ved deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv. Flere sa at det var vanskelig å lære seg språket på grunn av lite skolegang fra opprinnelsesland eller på grunn av høy alder ved oppstart i Ny sjanse. I tillegg fortalte noen om hvordan manglende norskkunnskaper gjorde samhandling med ukjente menneskene rundt seg vanskelig. En kvinne forklarte hvor frustrerende det hadde vært å ikke forstå sin kontakt i Ny sjanse i begynnelsen. Kommunikasjonen hadde da gått mye gjennom mannen. Noen fremhevet at manglende språkkunnskaper gjorde det første møtet med arbeidsgivere spesielt vanskelig. Å ikke kunne norsk gjorde dette spesielt vanskelig for en kvinne som allerede var sjenert.

4.4.2 Uvant arbeidssituasjon og engstelse for å ikke innfri arbeidsgivers forventninger. Flere fortalte at manglende norskkunnskaper også gjorde det vanskeligere å forstå instruksjoner på praksisplassen og bidro til engstelse for å gjøre arbeidsoppgaver feil. En kvinne fortalte at hun streset fordi hun ikke forstod alt hun skulle gjøre. Dette var spesielt vanskelig da hun ikke kjente de hun jobbet med. For flere var situasjonen å være i praksis

eller i arbeid utfordrende, fordi selve arbeidssituasjonen også var ny og ukjent. Man var usikker på hva som ville bli forventet og på om man ville klare å innfri arbeidsgiveres krav. En respondent fortalte at hun hadde vært utslitt i begynnelsen av sin første arbeidspraksis, fordi manglende arbeidserfaring hadde gjort henne nervøs. For kvinner som hadde arbeidet i opprinnelseslandet var det utfordrende at ting ble gjort annerledes i Norge. En person som hadde arbeidet i opprinnelseslandet fortalte at det ble stilt betraktelig høyere krav til det samme yrket i Norge.

4.4.3 Høye krav i norsk arbeidsliv og diskriminering. I tillegg til de overnevnte utfordringene som flere hadde hatt, var det noen som understreket at det er vanskelig å skaffe tilknytning til arbeidslivet i Norge med manglende norskkunnskaper og utdanning fra opprinnelseslandet, og vanskelig å få fast jobb. En respondent mente det var for høye krav i arbeidslivet i Norge, og mente at det er urealistiske forventninger til kvinner som har vært hjemmeværende i mange år. Hun håpet ikke på en høy stilling, men hadde forventet at det burde være mulig å arbeide for eksempel i barnehage selv om hun ikke tar videre utdanning her. En person påpekte diskriminering i arbeidslivet som en årsak til at det er vanskelig å få fast tilknytning til arbeidslivet her. Hun mente at mange arbeidsgivere ikke tar stilling til CV'er der søkere har utenlandske navn. Forhåndsdomming som at søkerne fra andre land ikke er gode i norsk eller er flinke nok i forhold til arbeidet som skal utføres, gjør at man ikke får en sjanse til å vise hva man kan.

Flere hadde også opplevd å måtte bytte praksisplass gjentatte ganger, og å ikke få fast stilling etter endt praksistid. En kvinne fortalte at dette hadde gjort henne sliten og stresset. Det var vanskelig å ha blitt kjent med kollegaer og arbeidsoppgaver, for så å måtte bli kjent et nytt sted og lære alt på nytt. En kvinne med lignende opplevelse fortalte at utfordringer med å forstå instruksjoner ble forsterket da hun hadde måttet bytte praksisplass flere ganger og da stadig måtte lære seg nye arbeidsoppgaver. Hun hadde ønsket å arbeide sammen med noen andre kvinner i samme situasjon, slik at de kunne ha støttet og hjulpet hverandre. En tredje person fortalte at hun hadde tatt det tungt å få avslag på søknad om fast jobb etter lang tid i praksis med gode tilbakemeldinger. Hun mente at kvinner fra hennes land blir sett på som personer som blir undertrykte hjemme, og som ikke blir hørt. Dette mente hun fører utnyttelse i arbeidslivet. Hun følte seg dårlig behandlet og funderte over hvordan hun skulle klare å tilpasse seg en ny praksisplass etter den negative erfaringen. Noen mente at høye krav i det norske arbeidslivet er en generell utfordring også for andre innvandrerkvinner i Ny sjanse. En respondent kjente flere som ikke hadde fått seg fast jobb på tross av å ha vært i arbeidspraksis

flere steder. Hun hadde snakket med en kvinne som til slutt hadde mistet motet og sluttet i Ny sjanse.

4.4.4 Travel hverdag og fortsatt hovedansvar i hjemmet. Noen fortalte at det var en utfordring å håndtere den nye travle hverdagen som deltakelse i arbeidspraksis eller i fast jobb medførte i begynnelsen, fordi man ikke var vant med slike rutiner. En kvinne syntes det var vanskelig å rekke å levere barna og rekke å komme tidsnok til arbeid i begynnelsen, men dette hadde ordnet seg da hun fikk rutinene inne. En respondent mente at å stå opp i tide og å komme tidsnok på jobb kunne være en utfordring for mange kvinner som har vært hjemmeværende tidligere. Flere som nevnte slike utfordringer fortalte at de fortsatt hadde hovedansvaret hjemme, selv om de hadde startet i Ny sjanse eller fått seg fast jobb (som sett i avsnitt 4.1.3.3), og noen fortalte at de fikk lite hjelp til husarbeid. Dette er i tråd med det flere hadde sett for seg på forhånd og som hadde ført til at mange hadde ventet til barna ble større (4.2.3.3). En informant fortalte for eksempel at det var en utfordring å klare å tilfredsstille alle kravene i arbeidslivet med tidkrevende møter utenfor arbeidstiden, uten å få hjelp av sin ektemann til arbeidet hjemme. Lignende syntes en kvinne at det var vanskelig med all planleggingen og forberedelsene som krevdes hjemme for at hun skulle kunne arbeide ute. En annen kvinne som syntes den store arbeidsmengden både hjemme og ute var utfordrende fortalte også at hun fortsatt ikke har ektemannen sin fulle støtte til å jobbe ute selv om hun nå er i arbeid. Hun forklarte at siden det for henne er frivillig å arbeide, mener han at dette ikke må gå utover hennes arbeidsoppgaver hjemme. Hun mente dette er en generell utfordring også for andre kvinner fra sitt opprinnelsesland.

4.4.5 Illustrerende sitater fra intervjuundersøkelsen.

(Intervjuer: Spørsmål om utfordringer ved deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv).

Nei. Det er veldig stor forskjell på å være hjemme og komme til Ny sjanse, før var det sånn at jeg bare sov og sov hele tiden og tenkte at jeg kan gjøre det og det etterpå. Men jeg gjør alle de samme tingene hjemme og nå, jeg klarer alle de jobbene. Det har vært en veldig stor forandring og jeg har vært veldig glad for det. (Intervjuer: Er det noe som har vært utfordrende?) Nei, bare positivt. jeg kommer hit og lærer språk og er i (praksis) noen ganger i uka. Jeg synes ikke det er noe vanskelig. Jeg greier meg veldig bra på (praksisplass) og. Hvis jeg får jobb i (praksisplass) gjør jeg det fra første dag i dag.

Selvfølgelig, da jeg møtte (kontaktperson i Ny sjanse) var språket vanskelig. Vi kunne ikke forstå hverandre. Det var vanskelig for meg, når vi satt med venner eller når de besøkte mannen min (...) og bare sitte sånn og ikke snakke med dem, det er bare de som snakker og jeg skjønner ingen ting. Det var vanskelig for meg, å ikke gjøre eller forstå noen ting, det er vanskelig. Å sitte her, om det hadde vært tre fire stykker og snakker og man skjønner ingen

ting av hva de sier, jeg hadde sikkert grått. Jeg tenker at hvis språket kommer, så kommer alt. Man kan forklare og vite alt. Hvis du ikke kan språket blir det vanskelig å forklare på annen måte. Med språket kan du gjøre alt, for folk kan forstå hva du sier og hva du vil.

Jeg var kjempenervøs, jeg hadde aldri jobbet før i Norge og tenkte hvordan skal jeg gjøre det. Jeg var så sliten. En uke var jeg så sliten at jeg ikke ville jobbe. Jeg hadde aldri jobbet. Men etter en uke var det kjempefint for meg. Jeg lærte veldig mye norsk, det er kjempeviktig i Norge. Når du ikke kan snakke er det kjempevanskelig i Norge, det går ikke. Når man er ute må man kunne snakke med folk.

De bruker ett år på å bestemme om de skal ta deg inn som vikar eller ikke. (Leder på praksisplass) sa at de ikke kunne ansette meg likevel. Forhåpningene jeg får går helt i bunn. Hvis jeg skal begynne på et helt annet sted, hvordan skal jeg tilpasse meg? Det var så trist å høre at jeg ikke fikk jobb. Jeg vet ikke hva jeg skal gjøre nå, jeg har tatt det opp med Ny sjanse. Jeg kjemper hele tiden, jeg står på veldig i praksisplass. Positive tilbakemeldinger om at jeg var initiativrik og sånn indikerte at jeg skulle få jobb og motiverte meg. Når jeg blir behandlet slik på praksisplassen, hvordan skal jeg tilpasse meg andre steder da? Vi blir ikke behandlet som likeverdige av arbeidsgiver. De kan avslutte arbeidsforholdet når de vil, det er den behandlingen jeg får. Man kan ikke gi forhåpninger og avslutte arbeidsforholdet uten grunn. Det sitter ganske hardt. Vi blir sett på som kvinner som blir undertrykt hjemme, ikke blir hørt. De ansetter dem slik at de kan jobbe et par måneder gratis og så avslutter de.

Jeg synes det er vanskelig hjemme- å forberede arbeidstida. Det er veldig vanskelig. Tid er veldig viktig, og å planlegge er viktig, jeg synes det. Når man har familie er det ikke så lett skjønner du. Jeg synes det er vanskelig. Hvis du har en utlendingsmannfolk så har kvinner mye ansvar.

4.5 Faktorer som har muliggjort endring

Intervjudeltakerne fikk spørsmål om hvordan de hadde mestret nevnte utfordringer underveis eller hva som gjorde at de ikke hadde opplevd endringen fra å være hjemmевærende til deltakere i Ny sjanse og arbeidsliv som vanskelig for de det gjaldt. Kvinnene fikk også spørsmål om hva de mente er viktig i Ny sjanse- programmene for å videre fremme arbeidsdeltakelse blant kvinner fra deres opprinnelsesland i fremtiden, og hvorvidt de hadde tanker om eventuelle endringer.

Respondentene fortalte om viktige omstendigheter som hadde bidratt til egen mestring, både knyttet til sosiale og personlige faktorer og faktorer ved innhold i Ny sjanse. Flere mente det kunne være viktig å styrke enkelte av de eksisterende elementene som de selv hadde opplevd som betydningsfulle i fremtidige Ny sjanse- prosjekter, i tillegg til å fremme flere av de personlige egenskapene som for en selv hadde vært vesentlige for mestring.

4.5.1 Sosiale og personlige faktorer. Intervjudeltakerne fortalte om flere sosiale og personlige forhold som hadde vært viktige for å overkomme barrierer og å mestre utfordringer

ved deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv, og som viktige å styrke i fremtidige integreringstiltak. Sosial støtte og samarbeid med ektemann, planlegging og logistikk, sterk motivasjon, tålmodighet og uredighet, samt en realistisk og positiv innstilling til arbeidslivet ble vektlagt hos mange.

4.5.1.1 Sosial støtte og samarbeid med ektemann. På spørsmålet om hvordan utfordringer hadde blitt mestret underveis nevnte flest kvinner faktorer relatert til støtte fra og samarbeid med mennesker rundt seg. De fleste nevnte ektemannens støtte som viktig, men støtte fra annen familie, venner og kvinner i samme situasjon også ble nevnt. En kvinne forklarte hvordan mannens tillatelse var viktig for at hun hadde kommet seg dit hun er nå. Dersom hun ikke hadde fått lov hadde det vært vanskelig. En av respondentene hadde stilt krav til hans godkjennelse til å gjøre det hun ønsket i Norge før de giftet seg. At han hadde godtatt disse kravene ble fremhevet som viktig da hun hadde bestemt seg for å bli med i Ny sjanse.

Noen intervjudeltakere la også vekt på hvordan de samarbeider ektemannen i sin nye hverdag som deltaker i Ny sjanse eller som arbeidende. En respondent fortalte at hun og mannen bytter på å lage mat. En annen kvinne betraktet seg som heldig, fordi hun får mye hjelp av sin mann hjemme når hun er oppatt med jobb ute. Han er for eksempel hjemme med barna når hun må på møter med jobben på kveldstid. En respondent forklarte at hvis man har barn sammen, er de begge foreldrenes ansvar. Når hun skulle ut i arbeid, var det naturlig at de måtte del mer på ting hjemme. En person fortalte også at hun tidligere fikk hjelp av sin ektemann til å lære norsk, og så på dette som betydningsfullt for at hun har kommet dit hun er.

En kvinne fortalte at hun alltid har fokusert på å lære seg nye ting i Norge. Støtte og assistanse til barnepass fra sine foreldre som også bor her, og oppmuntring til arbeidsdeltakelse ble sett på som viktig for å ha fått til dette. Gode venninner som hadde bodd lenge i Norge, og som kunne dele sine erfaringer ble sett på som avgjørende for mestring av utfordringene hos en annen kvinne. De hadde for eksempel hjulpet henne tidligere om hun fikk papirer i posten som hun ikke skjønnte, og blitt med henne i banken da hun ikke hadde tilstrekkelige norskkunnskaper til å klare det alene. Lignende fortalte noen at erfaringsutveksling med kvinner fra samme opprinnelsesland som hun hadde møtt på jobb var en stor ressurs.

4.5.1.2 Planlegging og logistikk. Mange fortalte at nøye planlegging i hverdagen var løsningen på de fleste utfordringer. Å stå opp tidnok, å systematisere alt som skal gjøres i løpet av en dag, og å gjøre klart mest mulig kvelden i forveien ble nevnt. En respondent

fokuserte på å gjøre ting hjemme på en enklest mulig måte, og hadde lært seg å godta at arbeid med mat og klær måtte gjøres mindre omstendelig enn før. En av intervjudeltakerne som ikke hadde hatt mye støtte hjemmefra til å jobbe forklarte hvordan hun sørget for at dette ikke gikk utover familien. Hun arbeidet på deltid, og sørget for å være hjemme når barna kom hjem fra skolen.

4.5.1.3 Sterk motivasjon, tålmodighet og uredhet. På spørsmålet om hvordan kvinnene hadde håndtert utfordringer gav mange svar som tyder på at deres sterke motivasjon for å få et bedre liv var av betydning for deres mestring underveis. Flere snakket om hva de ønsket å oppnå ved å arbeide da spørsmålet ble stilt, som å bli mer aktive, selvstendige og å oppnå et bedre liv i Norge. En informant forklarte at hun alltid hadde vært sta og at dersom hun hadde bestemt seg for noe, måtte hun alltid fullføre det. Som liten hadde hun krevd å bli behandling med likeverd og poengterte at hun ikke var fra et sted der kvinner blir undertrykt. En person fortalte hva hun er flink til, og var fokusert på hva slags jobb hun ønsket og kunne klare selv om hun hadde utfordringer med å lære norsk. Hun mente at Ny sjanse gjør en god jobb og at det er opp til henne å gripe muligheten. En intervjudeltaker fremhevet sin evne til å være tålmodig og sterk ved motgang, som hadde gjort at hun kom seg ut i arbeid på tross av manglende støtte hjemmefra. Disse egenskapene som hun hadde lært av sine foreldre gjorde at hun taklet problemene det førte til hjemme. En av kvinnene meddelte lignende at hun er svært tålmodig, noe hun har lært gjennom tidligere begrensninger. Hun hadde forstått at dersom hun bidrar med noe til samfunnet, vil hun bli hørt og få mye igjen.

Flere kvinner fortalte at de hadde vært uredde og frempå, og så på dette som en viktig årsak til at de hadde kommet dit de er. Å ikke være sjenerte og redde for nye erfaringer ble sett på som vesentlig for å håndtere utfordringer. En kvinne fortalte hvordan dette hadde gjort det mulig å arbeide også i opprinnelseslandet der kvinnelig arbeidsdeltakelse ikke var vanlig. Det ble også sett på som viktig å betrakte det som normalt å gjøre feil i nye situasjoner. En intervjudeltaker hadde vært bevisst på at hun måtte gjøre nye ting i forbindelse med arbeidspraksisen flere ganger for å lære. Flere fortalte at de hele tiden hadde spurt da det var noe de lurte på, og ikke vært redd for å prøve å snakke norsk. En kvinne som fremhevet det samme fortalte at hennes sosiale vesen av natur hadde hjulpet henne. Hun hadde aktivt gått inn for å bli kjent med sine kollegaer ved å sette seg sammen med dem i pausene. Hun hadde lyttet til hvordan de norske formulerte seg og brukt kroppsspråk når hun selv ikke ble forstått. Hun var ikke redd for å få kritikk og så på det som en mulighet for å lære.

Flere intervjudeltakere la vekt på at det for mange kvinner er viktig å lære å bli modigere i Ny sjanse. En kvinne mente at manglende språkkunnskaper gjør at mange ikke tør

å spørre når det er noe de lurer på. Å tørre å være ærlig ovenfor arbeidsgiver om hva man kan og ikke kan ble sett på som nødvendig for å våge dette. Å finne ut hva som er kvinnenens mål, for deretter å gi deltakere selvtillitt til å nå disse ble fremhevet. Fokus på sterke sider fremfor begrensede språkkunnskaper ble sett på som viktig.

4.5.1.4 Realistisk og positiv innstilling. Flere kvinner snakket om sin innstilling til Ny sjanse og arbeidslivet da de ble spurt om hvordan de hadde kommet dit de er nå på tross av utfordringer underveis. Å ha en realistisk og positiv innstilling til hva deltakelse i Ny sjanse kan medføre ble vektlagt hos noen. En kvinne hadde hele tiden fokusert på at hun ville opparbeide seg gode referanser da hun var i arbeidspraksis, fremfor fast jobb som hun visste de ikke kunne love henne. Dette hadde gjort at hun klarte å forhode seg positiv til situasjonen. Noen hadde erfaring med at andre kvinner i Ny sjanse syntes det var urettferdig å gjøre de samme oppgavene som faste ansatte med høyere lønn da de var i arbeidspraksis. Dette mente hun bidrar til en negativ innstilling som går utover arbeidet man gjør. For henne hadde det vært viktig å se på arbeidspraksis som en god mulighet for å lære, og dette mente hun ble lagt merke til. Å ha realistiske forventninger til hva slags jobber man kan starte med ble også sett på som viktig hos en respondent, som hadde sett det som nødvendig å takke ja til en stilling for å starte et sted, selv om det ikke var der hun ønsket å ende opp etter hvert. En annen kvinne mente det var viktig å være takknemmelig for det man har, selv om ting ikke alltid blir som man håper. I hennes alder så hun det som uaktuelt med etterutdanning og hun ville nøye seg med den jobben hun får. En informant fremhevet at det var viktig at Ny sjanse i fremtiden er tydelig ovenfor sine deltakere på hva som kan forventes av resultater og at målet med arbeidspraksis er å lære. Hun mente at en realistisk tilnærming til resultatoppnåelse har mye å si for å holde motivasjonen oppe hos deltakerne.

4.5.2 Faktorer ved innholdet i Ny sjanse. Mange uttrykte å være svært tilfredse med sin opplevelse i prosjektene, og flere mente muligheten de hadde fått til å delta der hadde vært avgjørende for at de hadde klart å endre sin livssituasjon. Ingen hadde forslag til store endringer i programmene. Mange mente at Ny sjanse må fortsette med sitt arbeid i fremtiden, fordi de slike programmer vil være viktige for å inkludere andre kvinner fra samme landbakgrunn eller innvandrerkvinner generelt i arbeidslivet. Å øke antall plasser for å inkludere flere deltakere ble fremhevet av flere som hadde erfaring med bekjente som ikke hadde fått plass, eller tidligere hadde fått avslag selv. Flere elementer ved innholdet i Ny sjanse- prosjektene ble forklart som betydningsfulle for egen mestring av utfordringer og for utvikling og fremdrift mot deltakelse arbeidslivet. Effektiv norskopplæring og deltakelse på

arbeidspraksis, læring av arbeidsrelevante kunnskaper, personlig oppfølging og støtte og økt bevissthet om kvinners rettigheter i Norge ble fremhevet som avgjørende aspekter ved programmene og sett på som viktige å styrke i fremtidige prosjekter.

4.5.2.1 Effektiv norskopplæring og arbeidspraksis. Det elementet ved Ny sjanseprosjektene som flest kvinner syntes var og hadde vært viktig ved deltakelse var hvordan norskkunnskaper hadde blitt fremmet. Mange så på praktisering av norsk gjennom deltakelse i arbeidspraksis og aktiv muntlig trening i prosjektene som en effektiv metode for å lære seg norsk bedre. Flere sammenlignet denne måten å lære på med tidligere norskkurs, som ikke hadde fungert fordi det de lærte kun ble anvendt på kursene. I tillegg til å lære språket ved at man er nødt til å praktisere det i arbeidspraksis, fortalte en kvinne at man også blir mer aktiv generelt i samfunnet for eksempel ved å reise med kollektivtrafikk, som bidrar til at man automatisk blir bedre i norsk. Noen fortalte at man gjennom Ny sjanse også hadde fått sett mange nye steder man ikke ville sett ellers, gjennom turer og utflukter. Disse ulike aktivitetene bidro til nye positive erfaringer i landet.

Arbeidspraksisen som Ny sjanse tilbyr ble sett på som viktig for å få relevante kontakter og en begynnende tilknytning til arbeidslivet. At Ny sjanse hjalp en til å finne villige arbeidsgivere ble vektlagt hos flere, og at det ble tatt hensyn til hva en selv ønsket å arbeide med når avtaler med arbeidsplasser ble verdsatt. En person forklarte at det var nødvendig å ha et bindeledd til arbeidslivet. Hun hadde selv funnet et sted der hun ønsket å jobbe, men trengte en person som kunne hjelpe henne å komme i kontakt med arbeidsplassen. At arbeidsgivere vet om Ny sjanse og om prosjektenes målsetting mente hun ville øke villighet til å tilby praksisplasser. En annen kvinne fortalte at hun ikke visste hvordan hun skulle søke arbeid i Norge.

Flere kvinner poengterte viktigheten av at Ny sjanse bidrar til arbeidserfaring gjennom praksis uten å kreve at man er ferdig utlært i norsk. En person sammenlignet med NAV og fortalte at hun hadde negativ erfaring der. Hun kritiserte etaten for at de der krever gode norskferdigheter for å hjelpe innvandrere å skaffe praksisplass. Mange var også glade for å ha fått mulighet til å starte med arbeidspraksis gjennom Ny sjanse og få vist hva man kan på tross av lite utdanning eller tidligere arbeidserfaring. En respondent fortalte at i stedet for å få avslag på jobbsøknader på grunn av manglende CV, får man gjennom arbeidspraksis en sjanse til å vise hva man kan og hun la vekt på at kunnskaper ikke nødvendigvis er på papir. Flere så det som umulig å få en sjanse i arbeidslivet ellers. En kvinne poengterte hvilke ferdighetsnivå som krevdes for å få en vaskejobb i Norge. For mange hadde arbeidspraksisen

ført til fast jobb og de uttrykte å være svært fornøyde med det. En kvinne var stolt og fortalte at hun tidligere hadde mottatt ytelser fra NAV, men nå er i arbeid.

4.5.2.2 Læring av arbeidsrelevante kunnskaper. I tillegg til den praktiske ferdigheter som ble tilegnet gjennom arbeidspraksis, fortalte flere at de hadde lært ting de ikke visste om arbeidslivet i Ny sjanse, som ble sett på som svært relevant for å komme dit de ønsker. Dette var informasjon blant annet om vanlige arbeidstider i Norge, ulike arbeidsplasser, praktiske opplysninger om arbeidsoppgaver og om hvordan et jobbintervju fungerer. En kvinne fortalte at dette hadde vært svært betydningsfullt for henne, fordi da hun ikke hadde arbeidserfaring var det mye hun ikke skjønnte i begynnelsen eller ikke visste hvordan fungerer i Norge. Noen fortalte at de hadde blitt møtt med tålmodige ansatte på praksisplassen, som hadde tilbudt god hjelp til å lære. Dette ble sett på som svært betydningsfullt. En kvinne fortalte hvordan de andre ansatte hadde forklart og vist henne hvordan hun skulle gjøre ting mange ganger helt til hun forstod, uten å bli sinte eller utålmodige. En annen respondent fortalte at hun hadde fått tilbud om å få instruksjoner oversatt til hennes eget morsmål dersom hun ikke forstod. Hun skrøt av de andre ansatte som hadde vært flinke til å hjelpe henne i arbeidet.

Noen mente også det var viktig at Ny sjanse i fremtiden lærer bort mer om normer i Norge som ikke alle tar for gitt og som man må vite om i arbeidslivet. For eksempel sa en person at kvinner ikke kan håndhilse på menn på stedet hun er fra, og at dette er greit i Norge må læres her. En person mente det kunne være nyttig å inkludere datakurs i Ny sjanse i fremtiden, fordi mange ikke har slike kunnskaper som kreves i store deler av arbeidslivet i Norge.

4.5.2.3 Personlig oppfølging og støtte. Noen av intervjudeltakerne la vekt på den personlige oppfølgingen de fikk eller hadde fått av sin kontaktperson i Ny sjanse. At det er en lav terskel for å kunne fortelle om ting som er vanskelige og for å spørre om det man lurer på ble satt pris på. Å ha en fast person som fulgte en opp ble opplevd som trygt. En kvinne fortalte at hennes kontaktperson hadde vært i kontakt med både henne og arbeidsgiver under praksisperioden, og fulgt med på om man hadde det bra eller trengte noe. Noen fremhevet også at de hadde fått hjelp av sin kontaktperson i Ny sjanse dersom det var noe praktisk i forhold til utførelse av arbeidsoppgavene de trengte hjelp til. Tilpasning av undervisning og veiledning til hva hver enkelt har behov for ble sett på som viktig. En kvinne hadde for eksempel syntet det var vanskelig å skrive, og fått ekstra hjelp til dette. At ansatte tar stilling til at man er på ulike nivåer i norskundervisningen ble anerkjent. En informant fortalte at hun hadde ligget bak de andre deltakerne i Ny sjanse når det gjaldt norskferdigheter. Hun skrøt av sin kontaktperson som hadde hjulpet henne å ta igjen de andre på kurset.

Flere understreket at personlig oppfølging var spesielt viktig i Ny sjanse sitt arbeid og burde fortsette å være en del av programmene fremover også for andre innvandrede kvinner. En informant fokuserte på viktigheten av Ny sjanse som støttespiller og veiviser for å gi trygghet til kvinner som ikke vet hvordan man skal gå frem for å skaffe arbeid. Med manglende utdanning, arbeidserfaring og kunnskaper om Norge ble dette sett på som nødvendig for å ha en mulighet for arbeidsdeltakelse her. Dette ble poengtert som spesielt viktig for kvinner som opplever landet som fremmed og som føler seg annerledes og utenfor her. Manglende kunnskaper og erfaringer fra norske samfunnet kombinert med lite støtte til å arbeide hjemmefra ble vektlagt som en viktig årsak til at støtte fra ansatte i Ny sjanse blir spesielt viktig.

4.5.2.4 Økt bevissthet om kvinners rettigheter i Norge. Noen så på Ny sjanse sitt arbeid som viktig i forhold til å øke kvinners bevissthet om rettigheter i Norge. At kvinner er en målgruppe i Ny sjanse var i seg selv noe som bidro til at en intervjudeltaker hadde forstått at kvinner har flere rettigheter her enn på oppvokststedet. Dette ble hos flere sett i sammenheng med å lykkes i å bli deltakere i arbeidslivet. En respondent uttrykte at hun ser det som nødvendig å lovregulere kvinners engasjement i samfunnet for at de skal kunne gjøre det de ønsker i Norge. Hun mente at alle som kommer hit ønsker å delta i samfunnet, men at norskopplæring og arbeidsdeltakelse i større grad må være obligatorisk her. Dette fordi deres ektemenn ellers vil hindre slike aktiviteter for å beholde mest mulig av egen kultur. En kvinne mente også at å informere kvinner som ankommer landet om rettigheter og regler i Norge, for eksempel knyttet til skilsmisse og hvordan man kan klare seg alene, er viktig for at kvinner skal føle seg trygge og tørre å delta aktivt i samfunnet her. Mange vet ikke nok om slike prosesser og er langt fra egen familie, noe som gjør en sårbar for undertrykkelse og vold i hjemmet. At man tilsynelatende er trygge med hus og mat, gjør slike forhold vanskelig å oppdage for andre og man er avhengig av egen kunnskap.

4.5.3 Illustrerende sitater fra intervjuundersøkelsen.

(Intervjuer: Spørsmål om faktorer som har muliggjort endring).

Vi er heldig som fordeler oppgaver, mannen min og jeg jobber sammen. Jeg har fått veldig mye støtte av han også. I den spesielle perioden jeg var i praksis eller på kurs, pleide han å være hjemme hvis det var noe planleggingsdag på barnehagen så jeg ikke mistet den delen. Så pleier vi å variere litt og hjelper hverandre. Jeg begynte når barna ikke var så veldig små. Jeg var klar over det- at jeg hadde (antall) barn at det kom til å bli sånn, det var ikke noe stort sjokk.

Når jeg planlegger for min familie prøver jeg å tenke hvordan man kan gjøre ting enklest mulig. Jeg trenger fritid også, da må jeg vurdere litt hvordan jeg kan jobbe hjemme og ute og gjøre ting litt enkelt og greit. Ikke tenke så veldig sårt og så vanskelige ting, for eksempel å gjøre ting enkelt med mat og klær og sånne ting. Og når vi er ferdige med barna og de sover ordner jeg så alt er klart til i morgen når man skal på arbeidskurs eller praksis, det er veldig viktig. Planlegging og tid er viktig. Når man planlegger riktig er det ikke vanskelig. Jeg synes ikke det nå. Det var vanskelig i begynnelsen, men ikke nå. Nå er jeg helt klar. Jeg har aldri vært redd, for når man gjør en ting blir man redd første gang. Jeg har ikke blitt redd for å gjøre noe. Den første praksisplassen min var på en (arbeidsplass). Etter (antall) uker begynte jeg å ta kassa, for jeg er ikke redd. Man må lære, å gjøre feil er normalt, mennesker vi gjør feil. Etter to- tre ganger lærer man det, ikke noe problem. Og man må spørre hele tiden, da får man svar. Man må prøve å høre folk, man blir vant med ørene også- å høre. Man må hele tiden ikke være redd.

Kanskje ta med at de ikke skal ha for store forventninger når de reklamerer for Ny sjanse. Det kan hende at de har jobbet på en praksisplass i 6 måneder og at arbeidsgiver er ærlig og ikke har budsjett for å ansette noen, de må vite om det. Da tenker de at jeg skal holde ut seks måneder, jeg skal være positivt innstilt, jeg skal få en sjanse. Men da får jeg ikke fortsette, da blir det kanskje helt nede igjen, og neste gang jeg er på en praksisplass da har jeg ikke de innstillingene jeg hadde på den første, for jeg tenker at nå etter seks måneder kommer (leder på praksisplass) til å si 'ha det bra' til meg og. Hvis du tar det som jeg tok, som en opplæringsprosess, som en skole på en måte, jeg skal lære det for min egen del, da kommer det til å gå positivt til slutt.

Jeg har kjempet med å lære meg norsk, de to årene på norskkurs. Men det gikk ikke. Jeg hadde press på meg, men det gikk ikke. Jeg lærte mye mer her (i Ny sjanse) etter bare seks eller syv måneder. Her fikk jeg mer utbytte. Vi snakker med hverandre til daglig, vi har praksis i tillegg, jeg har praksis i (arbeidsplass), det er veldig bra. Vi lærer så mye på kurset. Vi bruker språket i praksis ved at vi bruker det når vi er i praksisplass, snakker med hverandre, med lærere. Det har ført til mye positivt for meg.

Jeg har fått veldig god hjelp av Ny sjanse, jeg hadde aldri fått den muligheten til å komme i praksis i (arbeidsplass) ellers da jeg kunne så lite norsk. NAV hjelper heller ikke når du har så lite språk i bunnen, ofte sier de at du må ha klart norskprøve to eller tre for å ha praksis noe sted. Men de som er i Ny sjanse hjelper en og man trenger ikke gå og finne jobb selv. Hvis man for eksempel har lyst til å jobbe på sykehjem så finner dem de praksisplassene for deg, eller hvis man vil jobbe i barnehage. Også for de som aldri har vært ute før så hjelper de dem også til å begynne litt i begynnelsen. De hjelper mye og får til mye. Jeg har lært veldig mye her og fikk erfaring med (yrke) og ellers er jeg veldig fornøyd. Jeg har ingen god erfaring med NAV, men jeg har veldig god erfaring med Ny sjanse. Måten de snakker på og humøret deres (i NAV) er ganske defensivt.

Ny sjanse var veldig bra for meg. Jeg kom i denne (jobben) gjennom Ny sjanse. De gav meg masse erfaring og fortalte meg med opplæring da om arbeidstider og sånne ting. Det er vanskelig å vite når man er utlending hvordan det er med arbeidstider og sånne ting, vi skjønner ikke så mye. Det er vanskelig å vite hva vi skal gjøre fordi jeg har ikke sånn erfaring fra forskjellige land. Når vi har barn og er hjemme er det helt annerledes når man er på en arbeidsplass, veldig forskjellig. Vi lærer alt, lærer kultur, språk, det er noe helt annet.

Ny sjanse var som (...) vi hadde en person- hvis vi lurte på noe kunne vi spørre og vi fikk svar.

Da blir det lett for deg, hvis du har et svar at (...) for eksempel hvis vi hadde en ting som var vanskelig å gjøre, fikk vi hjelp fra henne.

De må informere litt om Norge og hvordan reglene er i Norge. Mange som kommer, og jeg vet ikke alt enda, hvordan reglene er i Norge. Når de sitter hjemme er det kanskje mange som slår også, som man heller ikke vet. Noen gjør det hvert fall. Og det er ingen som vet det, fordi i Norge har man jobb og mat og hus og alt er klart. Men er de trygg i hjemmet eller ikke? Jeg tror ikke alle er det. De må lære, hvert fall for kvinner hvordan reglene er i Norge for kvinner. Når hun vil gå fra mannen, hvordan det er når man bor alene, hvordan man få støtte fra Norge så man kan føle seg trygg. Det er mange som ikke føler seg trygge fordi de ikke vet regler og sånne ting. Derfor synes de 'nei, jeg må slutte, hva skal jeg gjøre, jeg har ikke foreldre her, jeg bli alene, hva skal jeg gjøre'. Man er alltid redd og ikke kommer seg videre og det stopper opp. Det er mye jeg ikke vet enda.

4.6 Viktige endringer som følge av deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv

Beskrivelser av viktige endringer i informantenes liv som følge av deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv ble etterspurt for å fange betydningsfulle aspekter ved slikt engasjement for kvinnene og motivasjonsfaktorer også for videre deltakelse. I tillegg ble det spurt om kvinnenes rolle i familien hadde endret seg. I mange tilfeller var endringene kvinnene hadde opplevd i tråd med det de hadde håpet og som motiverte dem til å delta i Ny sjanse og arbeidsliv.

Kvinnene fortalte om mange viktige endringer i deres liv som følge av deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv, og hadde også erfart forandringer knyttet til ens rolle i familien. Dette gjaldt både kvinner som var i arbeid og som var deltakere i Ny sjanse på intervjudtidspunktet. I flere tilfeller sammenfalt svarkategorier knyttet til disse spørsmålene, da mange beskrev endringer knyttet til familierolle da de ble spurt om generelle endringer i sine liv. Viktige endringer inkluderte for mange en mer aktiv og strukturert hverdag, bedre norskkunnskaper og større nettverk, økt selvstendighet og mer innflytelse hjemme, styrket morsrolle, bedre selvtillit og mer anerkennelse. De fleste informantene berørte flere av disse temaene.

Kun én av intervjudeltakerne nevnte negative endringer ved å ha kommet i arbeid. Dette var knyttet til misstrivsel på jobb grunnet vanskelige kunder, og savn av barna da arbeidet foregikk mye på kveldstid. På grunn av økt selvstendighet ønsket hun imidlertid å fortsette å arbeide, men i en annen jobb. En intervjudeltaker påpekte også at hun ikke har kommet dit hun ønsker enda. Deltakelse i Ny sjanse har enda ikke ført til fast jobb og selvstendighet, som er hennes hovedmotivasjon for å delta. Noen svarte at deres rolle i familien ikke hadde endret seg nevneverdig ved deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv. To kvinner fortalte at de alltid hadde pleid å få hjelp av ektemannen hjemme, mens to kvinner meddelte at rollen hjemme ikke hadde endret seg fordi de fortsatt har den samme

ansvarsfordelingen som tidligere i familien. Kvinnene som nevnte enkelte negative endringer eller påpekte sin rolle i familien som uendret nevnte imidlertid flere andre viktige forbedringer i sine som resten av informantene.

4.6.1 Mer aktiv og strukturert hverdag. For mange hadde det vært en viktig endring å få en aktiv hverdag utenfor huset. Å komme seg ut, få frisk luft hver dag, å oppleve nye inntrykk og variasjon i hverdagen ble fremhevet. Flere fortalte også at de satte pris på å ha fått mer struktur og flyt i hverdagen. Å stå opp tidlig hver dag, å være forpliktet til noe, å ha noe fast å gå til, å ha fått rutiner for husarbeid, middagstid og leggetid ble nevnt som viktige endringer. Dette ble fremstilt som positive kontraster til en tid da man sov mye uten planer for dagen, var mye inne alene, brukte lang tid på husarbeid for å ha noe å gjøre, så mye på tv og hadde hyppig besøk på kveldstid med sene kvelder. Flere poengterte at en mer aktiv og strukturert hverdag bidrar til en pause fra bekymringer, til nye krefter og bedre humør. Noen knyttet dette til at helsen hadde blitt bedre, og flere fortalte at de sover bedre om natten. Flere fortalte også at fritid og samvær med familie og venner hadde blitt mer definert. Nå er man ute og kommer hjem samtidig som ektemann og barn, og besøk av slekt og venner foregår i større grad i helger. En kvinne fortalte at det hadde blitt roligere hjemme, og flere opplevde at de rundt en tok hensyn til at en var sliten etter jobb og ikke kunne ta i mot like mange gjester som før eller være lenge oppe på hverdager.

4.6.2 Bedre norskkunnskaper og større nettverk. Bedre norskkunnskaper som følge av den aktive hverdagen i Ny sjanse og arbeidsliv og tryggheten det medførte ble lagt stor vekt på. Dette gjaldt både forbedring i forhold til å snakke norsk, samt lese- og skriveferdigheter. Å ha snakket norsk daglig i Ny sjanse og på praksisplassen hadde gjort at mange ikke lenger var engstelige for å kommunisere med nordmenn, som for noen gjorde at de ikke lenger gruet seg for å gå ut av huset. Å kunne tilstrekkelig norsk til å ha samtaler utover korte høflighetsfraser ble understreket som betydningsfullt hos flere. Å ha knyttet norske bekjentskaper i Ny sjanse, på praksisplasser og i arbeid ble sett på som viktig for et godt liv i Norge. Dette hadde tidligere blitt opplevd som vanskelig å oppnå. En kvinne fortalte at hun bare var sammen med andre fra opprinnelseslandet da hun var hjemmевærende, og kun på hils med sine norske naboer. Selv om hun fulgte med på norske nyheter på tv, bidro daglig kontakt med nordmenn til en større forståelse for det norske samfunnet.

I tillegg til å i større grad kommunisere med nordmenn som bidrar til en enklere hverdag og økt integrering i samfunnet, fortalte mange at de hadde knyttet flere nære

relasjoner. Et større nettverk og flere gode venner ble fremhevet som en betydelig støtte og glede i den nye hverdagen hos mange. For en intervjudeltaker var kollegaene hun hadde blitt kjent med av stor betydning. Tidligere hadde hun ikke hatt noen nære venner som hun kunne snakke med når ting var vanskelig. Nå er det noen hun kan snakke med hver dag på jobb, som bryr seg om hvordan hun har det. En annen intervjudeltaker fremhevet det gode miljøet på jobb og fortalte at hun føler seg som del av en familie. En informant hadde erfart at deltakelse i arbeidslivet bidro til at hun har mer til felles med andre rundt seg, som gjør at hun har mer å snakke med andre om. Tidligere hadde samtaler fort stoppet opp da hun svarte 'nei' på spørsmål om hva hun gjorde til daglig.

4.6.3 Økt selvstendighet og mer innflytelse hjemme. Bedre norskferdigheter hadde også bidratt til økt selvstendighet og gjort hverdagen i Norge enklere for mange. En kvinne fortalte at hun nå klarer å lese det som kommer til henne i postkassen, mens andre fortalte at de nå kan ta buss og gå til legen alene. Flere satte pris på å ha blitt mindre avhengige av sine ektemenn og opplevde å kunne bestemme mer over seg selv. Å tjene egne penger ved kursdeltakelse eller arbeid hadde for mange bidratt ytterligere til dette, ved at de nå kan bruk pengene sine der de selv ønsket uten å måtte fortelle sin ektemann hva de bruker dem på.

Kvinnenes deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv hadde også for noen bidratt til endringer i familiens dynamikk og ansvarsfordeling. Noen kvinner opplevde at økt aktivitet, selvstendighet og egen økonomi hadde ført til mer innflytelse og medbestemmelse hjemme fra de var hjemmевærende. En av kvinnene som fortalte at hun blir hørt mer hjemme nå, lo og kalte seg sjefen i huset. En annen kvinne fortalte at hun nå betaler regninger og kan være med og avgjøre hva familien skal bruke penger på. Hun fortalte at mannen hadde merket stor forskjell og spøkte med at hun hadde tatt over i huset. En respondent fortalte at hennes ektemann nå har forståelse for at hun har mindre tid hjemme, og godtar at ting må gjøres på en enklere måte. Flere fortalte også at man i større grad samarbeider med ektemannen om arbeidsoppgavene hjemmet og barnepass i større grad enn tidligere. Mange beskrev at ektemannen hjelper til mer med oppgaver som hadde blitt sett på som deres ansvar tidligere. At han tar større ansvar for matlaging, møter på skolen, pass av barn og følge til tannlegebesøk er blant oppgaver som ble nevnt. En respondent fortalte at mannen hennes tidligere hadde tenkt at dersom hun gikk ut i arbeid, måtte ikke dette gå utover hennes ansvarsoppgaver hjemme. Etter hvert hadde han fått forståelse for at hun blir sliten og i større grad tilbudt seg å hjelpe til hjemme. At husarbeid skulle fordeles når man begynte i Ny sjanse, var for en kvinne avtalt med sin mann på forhånd. Tidligere hadde det vært naturlig at hun tok

ansvar for dette, selv om de da også delte på ting. Flere fortalte også at barna hjelper mer til hjemme enn tidligere. En kvinne fortalte at barna lett avskrev seg ansvar fra husarbeid før, og mente at hun kunne gjøre det siden hun alltid var hjemme uten annet å gjøre. Nå har også de større respekt for at hun blir sliten, og det er lettere å gi ansvar til dem.

4.6.4 Styrket morsrolle. På spørsmålet om generelle endringer i kvinnes liv svarte en del at de hadde opplevd at deres rolle som mødre ble styrket som følge av personlig vekst og økt kunnskap tilegnet seg i Ny sjanse og i arbeidslivet. En kvinne sa hun har fått et bedre liv og nå og kan støtte sine barn som er vokst opp her. En annen person fortalte at hun er glad for å ha lært om norsk kultur og om norske tradisjoner gjennom arbeidslivet. På sin arbeidsplass hadde de blant annet feiret jul, noe hun var glad for å kunne dele sammen med sine barn senere. Selv om hun vil lære sine barn om kulturen fra opprinnelseslandet hennes syntes hun det er viktig å kunne være en del av kulturen som barna hennes vokser opp i. Lignende følte en kvinne at hun kan være mer til støtte for sine barn med økte språkkunnskaper og mer erfaring i Norge. En kvinne forklarte at selv om hun snakket på sitt morsmål til barna sine tidligere, svarte de henne som regel på norsk. Å ha blitt bedre i norsk gjør at hun nå kan snakke bedre med sine barn. Å kunne hjelpe barna sine med lekser på grunne av bedre norskkunnskaper ble lagt vekt på hos en av intervjudeltakerne. Selv om hun hadde en del år med skole fra hjemlandet hadde dette vært vanskelig tidligere, fordi barna snakket mest norsk hjemme og hun manglet slike ferdigheter selv. Flere fortalte at barna deres er glade og stolte for at de nå har en mor i arbeid, og at dette motiverer dem til å fortsette.

4.6.5 Bedre selvtillitt og mer anerkjennelse. Mange av respondentene fortalte at de er stolte av seg selv og sin fremgang, og at deres selvtillitt har blitt styrket generelt i løpet av tiden som deltakere i Ny sjanse og arbeidsliv. I mange tilfeller hang dette sammen med den økte selvstendigheten de har oppnådd, den økte innflytelsen hjemme og støtten de nå kan tilby barna sine. En person sa at hun nå er mindre sjenert enn tidligere. Før hadde hun sett ned når noen snakket til henne, nå tør hun å være mer åpen og å ha mer kontakt med andre rundt seg. En annen kvinne fortalte at hun nå går rakere i ryggen og kan se inn i øynene til de hun snakker med. En kvinne fremhevet at økt selvstendighet og tro på seg selv har gjort at hun tør å sette egne grenser og stille krav til de rundt seg. Hun føler at hun ikke lenger trenger å svare når noen spør henne om sitt privatliv. En av deltakerne fortalte at hun er stolt over å ha klart å gjøre noe med den uønskede situasjonen hun var i som hjemmeværende. Å ha kommet i arbeid hadde vært krevd en stor omstillingsprosess, da hun tidligere hadde gitt opp å forsøke

på et tidspunkt. Noen la også vekt på at de hadde fått økt selvtillitt i forhold til egen deltakelse i arbeidslivet spesielt, som følge av bedre norskkunnskaper, erfaring med mestring av arbeidsoppgaver, økt kunnskap om det norske arbeidslivet og en CV med referanser å vise til.

Flere fortalte at de syntes det er en viktig endring at de nå kan vise familie og venner at de har ferdigheter utover arbeidet de gjør hjemme, og har stor glede av å fortelle om sin fremgang. En kvinne fortalte at hun har mange familiemedlemmer rundt seg som har vokst opp i Norge. Det hadde vært vanskelig at de kunne mange ting som hun ikke kunne før som følge av en oppvekst her. Nå får også hun mer anerkjennelse i familien. Mer anerkjennelse fra familie og venner ble også nevnt hos andre intervjudeltakere. Flere fortalte at det de gjør hjemme ikke lenger blir tatt for gitt, og blir satt mer pris på av ektemannen. Flere sa at det føles bra å kunne bidra til å hjelpe sin mann økonomisk, noe som også medvirker til en bedre hverdag for hele familien.

4.6.6 Illustrerende sitater fra intervjuundersøkelsen.

(Intervjuer: Spørsmål om viktigste endringer og endringer i familieroller som følge av deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv).

Nå er jeg aktiv, positiv. Hvis jeg er hjemme er det slitsomt synes jeg, har ingen planer, man er bare hjemme og hva skal man gjøre? Når man går ut og kommer inn og bare venter inne, er ikke opptatt med noe. Det er kjedelig når (barna) går på skole for eksempel, hva skal jeg gjøre hjemme alene? Nå er jeg aktiv, positiv, jeg jobber, det er stor forskjell fra da jeg var hjemme. Det er kjedelig når barna ikke er hjemme og man bare er hjemmeværende. Det er kjedelig, man gjør de samme tingene. Det er bra med noe nytt.

Etter at man kom i arbeid og i praksis og sånn, da blir man kjent med folk og kommer i kontakt med folk. Det er bra for livet. Hvis du kjenner folk blir det lettere for deg, det letter livet. Livet går ikke uten folk, uten mennesker man kan snakke med dem og ikke gjøre noe. Det blir vanskelig hvis du sitter hjemme, hvem kommer og banker på døra di for å bli kjent med deg? Du må komme fram, for det er ingen som kommer til deg. Hvis du kommer fram kommer de også til deg.

Veldig. Jeg blir mye mer hørt hele tiden. Det kommer regninger som jeg organiserer og betaler, prioriterer hva man skal bruke penger til. Noen ganger synes mannen min at jeg gjør veldig mye, ser stor forskjell, har tatt over i huset. Og jeg ler og tenker hvor var jeg før og hvor er jeg nå.

Nå må mannen min dele oppgaver sammen med meg. Hvis jeg tar ansvar for mye hjemme, kan jeg ikke jobbe ute helt alene. Jeg må samarbeide med han, han må samarbeide med meg. Nå har jeg litt mindre ansvar hjemme enn før. Han tar mer ansvar. Han vet at vi begge må ha samme ansvar.

Jeg føler meg veldig mye bedre. Jeg har barn hjemme og de går på skolen. Når jeg går på forskjellige steder og får erfaring så ser jeg en veldig stor forandring- jeg kan hjelpe dem mye bedre. Jeg kan snakke med dem bedre, jeg synes språk er viktig. Nå har jeg det veldig mye bedre. Når man jobber er det et mye bedre liv. Jeg har (antall) prinsesser og nå kan jeg støtte dem.

4.7 Konklusjoner

Hvilke faktorer har bidratt til deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv blant intervjudeltakerne? Flere temaer ble nevnt gjennomgående under intervjuene. Et gjennomgående tema var norskkunnskaper. Manglende norskkunnskaper var en sentral årsak til at mange tidligere hadde vært hjemmeværene på tross av ønske om å arbeide, og ble nevnt som en barriere også hos de som senere ønsket dette. Ved tidligere norskopplæring hadde språket blitt lite praktisert og opplæringen vært oppstykket som følge av ansvar for små barn, der noen mente barna ikke burde gå i barnehage til de var fire år eller opp til skolealder, mens noen ikke hadde råd til barnehage. Å lære norsk var en viktig motivasjonsfaktor for deltakelse i Ny sjanse. I tillegg til viktigheten av å lære norsk generelt ble dette sett på som avgjørende for å komme i arbeid. utfordringer som følge av manglende norskkunnskaper ble også nevnt ved deltakelse. Den daglige praktiseringen av norsk i Ny sjanse og i arbeidspraksis ble vurdert som avgjørende for å komme i arbeid og bedre norskkunnskaper ble fremhevet en viktig endring fra å være hjemmeværende. Å lære norsk ble sett på som en faktor som kan motivere flere kvinner til å delta i fremtiden.

Et annet gjennomgående tema var faktorer relatert til egen mestring av arbeidsoppgaver i Norge. Liten grad av utdanning og manglende arbeidserfaring eller lite relevant erfaring hadde tidligere gjort mange usikre og motløse i forhold til det norske arbeidsmarkedet, som var en av årsakene til at mange tidligere var hjemmeværende. Observasjon av andre med samme landbakgrunn som ikke kom i arbeid hadde bidratt til dette hos noen. Flere hadde også hatt dårlig selvtillit generelt. Å se kvinner med samme landbakgrunn i arbeid hadde på samme måte bidratt til tro på virkeliggjøring av eget ønske om å arbeide. Mulighet for å oppnå arbeidserfaring gjennom arbeidspraksis i Ny sjanse og få vist hva man kan uten papirer og forkunnskaper var viktige årsaker til deltakelse i prosjektene. utfordringer som følge av manglende arbeidserfaring ble også nevnt ved deltakelse her. Å bli forklart arbeidsrelevant informasjon i Ny sjanse og læring gjennom arbeidspraksis, samt informasjon om kvinners rettigheter i Norge ble sett på som sentrale faktorer for å komme i arbeid. Slike faktorer ble sett på som viktige også i fremtidige prosjekter. Samtidig ble egen uredhet, frempåhet og realistiske innstilling fremhevet her, som også ble sett på som viktig

egenskaper å styrke hos deltakere i fremtiden. Større selvtillitt generelt og i forhold til egen deltakelse i arbeidslivet og mer anerkjennelse ble nevnt som en viktig endring som følge av deltakelse i Ny sjanse. Å skaffe arbeidserfaring og å bygge CV ble vurdert som en viktig faktor som kan motivere flere til deltakelse i Ny sjanse.

Forhold ved informantenes rolle i familien var også et tema som gikk igjen i datamaterialet. Mange så på kvinnen som sentral i familien. Omtanke for barnas beste ble nevnt som en viktig årsak til at man tidligere var hjemmeværende. Frykt for å ikke skulle klare omsorgsoppgaver og arbeid hjemme samtidig som lønnet arbeid hadde hindret flere i å jobbe tidligere. Samtidig var ønske om å styrke morsrollen en viktig årsak til ønske om deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv. Mye ansvar hjemme ble hos flere nevnt som en utfordring ved deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv. Planlegging, logistikk og samarbeid med ektemannen og praktisk hjelp fra familie ble sett på som viktig for å komme dit. Slik deltakelse hadde bidratt til endringer i familieroller. Opplevelse av å kunne være en bedre mor for sine barn og mer innflytelse hjemme ble nevnt som en viktig endring som følge av slik deltakelse.

Omstendigheter ved respondentenes sosiale relasjoner var av utstrakt betydning. Hensyn til det ektemenn og svigerforeldre vurderte som best for familien og manglende støtte til å arbeide hadde vært en viktig årsak til at mange tidligere var hjemme. Flere fikk støtte fra ektemenn først når barna ble store. Slike forhold ble i mange tilfeller relatert til lange kulturelle tradisjoner. Personlig oppfølging ble nevnt som en motivasjonsfaktor for å bli med i Ny sjanse og ble løftet frem som noe mange kvinner trenger som er nye i landet og som mangler støtte til å arbeide hjemmefra. Støtte fra ektemenn, venner, foreldre og ansatte i Ny sjanse og på praksisplass ble samtidig sett på som avgjørende for å at deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv er mulig. Ensomhet og ønske om å styrke sosialt nettverk var en viktig motivasjonsfaktor for deltakelse og ble løftet frem som en viktig endring fra å være hjemmeværende.

Andre positive forventninger til arbeidsdeltakelse for et bedre liv i Norge som sterkere økonomi, økt selvstendighet og en enklere hverdag var også viktige motivasjonsfaktorer for deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv, og faktorer som ble fremhevet som viktige endringer som følge av slik deltakelse.

Intervjudeltakerne hadde som hjemmeværende ønsket å arbeide på ulike tidspunkt. Omtrent halvparten av respondentene ønsket allerede å arbeide ved ankomst til Norge eller så fort man hadde lært seg norsk, og var klar over fordeler ved å arbeide. Andre ønsket å arbeide når barna ble større eller vurderte ikke dette ved ankomst. Hos disse ble man først bevisst

muligheter for kvinner her, som å arbeide innen alle sektorer og sammen med menn, samt fordeler ved dette etter en tid i landet. Visshet om Ny sjanse som et tilbud for kvinner, observasjon av andre kvinner fra samme landgruppe i arbeid og erfaring med vanskelige sider ved å være hjemmевærende hadde bidratt til dette. Med henhold til sammenligning av svarkategorier var det større forskjeller innad i landgruppene i de to livssituasjonene enn mellom dem. Alder, utdanningsnivå og tidligere arbeidserfaring, samt forhold ved oppvokststedet var variabler som i større grad bidro til forskjeller og likheter mellom svar.

5. Diskusjon

I dette prosjektet ble det forsøkt å få økt innsikt i hvilke faktorer som har bidratt til frivillig endring av livssituasjon fra å være hjemmeværende til deltakende i Ny sjanse og arbeidsliv blant familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia i Norge. Det ble søkt å oppnå økt forståelse for hvordan bakgrunnsvariabler indirekte kan ha påvirket kvinnes livsvalg og tidligere fravær av faktorer som har bidratt til deltakelse, samt for hvordan endring har funnet sted. Disse spørsmålene danner grunnlag for intervjuundersøkelsen og den utvalgte teorien. I dette kapitlet blir det analyserte datamaterialet diskutert i forhold til forskningsspørsmålene, og sett i sammenheng med den presenterte teorien i kapittel 2. Forslag til fremtidige intervensjoner og forskning på bakgrunn av dette vil bli gitt. Før dette er det imidlertid nødvendig med noen refleksjoner angående studiets metodologi, som vil ha innvirkning på hvordan de genererte dataene kan forstås. Dette kapitlet vil derfor starte med en diskusjon av studiets reliabilitet, validitet og generaliserbarhet.

5.1 Vurdering av studiets reliabilitet, validitet og generaliserbarhet

Noen faktorer vil kunne ha innvirkning på dette studiets reliabilitet, som videre vil kunne påvirke forskningens validitet. Som tidligere beskrevet i avsnitt 3.2, ble kvinner fra to landgrupper inkludert fordi det muliggjorde sammenligning av eventuelle betydninger av landbakgrunner for prosesser relatert til arbeidsdeltakelse. I denne undersøkelsen ble imidlertid større forskjeller funnet innenfor landgruppene enn mellom dem. Dette betyr ikke at kulturen i de to landgruppene er like, men kan skyldes at utvalget i denne undersøkelsen er for lite til å fange opp slike forskjeller. I henhold til Hofstedes (Hofstede, 1980; Hofstede et al., 2010) sammenligning av skårer på de fire verdidimensjonene mellom nasjonaliteter skårer Pakistan og Tyrkia svært ulik fra Norge, men også ulikt i forhold til hverandre. Pakistan har en gjennomsnittlig skåre på kun 14 av 100 på individualisme og ansees som et kollektivistisk land. Tyrkia skårer 37 på individualisme og ansees derfor også som et kollektivistisk land, selv om det er mindre kollektivistisk enn Pakistan. Begge landgruppene er imidlertid i stor grad mer kollektivistiske enn Norge, som skårer 69 på individualisme og derfor ansees som et svært individualistisk samfunn. Mens Pakistan skårer 55 på makt-distanse, skårer Tyrkia enda høyere med en verdi på 66. Begge landgruppene ansees likevel som i stor grad hierarkiske i stor motsetning til Norge som skårer betraktelig lavere (31), der like rettigheter fremmes, og hierarki først og fremst har en praktisk hensikt. På dimensjonen maskulinitet skårer Pakistan 50 og Tyrkia noe mindre med 45. I stor kontrast skårer Norge kun 8 på maskulinitet og regnes

derfor som verdens nest mest feminine land (etter Sverige). I forhold til dimensjonen usikkerhetsunngåelse skårer Pakistan 70 og Tyrkia 85 som innebærer en høy preferanse for å unngå usikkerhet. Sosiale regler er derfor rigide. I stor forskjell fra både Pakistan og Tyrkia skårer Norge 50 her som betyr at koder for akseptert atferd er mindre ubøyelige. Oppsummert viser de presenterte skårene at selv om Pakistan og Tyrkia skårer ulikt på Hofstedes dimensjoner, har de til felles at de begge skårer svært ulikt fra Norge i samme retning. De to landgruppens ulikheter fra Norge vil derfor sannsynlig kunne ha bidratt til mer synlig påvirkning av forhold rundt arbeidsdeltakelse i dette studiet enn forskjeller mellom dem. Statistiske undersøkelser vil i større grad kunne fange opp hvorvidt kultur har ulik innvirkning på arbeidsdeltakelse hos kvinner fra Pakistan og Tyrkia. Å sammenligne land som i større grad er forskjellige hverandre enn disse to landgruppene vil videre kunne bidra til økt innsikt i dette.

Flere forhold ved utvalget vil kunne påvirke resultatenes reliabilitet. Som nevnt i avsnitt 3.2.1, måtte flere praktiske hensyn tas med henhold til utvalgskriterier i rekrutteringen av deltakere til intervjuundersøkelsen. Da det ble klart at det var et begrenset antall deltakelse av kvinner fra de to landgruppene i aktuelle Ny sjanse- prosjekter, noe som bekreftet viktigheten av kunnskap om hva som bidrar til slik deltakelse, ble de likevel vurdert til å inkluderes. Selv om dette muligens til en viss grad kan ha gått utover resultatenes reliabilitet, hadde kvinnene erfaringer som ble vurdert som sentrale for belysning av problemstillingen.

Studiens forskningsdesign inkluderte kvinner i to ulike stadier på veien fra å være hjemmeværende til arbeidsdeltakende (se avsnitt 3.2 og tabell 1 s. 4), da både informanter i Ny sjanse og i arbeid på intervjutidspunktet ble inkludert. Det er ikke en selvfølge at kvinnene som på intervjutidspunktet deltok i Ny sjanse vil komme ut i arbeid, da ikke alle Ny sjanse- deltakere fullfører eller blir sysselsatte. Deres situasjon var imidlertid en viktig for belysning av forskningsspørsmålene, da det ga tilgang til relevante og fremtredende refleksjoner fra kvinner som stod i prosessen mot arbeidsdeltakelse. Svar på hva de mente var viktig der og da for at de skulle komme i arbeid ble besvart. Kvinnene i begge situasjoner svarte imidlertid på spørsmål som krevde å se tilbake i tid, dette gjaldt i størst grad kvinnene som på intervjutidspunktet var i arbeid. Dette kan ha bidratt til skjevheter som etterpåkløskap (hindsight bias) og ufullstendig hukommelse. Likevel muliggjorde dette å samle erfaringer fra kvinner som har nådd målet om arbeidsdeltakelse helt ut. Etterpåkløskap trenger ikke å være en ulempe, da det er naturlig å anta at kvinnene vil ha husket elementer som har vært av stor betydning. En longitudinell studie var utenfor dette prosjektets omfang, men ville i større grad kunne ha bidratt til nøyaktigere innhenting av informasjon i ulike faser

og begrenset de nevnte skjevhetene. I et slikt tilfelle ville man også kunne ha inkludert kvinner ved tidlig ankomst til landet og hjemmевærende kvinner for å utforske eventuelle likheter og forskjeller i tankemåter og erfaringer for de som forblir hjemmевærende og de som blir sysselsatt.

En videre faktor som vil kunne ha innvirket på reliabilitetsspørsmålet er tidligere beskrevet i avsnitt 3.6.1. Av årsaker nevnt her ble det vurdert som nødvendig å flytte enkelte av sitatene ut av konteksten de oppstod i ved det første analysesteget. Her ble det genererte materialet sortert etter utsagnenes relevans for de stilte spørsmålene i intervjuguiden. Det var imidlertid innholdet i utsagnene som var i fokus i denne studien, og ved hjelp av rasjonell innholdsanalyse ble sitater som bedre svarte på andre spørsmål enn der de oppstod flyttet. Eksempler på sitater er gitt under hvert avsnitt for de ulike forskningsspørsmålene og det resterende materialet lagt ved i vedlegg nummer 5, slik at andre interesserte vil kunne vurdere eller replikere analysen.

Skjevheter som følge av sosial ønskarhet vil alltid kunne påvirke forskningsfunns reliabilitet i studier som benytter for eksempel forskningsintervju som datainnsamlingsmetode. Den klare hensikten med prosjektet om økt sysselsetting i et land der arbeidsdeltakelse er en sentral verdi, samt intervjuers status som norsk kvinnelig student, vil kunne ha bidratt til slike skjevheter i dette studiet. Disse forholdene vil kunne ha gjort intervjudeltakerne spesielt selvbevisste i forhold til sin egen bakgrunn og tidligere tid som hjemmевærende, og ha bidratt til regulering av uttalelser i tråd med det de mente intervjuer og det norske samfunnet ønsker å høre. Noen ønsket for eksempel å fremheve at de alltid har vært aktive i å lære nye ting også i situasjonen som hjemmевærende. Intervjuer forsøkte å redusere effekten av sosial ønskarhet og bidra til at deltakerne følte seg komfortable i situasjonen gjennom opplysninger om konfidensialitet og anonymitet, klar formidling av studiets hensikt om økt forståelse og innsikt, samt nøytral og respektfull respons på uttalelser og takknemmelighet for deling av erfaringer. Likevel kan enkelte uttalelser tyde på å ha vært preget av informantenes erfaringer med, og oppfatning av, nordmenns stereotypiske oppfatninger av kvinner og menn fra deres landgruppe. Noen understreket for eksempel faktorer som *ikke* hadde vært til hinder for arbeidsdeltakelse hos dem selv eller andre ved spørsmål om barrierer, som for eksempel ektemenns kontroll og ønsket å formidle at de bestemmer over seg selv. Noen uttrykte også eksplisitt at de mener eksisterende stereotyper i det norske samfunnet bidrar til feilaktig generalisering av kvinner som undertrykte og med lite ønske om integrering.

Kvinnenes situasjon som mottagere av assistanse for å komme i arbeid kan ytterligere ha bidratt til skjevheter som følge av sosial ønsbarhet. Mange av kvinnene i arbeid uttrykte stor takknemmelighet og ydmykhet ovenfor Ny sjanse og ansatte som hadde fulgt dem opp, noe som for eksempel kan ha vært årsaker til at flere ikke ønsket å poengtere elementer som burde ha vært annerledes ved prosjektene eller gi forslag til fremtidige justeringer eller tilleggelse av innhold. Noen av de nåværende prosjektdeltakerne vektla i tillegg sitt sterke ønske om arbeid. Selv om studiets konfidensialitet og anonymitet hadde blitt klargjort, fikk intervjuer i enkelte tilfeller inntrykk av at deltakerne håpet deres svar ville bidra til å høyne muligheter for dette. At flere for eksempel svarte at de ikke hadde opplevd noen utfordringer underveis kan muligens ha vært grunnet i å fremstille seg som mest mulig attraktive for arbeidsgivere. At intervjuene i de fleste tilfeller foregikk i Ny sjanse sine lokaler vil kunne ha bidratt til dette.

En av intervjudeltakerne foretrakk som tidligere nevnt å bli intervjuet hjemme, og i dette tilfellet var ektemann og andre familiemedlemmer tidvis til stede under intervjuet. To intervjudeltakere ønsket også å bli intervjuet sammen i lokalet til Ny sjanse- prosjektet de deltok i. Tilstedeværelse av andre personer vil også her åpenbart kunne ha vært med på å påvirke svarene som ble gitt som følge av sosial ønsbarhet eller annen type sosial influens. Da det var svært ressurs- og tidkrevende å rekruttere tilstrekkelig med informanter ble disse intervjuene likevel gjennomført. Dataene generert ble vurdert som viktige bidrag til belysning av forskningstemaene og inkludert i den videre analysen. Å intervju alle deltakerne alene i mer "nøytrale" omgivelser enn hjemme og i lokalene til deres tilhørende Ny sjanse- prosjekter ville muligens ha forhøyet datainnsamlingens kvalitet.

I tillegg til at forskerens samhandling med informantene kan ha påvirket produksjonen av data, vil forskerens rolle også påvirke fortolkning av materialet og de teoretiske perspektivene i studiet som er av betydning for dets reliabilitet. Forskere både innenfor kvalitative og kvantitative tilnærminger anerkjenner imidlertid i dag at studier av mennesker alltid til en viss grad vil være påvirket av forskerens forhåndsantakelser, holdninger, verdier og motiver. Dette er kjent som en refleksiv forskerposisjon. Slike faktorer spiller inn allerede når disiplin velges og videre ved valg av forskningstema og analyse. Ulike typer informasjonsprosessering som følge av injunktiv influens beskrevet i avsnitt 2.2, vil naturlig også være til stede hos forskere. Gjennom kontinuerlig kontrollering av egne holdninger, verdier og forhåndsantakelser opp mot innsamlet data og verifisert kunnskap så godt vi kjenner dem, og systematisk gjennomføring av forskningen med et kritisk blikk, kan følger av slike skjevheter begrenses. Bevissthet om forskerens rolle i studier av mennesker er

en grunn til at vi trenger forskere med ulike faglige perspektiver til å samle inn data og å gjennomføre analyser.

Flere forhold ved bruk av tolk krever å bli tatt i betraktning når studiets reliabilitet evalueres. Bruk av tolk vil naturlig alltid bidra til at nyanser og detaljer ved informasjon går tapt. Tolketjenestens grad av profesjonalitet og kvalitetssikring vil ytterligere ha innvirkning på kvaliteten på datainnsamlingen. Tolkere med statsautorisasjon og tolkeutdanning (nivå 1) ble prioritert, men da tilgjengelighet på intervjuetidspunktet var begrenset på de gjeldende stedene, var ikke dette alltid mulig. Selv om tolkene ble instruert til å oversette uttalelser mest mulig ordrett, ble tolkens karakteristiske ordvalg og uttrykksmåter i enkelte tilfeller gjenkjent mellom informantene ved transkriberingen av materialet. I noen tilfeller fikk intervjuer også inntrykk av at forenklinger ble gjort, ved at informasjon i noen grad ble sammenfattet med færre ord enn respondenten brukte. Da innholdet og budskapet ved uttalelser var i fokus for denne studien ble dette likevel ikke ansett som en avgjørende begrensning. I tilfeller der informantene hadde et begrenset norskvokabular eller følte seg mest komfortable med å uttrykke seg på eget morsmål ble dette likevel vurdert som det mest hensiktsmessige alternativet, da det muliggjorde generering av rikere og detaljerte beskrivelser.

Faktorer som påvirker reliabilitet vil også virke inn på studiets validitet og følgende dataenes generaliserbarhet. Det innsamlede materiale kan av årsakene beskrevet over ikke generaliseres til alle innvandrerkvinner fra Pakistan og Tyrkia. I tillegg kan det muligens ha vært et spesielt utvalg som har sagt ja til å intervjues, med henhold til variabler som personlighetstrekk, erfaringer og motivasjon. Noen av kvinnene hadde for eksempel vært blant de første arbeidende på sitt oppvokststed. Respondentene hadde imidlertid mange lignende svar på tvers av stor variasjon i utdanning, arbeidserfaring og tanker om arbeid ved ankomst til landet, samt mellom landbakgrunn og status som prosjektdeltakere og arbeidende. Nevnte utfordringer, barrierer og tanker om arbeid var også i stor grad lignende svar gitt av hjemmeværende kvinner fra disse landgruppene i andre forskningsprosjekter (IMDi, 2009, 2007), noe som er med på å støtte materialets gyldighet. Dette kan tyde på at noen sentrale faktorer som også vil kunne gjelde for andre kvinner med lignende bakgrunn og erfaringer er funnet. Statistiske analyser av betydningen av de genererte svarkategoriene for et representativt utvalg vil kunne undersøke dette med større sikkerhet.

5.2 Faktorer som har bidratt til deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv hos utvalget og stadier og prosesser ved endring

Hovedspørsmålet i denne studien var *hvilke* faktorer som har bidratt til respondentenes intensjonen om å endre sine liv mot deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv. Det ble også søkt å oppnå innsikt i hvordan endring har funnet sted. I det følgende vil de analyserte dataene bli diskutert i forhold til disse spørsmålene og den relaterte teorien. Forslag til intervensjoner og fremtidig forskning i sammenheng med dette vil bli foreslått.

Som sett i teorkapittelet operasjonaliseres de tre respektive hovedprediktorene for intensjon om atferd i TPB som summen av oppfatninger om konsekvenser av en atferd i samsvar med evaluering av disse (Ajzen, 1991, 2012; Fishbein & Ajzen 1975). I tråd med TPB hadde kvinnene mange forskjellige både positive og negative oppfatninger om konsekvenser av arbeidsdeltakelse. Noen oppfatninger ser også ut til å ha blitt evaluert som viktigere og mer styrende for atferd enn andre. Kvinnenes fremtredende oppfatninger og evalueringer kan i stor grad relateres til prediktorene holdninger, subjektive normer og opplevelse av kontroll. Endring av disse faktorene ser også ut til å ha foregått i ulike stadier i tråd med TTM (Prochaska & DiClemente, 1983; Prochaska & Velicer, 1997; Courneya & Bobick, 2000).

5.2.1 Holdninger til arbeidsdeltakelse. Flere beskrivelser av årsaker til ønske om deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv, og viktige endringer som følge av slik deltakelse, tyder på at intervjudeltakernes positive holdninger til å arbeide var en viktig faktor som bidro til endring. Mange så arbeidsdeltakelse i sammenheng med bedre norskferdigheter, økt likestilling mellom kvinner og menn, flere personlige muligheter, mindre kjedsomhet og mer aktiv deltakelse i samfunnet, struktur i hverdagen og bedre psykisk helse, økt selvstendighet, bedre selvtillitt og mer anerkjennelse, mindre ensomhet og større nettverk, bedre økonomi og et enklere liv, samt styrket morsrolle.

Flere fortalte at de alltid hadde hatt slike positive holdninger til arbeidsdeltakelse. Ikke alle respondentene hadde imidlertid alltid hatt overveiende positive holdninger, noe som svarene på tanker om arbeid ved ankomst til landet viste. Noen fortalte at de først hadde blitt bevisst flere positive konsekvenser ved arbeidsdeltakelse etter en tid i Norge. Dette var både som følge av egen personlig erfaring med hva som bidrar til et godt liv her og som følge av informasjon (informativ influens). Endring var også en konsekvens av observasjon av andre i Norge (deskriptiv influens). Dette gjaldt først og fremst kvinner med samme landbakgrunn. Mange av respondentene hadde spesielt hatt ambivalente oppfatninger om hvordan mødres

arbeidsdeltakelse påvirker barnas oppvekst. Ikke uventet eller unikt for mødre fra Pakistan og Tyrkia ble slike oppfatninger evaluert som svært viktige. Omtanke for barnas beste ble for mange satt i sammenheng med at man tidligere var hjemmeværende. Dette har blitt oppgitt som viktige hindringer for arbeidsdeltakelse blant hjemmeværende innvandrerkvinner også i andre undersøkelser (IMDi, 2007, 2009). Vurdering av hvordan arbeidsdeltakelse påvirker barns oppvekst er i tillegg en aktuell debatt som er høyst til stede blant norske kvinner. Det er fortsatt langt flere kvinner enn menn i Norge som jobber deltid og dette er særlig kvinner med flere enn ett barn under 16 år. For menn er deltidsarbeid mer vanlig ved siden av studier eller mot slutten av arbeidslivet (Kristiansen & Sandnes, 2006). På den andre siden var nettopp å styrke sin morsrolle en viktig motivasjonsfaktor for deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv blant mange av intervjudeltakerne i denne studien. Styrket morsrolle ble også nevnt som en sentral endring i kvinnes liv som følge av slik deltakelse.

Respondentene så ut til å ha overveiende positive holdninger til arbeidsdeltakelse ved oppstart i Ny sjanse, da oppfatninger om positive konsekvenser ble oppgitt som sentrale årsaker til ønske om deltakelse i både kvalifisering og arbeidsliv. Dette tyder på at holdningsendring for de det gjelder i stor grad har funnet sted på et tidligere tidspunkt. Deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv har imidlertid sannsynlig styrket de allerede positive holdningene, da mange oppgav viktige endringer som følge av slik deltakelse. Som sett i avsnitt 2.4.1 er holdninger i et bredt utvalg av atferd funnet å øke lineært i progresjon gjennom de fem atferdsendringsstadiene i TTM (Courneya & Bobick, 2000; Prochaska & DiClemente, 1983; Prochaska & Velicer, 1997). Som i denne forskningen ser det også ut til at kognitive prosesser inkludert økt bevissthet og sosial frigjøring også har bidratt til holdningsendring i de tidlige stadiene i denne studien. I tråd med TTM ser det på samme måte ut som at atferdsbaserte prosesser som motbetinging og belønning kan ha forsterket positive holdninger i de senere stadiene blant utvalget også her. At positive holdninger økes som følge av deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv er i tråd med annen forskning som viser at ikke bare holdninger påvirker atferd, men at også atferd påvirker holdninger (se for eksempel Bem, 1967; Festinger, 1957; Schlenker, 1975).

Disse funnene tyder på at å øke positive holdninger til deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv kan være viktig for å fremme tidligere deltakelse blant målgruppen i fremtiden. At holdningsendring hos utvalget i stor grad ser ut til å ha foregått ved et tidligere tidspunkt enn ved deltakelse i Ny sjanse, kan tyde på at fremtidige tiltak som fasiliterer positive holdninger hos kvinner som er i føroverveiellesstadiet og overveiellesstadiet vil kunne bidra til raskere sysselsetting. Å øke bevissthet om positive konsekvenser ved deltakelse i Ny sjanse og

arbeidsliv vil kunne være viktig her, både gjennom informativ og deskriptiv influens. Ved formidling av informasjon vil det kunne være spesielt betydningsfullt å berøre temaer der mange her har vært ambivalente, som hvilke konsekvenser arbeidsdeltakelse har for deres barn i Norge. Som sett i avsnitt 2.2.2.1, har vi en tendens til å tolke ambivalent informasjon i tråd med våre eksisterende oppfatninger (Devine, 1989; Duncan, 1976). Forskning har imidlertid vist at i tilfeller der holdninger er basert på høy grad av motsetningsfull informasjon, er de mindre stabile og i større grad mottakelige for endring (Jonas, Broemer, & Diehl, 2000). Informasjon som vil kunne bidra til å styrke positive holdninger her kan for eksempel være at tidligere bruk av barnehage vil fasilitere barnas språkutvikling, som sammen med egne økte språkkunnskaper vil kunne lette kommunikasjon med dem. Betydningen av økt forståelse for barnas oppvekstmiljø vil også kunne være viktig. Å informere om at arbeidsdeltakelse ikke trenger å være en motsetning til ivaretagelse av barn i Norge kan være sentralt. Dette vil kunne bidra til at arbeid ikke sees i konflikt med kvinnes selvkonsept (sosiale rolle). At kvinner i større grad blir kjent med innhold i permisjonsordninger og barnehager vil slik kunne øke positive holdninger. Da deltakelse i Ny sjanse er lønnet, har kvinnene også større økonomiske forutsetninger for benyttelse av barnehage. Tidligere bevisstgjørelse av andre fordeler ved deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv i Norge kan også være sentralt, da flere hadde erfart dette først etter en tid i landet. Dette kan være om fordeler som styrket nettverk, mer selvstendighet og bedre økonomi og levekår for hele familien.

At slik informasjon gis av kvinner med samme landbakgrunn som har vært i lignende situasjon vil trolig være av betydning. Dette vil også kunne fungere som deskriptiv influens, som antakelig vil være virkningsfullt da respondentene i størst grad ser ut til å ha blitt influert av kvinner fra samme landbakgrunn tidligere. Hos kvinner som er umotiverte til endring vil også dette spesielt kunne være en fordel, da det er større sannsynlighet for at den perifere banen til overtalelse (Petty & Cacioppo, 1981) som beskrevet i avsnitt 2.2.2.1 vil bli benyttet. Tidlig utplassering i arbeidspraksis hos kvinner som befinner seg i senere endringsstadier vil sannsynlig kunne bidra til videre forsterkning av positive holdninger, da atferd som sett ovenfor også påvirker holdninger.

5.2.2 Subjektiv norm og arbeidsdeltakelse. Flere beskrivelser av forhold som har muliggjort overkommelse av barrierer og mestring av utfordringer tyder på at subjektiv norm har vært en viktig faktor som har bidratt til deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv hos utvalget i denne studien. Å se andre kvinner med samme landbakgrunn i arbeid, å motta støtte fra

ektemenn, venner, egne foreldre og personlig oppfølging blant ansatte i Ny sjanse og på praksisplassen ble sett på som en sentral årsak til at endringen mot arbeidsdeltakelse hadde funnet sted.

Oppfattelse av at egen arbeidsdeltakelse ville bli godkjent av andre hadde imidlertid ikke alltid vært til stede hos mange av respondentene. Det så ut til å være flere motstridende kilder til respondentenes forventninger om godkjennelse eller ikke godkjennelse av egen arbeidsdeltakelse blant viktige referenter. Hva som ble oppfattet som vanlig blant bekjente med samme landbakgrunn på oppvokststedet medvirket til at noen trodde de ikke ville ha arbeidet om de fortsatt bodde der. Dette ble også nevnt som en årsak til at noen ikke vurderte arbeidsdeltakelse den første tiden i Norge. Flere opplevde at holdninger til kvinnelig arbeidsdeltakelse var i endring både på oppvokststedet og blant bekjente med samme landbakgrunn i Norge, noe som i tillegg kan ha bidratt til ambivalens. Selv om mange av intervjudeltakerne i stor grad opplevde positive holdninger til kvinnelig arbeidsdeltakelse blant bekjente med samme landbakgrunn i Norge og kjente kvinner i arbeid, hadde manglende støtte fra enkelte i familien, spesielt ektemenn og svigerforeldre, i stor grad medvirket til tidligere tilværelse som hjemmевærende.

For flere hadde subjektiv norm endret seg før deltakelse i Ny sjanse, da mange ikke begynte der før de opplevde godkjennelse fra viktige referansepersoner. Flere fikk først støtte hjemmefra i forbindelse med at barna hadde blitt større. Støtte fra ektemannen ble samtidig løftet frem som en viktig årsak til at endring var mulig hos flere. Noen begynte heller ikke å tenke på å arbeide selv før de kjente andre kvinner i arbeid med samme landbakgrunn. Disse funnene er i tråd med TTM der subjektive normer er funnet å være spesielt viktig i å bidra til progresjon fra føroverveielse- til overveielsesstadiet (Courneya & Bobick, 2000), se avsnitt 2.4.2. Å styrke subjektiv norm kan derfor være viktig for tidligere inkludering av flere hjemmевærende familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia i fremtiden. Denne studien peker på at dette vil kunne være spesielt viktig for å fasilitere endring hos kvinner som ikke vurderer å arbeide. At hovedsakelig det svigerforeldre og ektemenn vurderte som best for familien ser ut til å ha vært av stor betydning, peker på viktigheten av også å informere disse om positive konsekvenser ved deltakelse. Også her vil fordeler slike deltakelse gir for barna kunne være sentralt, da oppfatninger til dette tyder på å være ambivalente også hos respondentenes familier. Formidling gjennom andre med samme landbakgrunn og lignende erfaringer vil trolig være nyttig også med dette formålet. I denne studien var det ikke mulig å identifisere flere faktorer som har bidratt til endring hos relevante referenter utenom det kvinnene selv fortalte om. Å utforske dette i videre forskning vil kunne være nyttig i denne

sammenhengen. Å eksponere innvandrere tidlig for andre familier der kvinner er i jobb kan være viktig for personlig reevaluering, slik prosessen beskrives i TTM. Gjennom slike bekjentskaper vil en kunne lære at arbeidsdeltakelse ikke trenger å gå utover ens sosiale identitet.

Styrkning av opplevelse av godkjennelse fra andre så ut til å ha vært viktig også i de senere endringsstadiene, da flere fremhevet støtte fra ektemenn, kontaktpersoner i Ny sjanse og på praksisplass som sentrale faktorer for å lykkes med endringen mot arbeidsdeltakelse. Noen hadde blitt med i Ny sjanse uten støtte hjemmefra, da dette ble nevnt som en utfordring ved deltakelse. Støtte fra ansatte i Ny sjanse ble fremhevet som viktig å fortsette med i fremtidige prosjekter, spesielt for kvinner som ikke har støtte i familien. Å fortsette med personlig oppfølging og veiledning synes å være viktig i utviklingen av Ny sjanse og Jobbsjansen. For mange hadde deres deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv også bidratt til økt anerkjennelse fra mennesker rundt seg, som ble løftet frem som en viktig endring som følge av deltakelse. At familien erfarer positive konsekvenser ved kvinnenes deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv ser slik ut til å ha styrket deres godkjennelse. Flere av de gjenkjente prosessene i dette studiet ser slik ut i tråd med prosesser fremhevet som relevant for subjektiv norm i TTM. Dette gjelder spesielt i forhold til hjelpende relasjoner og personlig reevaluering.

5.2.3 Opplevelse av kontroll og arbeidsdeltakelse. Manglende opplevelse av kontroll ser ut til å ha vært svært viktig i forhold til kvinnenes tidligere tilværelse som hjemmeværende, og økt opplevelse av kontroll avgjørende for muliggjøring av endring. Mange oppgav lav mestringstro som årsak til at de hadde vært hjemmeværende både på oppvokststedet og i Norge. Dette ble også løftet frem som en utfordring på veien mot arbeidsdeltakelse. Å øke kontroll gjennom daglig praktisering av norsk, arbeidsrelevant informasjon og arbeidspraksis, og informasjon om kvinners rettigheter i Norge, hadde vært en viktig motivasjonsfaktor for deltakelse i Ny sjanse. Økt mestringstro som følge av dette ble fremhevet som en viktig endring som følge av deltakelse. Økt selvtillitt generelt og i forhold til arbeidslivet spesielt, samt mer innflytelse på hjemmebane ble også løftet frem som verdifulle endringer.

Kontrollfaktorer ble nevnt av alle deltakerne, men ser ut til å ha vært gjeldende på ulike tidspunkt. Blant kvinnene som ønsket å arbeide allerede ved ankomst til landet (omtrent halvparten) hadde manglende opplevelse av kontroll i stor grad stoppet dem. Dette var relatert til manglende norskkunnskaper og motløshet og engstelse som følge av lav grad av utdanning, manglende arbeidserfaring eller relevant arbeidserfaring og opplevelse av høye

krav i norsk arbeidsliv. Disse funnene indikerer at styrkning av opplevelse av kontroll på et tidligere tidspunkt ved ankomst til landet ville kunne ha vært svært viktig for tidligere sysselsetting av utvalget i studien. Å øke mestringstro vil derfor trolig kunne være sentralt for å øke raskere deltakelse i kvalifisering og arbeidsliv blant målgruppen i fremtiden. Å sette inn fremtidige tiltak, eller å inkludere kvinner i eksisterende ordninger vil kunne være spesielt viktig de på nåværende tidspunkt ikke fanges opp av introduksjonsordningen.

For kvinnene som senere ønsket å arbeide ble dette også oppfattet som mer uoverkommelig enn man hadde ventet seg. Alle respondentene så imidlertid ut til å ha vurdert kontrollfaktorer på tidspunktet ved oppstart i Ny sjanse. Ønske om å lære norsk og å styrke arbeidsrelaterte ferdigheter var en gjennomgående årsak til ønske om deltakelse. I følge TTM (Courneya & Bobick, 2000; Prochaska & DiClemente, 1983; Prochaska & Velicer, 1997) er som sett tidligere opplevelse av kontroll funnet å være spesielt relevant for senere stadier. Dette kan tyde på at kvinnene var i forberedelses- eller handlingsstadiet da kontrollfaktorer stoppet dem, og at kvinnene i stor grad var klare for endring ved oppstart i prosjektene. At positive holdninger og subjektiv norm relatert til deltakelse i stor grad har foregått på tidligere tidspunkt, som beskrevet ovenfor, er med på å støtte dette. Disse funnene peker på at styrkning av mestringstro vil kunne være spesielt viktig hos kvinner som er klar for endring. Det vil si at de både har positive holdninger og opplevelse av godkjennelse fra sentrale referenter. Mer effektiv norskundervisning der norsken tidlig *praktiseres* utenfor klasserommene ser ut til å være avgjørende i fremtidig kvalifiserings- og integreringsarbeid. Dette vil sannsynlig også være av relevans for andre innvandrergupper som trenger å lære det norske språket.

Å styrke arbeidsrelevante kunnskaper gjennom informasjon og arbeidspraksis vil trolig også kunne være av stor betydning i fremtidig arbeid. Økt informasjon om kvinners rettigheter i Norge ser videre ut til å være viktig for opplevelse av kontroll og trygghet ved en livsomveltning fra å være hjemmевærende til arbeidsdeltakende. Forskjeller mellom å arbeide på oppvokststedet og i Norge vil kunne være viktig å inkludere i slik informasjon. Dette vil kunne være at det er trygt å jobbe i Norge og at menn og kvinner jobber sammen her. Å fremme realistiske innstillinger til det norske arbeidsmarkedet og å styrke deltakeres selvtillit vil også kunne være viktig å fortsette med i fremtidig arbeid. Slike faktorer ser ut til å ha bidratt til å tørre å feile og å være frempå hos utvalget. Dette har igjen bidratt til mestring av utfordringer på veien. Å unngå den fundamentale attribusjonsfeilen ved å lære å årsaksforklare utfordringer og barrierer til *situasjon* og ikke *person* vil kunne være betydningsfullt for å øke mestringstro. Viktigheten av å styrke mestringsfaktorer for

opplevelse av kontroll bekrefter at hovedprosessen motbetinging og hjelpende relasjoner i TTM, se avsnitt 2.4.3, også gjelder for målgruppen i dette studiet.

Å observere andre kvinner med samme bakgrunn som klarte, og ikke klarte, å bli sysselsatt i norsk arbeidsliv hadde vært av betydning for egen opplevelse av kontroll for flere. Bruk av rollemodeller med lignende erfaring og bakgrunn i arbeid vil derfor også kunne være effektivt for opplevelse av kontroll, i tillegg til at dette vil kunne styrke positive holdninger og subjektive normer som beskrevet over.

5.3 Indirekte influens: Hvordan bakgrunnsvariabler kan ha påvirket utvalgets holdninger, subjektive normer og opplevelse av kontroll

I arbeid for å fremme arbeidsdeltakelse blant målgruppen vil det være viktig med innsikt i faktorer som vil kunne påvirke tilstedeværelse eller fravær av relevante positive holdninger, subjektive normer og opplevelse av kontroll. Dette vil kunne bidra til unngåelse av den fundamentale attribusjonsfeilen, og til respekt og forståelse for hva endring innebærer for de man søker å assistere. Forståelse for årsaker til at mennesker handler på ulike måter bidrar også til mindre stereotyper, fordommer og diskriminering. Som sett i avsnitt 2.2.4.2 er aksept den viktigste bekreftelsen på at man er del av en gruppe, som følgende forsterker ens sosiale identitet og tilbøyelighet til å handle i tråd med gruppen.

Ulike faktorer ser ut til å ha bidratt som kilder til informasjon hos utvalget (både deskriptiv og informativ influens), som sosiale normer i form av tradisjoner og kjønnsroller. Eksisterende forventninger og erfaringer vil igjen kunne ha påvirket hvordan ny informasjon i Norge har blitt tolket (injunktiv influens). Ulike bakgrunnsvariabler virker å ha påvirket respondentenes verdier og selvkonstrukt, og bidratt til variasjon i evaluering av oppfattede konsekvenser.

Flere aspekter ved *kultur* ser ut til å indirekte ha påvirket respondentenes livsvalg gjennom influens på holdninger, subjektive normer og opplevelse av kontroll knyttet til egen arbeidsdeltakelse. Flere av informantene uttrykte også dette eksplisitt. Selv om det ikke var fremtredende forskjeller mellom de to landgruppene, er ikke kulturell influens overraskende gitt Pakistan og Tyrkias svært ulike skårer fra Norge på Hofstede's (1980, 2010) kulturelle verdidimensjoner. Flere av respondentene satte gjennomgående holdninger og subjektive normer i sammenheng med normer, kjønnsroller og tradisjoner i opprinnelseslandet som gikk langt bakover i tid. Dette krever en kort diskusjon av hva begrepet kultur innebærer. Som sett i del 2.2 viser ulike teorier at hvilke oppfatninger vi har i stor grad vil kunne påvirkes av sosiale normer som utspilles i ulike roller, samtidig som eksisterende forventninger og

erfaringer vil kunne påvirke hvordan vi prosesserer informasjon. Hvordan oppfatninger evalueres vil igjen kunne være influert av kollektive verdier, som i mange tilfeller også påvirker personlige verdier. I en sofistikert definisjon av *subjektiv kultur*, konstruert av Matsumoto og Juang (2004) er nettopp holdninger, verdier, oppfatninger, normer og atferd sentrale aspekter ved konseptet.

Kultur er et dynamisk system av regler, eksplisitt og implisitt, etablert av grupper for å sikre overlevelse. Kultur involverer holdninger, verdier, oppfatninger, normer og atferd delt av en gruppe, men er forankret forskjellig hos hver spesifikke enhet innenfor gruppen. Kultur kommuniseres på tvers av generasjoner, er relativt stabil men med potensiale til å endres over tid (s. 10, forfatters oversettelse).

Dette er bare èn av et uttall eksisterende definisjoner, da kultur er et av de mest omstridte begrepene i det psykologisk vokabularet (Stevenson, 2009). Denne begrepsavklaringen fanger imidlertid opp sentrale prinsipper ved kultur gjenkjent i et bredt spekter av forskning på kultur og følgende ulike definisjoner. Disse ulike prinsippene ved definisjonen er tidligere utdypet i Berrys *økokulturelle modell* (2002), et innflytelsesrikt rammeverk for forskning på likheter og ulikheter ved menneskelig atferd og opplevelse på tvers av ulike kulturer. En grunnleggende idé i det økokulturelle rammeverket er at psykologiske prosesser ved kultur følger evolusjonære prinsipper som seleksjon og tilpasning på samme måte som biologi. Dette er en utbredt oppfatning på feltet (Berry, 2002; Matsumoto & Juang, 2008; Stevenson, 2009). Psykologiske fenomener blir slik hovedsakelig sett på som en *tilpasning* til spesifikke kulturelle og økologiske settinger som bidrar til å optimalisere bruken av ressurser for å møte våre overlevelsesbehov. Et område knapt med naturressurser vil for eksempel kunne bidra til å oppmuntre til teamarbeid og samarbeid mellom dets medlemmer. Dette vil kunne fostre bestemte psykologiske karakteristikk og egenskaper som fremmer samarbeid, samfunnsånd og gjensidig avhengighet (Matsumoto & Juang, 2008). Et annet viktig aspekt ved den økokulturelle modellen er at kultur antas å overføres gjennom *sosialisering* (normer, verdier og atferd som overføres ofte bevisst via familie, media og andre institusjoner), og gjennom *enkulturasjon* (mindre tilsynelatende sosialisering der mennesker adopterer normer, verdier og atferd i deres kulturelle gruppe) for å sikre fremtidige generasjoners tilpasning. Respondentene i intervjuundersøkelsen snakket om normer, kjønnsroller og tradisjoner som hadde eksistert i mange generasjoner. Som sett i resultatdelen vil de kjønnsinndelte arbeidsoppgavene kunne ha vært adaptivt på kvinnenens oppvokststed. For eksempel ville

ivaretagelse av barn ellers vært umulig som følge av lange avstander til lønnet arbeid og begrensede utdanningsmuligheter. I noen tilfeller ville det også være utrygt å arbeide utenfor hjemmet. I denne sammenhengen er det viktig å påpeke at en forståelse av kultur som tilpasning ikke er det samme som at kultur alltid er *god* tilpasning. En vurdering av hva som var god tilpasning på oppvokststedet er utenfor denne rapportens intensjon. En oppfatning av kultur som tilpasning bidrar imidlertid til *forståelse* for hvorfor menneskers relativt stabile måter å handle på vil kunne variere mellom ulike settinger.

Pakistan og Tyrkias høye skårer på de kollektive verdiene kollektivism, maktavstand, maskulinitet og usikkerhetsunngåelse i forhold til Norge kan for eksempel bidra til å forklare den klare arbeidsfordelingen mellom kjønn og respekt tradisjoner. Sosiale roller kan også videre ha bidratt til å forme kvinnenens selvkonsept. Fremhevelse av kvinnens sentrale rolle i familien som omsorgsgiver kan tyde på et avhengig selvkonsept og ha vært en viktig del av ens identitet og selvfølelse. Kvinnenens sosiale identitet ser også ut til å ha vært sterk i forhold til referenter med samme landbakgrunn, da mange først og fremst hadde sammenlignet seg med kvinner med samme landbakgrunn. I tidligere studier er det funnet at gruppeidentifisering medierer forholdet mellom gruppenormer og intensjon i TPB (Åstrøm & Rise, 2001). At subjektiv norm var en svært viktig faktor som bidro til atferd kan videre være en følge av kollektive verdier. Studier har vist at subjektiv norm er en sterkere prediktor for atferd enn egne holdninger i kollektivistiske kulturer enn i individualistiske kulturer (se for eksempel van Hoof & De Jong, 2009). I denne sammenheng kan de være viktig å huske hvordan vår egen atferd vil kunne være påvirket av kollektive verdier i Norge, som individualisme og femininitet. Å handle selvstendig, og å hige etter selvrealisering er ikke det samme som å bryte med normer, dette er en del av normene her.

Et evolusjonistisk perspektiv på kultur impliserer også at kultur ikke er statisk. Definisjonen på kultur fanger opp det dynamiske aspektet ved kulturell overføring som en prosess i kontinuerlig endring, som en respons eller tilpasning til endringer i miljø. Dette er et sentralt aspekt i den økokulturelle modellen. Individuer formes imidlertid ikke passivt av deres miljø, men antas også å ha en viktig rolle i dens formasjon (Berry, 2002; Stevenson, 2009). Som flere av kvinnene påpekte under intervjuene foregår det gradvis kulturelle endringer både i Pakistan og Tyrkia i forhold til kjønnsroller og tradisjoner som følge av mer kvinnelig utdanning- og arbeidsdeltakelse, mer fokus på kvinnelige rettigheter og likestilling mellom kvinner og menn. Slike endringer ble oppfattet som mest omfattende i større byer og blant yngre generasjoner.

I likhet med det de pakistanske kvinnene påpekte regjerer to stridende identiteter i Pakistan som følge av vestlig innflytelse. Elitene påvirket av vestlige ideer tror på sekularisering og vestlige modeller for nasjonsbygging, mens de mer konservative og folkelige elitene ser på vestlige modeller for utvikling som truende for en religiøs identitet og ønsker å øke islams rolle i å veilede alle aspekter av hverdagen og nasjonale institusjoner. Denne konflikten er mest intens blant den kommende middelklassen, spesielt der barn av urdotalende foreldre har tilgang til engelsk utdanning og media, og møter utfordringer knyttet til deres foreldres verdier som avviker fra de som læres på skolen (Zaman, Stewart, & Zaman, 2006). Det er også store kulturelle variasjoner i Pakistan som følge av ulike etnisiteter (som for eksempel Balochi, Sindhi, Punjabi og Pakhtun), sosioøkonomiske faktorer, utdanningsnivå, hvorvidt en familie er urban eller rural og så videre. Kulturelle normer vil slik også variere mellom landsbygda, små byer, store byer og mellom ulike regimer. Det tyrkiske samfunnet har vært og er i en rask forandring fra å være et tradisjonelt, ruralt og patriarkalsk landbrukssamfunn til å bli en mer moderne, urban, industriell og egalitær stat (Ataca, 2006). Fra republikkens grunnleggelse i 1923 til 1950, vokste andelen bosatte i urbane områder fra 13 til 19 prosent. I 2000 hadde nesten 70 prosent av befolkningen blitt urbane. Dette demografiske skiftet har foregått i takt med økt industrialisering, mekanisering av jordbruket, konstruering av motorveier som binder landet sammen og massemedias økte innflytelse (Sunar & Fizsek, 2005). De raske sosiale og økonomiske transformasjonene påvirker også familiestruktur (Ataca, 2006).

I denne sammenhengen kan det være viktig også å huske på Norges historiske utvikling og hvordan dette har påvirket kulturen her. I likhet med hvordan mange av respondentene beskrev familiemønstre på oppvokststed og blant bekjente med samme landbakgrunn i Norge, var det dominante familiemønstre i Norge også storfamilier frem til andre verdenskrig. Barneoppdragelse og omsorg ble ansett som et kollektivt ansvar, først og fremst hos kvinnene. Sterke relasjonene mellom barn og familiemedlemmer førte til en sterk fellesskapsfølelse og gjensidig avhengighet mellom medlemmene. Som følge av store ødeleggelser av krigen, gikk Norge gjennom en modernisering etter 1945, der landet ble restituert på mange plan. Velferdsstaten ble utviklet der flere ble gitt like muligheter for utdanning, samtidig som sosial- og helseprogrammer ble til. Som følge av dette fant også endringer i familiestrukturer, holdninger, verdier og normer sted. Tillitt til vitenskap og teknologi erstattet for eksempel gradvis tro på mytologi og overtro. Familiemedlemmer ble separert for å ta utdanning eller finne arbeid i store byer, og det offentlige tok over for mye av omsorgsfunksjonene som storfamilien tidligere hadde stått for. Men de store

omveltningene foregikk heller ikke her uten utfordringer ved den psykologiske tilpasningen. Mange reagerte blant annet på at et offentlig apparat nå skulle ta vare på de som trengte hjelp i det nye samfunnet, i stedet for emosjonelt bundne familiemedlemmer (Seltzer 2005). At det i juni 2013 er 100 år siden kvinner fikk stemmerett i Norge minner om at utviklingen i Norge mot ett av verdens mest egalitære samfunn har foregått relativt raskt i en historisk kontekst.

I tillegg til at respondentene beskrev kulturelle endringer i sine opprinnelsesland ser flere betydelige endringer hos utvalget ut til å ha funnet sted som følge av å ha levd i Norge og å ha deltatt i Ny sjanse og norsk arbeidsliv. Kvinnene beskrev også slike endringer blant familie og bekjente med samme landbakgrunn her. Forskning på psykologisk *akkulturasjon* omhandler endringer ved kognisjon, emosjon og atferd som følge av at mennesker fra ulike kulturer møtes (Berry, 1997; Ward, 2001). En *integrerende* akkulturasjonsstrategi finner sted når den ikke-dominante gruppen tilpasser seg de grunnleggende verdiene i det dominante samfunnet (for eksempel arbeidsdeltakelse som er en grunnleggende verdi i Norge), samtidig som det er interesse for å i en viss grad beholde ens egen kulturelle integritet. Dette muliggjøres dersom den dominante gruppen har en multikulturell orientering og tilpasser nasjonale institusjoner som utdanning, helse og arbeidsliv for å møte behovene som finnes hos alle samfunnets iboende grupper (Berry, 1997). Et utbredt forskningslitteratur viser at en integrerende akkulturasjonsstil er nært knyttet opp mot god tilpasning mellom kulturer (i motsetning til for eksempel separasjon og marginalisering). Dette gjelder både psykologisk tilpasning, som refererer til psykologisk og emosjonelt velvære, og sosiokulturell tilpasning, som innebærer tilegnelse av ferdigheter som er nødvendig for interaksjon i det nye miljøet (Sam, 2006; Sam & Berry, 2010; Ward, 2001). Respondentenes uttalelser om viktige endringer som følge av deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv tyder på at dette har bidratt til større grad av både psykologisk og sosiokulturell tilpasning også her.

I tillegg til kultur ser flere *personlige faktorer* ut til å ha påvirket holdninger, subjektiv norm og opplevelse av kontroll hos utvalget. I det biososiale rammeverket (Berry, 2002) for forskning på kultur anerkjennes det at modellen ikke kan stå for den store variasjonen og kompleksiteten i den virkelige verden, da mennesker er aktive deltakere i deres forhold til den fysiske og kulturelle konteksten man lever i. I Matsumoto og Yuangs (2004) definisjon av kultur fremheves også *personlig variasjon* innen grupper, der kultur ansees som én blant flere viktige faktorer som påvirker atferd. Mens situasjonsvariabler utgjør settingen for atferden, avgjør personlige variabler hvordan situasjoner blir forstått og analysert. Dette perspektivet er i motsetning til *kulturell determinisme*, et syn som antar at menneskelig atferd hovedsakelig formes av kulturelle faktorer. Hofstede (1980) advarte også tidlig om *den økologiske*

feilslutningen (The ecological fallacy), som innebærer antakelser om at slutninger på bakgrunn av data generert på nasjonalt nivå *nødvendigvis* vil gjelde for atferd på individuelt nivå. Flere personlige faktorer ser også ut til å ha virket inn for respondentenes holdning, subjektiv norm og opplevelse av kontroll knyttet til arbeidsdeltakelse i dette studiet. Noen personer i intervjuundersøkelsen hadde vært blant de første kvinnelige arbeidere på sitt oppvokststed, eller arbeidet på tross av at det ikke ble ansett som passende der. Noen hadde også startet i Ny sjanse og i arbeid i Norge uten støtte hjemmefra. Disse hadde dermed handlet utenfor sosiale normer som rådet der. Flere personlige faktorer hadde også bidratt til mestring av utfordringer som ureddhet og frempåhet. Som sett i del 2.2.2 varierer personer i hvordan informasjon prosesseres. Flere av intervjudeltakerne fortalte at de attribuerte av utfordringer og feiltrinn til faktorer ved situasjonen heller enn til personlige egenskaper. Noen av respondentene fremhevet også sin positive og realistisk innstilling til muligheter i Norge som betydningsfulle for å komme i arbeid. Individuelle verdier som beskrevet i teorikapittelet ser også ut til å ha vært viktige blant respondentene i dette studiet. Individuelle verdier av personlig interesse som selvbestemmelse, stimulering, hedonisme og oppnåelse ser ut til å ha vært betydningsfulle, sammen med individuelle verdier av kollektiv interesse som velvilje, tradisjon, trygghet og konformitet. Enkelte av disse, som for eksempel selvbestemmelse vil ikke kunne sees i sammenheng med de kollektive verdiene kollektivism og maktdistanse.

Andre bakgrunnsfaktorer som kvinnenes *unike erfaringer* tyder å ha influert respondentenes livsvalg indirekte, gjennom påvirkning på holdning, subjektiv norm og opplevelse av kontroll. Alder, forhold ved oppvokststed, grad av utdanning og arbeidserfaring ser også ut til å ha bidratt til ulike relevante erfaringer. At det var større forskjeller og likheter innad i landgruppene enn mellom dem kan tyde på dette. De yngre kvinnene fra små byer der muligheter for utdanning og lønnet arbeidserfaring lignet hverandre mer og skilte seg fra eldre kvinner fra landsbygda på tvers av landbakgrunn. Flere yngre kvinner med utdanning og arbeidserfaring fra både Pakistan og Tyrkia ønsket for eksempel å arbeide ved ankomst til Norge enn eldre kvinner uten slik erfaring. Respondentene fortalte også selv at de opplevde store forskjeller i reelle *muligheter* for kvinnelig arbeidsdeltakelse og utvikling mellom generasjoner og mellom byer og landsbygder i sine opprinnelsesland. Slike faktorer ser i størst grad ut til å ha påvirket respondentenes opplevelse av kontroll. Den siste arbeidskraftsundersøkelsen i Pakistan viser at det er store forskjeller i lese- og skrivekyndighet mellom rurale og urbane områder, som bekrefter respondentenes uttalelser. I 2010- 2011 var den totale lese- og skrivekyndigheten i rurale områder på 50,2 prosent (derav 64,5% for menn og 35,6% for kvinner). I urbane områder gjaldt dette totalt 73,7 prosent av befolkningen

(80,5% for menn og 66,4% for kvinner) (Government of Pakistan, 2011). Tyrkia representerer et krysningspunkt mellom østen og vesten og landets sosiale og kulturelle mangfold reflekterer dette. Dagens Tyrkia er karakterisert av en heterogen populasjon, en stor variasjon av kulturelle innflytelser og stor geografisk og økologisk variasjon. Selv om tradisjonelle patriarkalske mønstre finner sted i store deler av populasjonen er moderne vestlige trekk også fremtredende, spesielt i de urbane sentrene og blant middelklassefamilier (Ataca, 2006).

På lignende måte har muligheter som har ligget i det norske samfunnet også påvirket norske kvinners sysselsetting her. Som beskrevet ovenfor økte utdannings- og arbeidsmuligheter betraktelig etter krigen. Fra 1980-tallet og fram til i dag har det også spesielt vært en økning i andelen norske kvinner på arbeidsmarkedet mellom 25 til 40 år. Dette har også sammenheng med økende grad av barnehagedekning og velferdsordninger som gjør arbeid lettere å kombinere med familieliv (Kristiansen & Sandnes, 2006). Endring som har funnet sted blant norske kvinner og blant utvalget og deres familier kan tyde på å være i tråd med den biososiale modellen for kjønnsroller (Wood & Eagly, 2002). Som sett ved beskrivelse av modellen i avsnitt 2.2.1.2, antas det at sosiale roller endres i respons til alterasjoner i miljøet som muliggjør kvinnelig arbeidsdeltakelse i samsvar med ivaretagelse av barn.

5.4 Avsluttende oppsummering

Denne studien har noen svakheter som vil kunne ha gått ut over de innsamlede dataenes reliabilitet og derved forskningsfunnenes validitet og generaliserbarhet. Det konkluderes likevel med at materialet ser ut til å ha bidratt til økt innsikt i noen sentrale faktorer som belyser problemstillingen. At svarkategorier fremkom på tvers av ulike bakgrunnsvariabler, og utsagn om barrierer og utfordringer samsvarer med tidligere forskning, tyder på dette. De gjenkjente faktorene som hadde bidratt til deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv blant utvalget så i stor grad ut til å være relatert til holdning, subjektive norm og opplevelse av kontroll slik de operasjonaliseres i TPB. Identifiserte stadier og prosesser tydet også på i stor grad å være i tråd med TTM. Modellene som har representert det teoretiske rammeverket for denne studien ser derfor ut til å bidra til økt forståelse for det innsamlede materialet ved deres beskrivelser av *hvilke* faktorer som bidrar til atferd og for *hvordan* endring finner sted. Modellene beskriver imidlertid ikke hvordan bakgrunnsvariabler vil kunne påvirke holdninger, subjektiv norm og opplevelse av kontroll og endring av disse. Andre teorier innenfor kultur- sosial- og samfunnspsykologi har derfor blitt benyttet her. Ulike bakgrunnsfaktorer som ser ut til å ha påvirket atferd indirekte hos respondentene i

denne studien var relatert til kultur, personlige faktorer, samt alder, erfaringer og forhold og muligheter ved kvinnenens ulike oppvokststeder. Dette har bidratt til innsikt i hvorfor disse faktorene tidligere har vært til stede i ulik grad hos intervjudeltakerne, som vil kunne være viktig for forståelse og respekt for hva endring innebærer for målgruppen.

De to atferdsendingsmodellene slik de eksisteres i dag vil trolig ikke være tilstrekkelige i å predikere atferd som har røtter i dype kulturelle verdier, normer, roller og selvkonsept. I videre forskning vil det kunne være nyttig å utvikle modeller for atferdsendring i forhold til ulike typer indirekte influens relevant for målgruppen. Det er også viktig å huske på at TPB ikke beskriver all varians i atferd. Som sett i avsnitt 2.1.1 er flere tilleggsprediktorer blitt foreslått siden modellens fremspring. I tillegg til faktorer som påvirker viljestyrt atferd, som denne studien har undersøkt, vil også flere forhold kunne påvirke *faktiske* kontroll. Hvordan slike forhold kan påvirke målgruppen vi kunne være viktig å inkludere i fremtidig forskning.

Flere stadier og prosesser ved endring mot deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv har blitt gjenkjent i denne undersøkelsen. På bakgrunn av det analyserte datamaterialet og den presenterte teorien har forslag til intervensjoner som kan bidra til å styrke holdning, subjektiv norm og opplevelse av kontroll knyttet til slik deltakelse blitt foreslått. Slike intervensjoner vil trolig kunne bidra til å fasilitere økt arbeidsdeltakelse blant målgruppen i fremtiden. Å øke opplevelse av kontroll i videre kvalifiseringsarbeid har blitt foreslått hos kvinner som har positive holdninger til arbeidsdeltakelse og opplever godkjennelse og støtte fra relevante referenter. At mange av respondentene i denne studien ønsket å arbeide allerede ved ankomst til Norge, tyder på at slike intervensjoner også bør gjelde for *nyankomne* familieinnvandrere fra Pakistan og Tyrkia. Da Ny sjanse først og fremst ser ut til å ha styrket opplevelse av kontroll hos kvinner som har befunnet seg i senere endringsstadier, har forslag også blitt foreslått for å styrke positive holdninger og normer knyttet til arbeidsdeltakelse hos kvinner som er i føroverveilelse- og overveiellesstadiene.

Denne studien viser at endring fra en tilværelse som hjemmевærene til arbeidsdeltakende i stor grad er mulig for innvandrerkvinner fra Pakistan og Tyrkia og deres familier. Dette gjelder også for innvandrerkvinner uten utdannelse eller arbeidserfaring fra oppvokststed, og som ikke vurderte arbeidsdeltakelse eller hadde støtte hjemmefra til dette ved ankomst til Norge. Å vurdere hvilke holdninger, verdier og atferd som er rette og gale er utenfor dette prosjektets hensikt. Denne undersøkelsen viser imidlertid at flere vil kunne behøve offentlig assistanse for å ha et reelt grunnlag for å kunne *velge* deltakelse i kvalifisering og arbeidsliv. I følge denne undersøkelsen vil trolig mange flere velge dette enn

de som er aktive i dag, da et liv i isolasjon, ensomhet, kjedsomhet, uten norskkunnskaper og sterk avhengighet av andre rundt seg ikke blir beskrevet som en ønskelig tilværelse.

Deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv har hos dette utvalget bidratt til viktige endringer som har ført til bedre både psykologisk og sosiokulturell tilpasning i Norge, og et bedre liv i for hele familien. I tillegg til en "ny" sjanse trenger kvinnene altså en reell første sjanse for å kunne velge å gripe den.

Referanser

- Aalandslid, V., & Tronstad, K. R. (2010). *Familieinnvandring, kjønn og sysselsetting* (Statistisk sentralbyrå, rapport nr. 23/2010). Hentet fra http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_201023/rapp_201023.pdf.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 179-211.
- Ajzen, I. (2001). Nature and operation of attitudes. *Annual Review of Psychology*, 52, 27-58. doi: 10.1146/annurev.psych.52.1.27
- Ajzen, I. (2012). The theory of planned behavior. I P. A. M. V. Lange, A. W. Kruglanski & E. T. Higgins (Red.), *Handbook of theories of social psychology* (vol 1, s. 438-459). Thousand Oaks, CA: Sage Publications Ltd.
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior* (Vol. 278): Prentice-Hall.
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (2000). Attitudes and the Attitude-Behavior Relation: Reasoned and Automatic Processes. *European Review of Social Psychology*, 11(1), 1-33. doi: 10.1080/14792779943000116
- Anderson, C. A., Lepper, M. R., & Ross, L. (1980). Perseverance of social theories: The role of explanation in the persistence of discredited information. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39(6), 1037-1049.
- Asmyhr, M. G. (2010). *Tilrettelegging for minoritetskvinner på arbeidsplassen. Aktivitets-og rapporteringsplikten som rettslig virkemiddel*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Ataca, B. (2006). Turkey. I J. Georgas, J. W. Berry, F. J. R. van de Vijver, C. Kagitcibasi & Y. H. Poortinga (Red.), *Families across cultures: A 30-nation psychological study* (s. 467-474). Cambridge: Cambridge University Press.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Bem, D. J. (1967). Self-perception: An alternative interpretation of cognitive dissonance phenomena. *Psychological Review*, 74(3), 183-200. doi: 10.1037/h0024835
- Berg, B., & Håpnes, T. (2006). Mellom myter og fakta. Innvandrerkvinner i norsk arbeidsliv. I A. B. Djuve, H. C. Kavli & M. Lund (Red.), *Integreringskart 2006. På vei mot en kunnskapsstatus ved etableringen av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi-rapport nr. 1/2006)*. Hentet fra http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/Integreringskart_2006.pdf.

- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5-34. doi: 10.1080/026999497378467
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5-34. doi: 10.1080/026999497378467
- Berry, J. W. (2002). *Cross-cultural psychology: Research and applications*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blom, S., & Henriksen, K. (2008). *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006* (Statistisk sentralbyrå, rapport nr. 2008/5). Hentet fra http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200805/rapp_200805.pdf
- Bohan, J. S. (1993). Essentialism, constructionism, and feminist psychology. *Psychology of Women Quarterly*, 17(1), 5-21.
- Bradley, G. W. (1978). Self-serving biases in the attribution process: A reexamination of the fact or fiction question. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36(1), 56.
- Bratsberg, B., Røed, K., & Raaum, O. (2011). *Yrkesdeltaking på lang sikt blant ulike innvandrergupper i Norge* (Frisch- rapport nr. 1/2011). Hentet fra <http://www.frisch.uio.no/prosjekter/p1325.html>
- Burke, P. J. (1980). The self: Measurement requirements from an interactionist perspective. *Social psychology quarterly*, 18-29.
- Buss, D. M. (1995). Evolutionary psychology: A new paradigm for psychological science. *Psychological inquiry*, 6(1), 1-30.
- Callero, P. L. (1985). Role-identity salience. *Social psychology quarterly*, 203-215.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. London: Sage.
- Charmaz, K. (2008). Grounded Theory. I J. A. Smith (Red.), *Qualitative psychology: A practical guide to research methods* (s. 81-110). London: Sage.
- Chu, P. Y., & Chiu, J. F. (2003). Factors Influencing Household Waste Recycling Behavior: Test of an integrated Model. *Journal of Applied Social Psychology*, 33(3), 604-626.
- Cialdini, R. B. (2009). *Influence: science and practice*. Boston: Pearson.
- Cialdini, R. B., & Goldstein, N. J. (2004). Social influence: Compliance and conformity. *Annual Review of Psychology*, 55, 591-621. doi: 10.1146/annurev.psych.55.090902.142015
- Cialdini, R. B., Reno, R. R., & Kallgren, C. A. (1990). A focus theory of normative conduct: Recycling the concept of norms to reduce littering in public places. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(6), 1015-1026.

- Courneya, K. S., & Bobick, T. M. (2000). Integrating the theory of planned behavior with the processes and stages of change in the exercise domain. *Psychology of Sport and Exercise, 1*(1), 41-56.
- Courneya, K. S., Bobick, T. M., & Schinke, R. J. (1999). Does the theory of planned behavior mediate the relation between personality and exercise behavior? *Basic and Applied Social Psychology, 21*(4), 317-324. doi: 10.1207/15324839951036335
- de Bruijn, G.-J., Kremers, S. P. J., De Vet, E., de Nooijer, J., Van Mechelen, W., & Brug, J. (2007). Does habit strength moderate the intention-behaviour relationship in the theory of planned behaviour? The case of fruit consumption. *Psychology & Health, 22*(8), 899-916.
- Deutsch, M., & Gerard, H. B. (1955). A study of normative and informational social influences upon individual judgment. *Journal of abnormal and social psychology, 51*(3), 629-636.
- Eagly, A. H., & Wood, W. (2012). Social role theory. I P. A. M. V. Lange, A. W. Kruglanski & E. T. Higgins (Red.), *Handbook of theories of social psychology* (vol 2, s. 458-476). Thousand Oaks, CA: Sage Publications Ltd.
- Ekeland, A. (2012). *Ny sjanse- varige resultater? En vurdering av integreringstiltaket "Ny sjanse"* (Statistisk sentralbyrå rapport nr. 17/2012). Hentet fra http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_201217/rapp_201217.pdf
- Feather, N. T. (1987). Gender Differences in Values: Implications of the Expectancy-Value Model. I F. Halisch & J. Kuhl (Red.), *Motivation, Intention, and Volition* (s. 31-45). Berlin: Springer.
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Evanston: Row, Peterson and Company.
- Fischer, R., Vauclair, C. M., Fontaine, J. R. J., & Schwartz, S. H. (2010). Are individual-level and country-level value structures different? Testing Hofstede's legacy with the Schwartz Value Survey. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 41*(2), 135-151. doi: 10.1177/0022022109354377
- Fishbein, M. (1963). An investigation of the relationship between beliefs about an object and the attitude toward that object. *Human relations 16*(3), 233-239.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention and behavior: An introduction to theory and research*. Reading, Mass.: Addison-Wesley.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (2010). *Predicting and changing behavior: The reasoned action approach*. New York: Psychology Press.

- Forskningsetikkloven. (2006). *Lov om behandling av etikk og redelighet i forskning (Forskningsetikkloven)*. Hentet fra <http://www.lovdatab.no/all/nl-20060630-056.html>
- Fortin, N. M. (2005). Gender role attitudes and the labour-market outcomes of women across OECD countries. *Oxford review of Economic Policy*, 21(3), 416-438.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. New York: Aldine de Gruyter.
- Goodman, M. J., Griffin, P. B., Estioko-Griffin, A. A., & Grove, J. S. (1985). The compatibility of hunting and mothering among the Agta hunter-gatherers of the Philippines. *Sex Roles*, 12(11-12), 1199-1209. doi: 10.1007/bf00287829.
- Government of Pakistan. (2011). *Labour force study 2010-11* (Federal Bureau of Statistics, rapport nr. 13/2011). Hentet fra <http://www.pbs.gov.pk/content/labour-force-survey-2010-11>
- Heine, S. J. (2001). Self as cultural product: An examination of East Asian and North American selves. *Journal of Personality*, 69(6), 881-905.
- Henriksen, K. (2010). *Levekår og kjønnsforskjeller blant innvandrere fra 10 land* (Statistisk sentralbyrå, rapport nr. 6/2010). Hentet fra http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_201006/rapp_201006.pdf.
- Henwood, K., & Pidgeon, N. (2003). Grounded theory in psychological research. I L. Yardley, P. M. Camic & J. E. Rhodes (Red.), *Qualitative research in psychology: Expanding perspectives in methodology and design* (s. 131-155). Washington, D.C.: American Psychological Association.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Beverly Hills, Calif.: Sage.
- Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and organizations: Software of the mind. Intercultural cooperation and its importance for survival*. New York: McGraw-Hill.
- Hutchison, A. J., Johnston, L. H., & Breckon, J. D. (2010). Using QSR-NVivo to facilitate the development of a grounded theory project: An account of a worked example. *International journal of social research methodology*, 13(4), 283-302.
- Berg, B., & Håpnes, T. (2006). Mellom myter og fakta. Innvandrerkvinner i norsk arbeidsliv. I A. B. Djuve, H. C. Kavli, & M. Lund (Red.), *Integreringskart 2006. På vei mot en kunnskapsstatus ved etableringen av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi-rapport nr. 1/2006)*. Hentet fra http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/Integreringskart_2006.pdf

- Introduksjonsloven (2003). *Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere (Introduksjonsloven)*. Hentet fra <http://www.lovdata.no/all/tl-20030704-080-004.html#17>
- IMDi. (2007). *Kvinner og arbeid. utfordringer for kvinner med innvandrerbakgrunn* (IMDi-rapport nr. 3/2007). Hentet fra http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/utfordringer_for_kvinner_med_innvandrer_bakgrunn.pdf
- IMDi. (2009). *Hjemmeværende innvandrerkvinner. En undersøkelse Grorudralen og søndre nordstrand* (IMDi-rapport nr. 4/2009). Hentet fra http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/Hjemmevaerende_kvinner_i_Groruddalen.pdf
- IMDi. (2012). *Tilskudd til Ny sjanse* (Rundskriv 5/2012). Hentet fra http://www.imdi.no/Documents/Rundskriv/2012/5-2012_Ny_sjanse.pdf
- Ingram, K. L., Cope, J. G., Harju, B. L., & Wuensch, K. L. (2000). Applying to graduate school: A test of the theory of planned behavior. *Journal of Social Behavior & Personality, 15*(2), 215-226.
- Jonas, K., Broemer, P., & Diehl, M. (2000). Experienced ambivalence as a moderator of the consistency between attitudes and behaviors. *Zeitschrift für Sozialpsychologie, 31*(3), 153-165. doi: 10.1024//0044-3514.31.3.153
- Jones, E. E. (1976). How Do People Perceive the Causes of Behavior? Experiments based on attribution theory offer some insights into how actors and observers differ in viewing the causal structure of their social world. *American Scientist, 64*(3), 300-305. doi: 10.2307/27847255
- Kavli, H. C., & Nadim, M. (2009). *Familiepraxis og likestilling i innvandrede familier*. (Fafo-rapport nr. 39/2009). Hentet fra <http://www.fafo.no/pub/rapp/20129/20129.pdf>
- Kelley, H. H. (1973). The processes of causal attribution. *American Psychologist, 28*(2), 107-128. doi: 10.1037/h0034225
- Kristiansen, J. K., & Sandnes, T. (2006). *Dette er Kari og Ola. Kvinner og menn i Norge* (faktahefte Statistisk sentralbyrå). Hentet fra http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/39569?_ts=132b4011778
- Kruglanski, A. W., & Stroebe, W. (2005). The influence of Beliefs and Goals on Attitudes: Issues of Structure, Function, and Dynamics. I M. P. Zanna, D. Albarracín & B. T. Johnson (Red.), *The Handbook of attitudes* (s.323-368). Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.

- Kvale, S. (2007). *Doing interviews* (vol. 2). London: SAGE.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lee, H., Hubbard, A. S. E., O'Riordan, C. K., & Kim, M.S. (2006). Incorporating culture into the theory of planned behavior: Predicting smoking cessation intentions among college students. *Asian Journal of Communication*, 16(3), 315-332.
- Leone, L., Perugini, M., & Ercolani, A. P. (1999). A comparison of three models of attitude-behavior relationships in the studying behavior domain. *European Journal of Social Psychology*, 29(2-3), 161-189.
- Liem, A. D., Hidayat, S. S., & Soemarno, S. (2009). Do general beliefs predict specific behavioral intentions in Indonesia? The role of social axioms within the theory of planned behavior. I K. L. M. H. Bond (Red.), *Psychological aspects of social axioms: Understanding global belief systems* (s. 217-238). New York, NY: Springer New York.
- Maio, G. R., & Olson, J. M. (1998). Values as truisms: Evidence and implications. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(2), 294-311.
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224.
- Matsumoto, D., & Juang, L. (2004). *Culture and psychology* (3. utg.). Belmont, Calif, US: Wadsworth.
- Matsumoto, D., & Juang, L. (2008). *Culture and psychology* (4.utg.). Belmont, Calif, US.: Wadsworth.
- Merikle, P. M., Smilek, D., & Eastwood, J. D. (2001). Perception without awareness: Perspectives from cognitive psychology. *Cognition*, 79(1), 115-134.
- Muscat, A. C. (2005). Ready, set, go: The transtheoretical model of change and motivational interviewing for "fringe" clients. *Journal of Employment Counseling*, 42(4), 179-191.
- NOU 2011:7. *Velferd og migrasjon. Den norske modellens fremtid*. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/pages/16413697/PDFS/NOU201120110007000DDDPDFS.pdf>
- NOU 2011:14. *Bedre integrering. Mål strategier, tiltak*. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/pages/16634493/PDFS/NOU201120110014000DDDPDFS.pdf>

- Pettersen, S. V. (2009). *Innvandrere i norske kommuner. Demografi, levekår og deltakelse i arbeidsstyrken* (Statistisk sentralbyrå, rapport nr. 36/2009). Hentet fra http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200936/rapp_200936.pdf
- Petty, R. E., & Cacioppo, J. T. (1981). *Attitudes and persuasion: Classic and contemporary approaches*. Dubuque, Iowa: WCB.
- Proba. (2012). *Familieinnvandrere utenfor introduksjonsordningen. Utfordringer, behov og tilbud den første tiden i Norge* (Proba- rapport nr. 3/2012). Hentet fra <http://www.imdi.no/Global/Rapport%202012-03%20Familieinnvandrere%20utenfor%20introduksjonsordningen.pdf>
- Prochaska, J. O., & DiClemente, C. C. (1983). Stages and processes of self-change of smoking: Toward an integrative model of change. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 51*(3), 390-395. doi: 10.1037/0022-006x.51.3.390
- Prochaska, J. O., & Velicer, W. F. (1997). The transtheoretical model of health behavior change. *American journal of health promotion, 12*(1), 38-48.
- Ross, L. (1977). The Intuitive Psychologist And His Shortcomings: Distortions in the Attribution Process. I B. Leonard (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (vol. 10, s. 173-220). San Diego, CA, US: Academic Press.
- Sam, D. L. (2006). Acculturation: Conceptual background and core components. I D. L. Sam & J. W. Berry (Red.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (s. 11-26). Cambridge: Cambridge University Press.
- Sam, D. L., & Berry, J. W. (2010). Acculturation: When Individuals and Groups of Different Cultural Backgrounds Meet. *Perspectives on Psychological Science, 5*(4), 472-481.
- Sandbæk, M. L., & Tronstad, K. R. (2011). *Hovedtrekk ved integreringspolitikken i Norge, Sverige, Danmark, Storbritannia, Frankrike og Canada*. (Fafo-notat nr. 18/2011). Hentet fra <http://www.fafo.no/pub/rapp/10139/10139.pdf>
- Schlenker, B. R. (1975). Self-presentation: Managing the impression of consistency when reality interferes with self-enhancement. *Journal of Personality and Social Psychology, 32*(6), 1030-1037. doi: 10.1037/0022-3514.32.6.1030
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in experimental social psychology, 25*(1), 1-65.
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues, 50*(4), 19-45.

- Schwartz, S. H. (1999). A Theory of Cultural Values and Some Implications for Work. *Applied Psychology*, 48(1), 23-47. doi: 10.1111/j.1464-0597.1999.tb00047.x
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550-562.
- Smith, J. A. (1995). Semi- structured Interviewing and Qualitative Analysis. I L. V. Langenhove, J. A. Smith & R. Harré (Red.), *Rethinking methods in psychology* (vol. 1, s.9-27). London: Sage Publications.
- Stankov, L. (2007). The structure among measures of personality, social attitudes, values, and social norms. *Journal of Individual Differences*, 28(4), 240-251. doi: 10.1027/1614-0001.28.4.240
- Stevenson, A. (2009). *Cultural issues in psychology: A student's handbook*. New York: Routledge.
- St. mld. nr. 6 (2012-2013). *En helhetlig integreringspolitikk. Mangfold og fellesskap*. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/stmeld/2012-2013/meld-st-6-20122013.html?id=705945>
- St.mld. nr. 9 (2006-2007). *Arbeid, velferd og inkludering*. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/Rpub/STM/20062007/009/PDFS/STM200620070009000DDPDFS.pdf>
- Sunar, D., & Fizsek, G. O. (2005). Contemporary Turkish families. I J. L. Roopnarine & U. P. Gielen (Red.), *Families in global perspective* (s. 169-183). Boston: Pearson/Allyn and Bacon.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (2004). The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. I J. T. J. J. Sidanius (Red.), *Political psychology: Key readings* (s. 276-293). New York, NY, US: Psychology Press.
- Taylor, D. M., & Doria, J. R. (1981). Self-serving and group-serving bias in attribution. *The Journal of Social Psychology*, 113(2), 201-211.
- Thoits, P. A. (1991). On merging identity theory and stress research. *Social psychology quarterly*, 101-112.
- Triandis, H. C., Bontempo, R., Villareal, M. J., Asai, M., & Lucca, N. (1988). Individualism and collectivism: Cross-cultural perspectives on self-ingroup relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(2), 323-338. doi: 10.1037/0022-3514.54.2.323
- Utlendingsloven. (2008). *Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (Utlendingsloven)*. Hentet fra <http://www.lovdato.no/all/hl-20080515-035.html#62>

- Van Hooft, E. A., Born, M. P., Taris, T. W., & van der Flier, H. (2004). Job search and the theory of planned behavior: Minority–majority group differences in The Netherlands. *Journal of Vocational Behavior, 65*(3), 366-390.
- Van Hooft, E. A. J., Born, M. P., Taris, T. W., van der Flier, H., & Blonk, R. W. B. (2004). Predictors of Job Search Behavior Among Employed and Unemployed People. *Personnel Psychology, 57*(1), 25-59. doi: 10.1111/j.1744-6570.2004.tb02483.x
- Van Hooft, E. A. J., Born, M. P. H., Taris, T. W., & Van der Flier, H. (2006). The Cross-Cultural Generalizability of the Theory of Planned Behavior: A Study on Job Seeking in the Netherlands. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 37*(2), 127-135. doi: 10.1177/0022022105284491
- Van Hooft, E. A. J., & De Jong, M. (2009). Predicting job seeking for temporary employment using the theory of planned behaviour: The moderating role of individualism and collectivism. *Journal of Occupational and Organizational Psychology, 82*(2), 295-316. doi: 10.1348/096317908x325322
- Verplanken, B., & Aarts, H. (1999). Habit, attitude, and planned behaviour: Is habit an empty construct or an interesting case of goal-directed automaticity? *European Review of Social Psychology, 10*(1), 101-134.
- Wallston, B. S., Alagna, S. W., DeVellis, B. M., & DeVellis, R. F. (1983). Social support and physical health. *Health psychology, 2*(4), 367.
- Ward, C. (2001). The ABCs of acculturation. I D. R. Matsumoto (Red.), *The handbook of culture & psychology* (s. 411-445). New York: Oxford University Press.
- Wood, W., & Eagly, A. H. (2002). A cross-cultural analysis of the behavior of women and men: Implications for the origins of sex differences. *Psychological bulletin, 128*(5), 699-727.
- Zaman, R. M., Stewart, S. M., & Zaman, T. R. (2006). Pakistan: Culture, community, and familial obligations in a Muslim society. I J. Georgas, J. W. Berry, F. J. R. van de Vijver, C. Kagitcibasi & Y. H. Poortinga (Red.), *Families across cultures: A 30-nation psychological study* (s. 427-434). Cambridge: Cambridge University Press.
- Åsholt, Y. (2006). Innvandrere og arbeid: Resultater og utfordringer på arbeidsmarkedet. I A. B. Djuve, H. C. Kavli & M. Lund (Red.), *Integreringskart 2006. På vei mot en kunnskapsstatus ved etableringen av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet* (IMDi-rapport nr. 1/2006). Hentet fra http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/Integreringskart_2006.pdf.

Åstrøm, A. N., & Rise, J. (2001). Young adults' intention to eat healthy food: Extending the theory of planned behaviour. *Psychology and health, 16*(2), 223-237.
doi: 10.1080/08870440108405501

Intervjuguide

1 Bekreftelse av utvalgsriterier og andre bakgrunnsvariabler

1.1 Fødeland

- Pakistan Tyrkia

1.2 Er du fra en landsbygd, liten by eller fra en storby?

- Landsbygd liten by storby

1.3. Alder

- 20-29 år 30- 39 år 40- 50 år

1.4. Botid i Norge

- 5-9 år 10- 14 år 15- 19 år 20- 25 år

1.5 Hvorfor flyttet du til Norge?

- Familiegjennforening Familieetablering

Annet:

1.6. Er du gift?

- Ja Nei

Andre kommentarer:

1.7. Hvorfor flyttet mannen din til Norge?

- På grunn av arbeid Annet

Kommentarer:

1.8 Har du barn? (Antall)

1.9 Barnas alder

- 0- 4 år 5- 9 år 10- 14 år 15- 19 år 20år og eldre

1.10 Går barna/har de gått i barnehage/på skole?

- Ja Nei

Hvorfor/hvorfor ikke:

Vedlegg 1: Intervjuguide

--

1.11 Bor du alene eller sammen med flere i familien? Eks ektemann, søsken, svigerforeldre osv.

--

1.12 Antall år med utdanning fra opprinnelsesland og Norge

Antall år fra opprinnelsesland:	Antall år fra Norge
---------------------------------	---------------------

Hva slags utdanning evt opprl.	Hva slags utdanning evt. Norge
--------------------------------	--------------------------------

1.13 Arbeidserfaring fra opprinnelsesland og i Norge før Ny sjanse

Arbeidserfaring fra opprinnelsesland:

Arbeidserfaring fra Norge:

1.14 Antall år som hjemmeværende før Ny sjanse

- Mindre enn 4 år 5- 9 år 10- 14 år 15- 19 år 20- 25 år

1.15 Har du gått på norskopplæring før Ny sjanse? (Hva slags og hvor lenge)

--

1.16 Har du gått på andre typer kurs i Norge før Ny sjanse?

--

1.17 Har du deltatt på andre arbeidsmarkedstiltak/praksisplass eller lignende i Norge før Ny sjanse?

--

2 Om Ny sjanse og årsaker til deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv

2.1 Hvordan hørte du om Ny sjanse?

--

2.2 Hvorfor ble du med i Ny sjanse?

Vedlegg 1: Intervjuguide

2.3 Hvorfor ønsker/ønsket du å arbeide?

2.4 Hva er/var den viktigste årsaken?

2.5 Hva gjorde at du ble med i Ny sjanse på det gitte tidspunktet i livet ditt?

2.6 Hva har vært de viktigste endringene for deg etter at du ble med i Ny sjanse/kom i arbeid?

2.7 Hva har vært de største utfordringene for deg når det gjelder å gå fra å være hjemmeværende til deltaker i Ny sjanse/arbeidsliv?

2.8 Hvordan har du håndtert disse utfordringene?

2.9 Hvordan mener du Ny sjanse hjalp deg/kan hjelpe deg til å komme i arbeid?

2.10 Er det noe du tenker kunne blitt gjort annerledes i Ny sjanse/eller bli gjort mer/mindre av for at flere kvinner fra ditt opprinnelsesland deltar i fremtiden?

3 Tanker om egen deltakelse i arbeidsliv og rolle i hjemmet

3.1 Hva tenkte du om å arbeide den første tiden i Norge?

Vedlegg 1: Intervjuguide

3.2 Hadde du lyst til å arbeide i løpet av tiden du var hjemmeværende?

- Ja Nei

Hvorfor/hvorfor ikke?

3.3 Hvis ja, hva hindret deg i å arbeide?

3.4 Kan du beskrive din rolle i familien?

3.5 Har din rolle i familien endret seg etter at du ble med i Ny sjanse/kom i arbeid?

3.6 Ville du ha arbeidet (ønsket å arbeide) dersom du fortsatt bodde i opprinnelseslandet?

- Ja Nei

Hvorfor/hvorfor ikke?

3.7 Ønsker du å arbeide på heltid eller deltid?

- Heltid Deltid

Hvorfor?

4 Egne tanker om kvinnelig arbeidsdeltakelse og familierolle generelt

4.1 Hva tenkte du om kvinner og deltakelse i arbeidslivet generelt den første tiden i Norge?

Vedlegg 1: Intervjuguide

4.2 Hva tenker du om kvinner og deltakelse i arbeidslivet nå/har det forandret seg?

4.3 Hva mener du bør være en kvinnes rolle i familien?

5 Oppfatning av bekjentes tanker om eget ønske om arbeidsdeltakelse og rolle i familien

5.1 Hvordan opplevde du at venner og familier reagerte på ditt ønske om å arbeide?

4.2 Hva opplever du at de tenker om dette nå/endringer?

6 Oppfatning av bekjentes tanker om kvinners familierolle og arbeidsdeltakelse generelt

6.1 Er det vanlig at kvinner har betalt arbeid på ditt oppvokststed?

- Ja Nei

Hvorfor/hvorfor ikke?

6.2 Kan du beskrive en kvinnes rolle i familien på stedet du er i fra?

6.3 Hva opplever du er vanlig å mene om kvinner og arbeidsdeltakelse bekjente med samme landbakgrunn i Norge?

Vedlegg 1: Intervjuguide

6.4 Kjenner du noen kvinner i Norge fra ditt opprinnelsesland i Norge som er i arbeid?

- Ja Nei

Hvor mange ca:

6.5 Kjenner du noen hjemmeværende kvinner fra ditt opprinnelsesland i Norge som ønsker å være i arbeid?

- Ja Nei

Hvor mange ca:

Hvorfor/hvorfor ikke?

6.6 Hva tror du er deres største utfordringer?

6.7 Har du noen tanker om hvordan Ny sjanse kan bidra til å overkomme disse utfordringene?

6.8 Andre kommentarer?

Forespørsel etter deltakere til mitt masterprosjekt

Faktorer som bidrar til deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv blant tidligere hjemmeværende familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia

Jeg er Hilde Michelsen og studerer kultur- sosial- og samfunnspsykologi ved NTNU i Trondheim. Jeg er nå i gang med den avsluttende masteroppgaven der jeg ønsker å finne ut noe om hva som bidrar til at kvinner fra Pakistan og Tyrkia deltar i kvalifiseringstiltak og i arbeidslivet. Gjennom dette prosjektet vil jeg forsøke å få en større forståelse for hvordan utfordringer knyttet til arbeid i et nytt land og kultur har blitt mestret, hvordan Ny sjanse har bidratt til dette og tanker om hva som kan øke deltakelse blant kvinner i fremtiden. På denne måten vil jeg kunne lære noe om hvordan man på best mulig måte kan tilpasse kvalifiseringstiltak etter familieinnvandrede kvinners behov. Jeg ønsker å intervju deg fordi du har en unik historie med viktige erfaringer som vil kunne være nyttig for fremtidig integreringsarbeid. Prosjektet vil bli utført av undertegnede i samarbeid med professor og hovedveileder ved NTNU Britt- Marie Drott Sjøberg og med seniorrådgiver i Integrerings- og mangfoldsdirektoratets analyseseksjon Tatyana Maximova Menzoni som co- veileder. Intervjuundersøkelsen kommer til å inkludere tyrkiske og pakistanske kvinner som er med i Ny sjanse på nåværende tidspunkt, i tillegg til tidligere deltakere som nå er i arbeid. Spørsmålene vil dreie seg om dine erfaringer og tanker knyttet til Ny sjanse og arbeidsliv i Norge og oppfatninger av kvinner generelt sin rolle hjemme og i arbeid. Det er helt frivillig å delta på intervjuet, og du kan trekke deg fra intervjuet uten begrunnelse når som helst. Det du forteller vil bli brukt i masteroppgaven, men det vil ikke være mulig å gjenkjenne deg som person. Det er ønskelig å bruke en båndopptaker under intervjuet, slik at jeg kan konsentrere meg om intervjusituasjonen i stedet for å notere. Du vil derfor bli forespurt om dette, men det er et frivillig valg. Det er da kun min veileder og jeg, begge med taushetsplikt, som vil ha tiltang til opptakene og bruke det i etterkant. Intervjuene vil bli slettet fra båndopptakeren og datamaterialet anonymisert når masteroppgaven er ferdig skrevet og prosjektet er avsluttet, senest innen 31.12.2012.

Dersom økonomisk støtte blir gitt til prosjektet og du føler at du best kan uttrykke deg på ditt eget språk, vil det bli brukt en kvinnelig tolk som snakker ditt morsmål under intervjuet. Tolken vil bli innleid fra Nortolk og ha tolkeutdanning og/eller statsautorisasjon, og har taushetsplikt. Intervjuet med deg vil vare i fra 1 til 2 timer, avhengig av om en tolk er til stede eller ikke. Steder for intervjuet vil være der du ønsker, et alternativ er å benytte Ny sjanse sine lokaler. Masterprosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Det vil i undersøkelsen ikke bli stilt spørsmål som berører bestemte tredjepersoner. Dersom du under intervjuet likevel skulle se det som relevant å meddele refleksjoner knyttet til spesifikke tredjepersoner må de gjeldende personene informeres av deg om dette i etterkant.

Denne forespørselen blir formidlet via ansatte i Ny sjanse. Din identitet er derfor ukjent for meg helt til du eventuelt samtykker i å delta i denne studien. Dersom du vil være med på et slikt intervju, vennligst ta kontakt med meg, eller gi ditt samtykke til din kontakt i Ny sjanse som kan si fra til meg.

Hvis du har noen spørsmål i forbindelse med undersøkelsen i forkant eller ønsker å lese den ferdige rapporten når denne foreligger, kan du gjerne ta kontakt med meg eller min veileder per telefon eller på mail.

Håper å få snakke med deg!
Med vennlig hilsen

Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring på norsk og urdu

Masterstudent Hilde Michelsen
Mail.: hildemi@stud.ntnu.no
Tlf.: 41420232

Hovedveileder Britt- Marie Drottz Sjøberg
Mail.: brittds@svt.ntnu.no
Tlf.: 73597485

درخواست نامہ ماسٹر پراجیکٹ کے لئے انٹرویو میں حصہ لینے والی
پاکستانی اور ترکی عورتوں کے لئے جو کتار کین وطن، گھریلو خاندان کی ہیں، ان کے پاس ”نئے موقع“ نے ایسے کون سے
مدد کے ذریعے فراہم کیے کہ یہ روزگار میں شرکت کرنے لگی ہیں۔ (جواب)

میں ہلڈے میکلسن ایک طالبہ ثقافت، سماجیت، اور معاشرتی نفسیات تھورند ہانم کی نئی نیو۔ یونیورسٹی میں ہوں۔ اور اب میری
ماسٹر کی پڑھائی مکمل ہو رہی ہے اور میں اپنے ماسٹر کے آخر کے جو پرچے تیار کرنے میں اس میں میری خواہش ہیں کہ میں انٹرویو لو ان
پاکستانی اور ترکی خواتین سے، اور مالومات حاصل کرو کہ وہ کون سی ایسی چیزیں ہیں جس کی وجہ سے یہ اعلیٰ تعلیم اور روزگار کے منصوبوں
میں حصہ لینے لگی ہیں۔ اس پروجیکٹ کے دوران میں ایک بڑے پیمانے پر مالومات میں اضافہ کر کے اس تجربہ کو مزید کامیاب کرنا چاہتی
ہوں۔ اتنے سارے چیلنجز کے باوجود اس نئے ملک میں کام تلاش کر لینا اور کچھ سے اتنی وابستگی، اور اب ہم کس طرح مزید اضافہ
عورتوں کا مستقبل میں اس ”نئے موقع“ میں بہتر کر سکتے ہیں۔ اور اسی طریقے سے میں سیکھنا چاہتی ہوں کہ کس طرح بہتر
طریقے سے تارکین وطن خواتین کو موقع فراہم کیا جائے کہ وہ مل جل کر ہمارے ساتھ کام کر سکیں اور حصہ لے سکیں ان اعلیٰ منصوبوں کے
اندر۔

میری خواہش ہے آپ کے ساتھ انٹرویو کرو، کیونکہ آپ کے پاس ایک خاص ہنری، جس میں ضروری تجربات جو آپ کے پاس
موجود ہیں، میرے لئے کارآمد ثابت ہو گئے مل جل کر کام کے منصوبوں کے اندر۔ (نیاموقع کام دینے کا ادارہ)

پراجیکٹ میں دستخط لکھ کر جو لوگ میرے ساتھ کام کر رہے ہیں پروفیسر اور میری اس کام میں خاص رہنمائی کرنے والی ان سٹنیو
یونیورسٹی کی برت۔ مارینے ڈرونڈ شو برگ اور گمران شریک سپروائزر، انٹی گریٹیشن اور ڈائریکٹر تجزیہ سیکشن کے جناب تاتیانا ماسی
موا سبیر مشیر کے طور پر کام کرے گے۔

انٹرویو کا سروے موجودہ وقت میں جو پاکستانی اور ترکی خواتین کام کر رہی ہیں ان کو شامل حال اور جو سابقہ خواتین ان کو اور اس
کے علاوہ جو اس سروے میں پہلے شامل ہوئی اور اب کام کر رہی ہیں ان کے ساتھ کیا جائے گا۔

سوالات آپ کے تجربات اور آپ کی سوچ کے مطابق اس نئے منصوبے اور کام کرنے والوں کی زندگی ناروے میں اور کس طرح ان
کے تصورات میں جاب کے ساتھ گھر کے اندر کی ذمہ داری کو بھی نبھانا سے متعلق ہو گے۔

اس انٹرویو میں حصہ لینا مکمل طور پر رضا کارانہ ہے۔ اور آپ انٹرویو سے کسی بھی وقت کسی بھی وجہ دینے کے بعد منع کر سکتی ہیں، بغیر کسی

Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring på norsk og urdu

وجہ کے ساتھ۔ جو آپ بتائے گی وہ میں اپنے ماسٹر کے پڑچوں میں لکھو گی، لیکن اس کو ہرگز کوئی پہچان نہیں سکھے گا کہ یہ آپ ہیں۔ اس کو صرف میں اور میری رہنما اس کو مکمل رازداری کے ساتھ رکھے گے۔ اس انٹرویو کو خارج کر دیا جائے گا جو کہ ٹیپ پر ہوگا اس کام کے مکمل ہوتے ہی، اور کمپیوٹر کی تمام کاغذی کارروائی کے اندر کسی کے نام کی شناخت نہیں ہوگی۔ ایک اندازے کے مطابق پراجیکٹ مکمل ہوگا

31.12.2012

اگرچہ منصوبہ پر مالی امداد دی ہے اور آپ کو ایسا لگتا ہے کہ مجھے ایک ترجمان کی ضرورت ہے، تاکہ میں اپنی بات ٹھیک طرح سمجھا سکوں اور بلڈے کی بات کو سمجھ سکوں، کا بھی انتظام کیا جاسکتا ہے۔ یہ عورت آپ کی زبان بولے گی۔ مترجم نورو لوک یا ریاست کا مترجم جن کے پاس اس تعلیم کا لیسنس اور وہ بھی اس رازداری کا پاس رکھی گی۔ انٹرویو ایک سے دو گھنٹے کا ہو سکتا ہے، اس بات کا مختصر ہے کہ مترجم نے ترجمہ کرنا ہے کہ نہیں۔ انٹرویو کی جگہ کا انتخاب آپ کی خواہش کے مطابق رکھا جائے گا، ایک دوسری متبادل جگہ نئی سہولت کی اپنی عمارت میں بھی کر سکتے ہیں۔ ماسٹر منصوبے کی اطلاع سوشل ریسرچ، ناروے سماجی سائنس کو دے دی ہے۔ انٹرویو کے دوران آپ سے کسی تیسرے شخص کے بارے میں سوال نہیں کیا جائے گا، لیکن اگر آپ کسی تیسرے شخص کے بارے میں کسی خاص بات پر روشنی ڈالنا چاہتی ہیں تو اس بات کا ذکر بعد میں آپ اس سے کریں گی۔

اس درخواست کی اطلاع نئی سہولت کے ملازمین کی طرف سے ملے گی۔ آپ کی شناخت میرے لیے ایک اجنبی کی حیثیت سے اس وقت تک رہے گی جب تک آپ اس انٹرویو کے لیے اپنی رضا مندی نہیں دے دیتی۔ اگر آپ اس طرح کے انٹرویو میں دلچسپی رکھتی ہیں تو ” نئی چانس ” میں شامل ہونے کی اطلاع ان کو دے اور اس کے بعد وہ مجھ سے رابطہ کر لیں گے، یا مجھے دے اس میں شامل ہونے کی اطلاع۔

اگر آپ کے ذہن میں کوئی بیٹنگی سوالات سروے کے بارے میں، یا حتمی رپورٹ کو آپ پڑھنا چاہتی تو آپ رابطہ کر سکتی ہیں مجھ سے یا میری رہنما ٹیچر سے ٹیلی فون پر یا ای میل پر۔ ’ امید ہے کہ آپ بات کرنا پسند کریں گی!‘
مخلص

ماسٹر کی طالبہ Hilde Michelsen

Mail: hildemi@stud.ntnu.no

TLF: 41420232

Hovedveileder Britt_Marie Drott Sjøberg

Mail: brittds@svt.ntnu.no

TLF: 73597485

Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring på norsk og urdu

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjonsskrivet om masterprosjektet *Faktorer som bidrar til deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv blant tidligere hjemmeværende familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia* og vil være med på intervjuundersøkelsen.

Dato.....

Sted.....

Deltaker

Mastergradstudent

.....

.....

انٹرویو کی رضامندی

مجھے ماسٹر پراجیکٹ کے لئے انٹرویو دینے سے متعلق معلومات موصول ہوئیں، اور اس کو سمجھنے کے بعد میں اس کام کو سرانجام دینے کی رضامندی "نیا موقع روزگار" گھریلو ہارکین وطن خواتین پاکستان اور ترکی ملک سے آنے والی چاہتی ہیں اس انٹرویو میں حصہ لیں۔

تاریخ ----- جگہ -----

حصہ لینے والی ----- طالبہ درجہ ماسٹر -----

میں

Forespørsel etter deltakere til mitt masterprosjekt

Faktorer som bidrar til deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv blant tidligere hjemmeværende familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia

Jeg er Hilde Michelsen og studerer kultur- sosial- og samfunnspsykologi ved NTNU i Trondheim. Jeg er nå i gang med den avsluttende masteroppgaven der jeg ønsker å finne ut noe om hva som bidrar til at kvinner fra Pakistan og Tyrkia deltar i kvalifiseringstiltak og i arbeidslivet. Gjennom dette prosjektet vil jeg forsøke å få en større forståelse for hvordan utfordringer knyttet til arbeid i et nytt land og kultur har blitt mestret, hvordan Ny sjanse har bidratt til dette og tanker om hva som kan øke deltakelse blant kvinner i fremtiden. På denne måten vil jeg kunne lære noe om hvordan man på best mulig måte kan tilpasse kvalifiseringstiltak etter familieinnvandrede kvinners behov. Jeg ønsker å intervju deg fordi du har en unik historie med viktige erfaringer som vil kunne være nyttig for fremtidig integreringsarbeid. Prosjektet vil bli utført av undertegnede i samarbeid med professor og hovedveileder ved NTNU Britt- Marie Drottz Sjøberg og med seniorrådgiver i Integrerings- og mangfoldsdirektoratets analyseseksjon Tatyana Maximova Menzoni som co- veileder. Intervjuundersøkelsen kommer til å inkludere tyrkiske og pakistanske kvinner som er med i Ny sjanse på nåværende tidspunkt, i tillegg til tidligere deltakere som nå er i arbeid. Spørsmålene vil dreie seg om dine erfaringer og tanker knyttet til Ny sjanse og arbeidsliv i Norge og oppfatninger av kvinner generelt sin rolle hjemme og i arbeid. Det er helt frivillig å delta på intervjuet, og du kan trekke deg fra intervjuet uten begrunnelse når som helst. Det du forteller vil bli brukt i masteroppgaven, men det vil ikke være mulig å gjenkjenne deg som person. Det er ønskelig å bruke en båndopptaker under intervjuet, slik at jeg kan konsentrere meg om intervjusituasjonen i stedet for å notere. Du vil derfor bli forespurt om dette, men det er et frivillig valg. Det er da kun min veileder og jeg, begge med taushetsplikt, som vil ha tiltang til opptakene og bruke det i etterkant. Intervjuene vil bli slettet fra båndopptakeren og datamaterialet anonymisert når masteroppgaven er ferdig skrevet og prosjektet er avsluttet, senest innen 31.12.2012.

Dersom økonomisk støtte blir gitt til prosjektet og du føler at du best kan uttrykke deg på ditt eget språk, vil det bli brukt en kvinnelig tolk som snakker ditt morsmål under intervjuet. Tolken vil bli innleid fra Nortolk og ha tolkeutdanning og/eller statsautorisasjon, og har taushetsplikt. Intervjuet med deg vil vare i fra 1 til 2 timer, avhengig av om en tolk er til stede eller ikke. Steder for intervjuet vil være der du ønsker, et alternativ er å benytte Ny sjanse sine lokaler. Masterprosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Det vil i undersøkelsen ikke bli stilt spørsmål som berører bestemte tredjepersoner. Dersom du under intervjuet likevel skulle se det som relevant å meddele refleksjoner knyttet til spesifikke tredjepersoner må de gjeldende personene informeres av deg om dette i etterkant.

Denne forespørselen blir formidlet via ansatte i Ny sjanse. Din identitet er derfor ukjent for meg helt til du eventuelt samtykker i å delta i denne studien. Dersom du vil være med på et slikt intervju, vennligst ta kontakt med meg, eller gi ditt samtykke til din kontakt i Ny sjanse som kan si fra til meg.

Hvis du har noen spørsmål i forbindelse med undersøkelsen i forkant eller ønsker å lese den ferdige rapporten når denne foreligger, kan du gjerne ta kontakt med meg eller min veileder per telefon eller på mail.

Håper å få snakke med deg!
Med vennlig hilsen

Vedlegg 3: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring på norsk og tyrkisk

Masterstudent Hilde Michelsen
Mail.: hildemi@stud.ntnu.no
Tlf.: 41420232

Hovedveileder Britt- Marie Drottz Sjøberg
Mail.: brittds@svt.ntnu.no
Tlf.: 73597485

Masterprojeme aday olma ricasi

Pakistan ve Türkiye’den ailebirleşimi nedeniyle göçmüş, önceden evhanımı olan, bayanların ‘Ny sjanse’ (Yeni şans) ve işhayatına katılmaya katkıda bulunan faktörler

Benim ismim Hilde Michelsen ve Trondheime bağlı olan NTNU, Norveç Bilim ve Teknoloji Üniversitesinde kültür-, sosyal- ve toplumsal psikolojisi bölümünde masteröğrencisiyim. Şu anda masterimi tamamlayan master ödevimi yazıyorum, ve bunun için Pakistan ve Türkiyeden gelen kadınların işhayatına girişim ve işhayatına katılmalarına katkıda bulunan faktörleri araştırmak ve bilmek istiyorum. Bu projede öğrenmek istediğim şeyler: yeni bir ülke ve yeni kültürde hangi zorluklar ve engeller nasıl aşılmış, ‘Ny Sjanse’ nasıl yardım etmiş ve gelecekte kadınların işhayatına daha fazla katılmaları için hangi düşünceleriniz var olduğu. Bu şekilde öğrenmek istediğim ailebirleşimi yüzünden göçen kadınların ihtiyaçlarına göre nasıl ve hangi şekilde daha fazla uyum sağlayabiliriz. Gelecekteki entegrasyon çalışmasının dahada faydalı ve iyi olması için sizinle görüşme yapmak istiyorum, çünkü sizin hayat tecrübeleriniz ve anlatıcıklarınız bunun için önemli olmaktadır. Bu proje ve çalışma NTNU’de profesör ve benim baş gözetmenim olan Britt-Marie Drottz Sjøberg’in birliğiyle ben tarafından yapılacaktır. Entegrasyon ve çeşitlilik müdürlüğünde analiz bölümünde baş danışman olan Tatyana Maximova Menzoni’de yedek gözetmenlik yapacaktır.

Bu soruşturmada şu anda ‘Ny Sjanse’de aday olan ve şimdiki çalışan ‘Ny Sjanse’ye önceden katılmış olan türk ve pakistanlı kadınlar katılacaktır. Sorulacak sorular sizin Norveçde ‘Ny Sjanse’deki ve işhayatındaki tecrübeleriniz ve düşünceler, kadınların evde ve işhayatındaki rolleri hakkında olacaktır.

Katılmak gönüllüdür, ve sorunsuzda istediğiniz zamanda çekilebilirsiniz. Anlatıklarınız sadece master ödevimde kullanılacaktır ama adsız ve sizi kişi olarak tanıtmadan.

Soruşturmada eger sizin için sorunu yoksa seskayıtcihazı kullanmak istiyorum, konuşurken konsantremi not almaya değil ama sizin dediklerinize vermek için. Buda tabiki gönüllüdür ve size sorulacaktır soruşturma başlangıcında. Bu seskayıtları sadece ben ve baş gözetmenim tarafından dinlenecektir, ikimizde sır saklama yükümlüğü altında tabiki. Bütün verdiginiz bilgiler anonim kalacaktır, master ödevini yazıp bitirdikten ve proje bittikten sonra, en geç 31.12.2012de, silinecektir.

Eger ekonomik yardım alırsa bu proje, size kendi dilinizde konuşma imkanı vermeye çalışabiliriz. Bu tercüman Nortolk’dan bir resmi bayan tercüman olacaktır, tabiki sır saklama yükümlüğü altında. Soruşturma bir saatden iki saate kadar sürebilir, tercüman olduğu veya olmadığına bağlı. Soruşturmanın yeride size bağlı, alternatif olarak ‘Ny Sjanse’nin lokallerinide kullanabiliriz. Masterprojemi Norveçin toplum bilim veri hizmetlerine (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, NSD), kişi güvenlik temsilligine bildirilmiştir.

Soruşturmada başka belirli kişiler hakkında sorular sorulmayacaktır. Eger siz yinede soruşturma sürecinde belirli kişiler hakkında düşüncelerinizi paylaşmak isterseniz, bu kişiler soruşturmadan sonra siz tarafından bilgilendirilmelidirler.

Bu rica ‘Ny Sjanse’ aracılığıyla yapılacak olduğundan sizin isminiz ve kişiliğiniz benim için anonim olacaktır siz onaylayana kadar. Eger bu soruşturmaya katılmak istiyorsanız, lütfen benimle temas kurun veya “Ny Sjanse”deki ilgili kişiyle soruşturmaya katılmak istediğinizin haberini gönderin, ve o kişi benimle temas kursun.

Vedlegg 3: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring på norsk og tyrkisk

Soruřturma hakkında sorulariniz varsa řimdiden veya masterprojesi bittikten sonra okumak istiyorsanız, bana yada benim gzetmenime telefonla yada e-postayla ulařabilirsiniz.

Sizinle grřmeyi umuyorum!

Saygılarımla

Mastergrencisi Hilde Michelsen
e-posta: hildemi@stud.ntnu.no
telefon: 41420232

Bařgzetmen Britt-Marie Drottz Sjberg
e-posta: brittds@svt.ntnu.no
telefon: 73597485

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjonsskrivet om masterprosjektet *Faktorer som bidrar til deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv blant tidligere hjemneværende familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia* og vil vre med p intervjuunderskelsen.

Dato.....

Sted.....

Deltaker

Mastergradstudent

.....

.....

Onaylama/izin bildirisi

“Pakistan ved Trkiye’den ailebirleřimi nedeniyle gçmř, nceden evhanımı olan, bayanların ‘Ny sjanse’ (Yeni řans) ve iřhayatına katılmaya katkıda bulunan faktrler”- masterprojesi hakkında verilen bilgiyi okudum ve anladım, ve katılmak istiyorum.

Tarih:.....

Yer:.....

Katılmak isteyen aday

Mastergrencisi

.....

.....

Taushetserklæring for tolker

Masterprosjekt "Faktorer som bidrar til deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv blant tidligere hjemneværende familieinnvandrede kvinner fra Pakistan og Tyrkia"

For tolker

Undertegnede.....
gjør tjeneste som tolk i.....
(kommune/(inter)kommunale tolketjeneste/etat)

Jeg erklærer herved at jeg vil bevare absolutt taushet om det jeg gjennom mitt arbeid som tolk får kjennskap til, og lover å respektere yrkesetiske reglene nedfelt i Retningslinjer for god tolkeskikk (KAD/UDI 1997).
Jeg er gjort kjent med at taushetsplikten gjelder også etter at jeg har sluttet i tjenesten eller arbeidet som tolk, og at opplysninger jeg har fått kjennskap til som tolk heller ikke kan utnyttes i egen virksomhet eller i tjeneste eller arbeid for andre.
Jeg er klar over at brudd på taushetsplikten kan medføre straffansvar.

sted.....dato.....

.....
(tolkens underskrift)

For masterstudent:

Det bekreftes at denne taushetserklæringen er undertegnet i mitt påsyn etter at tolken er gjort kjent med de taushetspliktbestemmelser som finnes i norsk lovverk og som er relevante for tolken i de enkelte tolkesituasjoner.

sted.....dato.....

.....
(studentens underskrift)

Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

I dette vedlegget følger de resterende sitatene fra intervjuundersøkelsen som ikke er inkludert i kapittel fire, der resultatene fra analysen av datamaterialet ble presentert. Flere hensyn er tatt for å bevare respondentenes anonymitet også her. På samme måte som i kapittel 4 er rekkefølgen på sitatene tilfeldig. Ord, utsagn eller lignende som kan bidra til gjenkjenning er utelatt og erstattet med (...), som også kan bety tenkepause. Utsagn som indikerer kjennetegn ved familiemedlemmer eller bekjente er erstattet med for eksempel (antall barn) eller (kvinnelig familiemedlem). I vilkårlige tilfeller vil kjønn også her være byttet om. Overskriftene i dette vedlegget er de samme som i kapittel fire, slik at lesere vil kunne følge resultatene av analysen mens vedlegget leses.

4.1 Familieroller og generelle holdninger til kvinnelig arbeidsdeltakelse

4.1.1 Kvinnelig arbeidsdeltakelse og vanlige familieroller på oppvekststedet.

4.1.1.1 Klare kjønnsroller.

Det er veldig viktig, for damene passer på barna. Det er fullt ansvar. Det er det viktigste, de er hele tiden opptatt med barna. Mens mennene jobber ute passer damene på barna.

Jeg kommer fra en liten by, ofte har man husdyr der. Kvinnenes oppgaver er å ta seg av dyrene, vannbøfler og sånn. Ta seg av barna og husarbeid.

Jeg hadde kommet inn på universitetet, men jeg giftet meg og begynte ikke. Jeg var forelsket i min mann.

Det har vært min kultur at damene er flinkere til husarbeid, passer på huset, oppdrar barn. Menn er mest ute, de er ikke opptatt av og flinke til hjemmearbeid og

Det samme som her, ta vare på huset og barna.

De tar ansvar hjemme. De har ingen mye bekymring for økonomi eller sånne ting. Men de kan støtte familien.

Lager mat, vasker klær. Hvis kvinner skal jobbe med noe så jobber vi hjemme. Min (kvinnelig familiemedlem) har en skjønnhetsalong hjemme.

Vi hadde bondegård. Hvis menn og damer jobber sammen går det greit. Damene jobber bare på gård sammen med mennene. Men på en fabrikk for eksempel jobber de ikke sammen.

Faren min var i (yrke), han fikk stillinger på forskjellige steder og tok med seg oss barna, så vi har sett kvinner jobbe. (Intervjuer: Så det er ikke vanlig der du er fra?) Det er mest vanlig at kvinner er hjemmевærende. Min (kvinnelig familiemedlem) tok (kurs), faren min oppfordret oss til å skaffe oss utdanning og gå ut og jobbe.

Jeg passet på ungene.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Nei, jeg har ikke jobbet. Jeg tok ansvar for ungene.

Jeg jobbet som lærer på en privat skole etter ferdig (utdanningsnivå). Jeg giftet meg etter hvert og sluttet i jobb.

Ja, det var vanlig også når jeg bodde der.

4.1.1.2 Praktiske begrensninger.

Nei. Hadde jeg hatt høyere utdanning hadde jeg kunnet arbeidet.

Nei, det er ikke vanlig der (at kvinner arbeider). Mange steder i (opprinnelsesland) i store byer kan du se noen jobber, men i små byer ser man det ikke. Det er bare husarbeid og passe på barn hele tiden. De damene som har utdanning, de jobber. Men på landsbygda er det ikke sånn.

Nei, de jobber på gård.

Vi bodde i en liten landsby, så vi jobbet ikke. Vi hadde gård og dyrket mat i stedet for å jobbe.

3.1.1.3 Begrensninger som følge av mannlig dominans

Mennene bestemmer veldig mye, kvinnene bestemmer ikke så mye.

Nei, kvinner jobber ikke der. Det er en veldig liten by og når kvinnene beveger seg ute ser mennene på dem. Det skal ikke være sånn, men jeg vet ikke hvorfor det er sånn. Når jeg er i (opprinnelsesland) blir jeg kjørt i en bil og kjøper klær og sånn, så er vi hjemme.

Jeg har for eksempel jobbet som (yrke) og det blir ikke sett på som positivt i (opprinnelsesland).

3.1.1.4 Kvinnelig arbeidsdeltakelse i endring.

Når jeg jobba i (opprinnelsesland) første gang, det var en liten by og ingen damer jobba, de hadde aldri sett det. I (årstall) jobbet jeg i (arbeidssted), og livet til damene der er begrenset. For det er mer makt til mannen. Damer kan ikke gjøre mer. Og det var ingen damer som jobbet, bare jeg og (kvinnelige familiemedlemmer). Vi jobbet i (arbeidssted). Og folk ble (...) når de så på oss ble de (...) det var litt rart for dem tror jeg. Og når vi gikk gjennom gatene, 'der er damene som jobber'. Det var litt rart for dem, nytt. Men etter hvert har damene begynt å jobbe. De siste tre- fire årene jeg jobbet der er det bare damer som jobber i restaurant og alt det. Damer kan jobbe, det viste vi til dem.

Nå har det veldig forandret seg. Barna studerer mer og mer og begge tar ansvar. Det forandrer seg. I dag er det vanlig at kvinner jobber.

Ja, mange jobber nå.

Det er lenge siden vi bodde der. Det blir satt mer pris på kvinner der etter hvert, kvinner blir etter hvert mer prioritert.

(...)Men som du ser i (opprinnelsesland), hvis du tenker på storbyer er det begynt å blitt veldig mye vanlig nå at kvinner også er i arbeid, veldig veldig. Og ofte de som kommer fra (opprinnelsesland) nå har jobbet der også. Ofte er det de som kommer fra småbyer og landsbyen og sånn som ikke er så mye (...) kanskje det er litt forandret nå, litt utenfor fra resten av verden. Men jeg vet ikke hvordan det er nå, for jeg har ikke vært der. Men de jeg kjenner fra (opprinnelsesland) nå som kommer til Norge, de har høyere utdanning fra (opprinnelsesland) som de kan bruke her etter norskopplæring. Enten har de jobba der, eller noen i familien. Så det er ikke noe nytt for dem at kvinner skal komme i arbeid. Det er

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

som jeg sa, hvis du tenker 30 år tilbake, mangla de utdanning da og det var ikke så vanlig for kvinner å komme i arbeid. Men nå har ting forandret seg veldig mye. Så når de tar med seg de tankene til Norge blir de fort integrert tror jeg.

Nei, det er ikke vanlig at kvinner jobber. Ikke der jeg kommer fra. Min (kvinnelig familiemedlem) kom først i (yrke)og det har vært veldig utfordrende for henne. Det var mye familiepress og fra andre slektninger. Men etter hvert når hun hadde kommet i gang ble det lettere for henne.

Nei, men vanligere nå. Vi damer fra (opprinnelsesland) vi er litt (...) kan stå på våre egne føtter, ikke som damer fra Afghanistan eller vanskelig land for eksempel. For vi har kommet fram, fra et moderne land. Vi stoler på oss, at vi kan stå på egne føtter. Det viktigste i moderne land, hvis damene jobber betyr det at moderne har kommet til landet. At arbeidslivet (...) i kontakt med folk og. (...) Når vi begynte med arbeid var det ingen som jobbet. Vi var ikke redde, det var det viktigste. Fordi når man blir sjenert og redd, redd gjør grenser til deg og å bli sjenert gjør grenser for deg, og du kommer ikke fram. Hvis du ikke er redd for noe tror jeg alt ordner seg. De så på oss veldig rart, men etter hvert ble de vant til det. Slekt og familie der begynte også å søke arbeid etter hvert.

Ja, det er vanlig at kvinner jobber der, som lærer eller sekretær. Det var også vanlig når jeg bodde der, da jobbet mange som lærere for eksempel. Flere tar utdanning nå.

4.1.1.2 Ville kvinnene arbeidet om de fortsatt bodde på oppvokststedet?

Jeg vet ikke, veldig usikker. Der er det økonomiske grunner til at man jobber, så jeg vet ikke hvordan det hadde blitt når jeg gifta meg. Det hadde ikke vært Ny sjanse. Jeg tror ikke det. Det er ikke lett å få jobb der. Og familiene prioritere at damer skal være hjemme og passe på barn. (...) Kanskje jeg hadde jobbet hvis mannen min hadde trengt økonomisk hjelp. Men hvis ikke så kanskje nei. (Intervjuer: Tror du at du hadde hatt lyst til å jobbe?) Jeg vet ikke, kanskje. Men ingen damer i familien min jobber. De har studert, men de som har småbarn. Nesten alle kusinene mine og søstrene mine har småbarn, så de er hjemme med barna.

Hvis jeg hadde vært i (opprinnelsesland) i dag og hadde hatt høy utdanning hadde jeg hatt tilbud om å jobbe mange steder. Men jeg kommer fra en landsby der kvinner og menn har hver sine forpliktelser. Kvinner er alltid hjemmeværende og lager mat og tar seg av barna. Mennene er gårdseiere og tar seg av landbruket og sånne ting.

I hjemlandet er det sånn at damene er hjemme, gjør husarbeid og passer på barn. Menn er ute og jobber ute. Det hadde vært sånn for meg også hvis jeg hadde bodd i (opprinnelsesland).

Nei, jeg har ikke så bra utdanning. Jeg har bare gått (antall år) med utdanning, det er ikke nok. Jeg kommer fra en veldig liten by, der jobber ikke kvinner. Man må ha en mye høyere utdanning for å jobbe i bank for eksempel.

Hvis jeg hadde bodd med foreldrene mine, så ja. Men hvis jeg hadde vært gift tror jeg ikke det. (Kvinnelig familiemedlem) jobber nå også, men hvis man gifter seg tror jeg ikke det.

Kanskje, hvis jeg ikke hadde giftet meg skulle jeg ha startet på universitetet.

(...) Og det er ikke lett å få jobb, man må gå veldig langt i begynnelsen for å få jobb, man får ikke jobb med en gang der man bor. Og hvis man vil ha en sånn jobb er det veldig dårlig betalt, jobb fra staten er veldig bra betaling, men de får ikke jobb der de bor. I begynnelsen får de kanskje i en by og sånn langt unna, og det er ikke lett å gå så langt, det er jeg ikke vant til. Hvis man har familie og barn er det vanskelig, men kanskje uten er det greit.

Man kan det hvis man skaffer seg en utdanning. (Intervjuer: Ville du ha gjort det) Ja, jeg kunne ha gjort det.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Hadde jeg vært i (opprinnelseslandet) i dag hadde jeg nok fortsatt vært i landsbydelen min tror jeg, da hadde vi nok fortsatt å jobbe med dyrking vil jeg tro.

Jeg er glad i å jobbe. Jeg vil jobbe i (opprinnelseslandet) og, man blir glad av å jobbe.

(...) Ja, jeg bodde i (opprinnelsesland) i (antall år) etter at vi var gift. Da hadde jeg tenkt til å jobbe og hadde jobbet litt.

Ja, jeg ville ha jobbet. På bondegård eller fabrikk, det spiller ingen rolle. Der jeg kommer fra er det ikke fabrikker, men der vi flyttet til er det fabrikker. Det er en stor by. (Intervjuer: Hvorfor hadde du hatt lyst til å jobbe?) For å tjene penger, det er først økonomi. Uten penger kan du ikke gjøre noen ting. For eksempel hvis du trenger sko, du kan ikke kjøpe dem, du må jobbe. Det er kjempeviktig å jobbe, å bare sitte hjemme og kose er ikke fint.

Ja, jeg er glad i å jobbe, jeg ønsker å jobbe. Det hadde vært det samme i (opprinnelsesland).

4.1.3 Kvinnelig arbeidsdeltakelse og vanlige familieroller i Norge.

4.1.3.1 Bekjente i arbeid og hjemme.

Jeg kjenner mange som jobber når jeg tenker over det, kanskje 10 til 15 eller over det. Spesielt de som kom til Norge som små barn, de som vokser opp her er ganske gode på sånne ting her i Norge. Og de som er født her. Før i tiden var det vanskelig, men ikke nå. Det har forandret seg veldig. Jeg synes det er bra.

Ja, mange. Det var ikke slik før, men den siste perioden er det mange.

Når jeg kom til Norge var noen hjemme og noen jobbet, men ikke nå.

Ja. (Intervjuer: Hvor mange cirka?) 20-25, min storesøster jobbet og mine svigersøstre jobbet.

Ja, de er ikke hjemme. Noen har permisjon når de har født barn, ellers kjenner jeg ikke så mange som er hjemme.

De fleste jeg kjenner har arbeid.

Ja, i (bosted) jobber nesten alle. Alle jobber.

Ja, veldig mange, opp til 20-30 som jobber i kommunen. Også menn. På møtene våres her er det mange som kommer og da ser jeg også folk jeg ikke kjenner, så det er mange.

Hvis du tenker på den eldre generasjonen, så er veldig mange av dem hjemmeværende. De som for eksempel er (...) men (eldre kvinnelig familiemedlem) har jobbet før, men hun er uføre nå. Men ellers hadde hun jobbet. Men noen i den aldersgruppen kjenner jeg noen som aldri har kommet ut i arbeid her i Norge. Men så er det noen som har, for eksempel (eldre familiemedlem) og dem hun kjenner og som vi kjenner på grunn av henne, de har alle hatt arbeid, noen i barnehage, mest i renhold. Få jeg kjenner nå, de unge, de er mest på kurs, norskkurs, praksisplass eller opptatt av noe. Jeg tror ikke jeg kjenner en ny som bare er hjemmeværende eller ønsker å være det.

Det er mange kvinner her i Norge som bor hjemme sammen med familiene sine og ikke jobber.

Det er mange som jobber, men ikke så mange. Mange jeg kjenner jobber ikke. Jeg kjenner noen som er kommet i praksis, men de bodde veldig lenge i Norge først, 12- 13 år da de begynte i praksis. Da tenker jeg oh my god det er veldig sent. De har begynt etter 13 år eller 20 år, og de har ikke begynt

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

på norskkurs enda, og nå er de kanskje 38-39 år. Og barna blir 28 eller 25, og da begynner de i norskkurs eller praksis og jeg tenker hva er det de har gjort hjemme?

Jeg kjenner noen som jobber og ellers går på kurs. Det er noen få, men ikke mange når det gjelder jobb. Det er også et fåtall som er på kurs.

4.1.3.2 Omsorg for barn og familie

Min viktigste rolle er for mine barn.

Først å fremst å oppdra barn, jeg har et lite barn fortsatt. Og matlaging, jeg får litt hjelp av mannen innimellom, da blir det lettere for meg. Men ellers har jeg ansvar for de tingene hjemme.

Veldig mye. Jeg er mor, kone og alle er fornøyde med meg, aller veldig glad i meg og fornøyde med meg.

Veldig viktig rolle å være mamma. Vaske og lage mat, sende barna på skolen, lage matpakker og sånt. Mannen min og jeg står opp sammen, en kjører og den andre lager matpakke. (Antall dager) er han ikke hjemme og jeg må gjøre alt alene. Når jeg kommer hjem er ikke mannen min der, barna kommer fra skolen, jeg må lage mat til dem. Da må jeg ha ordentlig mat, middag og de er veldig trøtte (...).

(Intervjuer: Hva syntes du burde være en kvinnes rolle?) For barna tenker jeg. Familien.

Ta vare på barna, det kommer først.

Passe på familien sin.

En kvinne skal passe på foreldrene sine, for eksempel når jeg reiser til (opprinnelseslandet) passer jeg på foreldrene mine, lager jeg mat, vasker klær og hjelper til dem. Da blir de kjempeglade, jeg må reise (antall ganger) i året. De vil se meg og jeg vil gjerne dra. Vi trenger å gjøre forskjellige ting. Det er billig å dra til (opprinnelseslandet), derfor kan jeg reise. Man kan ikke glemme familien sin. Jeg besøker alle, jeg må ikke glemme dem.

Man må ha respekt for hverandre.

Jeg tar ikke sjanse på å starte på skolen. Jeg ser at barna mine trenger mye hjelp av meg. Mannen min jobber også mye, derfor blir det altfor vanskelig hvis jeg jobber mye ute. Jeg må være mer hjemme.

(Intervjuer: Hva opplever du er vanlig å tenke om kvinners rolle i familien?) Ta vare på barna.

Det er veldig viktig. For barn og familien. For eksempel (barna) mine, det jeg snakker og gjør, gjør de det samme. Respekt. Være med hverandre. Det er veldig viktig for barna. Damer har viktige roller i familien.

Alle tenker at damene er viktig i forhold til barna.

Det viktigste er kvinnens rolle. For barna er avhengig mer av mamma enn av pappa. Men det er forskjellig, det varierer fra familie. I noen familier er barna avhengig av pappa. Men det som (...) mamma tror jeg er den viktigste i en familie. For hun kan ordne alt, ordne barna, har kontroll på barna mer enn far. Kanskje faren ikke fokuserer på barna (..) på små ting. Det er det mamma som vet og hjelper, hva de trenger. Hvordan landet er moderne (...) men det blir aldri (...) menn og kvinner blir aldri det samme. For uansett må kvinner passe på barn, må lage mat. Ikke bare (...) for

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

hvor mye landet blir moderne, tror jeg ikke det blir helt moderne, at menn kan gjøre akkurat det samme som mor gjør.

Det er en veldig stor rolle, for en kvinne støtter alle i huset og barna. Nå ser jeg at jeg har en rolle med (barna) og i huset. Hvis jeg ikke vil klare tror jeg vi blir ødelagt. Hvis vi blir skilt blir vi ødelagt, det er jeg som må være sterk og holde, og jeg vil ikke gå fra han. Det er mange (fra opprinnelsesland) eller utlendinger som er muslimer der kvinnene har en stor rolle og må holde fast. Hvis de ikke holder fast tror jeg ikke mennene vil holde lenge, for mennene har valget og kan gifte seg med to eller tre. Men kvinnen har ikke noe valg om noen andre. Nå kan noen, men hvis du er over 30 år har du ikke noe valg. Fordi det er kultur- du har blitt gammel og mange kommer til å snakke bak ryggen din.

4.1.3.3 Husarbeid.

Lage mat, vaske og sånn, og ta vare på barna. Men mannen hjelper også til.

Jeg har alle roller- vaske klær, lage mat, stryke klær, vaske, kjøpe mat. Mye ansvar hjemme. Jeg lager fersk mat hver dag når jeg kommer hjem.

Jeg har ansvar for alt, passe på huset og barna og alt ute. Både hjemme med barn og ute.

Dagen min består av å gå på jobb, så kommer jeg hjem og rydder huset og gjør dagligdagse ting som en kvinne må gjøre. Ungene må vaskes og jeg må lage mat.

Mat, rengjøring, rydde klær, gå ut med ungene.

Sjef! Jeg har veldig mange oppgaver, det er ikke fordi mannen min ikke vil ta i mot det, men jeg har det typiske (...) tenker du på vanlige arbeidsoppgaver? (Intervjuer: Ja). Lage mat og sånn gjør jeg, men husvasken fordeler vi begge. Jeg vasker klær, for jeg tenker at mannen min ikke kommer til å gjøre det ordentlig. Jeg gidder ikke å gi opplæring til han så sent nå, han burde ha gjort det før. Mammaen hans burde ha lært han å gjøre sånne type ting, sånn jeg gjør med barna mine nå, også guttene. Så han kan ikke det, og det bryr jeg meg ikke så mye om, jeg tar de oppgavene. Og han hjelper med husvask og hjelper veldig mye med barn, så det er fordelt på den måten. Så da har jeg ikke noe problem med å gjøre det, jeg synes det er mye enklere hvis jeg lager mat og. Det er mitt eget valg, fordi jeg synes jeg er bedre på det. Men så gjør han andre oppgaver som med barn og (...) når de skal på fritidsoppgaver og. Det er nesten alltid han som tar de med der. Når man har (antall) barn er det veldig mye ting.

Det har vært min kultur at damene er flinkere til husarbeid, passer på huset, oppdrar barn. Menn er mest ute, de er ikke opptatt av og flinke til hjemmearbeid. Jeg mener at menn også bør hjelpe til hjemme. Hvis begge to gjør ting sammen blir det lettere. Hvis bare en gjør så blir det vanskeligere.

4.1.3.4 Familieroller i endring.

Ja, de jobber alle sammen. Noen har permisjon. Når noen nye jenter kommer til Norge begynner de i praksis eller jobber. De tenker alle som meg nå. Men når jeg kom til Norge første gangen var det ikke sånn. Men nå er det vanlig at de finner jobber eller går i praksis når de kommer til Norge.

Hvis jeg tenker på de som (...) det er viktig for en (fra opprinnelsesland) (...) hvis du tenker litt at de kvinnene ofte tar i mot husoppgaver og sånn, det er vanlig for dem å gjøre. Og prøve å forsørge barna og ha mer kontroll over dem, det er typisk (...) kanskje ikke nå, men litt lenger bak. Men vi har fortsatt den biten også, som jeg ser når jeg var hjemmeværende var det ikke noe problem for meg å gjøre de oppgavene (...). Og hvis jeg hadde kanskje vært en norsk dame, no offense, hvis hun hadde vært hjemme, hadde hun kanskje fortsatt tenkt at mannen når han kommer hjem fra jobb, han skal (...) den husbiten, den er det ikke noe å gjøre med at han jobber, det skal fordeles. Men typisk for de fra

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

(opprinnelsesland), da tenker hun at når han er hjemme så kan hun bare ta de oppgavene, ikke mannen når han komme fra jobb.

Det er kvinnen som håndterer alt i huset. Mye av ansvaret har mødrene. Husarbeid, matlaging, det er alltid et punkt som treffer mor. For eksempel har mannen sine plikter, og jeg vet at han gjør dette. Men selv om jeg ikke gjør disse tingene i praksis selv, tenker jeg likevel på de tingene. Hva som skal gjøres og om de har blitt gjort. Jeg er andre generasjon, vi hadde mer frihet. Jeg ville gifte meg med han, og da fikk jeg lov til det. Dere er enda mer frigjorte. Første generasjon var mer undertrykt, dette er det samme her og i (opprinnelseslandet).

4.1.4 Egne generelle synspunkter på kvinnelig arbeidsdeltakelse.

4.1.4.1 Positive synspunkter.

(Intervjuer: Hva tenker du generelt om at kvinner deltar i arbeidslivet?) Ja, alle damer jobber. Her i Norge, det er veldig sjelden du ser at damer ikke jobber. Det er kjempebra, kjempebra å tenke på at damer skal jobbe og ikke er avhengig av mannen sin, det er veldig viktig for meg, at dem kan (...) hva trenger familien (...) kan man gjøre også. Når to personer jobber i familien er det ingen som klager. Hvis jeg for eksempel ikke jobber og mannen min bare jobber, kanskje han blir noen ganger klage. Eller at han sier 'hvorfor jobber ikke du?' Eller han sier det ikke direkte, men du skjønner at (...) på hvilken måte han snakker. At det er på grunn av at jeg ikke jobber. Ellers er det vanskelig, det er veldig bra at damene i landet jobber, at begge, både menn og kvinner jobber.

Jeg tenker at kvinner må jobbe, kvinner skal ikke bare sitte og passe på barna, det er ikke fint. Mannen må også passe barna sine, for eksempel i (opprinnelsesland) er det ikke sånn noe sted, da passer bare damene og mannen jobber. De er hjemme, jeg tenker at det ikke er fint. Alle må passe barna sine og damer skal også jobbe. (Intervjuer: Hvorfor mener du det er viktig?) Damene skal ikke sitte hjemme, jeg tenker sånn. De skal ikke bare lage mat, vaske og rydde og ferdig. De skal også ut, ut av hjemmet. De skal gjøre det som mannen gjør, det kan kvinner også gjøre, de kan gjøre alt.

Jeg tenkte at de kvinnene som jobber har store barn. Mennene har jobb, da er det bedre å komme seg i arbeid. Hvis man sitter alene hjemme kan man bli syk og psykisk belastet.

Det er veldig positivt, de må delta i arbeidslivet. Hvis du tenker på (...) det er ikke bare mannen som skal forsørge økonomisk. Vi er i et samfunn der alt er fordelt, så hvorfor ikke.

Det er veldig bra, man kan jobbe på slik linje som menn, føle seg bedre, føle seg mere verdifull, bidra mer hjemme. Og hvis man har lyst til å kjøpe er man ikke avhengig av å spørre noen andre, da tjener man egne penger selv. Man føle seg mer selvsikker når man tjener penger selv enn når man er avhengig av andre. I vår kultur er det sånn at det er mannen som dominerer. Det er fint at man kan bli litt mer på lik linje som på mennene. Barn ser først opp til mødrene. Så hvis en mor er veldig flink og veldig aktiv så påvirker det barna også veldig. Det blir et godt bilde for barna hvis mor er aktiv.

Det er positivt, det er bare bra om menn eller kvinner jobber. Tenker bare positivt om det. Før i tiden i (opprinnelsesland) var det nesten ingen kvinner som jobber, men nå er det helt vanlig at kvinner som er utdannet jobber der.

Jeg tenker at det er bra at de jobber. (Intervjuer: Hvorfor det?) Det er et veldig dyrt land, begge må ut i arbeidslivet for å tjene nok penger.

Av det jeg ser har mødrene i (opprinnelsesland) bedre kontakt med sine barn enn i Norge. Her jobber både mor og far fulltid, da blir det mindre tid med barna.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Jeg har alltid hatt de samme tankene, helt siden jeg bodde hos mine foreldre. De har lært oss til at vi må skaffe oss utdanning, komme oss ut i arbeid og vi kranglet aldri med hverandre. Vi hadde et veldig harmonisk hjem. Vi er selv (antall) søsken, vi har aldri blitt forskjellsbehandlet av våre foreldre.

(Intervjuer: Har du forandret mening etter at du kom til Norge?) Nei ikke så mye, jeg jobbet der (i opprinnelseslandet).

Nei, det har ikke forandret seg, det er vanlig der jeg er fra også. Det var ikke noe unormalt, kvinner jobber der jeg er fra også.

(Intervjuer: Har disse tankene forandret seg?) Nei, hvorfor skal man stå bak menn? Man må være likestilt, det er bra.

(Intervjuer: Har du tenkt sånn hele tiden?) Ja, det var fra før. I (opprinnelseslandet) jobba vi hele tiden, ingen som satt grenser for døtrene sine for å jobbe.

Jeg har alltid tenkt sånn. (Intervjuer: Også når du bodde i opprinnelseslandet?) Ja, jeg har jobbet hele tiden på bondegård. Jeg begynte da jeg var (antall) år. Du tjener penger også når man jobber i (opprinnelseslandet). Jeg liker ikke bare å sitte inne og lage mat, vaske og passe på barna.

4.1.4.2 Kvinnelig arbeidsdeltakelse mer reelt i Norge.

I Norge vet man at man har sine kvinnerettigheter.

Jeg så at det var mye frihet her når de gjaldt kvinner. Det er det også der nede, men i bestemte bydeler.

(Intervjuer: Har disse tankene forandret seg?) Nei. Men man får mer tilbud her enn man gjør i hjemlandet. Det er det jeg kommer på. Så lenge man har lyst til å gjøre noe her så er det en mulighet i alle bransjer.

(Intervjuer: Har tankene om dette forandret seg mens du har bodd i Norge?) Nei, jeg tro ikke det. Jeg synes det samme, har tenkt det samme hele veien. Jeg syntes det er kjempebra. Her er det veldig bra og trygge sjanse for damer jobbe ute, det er ikke noe problem. De kan gå alene, de trenger ikke oppfølging fra noen menn. Det er veldig trygge arbeidsplasser for damer og de har sjanse. Jobbe på butikker og nesten over alt. Shoppingsentre, det er veldig mange flere jobbsjanser enn i (opprinnelseslandet). Jeg likte det veldig godt.

4.1.4.3 Endring som følge av økt bevissthet om positive konsekvenser.

Først tenkte jeg at det var uvant. Etter hvert tenkte jeg at det var veldig bra at damer og menn jobber.

I (opprinnelseslandet) er det ikke samme som her. I mitt område jobber mannfolk, damene er hjemme. Når jeg kom hit jobbet alle damene, det var uvant. Men etter hvert ble det helt vanlig. I (opprinnelseslandet) jobber mannfolk, damene passer på barn, sånn er det. Når jeg kom hit jobbet alle damene og mennene, det var uvant. Jeg var overrasket først. Etter hvert forstod jeg godt, alle jobber sammen, damene kan jobbe her. Det er veldig bra. At menn og damer samarbeider er veldig bra.

Etter hvert når jeg ble kjent med systemet i Norge føler jeg at det er fint at begge to jobber. Jeg synes det er veldig bra, når både menn og kvinner jobber sammen støtter de hverandre, det synes jeg er veldig fint.

4.1.5 Bekjentes syn på kvinnelig arbeidsdeltakelse og reaksjoner på eget ønske om å arbeide.

4.1.5.1 Positive synspunkter og reaksjoner.

Det var ikke noe negativt med det, min (kvinnelig familiemedlem) jobber, min (mannlig familiemedlem) jobber, det var ingen som tok det negativt at jeg skulle jobbe. (...) Andre i familien går også på kurs og så videre. Mine (kvinnelige familiemedlemmer) er veldig glad for at har kommet meg ut i arbeidslivet, de er veldig glade. (Mannlige familiemedlemmer) er også glade og synes det er bra at jeg jobber.

Her er det helt vanlig at kvinner jobber, det blir ikke tenkt negativ om at kvinner jobber, det blir sett på som positivt. Det er åpent her.

(...) Jeg ser i min familie, alle som jobber både menn og kvinner, vi har ikke sånn at kvinner kan sitte hjemme, eller mann, de blir syke og blir ikke så gamle. Jeg vil ikke bli som de.

Det er vanlig å være positive til kvinner og arbeid.

Her jobber alle, det er helt vanlig.

Det blir ikke sett negativt på de som jobber, det blir sett på som positivt.

Familien min var kjempeglad, de sa til meg hele tiden at du må jobbe, du må ikke sitte hjemme. Min familie er kjempeglad når jeg jobber. De vet at jeg er alene når jeg er hjemme og da blir jeg syk. Når jeg jobber er jeg hele tiden ute med andre mennesker, snakker og gjør alt.

Jeg har (antall kvinnelige familiemedlemmer), alle sammen jobber. Det var ikke noe unormalt å jobbe. Det var ikke noen som kom med noen negative tanker om det. Mange familiemedlemmer jobber.

Ingen tenkte noe negativt om det, det er mange arbeidende kvinner rundt meg.

Det er positivt, familien min bor i (opprinnelsesland). De blir veldig glad. Hvis jeg ikke jobber, da vet de ikke hvordan jeg skal leve. De tenker positivt om at jeg jobber.

Jeg har fått støtte hjemmefra, alle synes det er positivt at jeg vil jobbe.

Jeg har ikke så stor familie, kun (kvinnelige og mannlige familiemedlemmer). De ble veldig glade for at jeg skulle komme ut i arbeidslivet. Jeg har ingen venner.

Familie og venner var støttende, de innså at jeg klarte å oppnå noe. Mannen min sier at jeg har blitt mer utadvendt og dagene mine har blitt så mye annerledes enn før.

De ser at fremtiden min er åpen, at det er jobbmuligheter. De sier at jeg har klart å oppnå mye, og at jeg vil klare mer hvis jeg fortsetter å vise engasjement.

Mamma sier hele tiden at 'datteren min er ikke avhengig av (...) hun kan passe på seg selv, hun kan stå på føttene sine selv. Hun trenger ikke (...) hun finner jobb uansett, hvor hun vil'.

Mine (kvinnelige familiemedlemmer) har presset meg og oppfordret meg til å komme meg ut i jobb og kurs. Men jeg fikk alltid tilbud om små kurs. Mine (kvinnelige familiemedlemmer) er født i Norge, men min (mannlig familiemedlem) er fra (opprinnelsesland). Han har alltid sagt at når barna blir store må man komme seg ut for å jobbe og lage en rutine.

4.1.5.2 Motforestillinger.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Alle mine venner har støttet meg, fordi alle selv er i arbeid. Familie og svigerforeldre har liksom vært støttende, men har alltid bemerket ting som uttrykker det motsatte som for eks 'du er i den alderen, har du fortsatt mye å gi?'. Begge deler. Mannen min er ung, han har vært støttende hele tiden. (...) De har med tiden innsett at jeg kan klare det. Nå tenker jeg at jeg ikke trenger å gi noen begrunnelser for mine valg og tanker. De har også innsett det, men de vil ikke innrømme det. Jeg har oppnådd målet mitt.

I begynnelsen var jeg skeptisk, jeg begynte i deltid i praksisen, men etter hvert innså mannen min at det var relevant og ikke krasja med barna.

Moren min har aldri tenkt annerledes sånn om meg, de har hele tiden tenkt sånn som meg. (Intervjuer: Også familien du har i Norge?) Mannen min tenkte litt forskjellig enn meg, de ville ikke at jeg skulle jobbe. (Intervjuer: Hvorfor ikke?) Jeg vet ikke hva de tenkte, det er lenge siden. (Intervjuer: Men familien din i opprinnelseslandet er positive?) De er positive, de sier jeg skal jobbe med en gang, de sier at hvis jeg ikke jobber kan jeg ikke kjøpe hus eller noen ting, du må ha eget hus. Alle må jobbe, foreldrene mine tenker sånn som meg.

Familien min (i opprinnelsesland) er veldig utadvendte, mente at jeg skulle starte på noe, være aktiv. Men når jeg giftet meg med mannen min, flyttet jeg sammen med foreldrene hans og fikk barn. En stor familierets. Da gikk jeg i bunnen i noen perioder og tenkte at jeg ikke var slik før, jeg var mer aktiv.

Noen venner sa siden jeg er veldig snille og rolig og snakker ikke så mye, jeg ser ikke så streng ut- så alle lo av at (...) 'hvordan skal du jobbe med (yrke), de hører ikke på deg' og sånn. Og familien, jeg vet ikke. Jeg kan ikke si noe om hva andre tenker.

Vi er (antall) familier her, både unge og gamle jobber. Det er ikke noe negativt i at jeg bidrar i arbeidslivet, det er ikke rart. Men det kan hende at noen snakker om at jeg jobber, men det har jeg ikke direkte opplevd selv. Ingen blander seg inn i andres tanker, det jeg har hørt og opplevd er bare positivt.

Mannen min støtter meg veldig når det gjelder arbeid. Det er ikke veldig mye stress fra andre familiemedlemmer at man ikke skal jobbe, det eneste som kan være litt vanskelig er hva slags jobb man skal gjøre. Jeg har for eksempel jobbet som (ansatt innen omsorgssektoren) og det blir ikke sett på som positivt i (opprinnelsesland). Men jeg har gjort det og mannen min har ikke vært noe i mot det. Men jeg merker det litt her og merket det der at de spør litt om hva slags type jobb man har tatt. Men det er ingen som har mot å jobbe. (Intervjuer: Hvorfor ser man sånn på det yrket?) Det er fordi man omgås mye andre folk og det blir kanskje ikke så godt likt i (opprinnelsesland) for jenter. Hvis man er fra landsbygda er det ingen der som har tatt utdanning eller jobbet som (yrke), er det vanskelig å komme innenfor det området. Men hvis det er en som har kommet innenfor det yrket kanskje innenfor samme slekta blir det lettere for andre jenter etterpå, for da kjenner man det litt mer. Men akkurat der folk ikke kjenner til noen andre som har gjort det så er det ikke så lett. (Intervjuer: Fordi man omgås begge kjønn?) Ja, det er hovedpoenget.

4.1.5.3 Synspunkter i endring.

(...)Men når du tenker på menn som kommer fra (opprinnelsesland), også nå er det helt naturlig for de å komme rett i husarbeidsoppgaver. For det har blitt så vanlig, det har blitt så mye forandringer i kulturmessig og hvordan man tenker på begge. Det er ikke uvanlig nå for en mann (fra opprinnelsesland) nå og være hjemme mens en kvinne er i arbeid, det er ingen som tenker 'hæ er du hjemme' og liksom (...) det er ikke det. Det var det før, men ikke nå. Det har blitt veldig store forandringer. En typisk tanke fra (opprinnelsesland) er ikke det nå. Eller i hvert fall ikke erfaringer jeg har fra de jeg kjenner. Det er ingen stor nyhet at han er hjemme og hun jobber, det begynner å bli veldig mye normalt.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Hvis jeg tenker på (en måte typisk for opprinnelsesland) kan jeg se at noen har forandra seg fordi de har tatt med den biten fra (opprinnelsesland), og noen har forandra seg fordi de har blitt imponert av andre og noen ganger fordi de må. For de merker det også at for å få et bedre liv (...) ikke status (...), men for å få det litt bedre økonomisk og. Det kan ikke bare være en belastning for en hvis de ønsker å ha litt bedre økonomisk (...) jeg finner ikke det rette ordet. For jeg bruker begge tankene. Jeg kan tenke som en typisk (fra opprinnelsesland), for jeg er i det miljøet. Mammaen min og pappaen min kom rett fra (opprinnelsesland), de hadde andre tanker når de kom derfra. Men så kan jeg også tenke på en litt europeisk måte og.

Det har endret seg på noen måter og på noen måter ikke, det er forskjellig fra folk til folk. Kanskje noen har forandret seg til datra si og ikke til sin svigerinne. Det er litt forskjellig, men det forandrer seg mye. (Intervjuer: Hvordan da?) De kan studere og gå i utlandet hvis de får bra sjanse for å studere, da kan de dra. Men før var det ikke lov, men nå er det lov å studere hvor som helst og jobbe hvor som helst og når som helst, om kvelden, i helger, om natta. Da jeg var barn var det veldig annerledes- 'nei, du kan ikke gå der' og sånn og sånn, men nå har det forandret seg veldig mye. (Intervjuer: I Norge?) Ja jeg snakker om Norge. Mannen min har veldig stor familie her. Nå er det unge jenter sånn som deg, nå er det kanskje 15 til 20 som er lege nå. Og det er ikke alle som har studert her, noen i England og andre land som Polen. Hvis man går 15 eller 20 eller 10 år tilbake fikk de kanskje ikke lov, men nå har de lov til å studere i utlandet. Noen jobber her og der. Foreldrene er veldig fornøyd. Veldig stor forskjell fra før. (Kvinnelig familiemedlem) er den første i familien som studerte i (utlandet). Og alle sa "hvordan kan dere sende henne sånn og sånn". Men nå har alle begynt å sende, de så at det gikk bra og ikke var noe farlig.

Har du bosatt deg i et fremmed land må du ta det som kommer. Må du jobbe så må du jobbe. (Intervjuer: Har meninger til familie og venner rundt deg endret seg mens dere har bodd i Norge?) Ja. (Intervjuer: Hvordan da?) Man må jobbe. Hvorfor har man kommet hit? Et bedre liv. Ikke for å jobbe, men skal du klare deg her så må du jobbe. Det er annerledes enn når vi kun har en inntekt, da kan man handle mer og har mer frihet. Da blir det mye bedre.

Det var sånn før, en jobbet. For eksempel jobbet ikke moren min, men pappaen min jobbet. Nå er alt forskjellig, nå må alle jobbe. Jeg jobber, (barna mine) jobber, de har egne penger. Vi bor sammen, men det spiller ingen rolle.

4.2. Årsaker til en tilværelse som hjemmевærende i Norge

4.2.1 Vurdering av egen arbeidsdeltakelse ved ankomst til Norge.

Ja, selvfølgelig. Jeg hadde jobbet i mitt eget land og, jeg er veldig glad i å jobbe.

Jeg har villet jobbe hele livet. For jeg ser dem som sitter hjemme og de som jobber ute- hva det gjør av forskjell.

Jeg tenkte hele tiden å jobbe med (yrke), derfor valgte jeg den praksisen også. For du kan velge hvor du vil i praksis, det har jeg valgt selv. Jeg liker det veldig godt og har ikke lyst å slutte. Men hvis jeg ikke får fast jobb må jeg kanskje forandre det. Jeg liker å jobbe i (yrke).

Det er vanskelig (...) for første tiden når man kommer til et nytt land, da er det vanskelig å planlegge og drømme om noe. Om arbeidslivet, eller noen ting. Ikke bare arbeidslivet. For jeg tenkte at det kom til å bli i (opprinnelsesland) (...) at jeg kanskje kom til å finne jobb med en gang og sånn og sånn. Men når jeg kom hit var det ingen ting. Jeg ble sjokkert, ikke sant. Det ble helt annerledes, jeg måtte ha språket. Det blir vanskelig, du må ha praksis først, være lærling eller ha erfaring først. Det er vanskelig. Eller du må ha fagbrev fra skole, det gjør det enda verre å finne jobb. Jeg tenkte at jeg skulle begynne med en gang å lære språket og jobbe. Det var ikke sånn, for det er forskjellig fra kultur

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

til kultur. Men etter noen måneder, når jeg begynte på norskkurs her hadde jeg ikke (...) jeg hadde ikke tenkt på at det ble så vanskelig å lære språket.

Første gang da jeg kom til Norge hadde jeg aldri sett svarte mennesker, jeg var nervøs og klarte ikke å gå ut. Jeg var nervøs, jeg husker det, alt var nytt. Maten var forskjellig. Alt var forskjellig fra meg. (Intervjuer: Hadde du lyst til å jobbe da?) Jeg hadde veldig lyst til å jobbe, jeg var kjempeung og hadde jobbet i (opprinnelseslandet). Jeg hadde ikke sittet hjemme.

Jeg tenkte at det ville komme med tiden etter at jeg hadde lært meg norsk.

Eldste var (antall år) når hun fikk barnehageplass, jeg har på den måten vært den hjemmeværende som jeg ikke hadde tenkt til å være når jeg først kom til Norge. Det ble ikke som jeg hadde planlagt, jeg hadde tenkt til å begynne på norskkurs og fortsette med den manglende utdanningen fra (annet land), jeg hadde bare (antall år) videregående fra (annet land). Når jeg var på videregående var jeg alltid interessert i (fag), jeg hadde (studier) som jeg studerte. Jeg hadde først og fremst tenkt å begynne med språk fordi det er vanskelig, og så vurdere å begynne på de samme fagene hvis jeg kunne på norsk her. Da hadde jeg kanskje klart det fordi jeg var yngre og hadde yngre barn den tiden, hvis jeg hadde vært positiv. Jeg hadde tenkt å først og fremst lære språk og fortsette med utdanning før jeg kom i arbeid.

Den første tiden (...) etter (antall måneder) begynte jeg på norskkurs. (Intervjuer: Hadde du noen tanker om jobb?) Jeg tenkte, men jeg visste ikke hva som skulle skje eller hva som skulle bli. Jeg hadde lyst, men familien min hadde lyst at jeg skulle studere videre. Men jeg måtte lære språk først. Jeg begynte å lære, men jeg er ikke ferdig enda. Med en gang jeg ble gravid og fikk barn nummer (antall), var det helt kaos hjemme hos meg, hele tiden bråk og krangling og sykdom. Det var veldig vanskelig. Det er ikke lett enda.

Da jeg kom til Norge tenkte jeg først å gå på språkkurs, men jeg var hjemme et år og familien sa at jeg ikke trengte å lære meg språk. Nesten et helt år var jeg inne og fikk ikke gjort noe. Etter hvert gikk jeg på språkkurs.

(Intervjuer: Hadde du lyst til å jobbe selv?) Det tenkte jeg etter hvert. Etter (antall) år tenkte jeg på å jobbe.

(Intervjuer: Hva tenkte du om å jobbe den første tiden i Norge?) Jeg hadde ikke drømt om noe sånt. Den jobblysten kom med tiden, og var der ikke den første tiden da jeg kom hit. Mannen min tok seg av alt, det var nok på den tiden.

Da hadde jeg ingen tanker om jobb, hadde ikke lyst til det. Jeg hadde små barn og var veldig opptatt med dem. Tanken var aldri der.

Jeg tenkte ikke på å jobbe, fordi jeg fikk små barn.

Da var det ikke noen tanker om jobb, fordi barna mine var små. Mannen min ville at jeg skulle ta meg av barna og sa at det er viktig. Han sa at han skulle jobbe og at jeg skulle ta meg av barna og at jeg skulle vente med å jobbe til barna ble store.

Siden jeg inngikk ekteskap var tanken at jeg ville utvide meg, gå på skole, delta på noe og være aktiv hele tiden. Men jeg har vært gravid og det er ikke så stor aldersforskjell på dem, jeg ble gravid rett etter hverandre. Men jeg har ikke tilbakeholdt meg uansett, jeg har prøvd å alltid kaste meg ut på nye ting. Selv om jeg fikk små barn har jeg vært aktiv hele tiden, jeg gikk på kveldskurs og sånn. For at jeg skulle lære språket måtte jeg komme meg ut.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Da bodde jeg med svigerfamilien og jeg hadde ingen tanker om å jobbe. Barna var små, det var kun fokus på barna. Da tenkte jeg at når de blir større må jeg gjøre noe, men da hadde jeg ikke noen arbeidsplaner, tenkte ikke på det.

4.2.2 Ønsker andre hjemmeværende kvinner å arbeide?

Det er vanskelig å si om andre, man kan bare fortelle om seg selv. Det kan være vanskelig for kvinner som har små barn å komme ut i arbeidslivet. De som er hjemmeværende og har barn på skolen, litt eldre barn, de kan prøve å ta en sjanse å bli selvstendig, få jobb og stå på egne ben, det kan være en mulighet for dem. (Intervjuer: Er det noen måte man kan få med de med små barn?) Ja, det kan man sikkert gjøre, men det vet jeg ikke. Det er vanskelig å si.

Jeg har ikke snakket om sånt med andre kvinner, det er mange som ikke liker å snakke om det. Man skal egentlig ikke blande seg opp i hvordan andre har det hjemme, noen kan bli sure, derfor har jeg ikke spurt om det. (Intervjuer: Hvorfor er det sånn?) Noen kan bli sinte fordi det er deres personlige affære om de vil jobbe eller ikke, og om de får lov eller ikke, så hvorfor spør man dem?

Jeg vet ikke, kan ikke vite om andre. Man kan ikke vite om andre hva de har lyst til å gjøre.

Det er avhengig av hva de tenker, jeg kan ikke dømme dem for å være hjemmeværende for moro skyld, alle kan ha sine egne grunner. (Kvinnelig familiemedlem) har jobbet som (yrke) i (antall år)år. Så har vi et annet familiemedlem som har jobbet i (antall) år. De jobber. Alle har en grunn for det de gjør.

Naboen kom til meg for noen uker siden og ville lære språk. Jeg har ikke kontakt med så mange, jeg er veldig opptatt med jobb.

Det er veldig forskjellig og vanskelig å si. Kanskje noen tenker at hvis de har god økonomi så trenger de ikke å jobbe. De kan passe hus og barn og sånn. Og noen tenker ikke sånn, det er veldig forskjellig. Jeg kan bare si noe om meg. Jeg har ikke sånn veldig superhjerne så jeg kan si det.

Det vet jeg ikke, jeg synes at alle har egne behov, egne meninger og egne rammer for hva de kan gjøre og hva de ikke kan gjøre.

Nei, det vet jeg ikke. Det er forskjellige grunner de har sikkert, de som ikke vil komme inn i arbeidslivet, jeg vet ikke hvilken grunn dem har. Det er det jeg tenker, arbeid er viktigst for meg, en av de viktigste tingene i livet mitt.

De som har behov for å jobbe, de kan jobbe her. De som ikke har behov fordi mennenes deres eller andre familiemedlemmer jobber, har de ikke økonomiske behov. Da tror jeg at de vil være hjemme, at de ikke har lyst til å jobbe.

De ønsker ikke å jobbe.

Hun ønsker ikke å jobbe fordi hun har små barn.

Jeg kjenner noen familier, men der har de små barn, derfor jobber de ikke.

Nei, det tror jeg ikke. Jeg tror man jobber fordi man har behov, og de som bor med familien har ikke behov for det.

På (Ny sjanse) gjør de veldig mye, de gjør masse. De hjelper når nye jenter kommer til Norge. De hjelper veldig mye. (Intervjuer: Har du noen tanker om hvordan de også de kan hjelpe eldre damer?) De vil ikke jobbe tror jeg, de vil ikke mer. (Intervjuer: Hvorfor ikke?) De sitter hjemme hele tiden og ser på tv og har egne kanaler (fra opprinnelsesland). (Intervjuer: Tror du de vil det?) Mannen har permisjon, da er de ikke alene, de er to, prater sammen og går på tur sammen. Og de har barna,

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

barna kommer på besøk, de er ikke alene hjemme, derfor vil de ikke jobbe. De har hus og voksne barn som kommer på besøk, de er ikke alene, derfor tenker de ikke på jobb.

4.2.3 Årsaker relatert til familieroller og ansvarsfordeling.

4.2.3.1.Hovedansvar for omsorgsoppgaver.

Jeg jobbet i (arbeidsplass) for (antall år) siden, men så slutta jeg på grunn av barn.

Jeg begynte å jobbe i (år), men i (år) måtte jeg slutte fordi (familiemedlem) var syk.

Ja, jeg jobbet med (yrke) i nesten (antall år). Etter hvert når jeg ble skilt sluttet jeg i den jobben fordi det var langt herfra, da rakk jeg ikke levering i barnehage og henting før jeg sluttet på jobben.

På grunn av barna mine. Jeg var hjemme på grunn av barna da de var små. Barna er viktige også.

I vår kultur, når man har kommet til en viss alder og fått unger, må man ta vare på dem. Skape en bra fremtid for dem, bruk ressursene og kreftene dine til dem.

Barna var små, jeg måtte gi tid til dem.

Jeg ville jobbe etter hvert, men det viktigste var å ta vare på barna.

Da jeg kom til Norge ble jeg gravid med en gang, kunne ikke gå på språkkurs. Men når barna vokser opp kan man gå på språkkurs etter hvert. (Intervjuer: Hvor gammel bør barna være?) Når barna blir 7 år og begynner på skole.

4.2.3.2 Tradisjoner, ektemenn og svigerforeldre stor innflytelse.

Mannen min ville at jeg skulle ta meg av barna og sa at det er viktig. Han sa at han skulle jobbe og at jeg skulle ta meg av barna og at jeg skulle vente med å jobbe til barna ble store.

Det (utdanning fra hjemland) har hjulpet veldig mye, selv om jeg ikke har gjort så mye her. Fordi familien min vil at jeg skal være hjemme og jeg fikk barn med en gang. Jeg og de ble enige om at jeg måtte være hjemme mest med barna. I (opprinnelsesland), hvis man er student gjør man bare det, man har ikke noe jobb, så jeg jobbet ikke i (opprinnelsesland). Jeg ble ferdig med (utdanningen), så gifta jeg meg med en gang og kom til Norge. Jeg fikk ikke noe tid til å jobbe og sånt. Her hjelper familien til med å lære, og synes at jeg kan gå på skole og lære norsk er greit, men du trenger ikke å jobbe.

Noen får ikke lov å jobbe av sine ektemenn, andre vil jobbe, men da er det svigerforeldrene som ikke liker det og lager bråk. Det varierer.

Det er forskjellig, noen ektemenn nekter dem og hos andre er det andre som ikke liker det som svigerforeldre.

At mannen ikke ser så veldig positivt på det. Mannen min vil at jeg skal jobbe. Jeg ser det som det største problemet.

(...) Noen svarer at de ikke får lov av sin mann, andre svarer at de ikke kan norsk.

Det er veldig vanskelig for de å lære, fordi de vil bare ut fordi barna er store og ikke hjemme, alle er på skole eller jobb, mennene er på jobb og damene tenker 'nei, nå må vi gå'. For barna er store og de er alene hjemme- 'hva skal jeg gjøre?' Og det er sikkert derfor på den tiden at de får lov av mennene også, fordi mennene vet at noen ikke får jobb sånn som en ung jente, de bare går fordi de kjeder seg

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

hjemme, på grunn av det. (Intervjuer: Andre ting?) Fordi mannen sier at hun hele tiden må passe på barna, hun må lage mat og passe på barna. Og når barna blir 18-19-20 år, da får de lov å gå ut og de blir store og klarer alt selv. Når barna er 5-6 år klarer de ingen ting og derfor må vi gjøre mest mulig husarbeid, for mannen må ha varm mat når han kommer hjem og alt må være klart av vasking og rydding. (Intervjuer: Tror du de har lyst til å jobbe?) Jaja, det tror jeg de har lyst til veldig mye. Jeg har prata med mange og de har lyst veldig mye. Det var en dame her som hadde så lyst til å jobbe, hadde fått vikariat og sånn som meg, var hjemme og kom litt tilbake, men fikk ikke lov. Hun sa det ikke, men jeg følte at hun ikke fikk lov, for hun hadde veldig lyst til å jobbe. Hun hadde store barn. Det er mange som har lyst men ikke lov, det blir så trist for meg, når man har lyst til noe og ikke får lov. Du kan tenkte deg hvordan det er. Det er mange som har lyst og tenker som meg og har lyst å lære, men noen har en stor grunn, men mange sier at de må skille seg fra mannen hvis de skal jobbe, de må skille seg fra han hvis de skal få bestemme, for de har ikke valget å bestemme. Sånne ting blir det vanskelig for de landene. Jeg vet ikke om (den andre landgruppen i studien) for jeg snakker bare om de fra (opprinnelsesland). Sånne ting er veldig mye vanskelig.

Jeg hadde veldig lyst til å gå skole, ta utdanning, bli (yrke). Men jeg har ikke gjort det fordi jeg ikke har så mye støtte. Og hvis jeg skal gå på høyskole må jeg være flink til å gjøre oppgaver og må lese mer og, fordi jeg har ikke så mye skole her i Norge. Jeg har ikke så mye tid til det hjemme fordi jeg må jobbe hjemme også. Sånne ting gjør at det blir litt mer stopp.

Vi har litt sånn at når jenter gifter seg er det ikke lov å gå i skole, for man går inn i en annen familie, familien til mannen sin. Da er det ikke foreldrene som bestemmer, men foreldrene til mannen som bestemmer. Mange har ikke lov å gå og jobbe i (opprinnelsesland). Når man bor sammen med foreldrene sine er det helt greit, for da kan man bestemme selv. Men når man gifter seg har man ingen sjanse til å bestemme, da er det svigermor eller svigerfar, eller mannen og svigerforeldrene som bestemmer veldig mye, det må gå gjennom de. Cirka 60-70 prosent har ikke lov å jobbe, det er i Norge også mange jeg kjenner som jeg tror ikke har lov til å gå i jobb. Etter 17-20 år da barna er store går de og lærer seg litt norsk. Mange jeg kjenner som ikke har lært norsk enda og gått på norskkurs fordi de ikke fikk lov.

(Opprinnelseslandet) er et muslimsk land. Og muslimer har for mange mange år siden har de satt grenser for landet, at man må være inne og ikke jobbe. Mennene er ute og damene inne og må tenke på barna og lage mat og (...) være hjemmeværende. Men det har forandret seg veldig mye, verden utvikler seg veldig fort, den moderne verden. (Opprinnelseslandet) og muslimske land blir mer moderne. Jeg vet ikke om alle muslimske land der, men. Alle sier at (opprinnelseslandet) er et moderne muslimsk land. Det er noen damer og kvinner som tenker på at jobb er for mann, ikke for damer. Og noen sier..jeg vet ikke, at damer bare må passe på barn vet du, ikke gjøre mer. Og det som jeg har skjønt med noen her (...) at arabiske menn ikke tenker å jobbe, de tenker at det er menn som jobber, at det er nok for dem.

Den tiden hadde jeg ikke noen spesielle mål, eller jeg tenkte ikke. I mitt land gifter mange kvinner seg og etter det passer de på barna, og jeg jobba mye hjemme da. Nå har det forandret seg mye der også og familien støtter. Før i tiden var det bare mannen som jobbet og kvinnen passet på hjemme og barna og sånne ting, men sånn er det ikke nå. Men når jeg kom til Norge hadde jeg veldig lyst å lære språket, språk er viktig. Jeg vil snakke med de andre, ikke bare si 'hei' og 'hadet' og smile, det går ikke. Språk er viktig.

Vi er veldig forskjellige vi som kommer fra (opprinnelsesland), alle er forskjellige. Det er mange mennesker som kommer fra (opprinnelsesland). Noen bruker skjerf for eksempel, noen vil ikke snakke med mannfolk. Det er forskjell fra by og landsby.

4.2.3.3 Ansvar i hjemmet uforenlig med arbeidsdeltakelse.

Jeg har vært mye hjemme, men norskkurs og andre ting innimellom. Men mest hjemme. Jeg har hatt lyst til å gjøre mye, men på grunn av helsa mi og at jeg har fått familie og barn var det litt krevende.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Så turte jeg ikke, jeg hadde lyst, men nei. Jeg har papirer fra hjemlandet, så hvis jeg fortsetter å gå på skole her får jeg kanskje bedre jobb, men det er ikke så lett å studere videre med familie og (...) sitte med lekser og sånn hjemme, det er ikke lett. For nå har barna mine blitt så store, de har lekser og trenger oppfølging. Møter på skolen, trening og det skjer mye om kvelden, så det går ikke.

Det (arbeidsdeltakelse) ble mer interessant etter hvert når jeg ble ensom hjemme. Men før var jeg opptatt hjemme og hadde ikke tid til å tenke på noe annet. Det var mye jobb hjemme. Men nå ble det veldig sånn at jeg hadde mye tid og lite å gjøre.

(...) Jeg gjorde både det (tok vare på barn) og kurs og så videre, men jeg gikk i bunnen og orket ikke alt sammen. Jeg har alltid hatt i tankene å jobbe hele tiden.

Det ble litt til og fra på grunn av reise til (hjemland), syke barn og så videre. Det var (antall) dager i uka, jeg ville gå ut. Da jeg kom til Norge starta jeg med en gang på norskkurs, men klarte bare noen måneder. Jeg ble gravid og da ble alt så vanskelig. Så stoppet jeg og fikk (antall) barn rett etter hverandre. Derfor gikk jeg på litt norskkurs veldig nært der jeg bodde, så det ble ikke så mye. Da barna ble større, begynte jeg på norskkurs i ca (antall måneder). Så jeg har gått cirka (antall) år til sammen.

Ja, jeg tenkte det, at kanskje jeg får jobb når det er litt roligere hjemme. Men det var mye å gjøre hjemme, vi hadde mye besøk. (Antall) familier bodde på samme område, de kom hele tiden på besøk til meg. (...) Det var umulig å gjøre lekser og sånt, jeg var bare på kjøkkenet hele tiden.

Kanskje de ikke klarer å både å jobbe og gjøre alt hjemme.

(Intervjuer: Hva med de som er hjemme?) De vil veldig gjerne jobbe, men de klarer det ikke noen ganger. De må være hjemme, de har ikke barnehageplass eller noen ting, de må passe barna selv.

Jeg tenker at alt ansvaret hjemme ligger hos dem, de har ikke noen lettelser. Derfor tar de ikke et skritt til ut i arbeidslivet. Derfor får de ikke så mye tid til å vurdere å jobbe.

Det er litt annerledes enn dere, hvis vi jobber er det ikke sånn at mennene vår hjelper hjemme, det kan han ikke. Hvis vi jobber ute må vi jobbe hjemme også. Vi må passe på barn, lage mat og vaske alt selv, vi har ansvar for huset også. Vi kan ikke si at mannen kommer og gjør alt, vi kan ikke vente på det. Da må alt være klart. For eksempel hvis jeg vil gå på skole må jeg ha alt klart. Jeg har alt å gjøre hjemme og på jobb. Derfor ventet jeg med å begynne på skolen, for (barna) var ikke så store, nå går de på skolen og klarer litt ting selv. Men når de ikke var så store var jeg ansvarlig for alt. Jeg venta veldig lenge og tenkte at jeg må klare å gjøre alt. Det er vanskelig, det er derfor du ikke alltid tør å gå videre. Hvis du har en del støtte bak, men hvis du vet du ikke har noe støtte og må stå på egne ben. Hvis du alltid er litt missfornøyd med deg selv også. Men jeg håper jeg klarer det.

4.2.3.4 Ikke-hindringer.

At kvinner bruker ungene som grunn til å ikke starte på slike kurs er uaktuelt, det er ingen hindring.

Jeg har ikke venta til barna mine skal bli større, jeg har hele tiden prøvd nye ting, hele tiden kjempet for noe.

Vet ikke. Jeg synes ikke det skal være noen hindringer. Den tiden vi lever i nå tror jeg ikke noen lever under press fra sin mann, det skal ikke være noen hindringer.

Det er ingen som bestemmer over meg, jeg kan gjøre alt som jeg har lyst til å gjøre.

Det er vanskelig, man kan ikke presse de andre da. Jeg må tenke litt. Jeg har erfaring med at det er veldig mye bedre, hvis de vil så kan de. Hvis de tar ansvar selv, synes jeg de kan.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

De som er hjemmeværende må komme ut, kontakte et sted og få en kontakt. Det kan du ikke bare gjøre når du sitter hjemme.

Ny sjanse gjør nok synes jeg, de leverer informasjon på norsk og på (morsmål), men det er opp til kvinnene hvor sterke de er og at de må komme seg ut. De må gjøre noe selv for å løse problemene sine.

Med språk og integrering, vi har valgt selv å komme til Norge, det er også vårt eget ansvar hvor aktive vi er med integrering, det er ikke noen som skal komme til oss også. De må også være veldig aktive, vi kan ikke bare sitte hjemme og vente at alt skal komme til meg, alle de jobbene og (...) jeg må også vise at jeg er interessert i å integreres. Og språk er den første dør til integrering. Vi må selv også være aktive. Norskkurs er veldig viktig, det hadde ikke jeg sjanse til. Jeg måtte selv gå på biblioteket og tenkte jeg måtte gjøre noe på egen hånd. Selv om det er viktig at vi får hjelp til å komme fram, men hvor aktive vi er og hvor positivt vi tar ting, det er vårt eget ansvar.

Jeg tror det er mye lettere å jobbe i Norge enn i (opprinnelseslandet), men jeg vet ikke, jeg har ikke jobbet i (opprinnelseslandet). Men det er vanskeligere i (opprinnelseslandet). Familie og barn (...) det er ikke noe barnehage, familien tar vare på barna. Det er lettere for damer å jobbe i skolen og de bransjene der man jobber med damer, men her kan man jobbe hvor som helst. Fordi her er mennene vant til at damene er ute og prater og (...) det er ikke noe problem. Men mange steder i (opprinnelseslandet) kan ikke damene jobbe, det er litt forskjell.

4.2.4 Årsaker knyttet til å være i et fremmed land.

Vi kvinner, det er litt vanskelig for oss å komme inn i arbeidslivet. For Norge er kanskje et moderne og rikt land, hvis vi ikke har jobb får vi støtte fra sosialhjelp og sånn og sånn, men i (opprinnelsesland) har man det ikke sånn. For i (opprinnelsesland) hvis man ikke har jobb, blir det vanskelig for deg, du må klare alt. Hus, mat, alt, du må klare deg selv, det er ingen som betaler. Du har ikke støtte fra noen plasser, du må jobbe. Det går ikke å sammenligne med (opprinnelsesland).

4.2.4.1 Manglende norskferdigheter.

Norsken hindret meg. Nei, norsken var en hovedhindring. Kan du ikke norsk kan du ikke jobbe.

Man kan ikke språket, og når man ikke kan det kan man ikke finne seg jobb heller.

Jeg kom hit og begynte i norskkurs i (årstall), etter å ha bodd her i (antall måneder). Da ble jeg gravid veldig fort. Mannen min sa da at jeg kunne slutte først. (Barnet) mitt var (antall år) før jeg begynte igjen. Jeg har gått cirka (antall) til sammen.

Jeg gikk (antall) år (på språkkurs) i Norge, men så hadde jeg (små barn) og tenkte det var til hinder for å fortsette. Det var i (årstall). Det var kvinnekurs. Kun for kvinner rettet mot å lære språket. I (årstall, flere år senere) gikk jeg også en periode, men mannen min jobbet så jeg sluttet der og. Da gikk jeg i ca (antall) måneder.

Det går på økonomi også. Hvis man har råd kan man sende barna i barnehage når de er ett år også, og man kan gå på kurs. Hvis man har flere barn går det på økonomi og. Det er også et ansvar. Hvis man har barn må man ta ansvar.

Da jeg kom til Norge tenkte jeg først å gå på språkkurs, men jeg var hjemme (antall år) og familien sa at jeg ikke trengte å lære meg språk. Nesten (antall år) var jeg inne og fikk ikke gjort noe.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

(Intervjuer: Hva tror du kan være utfordringer for andre kvinner?) Å lære språket, uten språk er du ingen ting. Når du kan språket vil jobb og det hele komme.

Det varierer fra landsby og stedene de kommer fra.

Folk som ikke har gått på skole i (opprinnelseslandet), de klarer seg ikke så bra i norsk. Det er en hindring. I begynnelsen er det vanskelig med språk.

Jeg vet ikke om de, men (kvinnelig familiemedlem) jobber ikke. Jeg kan ikke tenke at hun kan jobbe. Det kommer an på hvordan- om man har studert i hjemlandet, det er veldig viktig tror jeg. Hvis noen er fra landsby har de ikke studert. Det er altfor vanskelig å lære språk og finne seg jobb, men nå kommer det jenter som har studert og de kommer seg fort i jobb. De tenker at de ikke kan norsk, de kan engelsk og de kan jobbe et sted man kan snakke engelsk og lære norsk samtidig. De trenger lengre tid på å lære seg norsk enn de som kan engelsk. De kan ikke skrive og lese. Først må de lære å skrive og lese, derfor tar det enda mer tid. De kan ikke lære veldig bra språk, de kan kanskje lære enkle setninger og sånn, men ikke veldig bra- hjelpe barna på skolen og sånn. (Intervjuer: Flere utfordringer?) Det blir vanskelig å finne en jobb som passer til dem, da kan de ikke snakke, det er bare fysisk som vasking eller kjøkken, bare sånne jobber. De får ikke jobber der man må snakke og kommunisere med folk. De må finne en jobb som passer til dem.

4.2.4.2 Usikkerhet og motløshet.

Jeg hadde det (arbeid) i tankene, men tenkte at det ville være umulig å oppnå det. Også i den alderen jeg er i.

Fordi jeg har ikke noe skolebakgrunn og når jeg kom hit var jeg alltid tilbaketrasket. Jeg har jo fått tilbud, men jeg trakk meg tilbake og jeg visste ikke hva slags utfordringer jeg ville møte.

Det ble ikke som jeg hadde planlagt, jeg hadde tenkt til å begynne på norskkurs og fortsette med den manglende utdanningen fra (opprinnelseslandet), (...) Da ble det ikke noe norskopplæring, da var jeg på en måte hjemmeværende. Så var jeg syk og deprimert og kunne ikke tenke på språk.

(Intervjuer: Flere ting?) Nei. Det blir vanskelig å svare, vet ikke om andre ting som kan være utfordrende. Kanskje for de som er hjemme. De barna som er oppvokst her er det ingen utfordringer å delta i norsk arbeidsliv. (Intervjuer: Hvordan kan det være vanskelig for de som er hjemme?) Det kan være kulturforskjeller. For eksempel er det vanskelig å tenke seg at gutter og jenter går på samme skole, det er ikke vanskelig for de som er vokst opp her. I (opprinnelsesland) begynner det også å bli mer vanlig at gutter og jenter begynner å gå på samme skole, før var det separate bygninger.

Hvis noen har vokst opp her er det lettere. Hvis man kommer fra (opprinnelsesland) først er det vanskelig i begynnelsen. Gå på språkkurs etter hvert begynne i praksis. Noen tør ikke gå på språkkurs og da blir det vanskelig å gå i praksis.

Det er spesielt med kvinner (fra opprinnelsesland), det er helt annerledes. Det er kulturforskjeller. Vi har kan du si en avstand når vi går ut på en arbeidsplass. Det er vanskelig å forklare, jeg vet ikke. Om det bare er jeg som tenker sånn eller om de andre tenker sånn. Det er forskjell på kultur og, jeg bare sier det. Men jeg kjenner ikke til sånne ting da, det går ikke (å vite hva andre tenker).

4.3 Motivasjon for deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv

4.3.1 Tanker om egen rekruttering til Ny sjanse og årsaker til valg om deltakelse.

Jeg hadde ikke noe erfaring, så gikk på NAV- kontoret for og se hva de kunne si. Jeg hadde lyst å komme i arbeid, men manglet norskkunnskaper. Så de anbefalte å ta kontakt med Ny sjanse

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Alle må bli mer opplyst om Ny sjanse. Det er ikke alle som har hørt om Ny sjanse en gang, eller de som har det vet kanskje ikke hva det går ut på.

Først og fremst fikk jeg muligheten med Ny sjanse, det var den beste muligheten jeg fikk. (Kvinnelig familiemedlem) har vært i Norge før og har ikke gått på skole. Hun har betalt for å gå på norskkurs for å få de timene hun skal ha, da får hun ikke lært noe. Men jeg hadde veldig lyst til å komme ut og fikk den muligheten med Ny sjanse.

Ny sjanse må fortsette, de gir meg så mye.

Å også ta med kvinner fra andre steder enn de spesielle områdene.

Det er mange kvinner som blir med i Ny sjanse, men det er bare 10-11 som får plass, og bare kvinner fra dette området.

Tilbudet var for de som bodde i (område). (En bekjent) bodde på (et annet område) og ville egenlig starte på kurset lenge før, men siden ho bodde et annet sted fikk hun avslag.

Ny sjanse reklamerer for å få innvandrerkvinner mer oppmerksomme på rettigheter og likeverd, bli aktive. Kvinner fra Tyrkia er ikke kvinner som ikke har utdanningsbakgrunn, i hvert fall ikke de fleste, det er ikke alle steder det er slik. De siste 50 årene har det vært utvikling. Jeg er ikke kurdisk, jeg er rent tyrkisk og har ikke blitt undertrykt. Vi er veldig utadvendte. I de kurdiske bydelene får ikke kvinnene de rettighetene man vil, men ellers er Tyrkia veldig modernisert.

(Intervjuer: Hvordan kan man motivere dem?) For eksempel hvis de er hjemme, hvordan kan man få kontakt med dem? (Intervjuer: Ja). Det spørres hvordan man kan reklamere på en måte. Jeg vet ikke hvordan de kan få informasjon, for meg var det jeg som tok kontakt med NAV og fikk vite om Ny sjanse. Hvis jeg hadde vært hjemme, hvordan skulle jeg få vite om Ny sjanse?

Jeg aner ikke. Jeg kommer ikke på noe. Hvis folk kommer hit så er de hjelpsomme, men hva som skal til å trekke dem hit vet jeg ikke.

Det spres gjennom oss som går her. Andre kvinner spør hva slags kurs vi går på- 'får dere tilbud om jobb og praksisplass?', Det spres gjennom oss til andre kvinner.

Vet ikke. Vi som deltar forteller det videre til andre, så kan de delta.

Når jeg tror jeg kom var det ingen som hadde hørt om praksisplass, men nå vet nesten alle det. For vi har veldig mye kontakt med det (miljø fra opprinnelsesland) her.

Når jeg begynte i praksis og snakket med NAV fortalte jeg det til (kvinnelig familiemedlem). Nå jobber hun også sånn som meg.

Nå tror jeg mange er informert, for før var det ikke pliktig med norskkurs for å få oppholdstillatelse, men nå er det det. Og på norskkurs får de vite om Ny sjanse, derfor er det flere som er med på Ny sjanse. Og de gir tilbakemeldinger til andre de kjenner. Sånn fikk jeg vite det, når jeg var på norskkurs var det ikke noe Ny sjanse. De som kom etter meg fra (opprinnelsesland) hadde vært på kurs på praksisplass, så fikk jeg litt informasjon fra dem. Det er bare å spre de gode nyhetene rundt. Men kanskje hvis de har reklamering i Ny sjanse og har mulighet til å ringe noen, kanskje bruke noen eksempler. Jeg blir motivert av andre som har vært i samme situasjon som meg, det er veldig inspirerende å få snakke med dem og høre hvordan de kom fram og takla problemer med språk og. Nå er jeg i (yrke) og jeg har begynt å prate med andre og spørre andre hvordan de har taklet problemer med språk når de skulle snakke med folk på telefon for eksempel, selv om man kunne faget. Men når du skal kommunisere eller forklare deg får du tips. Noen vil ikke ha tips av alle, men jeg vil helst det.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

De prøver så godt de kan og går ut mange steder. De gjør nok. Jeg hadde ikke visst om det hvis de ikke hadde kommet til kurset mitt. To ganger i uka går de ut til forskjellige steder. (Intervjuer: Hvordan kan man motivere enda flere til å bli med?) Man kan tegne opp plakater. De gjør mye og det er et veldig bra tilbud. Jeg er veldig fornøyd for å være med her.

(Intervjuer: Hva bør Ny sjanse fokusere på for å få med flere?) At vi skal lære bedre norsk og at vi får jobb, da kommer kvinnene ut. Når jeg treffer kvinner (fra opprinnelsesland) og forteller om kurset mitt, oppfordrer jeg dem til å bli med.

Noen vil helst ha praksisplass for å lære språk, men noen vil også, sånn som jeg, ha plass for å bygge på erfaringer i Norge, det er individuelt. Det kommer an på hvordan man vurderer seg selv. Jeg hadde ingen høyere utdanning eller arbeidserfaring fra (opprinnelsesland) eller Norge, da hadde det vært litt flaut å søke jobb og vite at jeg bare skulle vise navn og adresse. Jeg ville bygge CV' en.

(Intervjuer: Hva burde man fokusere på for å motivere flere kvinner til å delta?) Det er vanskelig å si, for hver person er forskjellig. Vi vet ikke hva personene tenker på, hvert hode har en tanke. Hvis de vil komme inn i arbeidslivet her, tror jeg de kommer (...) at de blir med. For Ny sjanse hjelper deg komme i arbeid, for å hjelpe deg. De som er med i Ny sjanse har ikke bodd i Norge så lenge, kanskje bare ett eller to år eller tre år maks. De trenger språk, trenger jobb, noen som er trygge- noen til å støtte seg på. Ikke bare damer fra (fra opprinnelsesland). Alle trenger tror jeg.

4.3.1.1 Ønske om arbeid og bedre norskkunnskaper.

Først tenkte jeg å starte på kurs bare for å gjøre noe og for å lære norsk. Og jeg har kjempet med å lære meg norsk, de (antall år) på (tidligere norskkurs), men det gikk ikke. Jeg hadde press på meg, men det gikk ikke. Etter hvert så jeg flere fordeler. Jeg har hørt at det er mange jobbmuligheter, og det stemte. Etter hvert innså jeg at jeg kan stå på egne ben, tjene penger, blir selvstendig, og ikke se gjennom hendene på mannen min.

For å lære norsk, lære om det nye miljøet og om samfunnet og kulturen. Når man har barn som skal vokse opp her er man nødt til å lære seg de tingene. Hvis man ikke kan de tingene selv kan man ikke fortelle om dem til ungene heller. Det er veldig viktig for meg å lære om den nye kulturen, miljøet og samfunnet her. (Intervjuer: Tenkte du på at du ville jobbe?) Jeg visste ikke om jobb, men de fortalte meg at de ville sende folk i praksis og det var jeg kjempeinteressert i. Jeg ville gjerne jobbe, hadde jobbet i (opprinnelseslandet) også. Og da fikk jeg praksisplass på (arbeidsplass), og der har jeg lært veldig mye, jeg er veldig fornøyd.

Jeg tok presset på meg til å lære det norske språket litt bedre. Jeg hadde satt meg et mål og tenkte da har jeg en sjanse. Hvis jeg går dit presser jeg meg mer til å lære meg norsk. Jeg ser på kvinner i min alder og sammenligner og jeg føler at jeg lå tilbake. Jeg har alltid hatt lyst til å jobbe, men språket hindret meg. Det er derfor jeg ble hjemmeværende.

Det var uvant når jeg kom og mannen min var på jobb. Nattskift og kveldsskift (...) jeg var ikke så vant til å sove alene. Når han var på jobb på natten syntes jeg det var skummelt, jeg ringte og spurte noen om å komme, jeg syntes det var skummelt i begynnelsen. Men når jeg lærte norsk ble det bedre, da kunne jeg prate med noen i hvert fall. Jeg var redd å gå ute og sånn, for jeg hadde ikke språk. Jeg var alltid redd for alt folk skulle spørre meg om noe og jeg ikke kunne svare. Du kan ingen ting hvis du ikke har språk. Derfor kommer vi her og er veldig interessert og lyst til å lære, så man kan gjøre noen ting.

Det er viktig å lære seg språket, det andre blir å komme seg i jobb. Det er disse tingene som er viktig for meg.

Jeg må ha jobb, ikke bare kurs.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Jeg hadde lyst til å arbeide og tenkte at jeg måtte lære meg mere norsk, for barna har blitt store nå. Så tenkte jeg at jeg skulle lære meg norsk og komme ut i arbeidslivet.

Jeg kunne lite norsk, det var en av grunnene til at jeg startet her. Hvis jeg ikke kunne norsk hadde jeg ingen mulighet for å få jobb. Ny sjanse har mange muligheter.

Jeg var ikke ferdig, jeg bare begynte (på utdanning i opprinnelsesland). Jeg hadde (arbeidserfaring) og praksis, og jeg tenkte at jeg skulle ta utdanning som (yrke). Men jeg var ikke ferdig da jeg kom til Norge. Jeg måtte starte på nytt, måtte lære norsk og finne en jobb man kunne lære mer om Norges kultur og alt. Jeg har lyst til å begynne på skole og universitet.

Språk er kjempeviktig. Når man kommer skjønner man ingen ting. Alt er forskjellig, du kan ikke snakke, skjønne hva de sier, det var kjempevanskelig i første. Du kan ikke gjøre noe og du vet ikke hva du skal gjøre når de spør deg eller gjør feil. For eksempel på kassa, de gjør mye feil, for mye penger eller for lite penger. Derfor lærte jeg veldig mye og tenkte at da kan jeg jobbe. Nå kan jeg lese det som kommer i postkassa også, det er kjempeviktig.

Det er mange som har sagt at hvis du skal lære norsk er det ikke gratis, du må betale. Men så fikk jeg tilbud fra Ny sjanse og jeg begynte der.

4.3.1.2 Ønske om arbeidspraksis.

Venninnen min som jeg kjente der jeg bodde sa at det var en (arbeidsplass der respondent ønsket å jobbe). De kom fra Ny sjanse og spurte om noen ville begynne i praksis. Jeg var veldig interessert, men jeg visste ikke hvordan jeg skulle begynne. Læreren sa at man har praksis samtidig som man lærer språk, og da sa jeg at jeg hadde lyst til å begynne.

Det var først og fremst for å komme ut i arbeid. For å være ærlig, når man ser på deg selv og tenker at du skal komme deg ut i arbeid, og man har ikke riktige språkkunnskaper, har ikke utdanning fra Norge, har ikke vært i arbeid i Norge, da ser man at det ikke blir stor sjanse for deg. Jeg visste ikke om praksisplass før jeg snakket med Ny sjanse, men jeg synes det er en så fin måte å komme i gang på. For jeg ser på meg selv, hvis jeg først hadde søkt om praksisplass fra Ny sjanse, da fikk jeg. Men hvis jeg hadde søkt jobb tror jeg ikke at jeg hadde fått så positivt svar med en gang. Hvis de ser bakgrunnen.. man trenger å bygge seg opp, starte et sted.

Jeg jobbet på (arbeidsplass), i praksis gjennom NAV. Sjefen min fortalte at det kom noen fra Ny sjanse. Min saksbehandler snakket med Ny sjanse. Jeg ønsket meg en hundre prosent jobb, jeg ville ikke slutte.

Jeg tok kontakt med et NAV- kontor for jeg ville ha noe veiledning med hva jeg skulle gjøre. Jeg hadde ikke lyst til å begynne på norskkurs, selv om jeg følte at jeg manglet kunnskap, for jeg var veldig lite på norskkurs. Men jeg hørte at det var bedre å komme i arbeid og lære norsk på den måten.

4.3.2 Årsaker til tidspunkt for livsendring og motivasjon for arbeidsdeltakelse.

Vi var ikke oppmerksomme på at det var et slikt tilbud tidligere.

Jeg visste ikke om Ny sjanse og tenkte ikke på å gå der. Det var kontakt i Ny sjanse som anbefalte det (gjennom kontakt i NAV) og sa at jeg burde gå på skole. Jeg visste ikke hva jeg skulle gjøre.

Da jeg gikk på norskkurs kom de fra Ny sjanse og informerte. Da fikk vi vite at de som mottok sosialhjelp kan komme ned og snakke med dem. Da gjorde jeg det og ba om en jobb.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Tidligere var ungene et hinder. Jeg tenkte det var passende tid.

Jeg hadde små barn og var hjemmeverende, men etter hvert tenkte jeg på å jobbe når de ble større.

Når barna ble (antall år) klarte jeg å ta norskprøve 2 og 3. Etter 3 kan man ikke fortsette på norskurs, da må man lære det gjennom å praktisere. Derfor begynte jeg ikke på flere kurs, men i (praksis). Jeg er veldig glad i (yrket) og fikk sjanse til å jobbe med (yrket).

(Intervjuer: Når begynte du å tenke på å jobbe?) Når yngstemann ble litt stor, ca 8-10 år. Det jeg leste som du skrev (informasjonsskrivet)- hvorfor kan ikke muslimske kvinner komme seg ut i arbeidslivet slik som norske kvinner? Det synes jeg er veldig bra skrevet. (Kvinnens referanse til informasjonsskrivet er hennes egen tolkning av det og ikke ordrett gjengivelse. Se vedlegg 2 og 3).

Jeg hadde lyst til å jobbe tidligere, men jeg ble litt forandret på grunn av sykdommen min først. Tankene mine var litt snudd og jeg tenkte at nå skal jeg bli ferdig med (...) så kom nummer to og så nummer tre. Så da tenkte jeg at jeg (...) jeg sluttet å tenke på å begynne å jobbe. Så tenkte jeg at når jeg er ferdig med den biten skal jeg begynne. For jeg hadde ikke lyst til å være hjemme et år og jobbe et år og så være hjemme, det hadde jeg ikke lyst til. Jeg hadde lyst til å vente til han minste hadde begynt i barnehage, for da kunne jeg ha en fresh start, begynne i kurs, praksis, jobb og. (...) Jeg tror ikke at når man er i begynnelsesfasen at man står sterkt nok til å ta et år å være hjemme med barn, når man er tilbake igjen er det ikke lett. Språkmessig og i begynnelsen må man ha en lang periode for å ha det kontinuerlig, det er sånn som jeg tenker. Hvis jeg tenker nå at etter et år har jeg hatt et praksisplass og er hjemme med barn igjen, og så søker jeg en praksisplass igjen, det blir ikke det samme. Derfor har jeg fått en sjanse til å gå på jobb nå. Hvis jeg hadde vært hjemme igjen hadde det blitt nytt for meg igjen, nytt med språk, for hvis jeg hadde vært hjemme igjen hadde det bare blitt (morsmål) igjen, ikke norsk.

Jeg synes barna skal være hjemme med mor frem til de er fire år. Etter dette startet barna i barnehage.

Hun gikk bare (antall år) i barnepark, ikke barnehage. Da var hun (antall) år når hun begynte.

Alle gikk i barnehage da de var små. De gikk i barnehage i ca (antall) år før skolen.

(...) Fordi barna begynner i barnehagen etter (antall) år.

Hun var (antall) år da hun begynte i barnehage. De var (antall) år da de begynte i ordentlig barnehage, men jeg gikk på norskurs, da hadde de barnehage der. Der begynte de da de var ca (antall) år.

4.3.2.1 Hva man har gått glipp av og muligheter ble tydelige.

Jeg tenkte ikke på å jobbe i begynnelsen, jeg kjente ikke området jeg visste ikke hva man gjør, om man jobber. Etter hvert, jeg kjenner noen familier (fra opprinnelsesland) og damene jobbet. Da tenkte jeg at jeg også måtte jobbe, jeg ønsker jobbe.

Først og fremst var motivasjonen der da jeg kom fra (opprinnelseslandet) til Norge. Motivasjonen var der, men så skjedde det at jeg ikke kunne det med en gang. Egentlig var motivasjonen (...) to av (kvinner i familien) min som er fra (opprinnelseslandet), de kom ut i arbeid før meg. Og det var motivasjon at hvis de kan gjøre det så kan jeg også. Derfor tenkte jeg at nå vil jeg, så blir jeg friskere i helsa også. Det var også det som satte meg i gang. Da jeg hadde vært hjemme alle de årene så tenkte jeg at nå har jeg sikkert ikke nok norskkunnskaper til å komme ut i arbeid, det hørtes veldig vanskelig ut for meg. Men da de begynte på det var det veldig motiverende. De kom etter meg fra (opprinnelsesland)til Norge. De begynte med norsk før meg og jeg lærte det selv, det var ikke det

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

samme. Alle har egne vurderinger. Jeg tenkte at jeg hadde en bedre forståelse av språket enn de hadde, og de hadde begynt i praksis og fått jobbtilbud. Så da tenkte jeg at jeg også kunne det, det var min egen vurdering, jeg vil ikke snakke så høyt om meg.

På det punktet angrer jeg. Jeg har også sagt til mine nærmeste at jeg skulle ønske jeg begynte å jobbe tidligere. Det er nå jeg ser virkeligheten, først språket så har jeg utvei til alt. Fordi jeg har ikke noe skolebakgrunn og når jeg kom hit var jeg alltid tilbaketrukket. Jeg har jo fått tilbud, men jeg trakk meg tilbake og jeg visste ikke hva slags utfordringer jeg ville møte. Etter en periode treffer det deg, da tenkte jeg har jeg bare ofret livet mitt innenfor fire vegger.

4.3.2.2 Kjedsomhet og ønske om struktur i hverdagen.

Ja jeg hadde veldig lyst. Fordi det ble for mye å være hjemmевærende. Du har dine plikter hjemme. Stå opp, lage middag, rengjøre huset. Når man kommer seg ut av huset blir det en annen hverdag.

I (opprinnelseslandet) har du stor familie, du trenger ikke så mye, du er opptatt med familien og hele tiden jobbe hjemme og med husarbeid. Her har du ikke husarbeid du kan jobbe med hele tiden, da blir det kjedelig å jobbe hjemme. Fordi barna begynner i barnehagen etter tre eller fire år. De begynner på skole, mannen jobber, det blir kjedelig. Jeg synes det er kjedelig å være hjemme hele tiden, jeg vet ikke hva de andre tenker.

Jeg fikk tilbud til små kurs som varte i et par måneder. Når jeg hadde gått på de satt jeg hjemme i over (antall) år til jeg ble tilbudt et nytt kurs. Da ble det veldig kjedelig. Da tenkte jeg at jeg skulle bli med på Ny sjanse fordi det var et lengre kurs, og kanskje kunne jeg få anledning til å få jobb. Det er det som gjorde at jeg meldte meg på Ny sjanse akkurat da.

Jeg følte aldri at det ble kjedelig hjemme, jeg hadde nok å gjøre med barn. Men nå er det ingen som er der og da ble det veldig kjedelig, jeg ville komme meg ut. (Kvinnelig familiemedlem) var sammen med meg i en periode før, da hadde jeg selskap hjemme. Men nå bor ho i (opprinnelseslandet) og da ble jeg helt alene hjemme. Det ble kjedelig og jeg hadde lyst til å komme ut.

Barna ble store og jeg begynte å kjede meg hjemme. Jeg vil også komme meg ut og jeg vil lære meg bedre norsk.

Det ble for kjedelig med vasking og matlaging hjemme, derfor måtte jeg prøve ut noe nytt.

Jeg kjedet seg hjemme. Jeg ville møte folk og være sosial. Jeg hadde lyst til å lære og lyst til å jobbe i (bedrift)- syntes det så morsomt ut.

Jeg var i NAV og ville ikke være hjemme, det er kjedelig. Jeg jobbet før i (antall år). De (antall årene som hjemmевærende) var kjedelige, jeg liker ikke å sitte hjemme. Jeg ville snakke med andre, jeg ønsket å jobbe.

Det er to ting. En er at jeg var lei av å gjøre bare husarbeid, det er de samme rutinene hele tiden. Sånn som jeg tenkte at jeg vasker og rydder opp hele tiden, det er ikke noe annet å gjøre, man blir lei av det. Den andre tingen er penger. Og være sosial med andre folk.

For det første får jeg litt penger som jeg tjener selv, så trenger jeg ikke være hjemme og kjede meg. Mannen min og barna er store og har sine egne ting å gjøre. Mannen drar på jobb klokken (...) og kommer hjem på ettermiddagen, da blir det hele dagen hjemme uten å gjøre noe. Det er de grunnene til at jeg er interessert. Men det er ikke noe familieproblem, jeg har det veldig bra sammen med mannen min. Når jeg ser at andre kvinner er ute så har jeg også lyst til å komme ut. Jeg ser andre damer, jeg har også lyst til å komme ut. Man blir mer sosial når man kommer ut.

Å sitte hjemme uten å ha noe å gjøre er ikke noe bra, da tenker man bare på bekymringer. Er man

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

inne i 24 timer blir man mer og mere syk. Det er ikke bra. Barna er på skolen og mannen jobber, da er jeg bare alene hjemme. Det er bedre å komme seg ut enn å sitte ledig hjemme og ikke ha noe å gjøre.

(Intervjuer: Hva er din motivasjon for å arbeide?) Det er det samme som Ny sjanse. Økonomi, være sosial, gjøre noe annet enn å være hjemme, man blir lei av å være hjemme hele tiden. Man får andre tanker, man blir lei av barna og familien, når man kommer ut glemmer man alle problemene som er i hodet, man får nye krefter.

For å komme seg mer ut. Dårlig økonomi eller press fra familie var ikke grunner.

Jeg liker ikke å bare være hjemme. Jeg liker å være ute, jeg vil ha rutiner for å være ute, for eksempel å jobbe i (praksisplass). Og når vi ikke kan språket får jeg vondt i hodet. Jeg er veldig glad i å lære noe, men det sitter kanskje ikke. Jeg vil gjerne jobbe hvis jeg får litt.

Jeg kan ikke sitte hjemme hver dag og gjøre ingen ting, jeg liker ikke det. Jeg vil stå opp hver dag om morgenen, når jeg er hjemme hver dag sover jeg lengre, ser lenge på tv. Vi har alle kanaler (fra opprinnelsesland) på tv hjemme, da ser jeg veldig mye. Jeg har ikke lyst til å se på tv hele tiden, og ikke snakke. Jeg har masse venner, men de jobber og har familie. De må gjøre alt, kan ikke være med meg hele tiden. Jeg vil jobbe, det er kjempefint og gå ut hver dag. Jeg er borte åtte eller ni timer hjemmefra. Når jeg kommer hjem er jeg sliten, da har jeg det kjempefint og sover kjempefint. Når man sitter hjemme hele tiden kan man ikke sove. Da blir det kjempevanskelig å sove. Man må jobbe, da blir man ikke sliten hjemme. Når man sover mye er det ikke bra, man får ikke sove om natta. Derfor jobber jeg veldig mye. Jeg må gå ut.

Jeg har villet jobbe hele livet. For jeg ser dem som sitter hjemme og de som jobber ute- hva det gjør av forskjell. Det er viktig, man kan ikke bare sitte hjemme, man må jobbe ute litt og treffe andre, bruke språk, det er en bra erfaring. Vi lærer om kulturen og sånne ting også, ikke sant. Når man er i jobb tjener man penger, man bruker kroppen, man bruker masse ting. Jeg føler meg bedre nå. Å bare jobbe hjemme, det er tungt. Jeg ser her at kvinner over 50 har veldig mye energi, jeg vil være flink sånn som de.

4.3.2.3 Ensomhet og ønske om å styrke sosialt nettverk.

Det er best å jobbe, hvis man sitter hjemme blir man syk tenker jeg. Det er bedre å jobbe og samtidig tjene pengene dine, du kommer i kontakt med folk. Du lærer språk også, det er kjempeviktig. Å komme i kontakt med folk. Hvis man sitter hjemme og ikke gjør noe, og ikke snakker med folk i miljøet, da blir det vanskelig å lære språket. Det tar lengre tid enn man tenker å lære språket. Å komme i kontakt med folk og høre med dialekt. Det er vanskelig med dialekt, bokmål og(...) det er to forskjellige verdener. Det er kjempebra å jobbe, man får veldig mange fordeler, masse fordeler.

Hvis man jobber er man sosial, snakker med andre, har kontakt med andre, er hjelpsom. Jeg liker å jobbe. Jeg må jobbe, hvis jeg bare sitter hjemme er det kjedelig, ikke noe sosial, ikke noe kontakt med andre. Det er ikke bra.

Fordi vi flyttet fra en leilighet og her var det nye folk. Jeg kjente ingen, visste ikke hvor NAV var, kjente ingen folk, veier eller steder. Det er veldig deprimerende når man ikke kjenner noen der man bor. Jeg har ikke familie her. Da blir man litt disiplinert og.

Mange i familien bor fortsatt på hjemstedet og vi har begrenset kontakt med dem. Får man seg jobb blir man også sosial, man får en større vennekrets og blir kjent med nye mennesker.

For å være mer sosial. Og selv om vi ikke har noen problemer økonomisk, men egen inntekt er egen ikke sant. Kanskje det ikke var det største, mest var den sosiale biten. For jeg tenkte at nå har jeg vært hjemme så lenge, det føltes litt som en avskjæring fra den norske biten. Egen inntekt var kanskje ikke det første, men mest at barna hadde begynt på skolen. Så hadde jeg tenkt at det var mer behov for å ha

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

mer språk og kunnskap, og for å få meg til å komme i et norsk miljø, og den beste måten å gjøre det på er gjennom arbeid. Vi har den sosiale biten på jobb når vi har lunsj eller diskuterer med hverandre. Inntekt kommer på siste plass selv om det også er viktig. Det blir feil å si at det ikke er viktig, men det er ikke det første som jeg tenkte at jeg hadde behov for egen inntekt, det var ikke det. Behovet var for min egen del, å være litt mer sosial i et norsk miljø og når barna begynte å bli mer voksne tenkte de litt at ikke bare pappa har den delen, men at også mamma har den.

Det er mange positive ting, da får man venner og får snakket med noen andre. Når man treffer andre lærer man noe av dem også.

Det er vanskelig å si akkurat da, det er forskjellige tanker. Jeg ville ikke bare jobbe, men er interessert også- jeg liker (yrket). Jeg kunne gå på jobb og treffe andre, bruke språket og alt.

4.3.2.4 Økonomi og ønske om selvstendighet.

Jeg hadde veldig lyst, jeg ville ha penger, da kan du gå ut og kjøpe alt. Hvis du ikke har penger skal mannen din gi deg 100 kroner, det går ikke. Det hjelper ikke. Det er ikke så fint når en voksen jobber og (antall) spiser, alle må ha egne penger, jeg tenker sånn. Jeg har alltid tenkt sånn, jeg vil ha egne penger. Jeg vil ha alt eget. Det er kjempefint, da trenger du ikke spørre og jeg kan gjøre hva jeg vil. Hvis jeg vil kjøpe noe kan jeg kjøpe noe, det er ikke noe problem. Hvis mannen gir meg 100 eller 200 kr, det er ikke nok for meg. Det er dyrt over alt, i (opprinnelseslandet) også.

Jeg tenkte ikke på å jobbe i begynnelsen, men etter at mannen min har jobbet mindre har jeg innsett at jeg også må bidra litt.

Vi flyttet til et nytt hus, vi trengte mye penger til å pusse opp og sånn. Da ble det litt økonomiske problemer. Det er begge deler. Da jeg flyttet til Norge trengte vi ikke så mye penger, vi bodde i en leilighet uten gjeld og sånn, så da gikk det veldig greit. Men akkurat på det tidspunktet trengte jeg å jobbe litt.

Ingen spesiell grunn, jeg fikk (type stønad), det skulle jeg få i (antall) år. Kontakt i Ny sjanse anbefalte å bli med, fordi stønaden kommer til å bli avsluttet etter hvert. Det er bedre å bli med på noe slikt.

Jeg kom meg ut for å lære meg norsk, mannen min begynte å bli syk. Etter hvert måtte vi betale for å gå der. Så fikk jeg vite om Ny sjanse og kom hit og fikk informasjon, så fikk jeg plass.

Jeg trengte mer penger, jeg var alene og (barna) mine var alene, vi klarte det ikke økonomisk. Men nå har jeg kjempefin økonomi.

(...) Det er litt på grunn av økonomien også, det rekker ikke til. Mannen min får (antall kroner) i måneden og vi er (antall) som er hjemmeværende, det rekker ikke til. (Intervjuer: Flere grunner?) Nei. Eller jeg tenker også at hvis jeg har arbeidserfaring når jeg blir gammel får jeg også fordeler senere når jeg blir gammel som pensjon og så videre. Jeg begynte å jobbe i (årstall), men i (årstall) måtte jeg slutte fordi (familiemedlem) var syk.

På grunn av økonomi, det er på grunn av barna mine at jeg vil ha bedre økonomi. Jeg har små barn og jeg kan ikke bare sitte å få penger, jeg må gjøre noe. Jeg hadde både behov og lyst. Jeg tenker på å tjene penger og stå på egne ben. Man skal ikke bare sitte og ta i mot penger, man må stå på egne ben, man må klare seg selv.

Barna ble store og jeg begynte å kjede meg hjemme. (Familiemedlem) har dårlig helse, jeg vil hjelpe til økonomisk. Jeg vil også komme meg ut og jeg vil lære meg bedre norsk.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Det er dyrt i Norge. Kontantkort for eksempel. Og vi har ikke bil, det er tungvint å handle mat med flere unger og skulle passe på dem samtidig, spesielt på vinteren.

Vi eier ikke leiligheten, vi har begrensede muligheter. Å jobbe er en utvei.

Egen økonomi.

Vi har ikke begrenset økonomi, men når jeg ber om penger fra mannen min må jeg forklare hva jeg bruker dem på.

(...) Etter hvert innså jeg at jeg kan stå på egne ben, tjene penger, blir selvstendig, og ikke se gjennom hendene på mannen min.

Når man jobber blir man mer selvstendig og man trenger ikke se alt gjennom sin mann

Jeg har opplevd mye vanskelig på (oppvokststedet). Å kunne stå på egne ben er den største grunnen.

Det er bedre enn å sitte hjemme. Og tjene pengene dine selv. Ikke bli avhengig av andre folk.

Det må absolutt være for å få selvstendighet.

Det må stort sett være økonomien, å kunne tjene sine egne penger. Mannen min stiller også spørsmål om hva jeg bruker pengene til når jeg får de av han.

4.3.2.5 Ønske om selvtillit og anerkjennelse.

Man blir pliktig til å gå på kurs og på jobb. Da begynner du å tro mer på deg selv.

Man føler seg mer selvsikker og selvstendig. Man får mer selvtillitt når man klarer seg selv.

Man får mer respekt i samfunnet også når man klarer seg selv. Man føler seg mer sikker og mer trygg.

Før jeg startet på Ny sjanse diskuterte jeg med min svigermor, da sa jeg at med mine (antall) unger og med etterutdanning vil jeg ta vare på dem. Hun hadde sagt at hun ikke trodde dette gikk- 'se om du kan!' Dette er også en grunn til at jeg har startet her.

4.3.2.6 Styrkning av morsrolle.

Behovet var for min egen del, å være litt mer sosial i et norsk miljø. Og når barna begynte å bli mer voksne tenker de litt at ikke bare pappa har den delen, men at også mamma har den.

Ungene mine motiverer meg til å jobbe. Hvis vennene deres spør hva moren deres gjør kan de svare at hun jobber og ikke er hjemmeværende.

Karriere er bra. Når man har familie og barn, må man ha noen faste til å hjelpe familien. (Intervjuer: Hvordan da?) For å hjelpe familien trenger jeg jobb. Fordi det blir vanskelig hvis det kommer barn. Med en lønn blir det vanskelig for å garantere livet til barna. Jeg vil hjelpe barna mine til å ikke bli avhengig av de andre.

Sønnene mine klarer seg bra. Jeg vil også lære døtrene mine å få seg jobb og utdanning, være selvstendig og kjempe for sine rettigheter. Og når mine unger kommer med ønsker kan jeg tilby ungene mine mer.

4.3.4 Ønske om å arbeide på heltid eller deltid.

Det passer bra for meg å jobbe når barna er på skolen. Da slipper jeg også å jobbe på kvelder og kan være der for barna.

Heltid. Barna går på skolen i syvtiden, da kan jeg også dra på jobb og komme hjem i tretiden. Det er bedre å være ute enn å bare være hjemme.

Jeg blir mer aktiv av å jobbe mer, bidrar jeg mye så får jeg mye igjen. Jeg vil alltid gi noe fra meg heller enn å ta.

Jeg har lyst til å jobbe hundre prosent. Den jobben jeg har passer veldig bra med barn, for jeg har fleksitid og sommertid. Det er den motivasjonen jeg har, det har ikke vært noe problem å jobbe hundre prosent. Jeg har kort vei til arbeidsplassen, kanskje det hadde vært annerledes hvis jeg hadde brukt en time på jobb og måtte jobbe til fire hver dag. kanskje det hadde vært andre tanker da, hvis jeg hadde vært sliten når jeg kom hjem. Nå føler jeg ikke at jeg er sliten når jeg er hjemme, så da er jeg i min nye rolle igjen som hjemmeværende (...) husarbeid og det og det. Det er min motivasjon kanskje, at jeg tenker at jeg kan holde meg i hundre prosent arbeid lenge framover.

Heltid. Når man først gjør seg klar for å komme seg ut hjemmefra kan man være ute hele dagen. (Intervjuer: Hva er fordelene med det?) Vet ikke. Jeg får bedre lønn.

Heltid. Mest på grunn av økonomi. Man tjener bedre når man jobber heltid, man tjener lite når man jobber deltid.

Jeg har lyst til å jobbe 100 prosent fordi vi har veldig mye å gjøre. Når vi reiser til (opprinnelsesland), vi har en veldig stor familie, og vi må kjøpe gaver til alle. Og hvis foreldre er syke eller sånn må vi støtte de, for de har ikke så mye penger. Hvis de er syke og sånn klarer de det ikke, vi må støtte dem. Her og har vi veldig mye, vi har ikke bare norske klær, vi har våre egne kulturklær og de er veldig dyre. Vi sender penger til (opprinnelsesland) og klærne våre når vi reiser dit. Her er det og mye vi må kjøpe, som vinterklær og sommerklær.

Jeg har lyst til å jobbe 100 prosent, jeg har ikke noe grunn til å si at jeg ikke vil ha det. Jeg er veldig fornøyd med jobben og får gode tilbakemeldinger. (Intervjuer: Hva er motivasjon for å ville jobbe på heltid?) Jeg vet at jeg kan gjøre mer, det er derfor. (Intervjuer: Hva er fordelene med det?) Du tjener mer og vi har unger og tenker på dem og. (Intervjuer: Hvordan da?) Vi bor sammen med (familiemedlemmer) og det er de som eier leiligheten, så hvorfor ikke jobbe mer og kjøpe oss en egen leilighet? Hadde vi hatt mulighet til å kjøpe egen leilighet tidligere hadde vi absolutt gjort det. Det hadde vært en fantastisk følelse å ha sin egen leilighet.

I begynnelsen når jeg har små barn vil jeg jobbe deltid, ikke fulltid. Men når de er klare til å være hjemme uten meg vil jeg jobbe heltid. Det er veldig viktig å ta vare på barna.

Deltid nå, men heltid etter at ungene mine har startet på skole.

Det holder med deltid siden vi også har små barn. Fordi om man jobber deltid kan man også gjøre hjemmeoppgavene og jobboppgavene. Når barna blir eldre tenker vi på fulltid.

Deltid på grunn av ungene. Jobber man fulltid har man ikke tid til å dele det opp. Dersom jeg skal jobbe fulltid får jeg ikke like mye tid med barna mine, og de er i en alder hvor de trenger en mor. Når barna blir større tenker jeg fulltid.

Jeg jobber (antall dager), jeg jobber ikke på (ukedag), da blir jeg litt sliten. Det masse å gjøre, (antall dager) er nok for meg.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Deltid på grunn av helse, familie og mer tid tilbarna. (Intervjuer: Kunne du tenkt deg å fortsette med å jobbe deltid eller vil du jobbe heltid senere?) Deltid, jeg er fornøyd med deltid.

Jeg jobber heltid. (Intervjuer: Har du lyst til det senere og?) Ja. Når man er enslig mor trenger man det. Men hvis jeg hadde hatt 80 prosent hadde det vært lettere, fordi (barna) går på etterskole og (fritidsaktiviteter), de er aktive, noen dager blir det litt slitsomt. Hvis jeg hadde jobbet 80 prosent hadde det vært litt lettere.

4.4 utfordringer ved deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv

Jeg hadde ingen utfordringer.

Nei, det (Ny sjanse) var rettet mot kvinner, jeg har ikke hatt noen utfordringer.

Nei, ingen utfordringer.

Ja, det er det, men det var ikke noe problem for meg. Familien min og alle de andre jobber også, damer også. Det var ikke noe problem med det, og ikke noe problem med klær eller vær. Det er annerledes, men når man aksepterer det er det ikke så vanskelig.

Nei, ikke utfordringer, heller positive forandringer.

Det ble for kjedelig med vasking og matlaging hjemme, derfor måtte jeg prøve ut noe nytt. Jeg føler ikke at det var noen store vanskeligheter eller utfordringer.

Nei, ikke mye. Sønnen min gikk i barnehage, det var ikke noe problem, det går greit, det er ikke vanskelig for meg. Jeg forstår, det er ikke noe problem.

Jeg har ikke hatt noen utfordringer. Jeg har ikke hatt noen vanskeligheter. Så lenge helsen min er i god stand så er jeg villig til å jobbe.

Nei, arbeidslivet er arbeidslivet, det er ikke så stor forskjell på her og (opprinnelsesland). Fordi det som er forskjell er bare, du jobber, du får lønn per måned, ikke per time man jobber. Vi teller ikke timer, det er fast lønn i måneden. Her er det hvor mange timer du jobber, og man har så og så mange timer man får lov å jobbe. Det er ikke sånne grenser i (opprinnelseslandet), det går ikke med sånne regler i et så stort land. Hvis du kan arbeide.. jobb er jobb uansett hvor du er. Bare for å bli litt kjent med folk og miljøet rundt deg.

Det er ikke vanskelig å jobbe i hvert fall, det er gøy. Du lærer mer og mer, er sosial og utvikler deg selv.

4.4.1 utfordringer som følge av manglende norskkunnskaper.

Norsken var en utfordring for meg. Språket er nøkkelen til alt. Alt er vanskelig uten språket, kan du språket kan du komme i kontakt med flere mennesker. Det er ikke lett å lære seg et nytt språk i alderen jeg er i nå.

Jeg er sjenert, det første møte med arbeidsgiver var vanskelig. Vanskelig når man ikke kunne norsk.

Først var det vanskelig, kanskje jeg ikke forstod hva jeg skulle gjøre. Når jeg snakket med (personer relatert til praksisplassen) for eksempel, stresset jeg litt fordi jeg ikke forstod alt. Men etter hvert ble det mye lettere. Jeg kjente ikke (personer relatert til yrket) først, da var det vanskelig. Men etter hvert gikk det fint.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Når det gjelder å gjøre oppgaver i (praksisplass) mestrer jeg alle oppgavene. Men det eneste jeg blir av og til redd for er at jeg ikke forstår språket og gjør kanskje feil. Hadde det vært noen andre damer fra (opprinnelsesland) i samme jobb hadde det ikke vært noe skummelt for meg, men innimellom føler jeg det sånn på grunn av språket. Hvis jeg begynner å forstå ting, for eksempel sjefen jeg har i (praksisplassen) og jeg vet hvor jeg skal legge ting og hva jeg skal gjøre og hva det og det heter blir jeg flytta på, og det blir litt forandringer hele tiden. Hvis jeg bare får ett sted blir det mye lettere.

4.4.2 Uvant arbeidssituasjon og engstelse for å ikke innfri arbeidsgivers forventninger.

Jeg hadde ikke jobbet i (yrket) før og tenkte litt hvordan jeg skulle gjøre det. Men det gikk seg til fort etter hvert. Det var litt sånn først- hvordan skal jeg gjøre det, hva skal jeg gjøre. Men etter hvert lærte jeg det med en gang.

Jeg hadde jobbet i (opprinnelseslandet) og hadde litt erfaring med (yrket), og jeg nyter veldig mye å jobbe med (yrket). Men det var veldig stor forskjell der og her, første gang på (arbeidsplass) (...) man må være flink, man må passe på veldig mye og må ha god kommunikasjon og. Sånne ting må du ha hvis du vil jobbe med (yrket). (...) Vi har ikke så mye erfaring, men vi må ha sånne ting. Jeg fikk vikariat med en gang, jeg tror jeg hadde mange av de tingene inne.

4.4.3 Høye krav i norsk arbeidsliv og diskriminering.

Ja, det er hardt å jobbe, det er selvfølgelig språk. Og det er ikke lett å få jobb, man må gå gjennom mange forskjellige ting for å få jobb, det er ikke lett.

De (Ny sjanse) tilbyr det de skal. Jeg skulle ønske det var flere jobbmuligheter. Jeg hadde forventet det i Norge. Jeg har vært hjemmeværende i 10 til 12 år. Det er høye krav i Norge. De kan ikke vente at en som har vært hjemmeværende så lenge skal ta mer utdanning. Det er høye forventninger for en hjemmeværende kvinne. Jeg forventer ikke de høyeste jobbene, men noe i mellom. For eksempel barnehage. Mer valg av jobbmuligheter, mer åpent.

Når utlendinger (...) når de ser navnet ditt. for eksempel når du søker på en jobb på butikken eller noen annen jobb, så skal de se på CV' en og legger den til side når de ser navnet. Til slutt hvis de ikke finner noen, kommer de til hun eller han. De sier at man er dårlig på språk, er ikke flinke og sånn. Men de har ikke prøvd dem, hvordan de jobber, hvordan de er på arbeid. Men bare ikke å høre hva de sier, hvordan de snakker og bare legge på siden, det går ikke. Og vi som kommer fra andre land, det blir vanskelig. For hvis man (arbeidsgiver) tenker at man ikke kan språket og kaster det (jobbsøknad) på siden, da blir det vanskelig å få arbeid. Selvefølgelig er ikke alle arbeidsgiver samme tanke, men. De som kommer fra andre land (...) det er forskjellige måter man har kommet hit, forskjellige land, forskjellige kultur, forskjellige tradisjoner man har.

Jeg fikk fast jobb etter hvert, det var veldig fint for meg. Jeg vil ikke hele tiden bare gå i praksis. Man lærer jobben, blir kjent med de voksne og så må man bytte praksis og lære alt en gang til, det er kjempevanskelig. Det er slitsomt og man blir stresset. Hvordan skal jeg gjøre det? Det var kjempeviktig at jeg fikk fast jobb.

Det er vanskelig å få seg jobb i Norge.

Jeg kjenner andre som har vært på forskjellige praksisplasser mange ganger. Jeg kjenner en (kvinne fra opprinnelsesland), jeg spurte hun hva hun gjør og hun sa ingenting. Hun har vært på mange praksisplasser og fikk ikke fast noen plass. Nå har hun sluttet. Jeg fikk fast jobb etter hvert, det var veldig fint for meg. Jeg vil ikke hele tiden bare gå i praksis. Man lærer jobben, blir kjent med de voksne og så må man bytte praksis og lære alt en gang til, det er kjempevanskelig. Det er slitsomt og man blir stresset. Hvordan skal jeg gjøre det? Det var kjempeviktig at jeg fikk fast jobb.

4.4.4 Travel hverdag og fortsatt hovedansvar i hjemmet.

Når jeg begynte i jobb var det litt vanskelig, men det gikk bra etter hvert. På jobb er det mange ting man må være med på- personalmøter og planleggingsdager. Hvis man ikke er med på det er det veldig liten sjanse for at man går videre. Når du er sliten og ser at mannen din ikke gjør noen ting blir man litt koko.

Det har gått bra, men det er også problemer. Det er ikke bare sånn at jeg alltid er glad, jeg klarte ikke så mye når jeg starta her, jeg fikk ikke så mye støtte fra han (ektemannen). (...) Det er ikke bare bare, det er veldig vanskelig, men det går bra nå. Han støtter ikke så mye enda, for de mennene som kommer fra vårt land mener at damer må jobbe hjemme og ikke ute. Det er vårt valg om vi vil jobbe, det er ikke mannen som sier 'du må gå og jobbe nå'. De sier 'hvis du ikke vil jobbe kan du være hjemme'. Men det er vårt valg at du vil ut å jobbe, derfor må vi ta ansvar både hjemme og ute. Hvis vi ikke klarer det tror jeg det er mange som ikke får lov til å jobbe ute. Det er mange som ikke klarer alt det, man må ha støtte fra mannen også.

(...) Så er det veldig slitsomt og begge steder, man må jobbe ute og hjemme også, det er veldig utfordrende. Jeg er mamma med småbarn, og når de er tenåringer er det enda vanskeligere. Når barna er i barnehagen har man lengre tid, men når de går på skole slutter de kanskje ett eller to. Når jeg har litt mer tid rekker jeg å lage mat før jeg henter barna. Men barna mine gikk på SFO fikk jeg bedre tid til å (...) da gikk jeg ikke på norskkurs, så kom vi til (bosted i Norge), da sluttet de på SFO, da var det litt kaos. Men jeg var heldig, jeg jobbet bare (antall prosent) og sluttet klokken (tidspunkt). Jeg måtte hente dem på skolen, lage mat og det er litt stressende og slitsomt. Jeg er veldig aktiv, men helsa mi er ikke så bra. Men jeg klarer å gjøre mange ting på en gang og er rask.

Det å være hjemme og komme ut og skulle rekke alt, komme tidsnok, å levere barna, det har vært litt utfordringer i begynnelsen, men etter hvert har alt blitt bra. (Intervjuer: Noen flere utfordringer?). Jeg synes det går fint nå.

(Intervjuer: Hva kan være andres utfordringer med å komme ut i jobb?) Det kan være mange utfordringer, men det håndterer man etter hvert. Det første kan være å stå opp i tide og rekke en jobb og komme i tide, det kan være en stor utfordring. Man er ikke vant til det når man er hjemme å stå opp i tide og rekke ting.

4.5 Faktorer som har muliggjort til endring

4.5.1 Sosiale og personlige faktorer.

4.5.1.1 Sosial støtte og samarbeid med ektemann.

Før jeg giftet meg i Norge stilte jeg krav til han (ektemannen). 'Hvis jeg skal til Norge skal jeg få muligheter til å lære'. For i (opprinnelseslandet) har ikke kvinner rett til skolegang. Den friheten ba jeg om her- å få lov til å gjøre det jeg vil. Mannen min godtok disse kravene.

Mannen min har aldri forbudt meg å gå ut på turer eller med barna, derfor har jeg kommet meg ut. Hadde han sagt 'nei, du får ikke lov', hadde det vært vanskelig.

Og mannen min har støttet meg veldig, da gikk det riktige veien.

Jeg deler oppgaver med mannen min. (...) Det har veldig mye å si at vi bytter litt på ting, som for eksempel matgreier. Det er han som lager sånne veldig lette og enkle ting.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Det er naturlig at hvis vi har (antall) barn, det er begge foreldrenes ansvar, ikke bare meg. Hvis begge skal ut i arbeid er det helt naturlig at vi skal komme med en plan, hvordan vi skal passe med forskjellige ting med møter og lekser og. Nå tar jeg leksene til (barn i skoletrinn), og mannen min bruker tid på (barn i høyere skoletrinn). Selv om jeg også føler meg trygg på at jeg kan hjelpe den eldste, synes jeg det er bedre at han gjør det, for han har mye bedre evne til å forklare. Så vi vurderer hvordan vi fordeler, men derfor har det vært lett for meg. Det har ikke vært noe press om at det bare er jeg som skal forsørge for dem og jobbe og.

Jeg fikk veldig stor hjelp av mannen min når det gjelder grunnleggende setninger, det lærte jeg hjemmefra helt i begynnelsen. Da var jeg godt i gang. Han er ikke så flink til norsk, men han kan de grunnleggende tingene, så han kunne hjelpe meg med faktisk det.

Jeg har aldri sluttet å lese og gå på kurs. Jeg måtte ta en pause da jeg fikk barn, men jeg har alltid holdt meg oppdatert. Da (barna) mine var spedbarn passet min mor og far på dem. Jeg vil alltid lære meg noe nytt, målet var å lære seg norsk. Jeg har vært veldig fri i (opprinnelseslandet). Slik har jeg også blitt oppdratt.

Jeg ringte til venner og venner ringte til meg spurte hvordan det gikk. De kunne snakke kjempes fint norsk, visste om kultur og alt. De fortalte meg at jeg ikke måtte gjøre sånn og sånn, derfor trengte jeg ikke så masse hjelp. Venner er kjempeviktig. Hvordan skal man klare seg uten dem? Hadde jeg problemer snakket jeg mye med dem. Når man har problemer må man snakke med andre, ellers går det ikke. Jeg kjente masse folk som hjalp meg. Hvis jeg fikk noen papirer i posten som jeg ikke skjønnte, hjalp de meg. Eller hvis jeg måtte i banken, det klarte jeg ikke alene. Jeg har mange (venninner fra opprinnelsesland) som hjalp meg.

Nå er det enda mer imponerende, nå har jeg flyttet til et nytt lokale, og her er det faktisk flere som kom fra hjemlandet. Det er så bra å dele opplevelser og tipse hverandre. Jeg blir så imponert om andre hele tiden og spør andre hvordan de kom framover og får tips fra andre. Det er bra å dele erfaringer. Å få tips fra andre hvis de har vært i samme situasjon.

4.5.1.2 Planlegging og logistikk.

Jeg må passe på tida, stå opp tidsnok, gjøre ungene klare, passe på at jeg er ute den tida jeg skal.

For at det ikke skal bli for mye for meg prøver jeg å systematisere alt jeg skal gjøre. Mannen min jobber også, vi må prioritere. Det er ikke vanskelig.

Jeg tenker at når jeg begynner på skolen tenker jeg at jeg må gjøre det og det, jeg planlegger hele tiden. Jeg må alltid planlegge hva jeg skal gjøre en dag før, derfor tenker jeg at jeg skal klare det.

Jeg har systematisert ting mer. Rengjøring gjør jeg i helgene. Det er uaktuelt at mannen min hjelper meg med slike ting, fordi jeg foretrekker heller å gjøre det selv enn at mannen min skal blande seg inn.

4.5.1.3 Sterk motivasjon, tålmodighet og uredhet.

Jeg har vært tålmodig. Jeg har sett begrensninger tidligere. Jeg skjønnte at hvis jeg får meg kontakter og jobber og bidrar med noe, så vil jeg også bli hørt av samfunnet. Hvis jeg blir en aktiv deltaker i samfunnet.

(Intervjuer: Du sa at familien din ville at du tok kurs, men helst ikke jobbet. Hvordan har du kommet deg dit du er nå likevel?) Jeg sa til dem at jeg er hjemme når barna er hjemme. Jeg jobber (stillingsprosent) det tar bare (antall timer om dagen). Og det er veldig nært der jeg bor, så det går ikke utover barna og familien.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Da jeg og (kvinnelig familiemedlem), da vi var små krevde vi vår likeverd og likestilling. Vi ble hørt vi stod på egne ben. Jeg har kjemper stort. Har jeg bestemt meg for noe må jeg fullføre det. Jeg har alltid stått på mitt. Vi er ikke det samme som Afghanistan eller (...) der kvinner hadde veldig dårlige forhold og måtte komme hit. Vi har kommet hit for å få et bedre liv.

Før var barna små, da trengte de meg, så jeg gav dem mye tid. Men nå klarer de seg selv, da tenker jeg at jeg må komme meg ut og lære meg norsk og stå på egne ben.

Damer kan jobbe, det viste vi til dem. Når vi begynte med arbeid var det ingen som jobbet. Vi var ikke redde, det var det viktigste. Fordi når man blir sjenert og redd, redd gjør grenser til deg og å bli sjenert gjør grenser for deg, og du kommer ikke fram. Hvis du ikke er redd for noe tror jeg alt ordner seg.

Jeg er ikke redd for å spørre, hvis jeg spør feil sier jeg bare (...) jeg er ikke redd for å få kritikk og jeg vil helst få det for å unngå å gjøre noe feil neste gang. Så anser jeg meg som veldig sosial. Selv vil jeg (...) i stedet for å spise alene vil jeg spise med mennesker. Derfor har jeg blitt populær på jobb også. Og kroppsspråk, forstår vi hverandre selv om det har vært noe feil. Jeg lærer veldig mye om hvordan vi skal formulere setninger når jeg hører på andres samtaler.

Jeg spurte spørsmål hele tiden og var våken. Det var en veldig veldig god erfaring. Du må være flink å spørre. Ikke bli redd, jeg bare bruker mitt språk. Det er veldig viktig. Du må forstå riktig.

Å tørre, å ikke bli nervøs og ikke tenke på at det er forskjellige kulturer, å tørre å si og tørre å spørre. Vi har ikke sånn språk, så alle er ikke så flinke til å spørre. Å hjelpe kvinnene å tenke på mål. Mål er viktig. De som kommer på kurs, hva de har som mål. Hvis du tør, så kan du også. Og hvis du vil, du kan. Hvis du tør å spørre, kan du gjøre alt. Hvis du tenker jeg er redd, jeg kan ikke, jeg kan ikke spørre, jeg blir nervøs. For eksempel for meg, når jeg hørte stemmen din (når intervju ble avtalt), så tenkte jeg ikke 'det er nytt og sånn og sånn', men at det var veldig hyggelig du kom til meg. Man lar være å tenke at man blir nervøs, det er viktig. Hvis du blir nervøs, så kan man ikke. Man må tørre å si og tørre å spørre. Å være flink. Ikke bare sitte stille, man må hele tiden vise sterke sider, det er viktig. Vi har ikke masse språk selyfølgelig, men vi har forskjellige måter vi kan vise. Vi har mye sterke sider, vi må ikke gjemme dem. Vi må ta bort negative tanker.

Vi må også være ærlige på arbeidsplassen om hva vi kan og hva vi ikke kan. Hvis man ikke er ærlig går det ikke noe greit heller. Hvis noen gir meg en jobb og jeg ikke kan det jeg skal gjøre, men bare sier 'ja', det er feil. Man må være ærlig og si fra. Og man må spørre, sånn at man ikke gjør feil ting.

De (Ny sjanse) hjelper oss å lære norsk og å komme ut i arbeidslivet etterpå. Det er opp til en selv hvor mye en forsøker å lære seg språket. Ny sjanse gjør en veldig god jobb fra sin side. Jeg prøver veldig mye, men ting sitter ikke i hodet, jeg glemmer ting. Jeg prøver veldig mye, men så glemmer jeg det igjen. Jeg er også glad i å sy (...). Kanskje kantinearbeid eller syarbeid kan jeg gjøre det veldig godt i.

Vi har en sånn kultur at vi er ikke vant til å skille oss fra mennene våre. Vi har lært fra foreldre alt man må tåle som kvinne, for mannen tåler ikke. Vi har lært hjemmefra, derfor sitter alt der inne. Vi tenker kanskje også at vi ikke klarer oss uten mann. Hvis jeg tenker at hvis jeg skiller meg fra mannen min tenker jeg hvordan skal jeg klare det, hvor skal jeg bo, hva skal jeg gjøre og nei jeg klarer det ikke uten han. Hvis jeg ikke hadde vært så sterk hadde jeg ikke nådd så langt.

(Intervjuer: Hvordan kan Ny sjanse hjelpe flere kvinner å komme i jobb?) Å tørre å si og tørre og spørre. Og følge med på dem i praksisplass så de vet hva de trenger og hvordan de kan lære. Å gi oss veldig korte oppgaver og å lære oss helt korte og riktige mål. Jeg snakker om (ansatt i ny sjanse) hun er engelen, si det til henne. De skjønner hvordan vi kan lære.

4.5.1.4 Realistisk og positiv innstilling.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Nå har jeg vært så positiv, selv om hele veien har de sagt at vi ikke kan love deg jobb her. Men de kunne love meg en god referanse, og det var veldig viktig for meg.

Noen har jeg sett begynner å bli utålmodige fordi de ikke får praksisplass, men jeg er vant til å ikke få alt på en gang. Men jeg tenker at det er veldig viktig å holde på med de oppgavene. Jeg har fått litt erfaring også som vi kanskje kan syntes er litt negativ også, at ofte er de som er på praksis synes at det er så urettferdig at vi får de samme arbeidsoppgavene som de som er fast ansatt. Men så tenker jeg at vi hadde ikke noe (...) for oss (...) hvis vi tar det som en læringsprosess, da er vi positivt innstilt. Hvis jeg fra dag én tenker på at jeg gjør samme oppgavene som han som er i fast stilling blir det bare negativt, da blir innstillinga også negativ, og da kommer det fort utover hvordan du jobber. Jeg har holdt meg på og ser at det er positivt at jeg har holdt meg på og vist positiv innstilling selv om jeg var på praksisplass. Og det har jeg lagt merke til at de også har.

Det var vanskelig å finne en praksisplass innenfor (ønsket yrke), jeg sa ja til plass på (en annen arbeidsplass). Jeg sa ja, for jeg er en som tenker at man må begynne et sted, kan ikke tenke at man kan få en praksisplass i en stor bedrift med en gang.

Jeg er i en alder der jeg ikke har så mange muligheter, jeg kan ikke snu tiden tilbake. Jeg må nøye meg med det jeg får. Jeg kan ikke forvente meg en etterutdanning i den alderen jeg er i. Det er sikkert mulig, men det er ikke aktuelt for meg. Man må være takknemmelig for det man har. Man har et håp om at alt skal være perfekt, men det er alltid noen bulker.

Jeg synes at den biten (...) at når Ny sjanse får nye til å gå ut i praksis, at det er litt forklart at det er ikke helt sikkert du får jobb. Noen kommer med den forventninga at de skal få jobb etterpå, for de får ros hele tiden, men den er fordi de har gjort en bra jobb, men det betyr ikke at de får jobb til slutt. Det er individuelt hvordan du tar det, jeg er en veldig konkret person. Jeg vet ikke om jeg hadde tenkt annerledes hvis jeg ikke hadde fått jobb, men jeg har aldri hatt noen store forventninger. Jeg hadde ikke tenkt å komme inn som fast i det hele tatt (...).

Men det kommer an på hvor viktig det er for hver enkelt, noen har ikke råd til at de kan være i praksisplass i ti år eller ett år, ti år er litt overdrevent. Men for meg var ikke økonomien et problem, det var for min egen del at jeg ville. Jeg hadde regnet med et år, men fikk vikariat etter (antall måneder). Men jeg hadde regnet med at jeg kunne holde med en praksisplass i et år og få den viktige erfaringen ut av det, jeg tok det som en opplæringsprosess. Men det kommer jo an på arbeidsoppgavene også. Hvis man jobber på et lager for eksempel kan det være veldig slitsomt, og når man tenker at man gjør de samme arbeidsoppgavene som en fast ansatt som får lønn, de samme harde fysiske oppgavene. Jeg hadde.. ikke lett på den måten, men helt andre oppgaver, sånne kontoroppgaver. Det er et helt annet miljø, du kan tenke det var som å være på skolen.

4.5.2 Faktorer ved innhold i Ny sjanse.

4.5.2.1 Effektiv norskopplæring og arbeidspraksis.

Før gikk vi på norskkurs. Da vi kom hjem glemte vi det hele tiden siden vi ikke praktiserte det etterpå. Her har vi norskkurs og praksis samtidig og det gjør at norsken sitter mer.

Når man får seg en jobb kommer også språket automatisk, man blir nødt til å bruke det. Man utveksler ord, det kommer også med praksisen. For eksempel når jeg er ute, tar bussen og toget, da blir jeg aktiv i samfunnet.

Det er stor forskjell, før turte jeg ikke snakke norsk. Nå kan jeg snakke synes jeg, jeg har lært mange forskjellige ord fordi jeg snakker norsk hele tiden. (...) Jeg hadde gått på norskkurs i (antall måneder), men jeg jobbet med (yrke), da er man bare alene og kan ikke snakke med andre. Men her er det stor

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

forskjell, stor forskjell på (tidligere yrke) og her når man jobber med (nytt yrke). Når man jobber med å (tidligere yrke) kan man ikke snakke mye. Nå snakker jeg hver dag, jeg lærer mye.

Muntlig norsk, det er det de gjør for meg. Jeg lærer mer, vi snakker mer og forstår bedre norsk.

Jeg tror ikke jeg har ikke lært noe annet enn å lære meg norsk.

Det er norsken, at de lærer oss norsk bra så man kan snakke seg norsk. (Intervjuer: Noe annet som er viktig?) Nei. Alle veier ligger åpne når man kan språket.

Jeg og (kontaktperson i Ny sjanse) skjønnte ingen ting av hverandre i begynnelsen, for jeg kunne ikke språket. Etterpå (...) hun måtte snakke med mannen min, for jeg kunne ikke språk, så de forklarte til hverandre. Det var vanskelig, men etter hvert.. vi må lære språket. Ny sjanse har vært kjempebra for meg, og for de andre også tror jeg. Når man begynner et nytt liv her, i et nytt land blir det vanskelig uten språk og uten noen som forklarer deg. Men det her er kjempebra. Nei, jeg har jobb takket være Ny sjanse og det er bra, de har hjulpet meg ganske mye. Det viktigste for å lære språket er å ha jobb, praksis, snakke mye og jobbe mye med språket. Hvis du sitter hjemme og ikke snakker med noen utvikler deg seg aldri.

Alle stedene jeg har jobbet (vært i praksis) har vært veldig fornøyd og sier jeg gjør en bra jobb. Jeg er veldig motivert og ønsker å fortsette med det- at jeg for eksempel går til norskundervisning en eller to dager og så jobber ellers. Det er ikke så lett, det er ikke bare bare og få seg jobb her.

De lærer norsk også samtidig som praksis, veileder kommer med norskkurs- lekser og bøker. Så prøver de å finne en sånn jobb. En dame som jeg jobbet med i praksis hadde hatt to-tre praksisplasser for å finne en som passet henne. Hun trengte hjelp av alle, jeg hjalp henne med lekser, og kontakt i Ny sjanse sjekket leksene hennes. Jeg tok henne med ut og lærte henne hva ting var, 'det er en huske, det er en penn, et glass'. Vi måtte gå og vise henne hva ting var.

Uten praksis er det veldig vanskelig å få vikarjobb. For de kjenner ikke meg, hvordan jeg jobber, hva gjør jeg. Hvis jeg begynner i praksis kjenner de meg, hvordan jeg jobber og hva jeg gjør. Jeg begynte i praksis og etter hvert fikk jeg vikarjobb. Og uten praksis- hvordan skulle jeg ha funnet jobb?

Vi går ut på turer og får se nye steder jeg ikke hadde oppdaget ellers. De ulike aktivitetene gir meg nye erfaringer.

Det jeg ønsker meg er at hvis jeg hadde gått enda ett år på skole kan jeg ta norskprøve 3. Da har jeg flere muligheter.

Det norske samfunnet vil at kvinner skal jobbe og ikke være hjemmeværende, det er slik det fungerer. Jeg har ikke mer å si der. Lære dem språket og gi dem skole.

En referanse og bygge opp kontakter, det er en veldig viktig del av Ny sjanse.

Jeg blir stilt spørsmål om hvordan økonomien er hjemme. Da svarer jeg at det ikke er bra og at jeg vil ha jobb. Da finner jobbmuligheter til meg og jeg prøver.

De skaffer praksisplass for ett år om gangen og får mulighet for å få jobb på stedet man har vært i praksis på.

De hjelper med å komme i praksis der de har lyst, det er de som finner praksis til dem og gir det til dem, de får praksis der de er interesserte. Kanskje man etter hvert får jobb der også når man kommer i praksis, for man kommer inn litt etter hvert. Jeg synes at Ny sjanse gjør alt bra.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Det er ikke lett å få jobb, så NAV sendte meg hit. Jeg visste ikke hvordan jeg skulle søke eller (...) det er ikke lett å få jobb med en gang. Jeg kunne ikke så bra norsk og har ikke noe særlige papirer fra skolen og sånt, da blir alt vanskelig. Da må man ha en vei som går til jobben.

Det var jeg som fant jobben. Jeg spurte nettverket mitt, naboer og sånn og jeg spurte hun om hun kunne spørre sjefen sin om jeg kunne få praksis. Så tok (kontaktperson i Ny sjanse), man må ha kontaktperson, skrev kontrakt i (antall måneder) først. Etterpå fikk jeg kontrakt. Etter (antall måneder) fikk jeg lønn. Du må ha en kontaktperson for å komme inn i arbeidslivet. For eksempel når jeg begynte på (arbeidsplass), tenkte jeg at jeg hadde noen gjennom NAV eller et annet sted for å få det godkjent å komme inn i praksisplass der. Det var det viktigste. Jeg har ikke vært med NAV og søkt arbeid der, og (arbeidsplass) trengte en person for at jeg skulle komme inn i arbeid, det var viktig. Når jeg begynte i (annen arbeidsplass) også var det det samme, de trengte en person og sa at Ny sjanse hørtes bra ut, fordi de gir jobb.

Hvis vi settes rett inn i arbeidsoppgaver, i stedet for å søke først flere jobber og få avslag hele tiden, så har vi mulighet til å få vise de kunnskapene vi har, selv om de ikke er på papir. De jeg hadde var ikke på papir. Kunnskaper er ikke på papir. De så hvordan jeg jobbet og ble veldig positive til meg og jeg fikk jobben selv om det var mange søkere, det var veldig bra for meg. En med høy utdanning trenger ikke å ha mer kunnskaper enn en uten. Naturligvis er de mer sikker med en med utdanning, det er naturlig, det forstår vi også. Når du kommer i en praksisplass er du rett i arbeidsmiljøet uten å måtte søke, da kan du med en gang vise i praksis hvor bra du er med de oppgavene.

Jeg synes Ny sjanse er et veldig bra tilbud. Uten det, hvis du skal ha deg en vaskejobb må man til og med lære deg norsk. Tenk deg en vaskejobb, du trenger ikke så mye norsk der. Men de krever at du kan norsk, du må kunne norsk. Det er et veldig bra tilbud, jeg er veldig fornøyd.

Kanskje om språk. Men nei Jeg er fra (opprinnelsesland), så det med arbeidstid og ting på den måten var ikke nytt for meg. Jeg visste hvordan det skulle være om jeg kom på jobb, det var bare språk som forhindre meg. Kommunikasjon er viktig. Jeg var alltid litt redd for- hvor lett kommer jeg til å kommunisere med andre og hva kommer de til å tenke om meg hvis jeg snakker feil og å ha riktig forståelse. Derfor kan vi bruke praksisplass, da har vi ikke den samme (...) for eksempel nå har jeg kontrakt og faste oppgaver jeg skal gjøre, jeg må bevise at jeg kan gjøre det på en riktig og forsvarlig måte, for det er jobben min. Men når jeg er i praksis er det sånn at det er en opplæringsprosess, det er veldig viktig for arbeidsgiver også, for da kan de få inn opplæring og de slipper å betale lønn, det er også veldig positivt for dem. Derfor tror jeg at det er flere arbeidsgivere som takker ja, for det har virket positivt for dem også. Og for oss er det positivt hele tiden, vi får erfaring.

Det var en ledig plass der jeg var i praksis. Ny sjanse fikk vite om at det var en ledig stilling. Det er kjempevanskelig å finne jobb i Norge. Etter ett år måtte jeg ha funnet en annen praksisplass hvis jeg ikke hadde fått fast jobb. Jeg var kjempeflink på (praksisplass) og de trengte en til. Jeg hadde aldri funnet så fin jobb uten Ny sjanse, jeg har ikke søkt på noe annet eller forsøkt eller noen ting. Første gang jeg var i praksis fikk jeg jobb med en gang, det var kjempefint.

Det viktigste er at jeg fikk jobb. Som enslig mor har jeg fullt ansvar. De hjalp meg å finne jobb. Hvis jeg ikke hadde begynt i praksis her hadde jeg ikke funnet jobb. Jeg begynte i praksis her og de var fornøyd, jeg fikk vikarjobb. Jeg håper jeg blir fast ansatt her.

De ringte forskjellige steder for meg, noen steder fikk de ikke svar, men til slutt ble jeg plassert et sted. Først praksis og så fast jobb. Jeg føler at de har bidratt til mye, det er derfor jeg har fått fast stilling og er her jeg er nå. Nå jobber jeg (prosentandel) og har fått vite at jeg skal gjøre mer etter hvert. Jeg er veldig fornøyd med Ny sjanse og med jobbpraksisen de tilbyr. Før jobbet jeg ikke men fikk ytelser fra NAV, nå jobber jeg.

Hadde ikke Ny sjanse vært, hadde jeg neppe kommet ut i arbeidslivet.

4.5.2.2 Læring av arbeidsrelevante kunnskaper.

For di jeg lærte veldig mye der av jobboppgaver, og det er veldig viktig. Vi fikk kurs og lærte viktige ting, som språklig og med praksis, de gav oss veldig mye informasjon om arbeidsplasser, hvordan vi går på jobbintervju, hvordan vi kan jobbe. Det har veldig veldig mye å si.

Det er stor forskjell på hvordan man gjør det i (opprinnelsesland) og hvordan man gjør det her. Og de som jobba på (praksisplassen) har vært veldig flinke til å hjelpe meg. De sa at hvis hun ikke forstår noe, kunne hun få hjelp av en annen til å oversette.

Jeg var ikke flink til å snakke. Men (kollegaer) var kjempeflinke til å hjelpe meg, når jeg ikke forstod fortalte de det til meg tre- fire ganger til jeg forstod. Alle hjelper meg, når det er noe jeg ikke kan, hjelper de meg. Når jeg ikke forstår hjelper de meg, nå forstår jeg veldig mye. (...) Du må like jobben din, jeg er kjempeglad i jobben min. Da spiller det ingen rolle for meg, de (man jobbet med) er kjempeflinke, de forteller meg, de er aldri sinte på meg, de viser meg og jeg prøver, der er også kjempeviktig i Norge.

Det første må være opplæring om holdninger og atferd i Norge. Det er forskjell fra strøket jeg kommer fra og holdninger og atferd i Norge. I landsbyen min kan ikke en jente håndhilse på en gutt. Dette må man lære i Norge.

Det de gjør nå, jobber med språket og skaffer praksisplasser er veldig bra. Det kan også være viktig å få med et datakurs, for å (opprinnelseslandet) bruker man veldig lite pc, mens her bruker man pc over alt. Grunnleggende datakurs, det er mange som ikke kan bruke pc kan også være veldig lurt å ha i Ny sjanse.

4.5.2.3 Personlig oppfølging og støtte.

De gav oss praksis, de tar kontakt med oss, de tar kontakt med arbeidslivet og de som gir praksis eller jobb da, tar kontakt med begge. De ser om vi har det bra, hva vi trenger mer. De passer godt på oss, jeg er veldig fornøyd. Når jeg har vanskelige sånne vanskelige ting er det veldig lett å si, jeg tar bare kontakt. Ny sjanse er bra. Hurra for dem!

Når jeg kom til Norge og begynte på Ny sjanse hadde de andre gått her lenger og jeg hadde ikke lært alfabetet en gang. Det var utfordrende, jeg forstod ikke mye. Men etter hvert gikk det bedre, jeg prøvde å få det til. Jeg fikk veldig god hjelp av læreren min til å ta igjen det jeg ikke hadde lært sammen med de andre.

(...) Jeg kjenner mange damer som fikk seg jobb, de kom på jobben min, hadde veileder og de hjelper dem å finne jobb. Jeg kjenner tre damer til som har fått seg jobb, en dame fra India har også fått seg veldig bra jobb, hun hadde utdanning fra hjemlandet. De hjelper å finne jobb og følger opp hele tiden i det nye arbeidet. De finner jobb og kjører dem til den nye jobben, viser fram og sier kanskje du kan prøve her. Det er veldig rart å få jobb på noen måneder, en veldig bra jobb, og en til dama har fått jobb i barnehage. (...) De er veldig flinke til å følge opp.

De passer veldig godt på når de sender oss på en arbeidsplass- hvordan vi jobber, hva vi trenger, hva vi kan lære mer. De ser etter oss, fordi mange er flinke, og noen er ikke så flinke, for eksempel jeg var ikke så flink til å skrive, jeg kan skrive korte beskjedder. De startet å lære oss grammatikk.

Damene som kommer fra andre land (...) og viser dem hvordan arbeidslivet her er, og det var veldig bra. For når vi lurte på noe spurte vi henne, hun hjalp oss. Det var veldig viktig. Det er vanskelig å gjøre noe her hvis du vet ingen ting. Alt er nytt, hvis du ikke har noen til å vise vei for deg blir det enda verre, det blir vanskeligere.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Gi litt støtte og trygghet. For eksempel at når man er venner, og jeg kjenner en dame som.. hvis jeg gir gode råd til ho, viser fram litt, viser vei litt. For eksempel Ny sjanse (...) de damene som kommer til Norge kan ingen ting, for alt er nytt. Hvis Ny sjanse for eksempel bare hjelper til å snakke med dem, det hjelper veldig mye. For dem har mistet vei og da trenger de noen til å hjelpe med det. Jeg visste hvordan jeg kunne søke på jobb og praksisplass etter hvert, men noen damer har ingen tanker om det. De kan ikke tenke på at de skal jobbe i fremtiden, men Ny sjanse hjelper veldig mye. Det er bare å møte med dem og høre hva de vil, hva de trenger, jobb eller andre ting. For mange damer som ikke kan lese og skrive, det er vanskelig å komme inn i arbeid.

Jeg tror det er veldig mange som trenger mye støtte. Jeg tenker at de som kommer fra andre land må Norge støtte dem, for når de kommer hit har de ingen ting, de skjønner ingen ting. De er hjemme og får ikke lov på grunn av mann. Når du ser meg ser jeg ikke annerledes ut, men jeg er annerledes inni, jeg føler veldig mye annerledes.

4.5.2.4 Økt bevissthet om kvinners rettigheter i Norge.

Man lærer å stå på egne ben. Kvinner blir gjort mer oppmerksom på rettigheter i (hjemlandet) også nå, men ikke like mye som her. (Intervjuer: Har du blitt mer oppmerksom på dette i Norge?) Nei, det har alltid vært kvinneverettigheter i (opprinnelseslandet). Men når jeg sammenligner det med Norge ser jeg at det er mindre i forhold til her. For eksempel i Ny sjanse er kvinner målgruppen, det er et tilbud til kvinner. Hadde ikke Ny sjanse vært, hadde jeg neppe kommet ut i arbeidslivet.

Det er først og fremst de må begynne på norskkurs, de må gå ut, det er da de kan se hvordan livet i Norge er. Norge som regler må være litt sånn at de som kommer til Norge må gå ut. For damer vil gå ut sikkert, men fordi mannen er mye streng og sier nei, må de ha regler for å gå ut å jobbe eller i hvert fall lære når de kommer til Norge. Fordi de som kommer fra en annen kultur og vil holde på kulturen sin hele tiden, det er det jeg tenker.

4.6 Viktigste endringer som følge av deltakelse i Ny sjanse og arbeidsliv

Mannen min hjelper meg ganske mye hjemme. Jeg lager mat og mannen min rydder kjøkkenet etterpå. Jeg tror ikke det blir noen forandringer, for mannen min hjelper meg ganske mye.

(Intervjuer: Har familieroller endret seg etter at du ble med i ny sjanse?) Nei, mine plikter i huset har ikke endret seg, jeg gjør fortsatt det jeg gjorde tidligere.

Nei, mannen har hjulpet til hele tiden. Hvis den ene har mye å gjøre hjelper den andre til og omvendt.

Jobben er kjedelig, og av og til vanskelige kunder. Jeg savner barna av og til når jeg jobber på kveldstid. Jeg har lyst på jobb som kun er på dagtid.

Jeg føler ikke at jeg står på egne ben enda, at jeg har gjort noe spesielt enda. Jeg har hatt noe arbeid før. Hvis jeg hadde fortsatt med dette hadde jeg kanskje hatt fast jobb. Da hadde jeg stått på egne ben, vært selvstendig og klart meg selv. Der jeg er nå føler jeg ikke at det har vært så store forandringer, jeg er fortsatt uselvstendig.

4.6.1 Mer aktiv og strukturert hverdag.

Jeg er frisk, det er viktigst for meg. Hjemme gjorde jeg ingen ting. Bare gikk på butikken, laget mat og spiste, så ferdig. Og sove. Nå har jeg det mye bedre. Når jeg går ut kan jeg svare når folk snakker til meg. Nå føler jeg meg kjempebra ute.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Det er endring, jeg må lage rutiner hjemme. For jeg skal ut på jobb, jeg må gjøre ferdig matpakker og sånt til i morgen, si til barna hva de må klare selv, lage middag og sånt så vi kan spise når vi kommer fra jobb.

Å være hjemmeværende innenfor fire vegger.. Det er fint å komme ut og komme på andre tanker, man blir mer selvstendig og står på egne ben, og man ser at man faktisk klarer noe.

Jeg har kommet meg ut i dagliglivet, gjør dagligdagse ting.

Jeg har blitt mer opptatt nå.

Ja, det blir litt endret. Det er bare på lørdager at familier kan samles på den måten. Før tilbrakte jeg mye tid alene, når barna var på skolen og mannen min på jobb. Men nå er det slik at jeg også er ute, når alle kommer hjem kan vi sette oss sammen.

Det har skjedd endringer siden barna har blitt store, når de kommer hjem fra skolen kan de gjøre litt husarbeid og hjelpe til litt.

Jeg kommer hit (til Ny sjanse) (antall) dager, så har jeg (antall) dager i praksis, da lærer jeg også norsk. Jeg føler meg opptatt. Så kommer jeg hjem og gjør husarbeid. (Intervjuer: Flere endringer?) En annen forandring er at jeg har fått en rutine, jeg står opp tidlig. Og kommer meg ut og får frisk luft.

Det har endret seg mye, jeg er mer i aktivitet enn før. Før brukte jeg mer tid på å lage mat, rengjøring i huset tok meg flere timer. Men nå har jeg mer effektiv og systemiserer disse tingene bedre. Middagstid, gjestetid, leggetid og så videre var mindre systematisk før. Jeg hadde veldig mye tid for meg selv.

Jeg har systemisert ting mer. Rengjøring gjør jeg i helgene. Det er uaktuelt at mannen min hjelper meg med slike ting, fordi jeg foretrekker heller å gjøre det selv enn at mannen min skal blande seg inn.

Slekt og andre venner (...) i vår kultur er det ikke alle som kan jobbe. Nå vet de at når de kommer, jeg kan ikke ta i mot så mange gjester og sånn som jeg gjorde før.

Vi kjenner mange her, folk kom på besøk hele tiden, vi satt ute langt utpå kvelden. Nå ringer de i helgene og tenker at jeg sikkert er sliten ellers. Det har blitt roligere nå. Det som kurset har bidratt til.

4.6.2 Bedre norskkunnskaper og større nettverk.

Jeg har lært meg å snakke bedre norsk.

Jeg lærte mye mer norsk her etter seks-syv måneder.

Forandringen har vært at jeg forstår mer norsk. Når man er hjemme snakker man kun med barna, men når man er ute blant andre forstår man bedre norsk.

Vet ikke. Jeg har blitt bedre i både å lese og skrive. Jeg kunne ikke skrive navnet mitt, det har jeg lært meg.

Språk, det er viktig, det hadde jeg ikke selv om jeg hadde brukt veldig mye tid selv på å lære. Men det var mest grammatikk og leseforståelse, men ellers så var det ikke.. det er ikke helt hundre prosent, men mye av det har kommet når jeg har jobbet og brukt det i praksis og brukt det hver dag. Ellers så brukte jeg det blant når jeg var hos lege eller var litt 'hei' og 'hallo' i barnehagen og.. men ikke ordentlig i samtaler. Språkmessig har det hjulpet veldig mye.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Først og fremst er det språket, jeg begynte å forstå når folk snakket, at man ikke bare står der og det er masse lyder. (...) Jeg har lært mye norsk og jeg er sosial. Og er i praksis, der lærer jeg mye norsk. Jeg blir kjent med andre, det er godt. Først var jeg usikker på om jeg kom til å klare det. Etter hvert som jeg begynte å lære skjønnte jeg at det gikk fint. Nå er jeg veldig glad for det og at jeg har blitt kjent med andre og lærer noe nytt.

Det er språket, det er det viktigste. (...) Nå tenker jeg at.. når jeg leser brevet ditt (den norske delen av informasjonsskrivet) og jeg forstår over femti prosent tenker jeg at, da.. åå jeg blir sjokkert.. hvordan har jeg lært så mye? For når man lærer noe og ser bakover og det har gått så langt, og jeg forstår så mye, det er det viktigste.

Jeg har kommet i kontakt med nye mennesker.

(...) Så får vi vite litt sosiale ting, selv om jeg ser på tv på nyheter og sånn og vet hva som skjer. Men med det sosiale på jobb kan jeg bli mer sosial med nordmenn, med de kollegaene jeg har, på grunn av praksisplassen og jobb. Hvis jeg hadde vært hjemme hadde det blitt mest med de (fra opprinnelsesland) jeg kjenner eller med nærmeste naboene. Og det hadde ikke vært så mye, bare 'hei' eller 'hvordan går det'. På jobb er det ordentlig kontakt, vi sitter og spiser og snakker om andre ting enn jobb. Jeg har blitt mer sosial med nordmenn, det er også veldig viktig hvis jeg skal bo her. Integrering er viktig. Det hjelper meg å integrere mer.

Det er veldig viktig for meg å jobbe. Det er stor forskjell nå. Jeg kjenner masse forskjellige mennesker, jeg blir glad av å jobbe. Nå er det positivt, hvis jeg vil kjøpe en ting kan jeg kjøpe det med en gang. Før når jeg ikke jobbet turte jeg ikke det. Når jeg tjener penger kan jeg kjøpe til meg og (barna), det er stor forskjell. Når man ikke jobber er det ikke det samme som nå. Det har forandret seg, for eksempel kan jeg kjøpe og bestemme. Hvis jeg ikke hadde jobbet, hadde jeg ikke vært sosial og aktiv, man blir passiv. Når man jobber blir man selvstendig, aktiv, sosial. Det er stor forskjell.

Hvis du er hjemme hele tiden er du deprimert og det er mange som er syke i (opprinnelseslandet). Og hvis du hele tiden ringer dit og hører hvordan det går sitter du bare og gråter. Du har ingen ting og når du går ut glemmer du ikke de tingene akkurat, men du er opptatt av tingene på jobb og synes det er gøy. Du har venner og kollegaer som man kan prate med de. Da (familiemedlem) var syk ble jeg så deprimert og tenkte hva skal jeg gjøre, fordi jeg hadde ingen faste venner som jeg kunne snakke med. Men nå kan jeg snakke med kollegaer og det synes jeg er godt. De støtter meg veldig mye og spør hvordan det går og hva som har skjedd og sånne ting. Man kan dele med andre, sånne ting.

Jeg har lært mye norsk og jeg er sosial. Og er i praksis, der lærer jeg mye norsk. Jeg blir kjent med andre, det er godt. Først var jeg usikker på om jeg kom til å klare det, etter hvert som jeg begynte å lære skjønnte jeg at det gikk fint. Nå er jeg veldig glad for det og at jeg har blitt kjent med andre og lærer noe nytt.

Hvis jeg jobber, kjenner jeg mange venner og familier, vi snakker med hverandre om at man jobber, det er en sosial ting. Hvis man ikke jobber svarer man bare 'nei', ferdig med saken. Det er en sosial ting. Hvis man jobber kjenner man mange, snakker masse.

Sånn er livet, du kan ikke bare sitte hjemme hele tiden og gjøre husarbeid eller se på tv, det går ikke. Jeg har hele tiden lyst til å jobbe. Jeg liker å jobbe, jeg synes det er gøy. Du har mye venner på jobb, en annen kultur og alt mulig. Jeg trivdes ikke i den første (praksisplassen), var bare syk og sluttet. Men her føler jeg at det er en familie. Veldig god støtte, veldig fint personale, passer veldig godt på hele tiden. Derfor har jeg lyst til å jobbe.

4.6.3 Økt selvstendighet og mer innflytelse hjemme.

Jeg har blitt mer selvstendig. Jeg kan for eksempel gå til lege alene uten at mannen min er med. Det er veldig positivt.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Før var jeg veldig bundet av min mann, for eksempel hvis jeg skulle til legen og så videre, men nå klarer jeg slike ting selv.

Jeg får ikke så mye penger, men det er mine penger, jeg kan bruke de hvor som helst. Det er også stor hjelp til mannen min. Han er veldig fornøyd med det.

Jeg får ikke så mye penger fra (Ny sjanse) heller, men jeg kan kjøpe de kjøkkenvarene jeg vil, og jeg lykkes i å hjelpe mannen med det økonomiske.

Ja, det har vært endringer. For eksempel når jeg alltid var hjemme var det jeg som alltid passet på (barna). Men etter Ny sjanse er det mannen min som passer på dem og som innimellom lager mat. Når jeg har hatt praksis på (arbeidssted) er jeg sliten når jeg kommer hjem, da har det stått ferdig middag hjemme.

Det ligger også litt i kulturen vår at når kvinnen er hjemmeværende krever mannen mer forskjellige matretter. Kvinnen må vise kreativitet. Men etter Ny sjanse godtok han at jeg ikke kunne gjøre like mye, skjønte at jeg var sliten.

Mannen min er vant til at jeg er hjemme og gjør alt, han må også ta ansvar.

Mannen min er til hjelp noe, han er litt til hjelp. Det har endret seg litt.

Mindre husarbeid, mannen hjelper til. Han lager for eksempel mat.

Før ville ikke mannen min godta at det ble forandringer. 'Går du ut må du fortsatt ta ansvar hjemme', tenkte han. Men nå med tiden innser han at jeg er sliten og spør om det er noe han kan bidra med. Selv om det ikke er store forskjeller merker jeg at han endrer seg.

Mannen min begynte å jobbe om kvelden, så når barna kom hjem fra skolen var han hjemme og han tok i mot dem og lagde mat og sånn, nå tar han dem med til tannlege og sånn. For jeg ville ikke ta så mye fri fra jobben og sånn. Så når jeg er på jobb tar han dem med til lege og tannlege og sånn. Jeg går ikke på møter til barna på kvelden, for når jeg har gjort så mye er jeg veldig sliten og kvelden og da er det hans ansvar. Hvis jeg er hjemme og han har vært på jobb må selvfølgelig jeg gå på møte, men han må gå på de av og til. Egentlig må begge to, men.

Ja, det har endret veldig mye. Før når jeg var hjemmeværende så var jeg bare hjemme og tok de oppgavene hele dagen, jeg bare gjorde det, så da var det ikke at (...) jeg følte ikke at han kom fra jobb og ikke hadde gjort noe, jeg følte ikke noe på det. Men det var avklart før jeg kom i arbeid at nå skal vi dele på det. Men det var ikke fordi han (...) med barn har vi alltid fordelt, men det var fordi vi var bare hjemme så det var bare naturlig for meg å gjøre det. Men det var avtalt at når jeg skulle i arbeid så skulle vi fordele, det var helt naturlig.

Det har skjedd endringer siden barna har blitt store, når de kommer hjem fra skolen kan de gjøre litt husarbeid og hjelpe til litt.

Jeg har (antall) sønner, og når de ser hverdagen min har de innsett at de også må ta ansvar i huset, de hjelper meg med husarbeid og så videre. Jeg ser at kurset har bidratt til at sønnene mine også har endret seg.

Før sa barna mine at du gjør ingenting, du er hjemme hele tiden. Alt som skjedde hjemme- du har ikke gjort det og det. Nå kan jeg si at jeg også har noe annet å gjøre, ikke bare husarbeid. Så jeg kan si at de også kan ta ansvar.

Man blir mer hørt.

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

Livet mitt er totalt endret. Jeg har egen økonomi, jeg tror mer på meg selv, jeg blir hørt i huset- har blitt sjefen i huset.

Det er et veldig godt spørsmål. Når jeg var hjemme bare og nå er jeg på arbeidsplass, nå tenker jeg at jeg kan bestemme over alt. Det er mye bedre. Nå kan jeg bestemme. Når jeg var hjemme så var det veldig hyggelig sosialt, men da kan du ikke bestemme mye.

Det jeg gjorde ble satt mer pris på. Jeg blir mer hørt nå enn det jeg ble tidligere, også fra mannen min og fra familie og venner. Det er virkelig stort for meg å gå på kurs, og stå opp tidlig.

4.6.4 Styrket morsrolle.

Det har forandret veldig mye, for jeg har lært veldig mye om norsk kultur, og det er viktig når man bor i Norge. Jeg har lært hvordan man kan utvikle seg og hvordan man kan være mer omsorgsfull, sånne ting. Jeg har lært veldig mye, et annet språk. Og norsk kultur- hvordan man feirer jul og hva som er viktig for dere. Vi feirer jul i (arbeidsplassen) min. (Barna) mine skal vokse opp i Norge og de vil sikkert feire jul også når de blir større. Da vil vi også feire sammen med dem. De vokser opp i Norsk kultur, men vil også lære (kultur fra opprinnelsesland).

(...) Med barna også, når jeg hjelper dem med lekser. Selv om jeg har den type bakgrunn også (utdannelse), kan jeg nå hjelpe dem på norsk. Med barna mine prøver jeg at vi kan beholde morsmålet på (språk fra opprinnelsesland), for da kan de bruke det med bestevennene mine her, men det blir sånn at jeg snakker (morsmål) og de svarer på norsk. Først var det mannen min som pleide å hjelpe til med lekser og sånn på norsk, selv om jeg også kunne gjøre det. Men med forklaringer var det enklere hvis han gjorde det. Men nå kan jeg sette meg inn i det. Og jeg merker at eldste sønnen min på (alder), jeg kan diskutere ting med han på norsk, det kunne jeg ikke før.

Jeg liker å jobbe. Barna er veldig glad for at jeg jobber, de sier at jeg må klare å snakke norsk for å kunne jobbe og det klarer jeg. De er veldig fornøyd.

4.6.5 Bedre selvtillit og mer anerkjennelse.

Jeg fikk mye selvtillitt. For eksempel å klare seg selv, ta bussen selv og rekke til alle steder. Og gjøre tingene selv på egen hånd. Det er jeg veldig fornøyd med og har lært på grunn av Ny sjanse. Jeg har lært veldig mye.

Jeg har alltid vært hjemmeværende. Etter at jeg startet på Ny sjanse har jeg kommet meg ut, kommet i kontakt med kvinner. Tidligere var jeg veldig sjenert. Når noen sa 'hei' til meg, så jeg ned med en gang. Men nå er jeg mer åpen. Hva oppnår man med å bare være hjemmeværende?

Jeg er veldig stolt. Etter Ny sjanse- kurset var jeg helt klar for å arbeide. Men det er ikke så lett å være i jobb, det er veldig mye ansvar, vi må være ærlige.

Jeg er stolt. Det er vanskelig å forklare. Jeg kan jobbe mye bedre etter å ha gått på Ny sjanse. Når jeg var på (tidligere kurs) skjønte jeg ikke så mye. Men Ny sjanse var så bra, de lærte oss mange små ting og veldig fort på kort tid. Hvordan vi kan jobbe bedre.

Stoltheten over meg selv er det viktigste. Så føler jeg at jeg kan føle meg tryggere i framtiden når jeg har tenkt å søke ny jobb. Først søkte jeg praksisplass, da var det snakk om budsjett og sånn, at de kanskje ikke hadde råd til å sette meg inn i vikariat den første gangen, så da hadde jeg begynt å søke om praksisplass på andre steder. Men nå kan jeg være trygg på å søke jobb, ikke bare praksisplass. For nå har jeg den erfaringen og referanser. Men på den tiden hadde jeg ikke det. Så da tenkte jeg hva

Vedlegg 5: Utfyllende sitater fra intervjuundersøkelsen

er vitsen med å søke en jobb, da er det ingen ting å presentere meg med. Men nå har jeg den tryggheten at jeg kanskje kan vurdere å søke jobb i framtiden. Jeg føler meg mye mer trygg på den måten, at jeg har noe bak meg, at jeg har referanser. Så det er morsomt at jeg kan bygge meg opp. Hvis man ser på CV'en nå har jeg litt forskjellig. Det er forandring i måten jeg tenker på, nå tenker jeg ikke at jeg skal søke praksis lenger, jeg skal søke en jobb

Det er stor forskjell på hvordan man gjør det i (opprinnelseslandet) og hvordan man gjør det her. Og de som jobba på (praksisplassen) har vært veldig flinke til å hjelpe meg. De sa at hvis hun ikke forstår noe, kunne hun få hjelp av en annen til å oversette. Selvtilliten ble mye bedre etter å ha fått praksis der.

For min egen del ja. Jeg er veldig stolt av meg selv, det var jeg ikke før. (...)Plutselig snudde jeg på tankene mine og tenkte at jeg må gjøre noe, for det kan jeg gjøre. Jeg begynte å tenkte positivt og ble positivt innstilt. Så derfor er jeg stolt av meg selv, at jeg tok det valget. Det var ikke den innstillingen jeg kom til Norge med, men så blir det litt omvendt og nå er jeg stolt over hvordan jeg har klart å klatre oppover. Når man er i det (miljøet fra opprinnelsesland) også, og kan fortelle at jeg jobber her, det er veldig stas.

Man får godkjent at jeg kan det, jeg kan jobbe, jeg kan gjøre noe annet enn å lage mat. Hjemme hos meg er det (antall kvinnelige familiemedlemmer). De har vokst opp her og kan mye ting jeg ikke kan, så (kvinnelig familiemedlem) ser at de andre kan mye ting, er flinke og sånn, mens jeg bare lager mat hjemme. Jeg hadde studert i (opprinnelseslandet), da er det litt annerledes- selv om jeg vet mer om det enn dem er det ikke noe å gjøre med det her. De må også vite at jeg også kan noe, ikke bare de. Det også blir litt forandring. Jeg synes det er positivt for meg.

Før følte jeg pliktende til å svare når folk spurte om privatlivet mitt. Før var jeg passiv og roligsittende og så ned. Nå er jeg rettere i ryggen, ser inn i øynene til folk. Indirekte i samtaler har (kvinnelig familiemedlem) sagt at du har forandret på sittemåten din og så videre. Før var jeg overalt, gjorde alt og ble ikke satt pris på. Nå setter jeg flere krav. Jeg er på riktig sted nå. Ny sjanse har bidratt mye.

